

॥ ॐ अहं नम ॥

॥ श्रीमान विजयभवनगीयन्त्रको नम ॥

भावना-मुपल

(१२ भाग)

लेख-

मुनिभट्टाराज श्रीविजयविजयल

(तमनगर)

उद्देश्य- श्रीविजयविजयल द्वारा लिखित है।

मोदी गामल गवल--(तमनगर)

म १२ १९८५

मने १९८६

आवृत्ति नील

प्रत ५००

आ पत्र " श्री अर्थो य प्रिनि न प्रेमभा "

के भोक्त वीहवल हीनवाले व

१- तमनगर

डिभल-अ ८५

આચાર્ય શ્રીમ વિજયકમલસંગીચરણ મહાગજના ગિય
મુનિ મહારાજ શ્રી વિનયવિજયણ મહાગજ.
(જામનગરનાથા)

જન્મ-૫ ૧૯૧૬

દીક્ષા-૫ ૧૯૫૫

સુર્ગોદય પ્રેસ—જામનગર

પ્રસ્તાવના

આ ભાવના બધા નામના સુત્ર પુસ્તકમાં અમૂલ્ય એવી ખાસ
 ના પિંગેનો મમાવેના થાય છે, અને તે આપની સમક્ષ રજુ
 તા મને ઘણા હર્ષ થાય છે, મનુષ્ય જેવું અમૂલ્ય જીવન પામી
 તાના આત્માને જે ક્રોધો લેપ મચેલા લાગેલો છે તેને જડમૂળમાંથી
 ખેડી નાખવાને અર્થાત્ તેનો સદતઃ નાશ કરવાને આ ખાસ ભાવ-
 ના અગ્રપત્ર ચિંતન કંવુ, અને તેની અનંત દુ ખે ક્રીને ન્યારત
 સાગી જીવેને, આ ભાવનાજ ઉત્તમ આચાર્યત છે વળી દુ ખડપ
 મશિએ ક્રી સસાર નિરખનાવી તપીરહેલા, અને તેથી મોક્ષરૂપ
 પદ્મજની શીતલધાયાનો આશ્રય કરવાની ઇચ્છા રાખનારા મુમુક્ષુ
 તોને આપર અને બાહિર માન મ પાન કરવાનું, આ ભાવના
 પ્રવા નામનું પુસ્તક છે પા મનમાં અનુદિત મલિનતા વગરે હોય,
 ત્યારેની નમ્રતાનું ખડ અડપ બેગેબ મમજવામાં આવતું નથી

મનની મલીનતા ઓટી વતી જાય છે, તેમ તેમ ભાવનાનું
 અડપ મમજાય છે, આત્મા જે ભાવને ભાવે તે ભાવના આત્મના
 માયવતીતિ માયના અનેક ભવ્ય આત્માઓ, આ ભાવનાનું ચિન
 ન ક્રીને, આ મસા, દેહ, અને ભોગવી વિન્દન થયા છે આ
 મમારમાં ક્રી જન્મ ન લેવો પડે, તેને માટે યત્ન કરવો, ભન્યજીવોએ
 નેમા તત્લીન થતું એજ હિતકારી છે પોતાના આત્માની સર્વોપનિ
 શિનિ પ્રાપ્ત કરના ગતિમાન થ શકે છે, પોતાના આત્માનું કલ્યાણ
 જાળવવાએ ગુરુ દયથી હમેશા પ્રયત્નશીલ રતું જો-એ

“ સમર્પણ પત્રિકા ”

પરમ પૂજ્ય તીર્થંવર માતૃશ્રી મુળીબાઈ,

બાલ્યાનન્ધાવીજ આપે માન પ્રત્યે મહાનનાઓ અને મ ગુણો
 ખીલના પુરતી કાળજી રાખી છે મારી કેમજા તળીયતની મ-
 ભાજી રાખરા મારે અનેક કષ્ટો મહુન કર્યા છે આપના એક
 પા. ઉપદાનનો બંધો નાજરા હું મમર્ય નથી છેવ
 આપના અતમાજી મમર્યે પા. મહારા મન્તમ પર હાથ
 રેન્વી જે પ્રેમ અને મમતાની ઉચ્ચ ભાવનાઓ
 માથે આઠીનાં આપ્યા છે તે મધુર અમર તો
 ફરી પા. ભુલી ગયાય તેમ નથી આના

આપના અમુલ્ય પ્રેમના બદલામા હું

નુ મેના ફરી શકું ? આપલુ છતા

આપની કિંચિત મેનારૂપ

આપનું પવિત્ર નામ આ

આત્મ દુરગાના અ

મુલ્ય ઉપદેશનાળા

ભાવના-ભૂષા

નામના પુન્તક

માથે મ યુક્ત

ફરી આના

માનુ

હુ

આપનો દાસ,

ગામજી.

પુરુષીઃ ગાયત્રી પમુહ, ગણાર શુભ સંપત્તિ,
પ્રહુ ઉઠી નિત્ય પ્રભાતીયે, ચરિત્રમે આત્મ ૧

ગ્રાહી ચદનવાલિકા ભગવતી રાજીમતી દ્રોપદી ।
કોશલ્યા ચ મૃગાપતી ચ સુલક્ષા સોતા સુભદ્રા શિવા ॥
કુતી શીલવતી નલસ્ય દયિતા ચૂલા પ્રભાવત્યપિ ।
પદ્માવત્યપિ મુદરી દિનમુખે કુર્વતુ વો મગલ ॥૧॥
ૐકાર વિન્દુસયુક્ત, નિત્ય ધ્યાયતિ યોગિન ।
કામદ મોક્ષદ ચૈવ, ૐકારાય નમો નમ ॥ ૧ ॥

સર્વ ઈન્દ્રિયાને પ્રજ્ઞ કરાવના અને ગ્રાપ્તને આપનાર એના
બિન્દુસહિત જે આત્મરુ યોગિપુત્રે હુમેશા ધ્યાન કરે છે, તે
આકારશબ્દને હું નમસ્કાર કરું છું ૧

॥ ભાવનાસ્તુતિ ॥

યસ્યાશય શ્રુતકૃતાતિશય વિવેક—
પીયૂષપર્પરમણીયતર શ્રયતે ।
સન્નાવના સુરલતા ન હિ તસ્ય દૂરે,
લોકોત્તરપ્રશમસૌર્યફલપ્રસૂતિ ॥ ૨ ॥

અતિશય શાસ્ત્રોના અભ્યાસથી પ્રાપ્ત કરેલ વિવેકથી, અમૃ-
વૃષ્ટિ-રૂપ અત્યંત રમણીય અનેવા જે પુણ્યના હૃદયમાં ઉત્તમ

ભાવનાઓ પ્રગટે છે, તે પુરૂષને અલૌકિક એવા શાંતિમુખરૂપી રૂળને આપનારી કલ્પવૃક્ષા હરે રહેલી નથી, અર્થાત્ મુક્તિ છે ૨

॥ દ્વાદશ ભાવનાઓ ॥

અનિત્યતામશરણ, ભવમેકત્વમન્યતામ્ ।

અશૌચમાશ્રવ ચાત્મન્, સવરં પરિભાવય ॥ ૧ ॥

કર્મણો નિર્જરાં ધર્મ-સૂક્તતાં લોકપદ્ધતિમ્ ।

વૌધિદુર્લભતામેતા, ભાવયન્ મુચ્યતે ભવાત્ ॥ ૨ ॥

હે આત્મન્ ! ૧ અનિત્ય, ૨ અગમ્ય, ૩ મમાગ, ૪ એકત્વ,
૫ અન્યતન, ૬ અનુચિ, ૭ આશ્રવ, ૮ મવર, ૯ નિર્જરા, ૧૦ ધર્મ,
૧૧ લોક અને ૧૨ વૌધિદુર્લભ એ બાર ભાવનાઓનું તું ચિંતન
કે? કે જેવી તું સસારભાવી મુખ થા જઈશ ૧-૨

૧ અનિત્યભાવના

સમારના બાળજારક પતાર્યો અને આડબગી દખાયો
તરફ ઉપેક્ષાને ઉત્પન્ન કરનારી, સર્વ પ્રમાણના સાસાગિક
ભાવોની અનિવૃત્તિને સિદ્ધ કરનારી અને આત્માના ઉત્તમ માર્ગને
દર્શાવનારી જે ભાવના તે પહેલી અનિત્યભાવના કહેવાય છે આ

ભાવના પ્રાપ્ત થવાની જીવનનો પ્રવાહ ઉચ્ચ માર્ગે વહુન કહે છે તે-
માથી માનવ દુઃખમાં અખડ પ્રેમરસ પ્રગટી નીકળે છે, જ્ઞાનમાર્ગના
પ્રકાશ દષ્ટિ આગળ ખડો વાય છે, સર્વ પ્રાણીની કિંના સમસ્ત સુ-
ષ્ટિની સમાનતા અને એકતા વિષયક ભાવનાના બીજ આરોપાય છે.
જીવને સમાનતા તથા નિર્ભયતામાં ગળવા માટે અનિત્યભાવના
વિશેષ ઉપયોગી છે તે ભાવનાની જાગૃતિ થવાથી મનુષ્ય મોહના
મહાસાગરમાં ડુબતો નથી, બાહ્ય અને આંતર બંનેમાં બંધાતો
નથી, અને વૃદ્ધાની તાણુ કરનારી વેગવતી સરિતામાં તણાતો નથી

તે આ વિધિને એક ગર્ભ નગર જેવું માને છે, પ્રકૃતિના સ્વરૂપને નિષ્કૃતિરૂપ ગણે છે અને સર્વ દૃશ્ય વર્તી જ્યનાને અદૃશ્ય રૂપે જીવે છે

આ ભાનના પ્રગટ કરનારો સર્વ આગમો ઉચ્ચ સ્વરૂપે ઉદ્ધારણા કરે છે કે, “માનવજન્મ પ્રાપ્ત થયા પછી આત્માના ઉત્સર્ગમા રહીને એનાજ નિચારો કરનારા છે કે, જે નિચારોની શ્રેણીથી ચેતન અનૌકિક ઉચ્ચતા અને ઉચ્ચતા પ્રાપ્ત કરી શકે” આ સંસારના બાંધ અને સ્થૂન પદાર્થો તેને આકર્ષી શકે નહીં અને તેથી જ્ઞાનેન્દ્રિયોની આગળ મોહવૃત્ત ગાઢ અવર અવર શકે નહીં અનિત્ય અને અસ્થિર પદાર્થો તરફ નિત્યતા અને નિયંત્રતાની જીવિ ન થના માટે આશ્ચર્ય નીચે પ્રમાણે લખે છે —

યત્રાતસ્તન્ન મધ્યાહ્ને । યન્મધ્યાહ્ને ન તન્નિશિ ॥
નિરીક્ષ્યતે ભવેઽસ્મિન્ હા । પદાર્થાનામનિત્યતા ॥૧૧॥

જે દેખાન પ્રાતઃકાળે રમણીય લાગતો હોય અથવા જે પદાર્થ અતિ મનોહર લાગતો હોય તે મધ્યાહ્નકાલે તેથી નિષેધીત દેખાય છે અથવા તે તરૂન હોતો નથી અને જે મધ્યાહ્ન કાલે મુદ્રદેખાતો હોય તે શરૂ હોતો નહોતો થઈ જાય છે એવી રીતે આ સંસારમા પદાર્થોની અનિત્યતા ક્ષણે ક્ષણે જોવામા આવે છે

હું ચેતન' તારા આસ્થિત દૃશ્યમા નિચાર કરીશ તો તને બીજી પણ ખાતરી થશે કે જેવી રીતે આ સંસારના મર્મ પદાર્થોની અનિત્યતા છે તેવી રીતે આ મગારના મુખની પણ અનિત્યતા છે એવું જ નહિ તે મુખની સાથે હું પણ ઉભું જ છે તે એકે મુખી કે, પગલામે મુખના કરતા હું ખરેખર પડને તેને માટે શાસ્ત્રમા નીચે પ્રમાણે લખેલું છે —

યજન્મનિ સુર મૂઢ ।

૩ ૧૧ લમનન્ત સ્ય

હે મૂઠ ચેતન ! આ સસાગ્રમા તારી સન્મુખ જે કાર્ત્ત મુખ અથવા દુખ દેખાય છે, તે બન્નેને જ્ઞાનરૂપી ત્રાજનામા મુકીને તોળી જો તો તને મુખથી દુખ અનતગણુ માણુમ પડશે અર્થાત મુખના ક્રન્તા દુખ વધી પડશે

હે આત્મા, તારે વિચારુ જોઈએ કે, મનુષ્ય માત્ર મુખ ભોગનવાનુ જ્ઞાન ગરીબને માને છે આ મમારના મર્મ મુખો ગરીબ બે મનાય છે સર્વ પ્રાણી ગરીબના રત્નપુત્રે માટે મદા યતન કરતા દેખાય છે પણ તે ગરીબની અનિત્યતા કેવી છે તેના તારે વિચાર કરવો જોઈએ જ્યારે તે ગરીબ અનિત્ય છે, તો પરી ખીજા મુખોની તકામી જમા શા માટે ગખની જોઈએ ? તે ગરીબની અનિત્યતાને માટે નીચે પ્રમાણે લખેલુ છે—

શરીરં દેહિનાં સર્વ—પુરુષાર્થનિવન્ધનમ્ ॥

પ્રચણ્ડપવનોઘ્નૂત—ઘનાઘનવિનશ્વરમ્ ॥ ૧ ॥

જેમ આગ્રામા ઘાદીગીતે ધનાઝેલો મેઘ પ્રચંડ પવનના અપાગથી જેત જોતામા વિખરા, જાય છે, તેમ પુરુષાર્થના માન રૂપ જે આ ગરીબ છે, તે પણ જેત જોતામા કાલ રૂપી પ્રચંડ પવનનો અપારો લાગતા વિખરા, જાય છે

હે ચેતન, જેની ગીતે તારા ગરીબ અનિત્ય છે, તેવી ગીતે પુત્ર, સ્ત્રી વન અને બાવલો પણ અનિત્ય છે, તેવી તારે તેમના ગ્રન્થણને માટે વૃથા ખેદ કરવો ન જોઈએ કેટલાએક મમાગી ટહુક્યા પુત્ર, સ્ત્રી અને ખીજા મગાઓને માટે અને જાતના પાપર્મો આચરે છે—કાળા પોળા ક્ષેણ, તેના કંટુ ક્ષેણ તે ટહુકયતિને એકલાને ભોગનના પડે છે અરે ચેતન ! તારે દૈવ્યમા વિચારુ જોઈએ કે જેમને માટે તુ અને કુકર્મો કંટે છે, તેઓ તને પગલોમા સદાય આપનારા નથી તેથી તારે તે પોષ્ય નર્ગનુ પોષણ નીતિમાર્ગે ચાલીને કરુ જોઈએ વળી તે પુત્ર, સ્ત્રી વન અને મગાઓ છેતરે તારા રહેનાના નથી તેઓ પણ મર્મથા અનિત્ય છે તેને માટે શાસ્ત્રમા આ પ્રમાણે કંહુ છે, તે તારા દૈવ્યમા સદા મલાગી ગખજે

અવશ્ય યાન્તિ યાસ્યતિ । પુલસ્ત્રીધનવાન્ધવા ॥

શરીરાણિ તદેતેષા । કૃતે કિં સિચતે વૃથા ॥ ૨ ॥

પુત્ર, સ્ત્રી, યજ્ઞ, ખાન અને શરીર અવશ્ય ચાલ્યા જાય છે અને છેવટે ચાલ્યા જનાના છે, અર્થાત્ તેઓના કર્માનુસાર નિયોગ થનાનો છે તે હે ચેતન ! તુ તેમને માટે વૃથા ખેડ શા માટે કરે છે ?

હે ચેતન ! વળી તે અનિત્યતા ઠેકાના જેવી છે તેને માટે શાસ્ત્રમાટે નીચેનું સંશ્લેષ પણ કહેલું છે—

ગગનનગરકલ્પ સગમ વહ્નમાના ।

જલદપટલતુલ્ય યોવન વા ધન વા ॥

સ્વજનસુતશરીરાદીનિ ત્રિયુચ્ચલାନિ ।

ક્ષણિકમિતિ સમસ્ત વિદ્ધિ સસારવૃત્તમ્ ॥ ૧ ॥

હે ચેતન ! સ્ત્રી વાટે પ્રિયજનના સગમ આમશના નગરના જેવો છે જેમ આમશમા ધણેલી વા ધાની નગરનયના દકી રહુલી નથી તેમ સ્ત્રી વોરેના મમાગમન મુખ દકી રહેતું નથી યોવનનય અને દ્રવ્ય વાનાના સમૃદ્ધ જેવું ચક્રાયમાન છે જેમ વા ઘા ચડી આવે છે અને પાગ તન્ત વીખગ જાય છે તેમ યોવનનય અને દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થતે તન્ત નાશ પામી જાય છે અને સાર, પુત્રો અને શરીર વોરે નિજાણીની જેમ વપગ છે, આ પ્રમાણે આ સસારનો સમસ્ત ખનાન લાંબુક છે એમ સમજી તુ આત્માની ઉત્થતિને સારનારી અનિત્ય ભાનના સદા ભાન

હે ચેતન, એ અનિત્ય ભાનના ભાનના પ્રથમ તુ તારા દૃષ્ટને આ પ્રમાણે પ્રતિભાવ આપજે હે દૃષ્ટ, તુ આ સસારના પદાર્થો તરફ તારો આપેશ દર્શાવીશ નહિ તે સર્વ પદાર્થો પરિણામે અનિત્ય છે, નિનાશશીલ છે અને નિર્વર્થક છે સસારના જે પદાર્થો તને આપે છે તે પદાર્થો તારા આત્માના નથી તેમ તારો ઉદ્ધાર કરનારા

પણ નવી આખરે તેઓ ઇદ્રજળના જેવા ક્ષણસ્થાયી છે તેની અનિત્યતા તારી આગળ સાબીત કરવાની કાઝ જરૂર નથી તે તુ આ સમારમા પ્રત્યક્ષ જો, ગડે છે પ્રેમનતી પ્રિયાનાલો પુરૂષ ક્ષણમા નિવર થઈ જાય છે, અપૂરૂ મનનાલો ક્ષણમાં નિર્નય બની જાય છે, પ્રવીણ અને પગઢમી પુત્રોનાલો ઘડીકમા વધ થઈ જાય છે અને અજ્ઞાનોના પગિનારવી વીંટાએલો માપુસ થોડીરાખમા એકાકી બની જાય છે હે દુઃખ તે વાત તારા લક્ષમા રાખજે

આ સસારમા મનુષ્યની જીવન યાત્રામા કેના કેના નિશ્ચિત પ્રસંગો આવે છે અમ્નોત્યનુ પ્રચડ ચઢ વેગથી રૂથાં ક્રોધે, અને તેના વેગને પ્રત્યેક મનુષ્ય અનુભવે છે, છતાં પણ તે ભ્રમણામા પડીને ભુલી જાય છે જનમમાજનો મોટો ભાગ વિવિધ જાતની લાલસામાજ આમગણાત ગમી ગહેલો હાથ છે અને તેના વ્યાપારમાજ તે અમૂલ્ય માનવ-જન્મ ગુમાવી બેમે છે, તે લાવમાઓ પૂર્ણ થતી નથી અને તે ઠીક કોઝ પૂર્ણ થાય તો તે નિવૃત્તની જેમ ચપળ વાજ જાય છે કેટલાક તો તે લાવમામાજ પોતાનુ જીવન વૃથા ખોજ બેમે છે આથી અનિત્ય ભાવનાની પ્રભા જો દુઃખપર ઉપર પડી હોય તો તે મનુષ્ય આ મસાળના અનિત્ય અગ્રપને સારી રીતે સમજી ગડે છે ત્યાજે તેના દુઃખને નીચેના પદો દૃઢ્યગમ લાગે છે —

કલ્હોલચપલા લક્ષ્મી । સદ્ગુણા સ્વપ્નસન્નિભાઃ ॥

વાત્યા વ્યતિકરોરિક્ષત-તૂલતુલ્ય ચ યોવનમ્ ॥ ૧ ॥

ભોગા ભુજદ્ભોગામા । સચ્ચ પ્રાણાપહારિણ ॥

સેવ્યમાના પ્રજાયન્તે । સસારે ત્રિદશેરપિ ॥ ૨ ॥

લક્ષ્મી સમુદ્રના કલ્હોલના જેવી ચપળ છે કુટુંબ આદિ પ્રિય જનના મમાગમે સ્વમાના જેવા ખોળા છે યુવાનસ્થા પવનના ઝપા-રાથી ઉડેલા આમ્હાના રૂના જેવી છે, અને ત્રિપથ ભોગો સર્જની દેશાના જેવા વિષમ છે જો દેવતાઓ તેમને મેરે તો તેમને પણ તે પ્રાણાપહારી થાય છે ૧-૨

આ ઉપરથી પ્રત્યેક ક્ષેત્ર, પ્રત્યેક વ્યાપ્તિ, પ્રત્યેક ઉપાધી અને અને પ્રત્યેક આપત્તિ—એ સર્વમાધી પોતાના વેગને અવિકાધિક સમજ કરનાના સાચા પ્રાપ્ત કરી આત્મભાનાનો વિસ્તાર કરનારા ભવ્ય આત્માઓ તે અનિત્યતાનું સ્વરૂપ જાણી વિરાગને મુદ્દક કરનારે આત્મમાર્ગે પ્રવૃત્તિ કરના તત્પર થાય છે

અનિત્ય ભાનનાના ઉચ્ચ શિખર ઉપર આરૂઢ થયેલા મહાત્માઓ કહે છે કે, હે ચેતન ! પુત્ર, મૃતી, બાધન, વન અને મરીર આદિ જે તને પ્રિય લાગે છે અને નિપયોના નિપમય મુખ તરફ તારી મનોવૃત્તિ ખેંચાય છે, તે તરફ તું નિત્ય-અનિત્યના તત્ત્વોની વિચારણા કર એટલે તારા સમજનામા આવડે, આ સર્વ નિત્ય નથી પણ અનિત્ય છે, તેની અનિત્યતાનું ભાન કદિ તને ચલુ નહીં હોય તો અન્ય અર્થે અનલોભન કર, એટલે તને ખાતરી થશે કે, હું વૈભવના ઉદ્ધેશ અને જ્વાલન પાવનના લાડને ભોગવનારા જાળ યુવાન અને સૂગુણી સતાનો જેમના ચાલ્યા ગયા છે એવા અપુત્ર ઘણા શૂદ્રરથો તારી દૃષ્ટિએ આવે છે સૌર્વ્યનતી સૂગુણનતી, અને અનુપમ રૂપનતી રમણીઓના નિયોગીઓ કેટલા રખડે છે ? તેમનું અવલોભન કર હૃદાયપણથી ભરપૂર નિદ્રાન અને વિક્રમરત બારવોને ગુમાવી સર્વ રોકમમ રહેનારા કેટલા પુરૂષો અસહાય થઈ બાચાર થઈ પડ્યા છે તેમની તરફ જે લક્ષ્મીના વિચિત્ર વિદ્યમાને ભોગવનારા વિચિત્ર વાહનોમા ફક્કડ થઈ રતનારા અને મનવાહિત મેજા ગોખમા મમ રહેનારા જે ધનિકો પાળણથી નિરાશ્રિત, અશરણ, અને દયાપાન થઈ દીનતા સાથે ભિચારુરત ભટકનારા થઈ પડ્યા છે, તેમનું નિરીક્ષણ કર રૂપ અને કાલિવી કામરત દેખાતા ઉચ્ચ સહનનથી વીર્ય અને પનાકમનો પ્રભાવ દર્શાવનારા અન મતિના વેગથી પૃથ્વીને ધ્રુવનનારા વીરનરો પાળણથી વિચિત્ર ગેજોના ભોગ થઈ પડ્યા, ક્ષીણ અને નિર્મલ થયેલા દૃષ્ટિગેચર થાય છે તેઓનો નિચાર કર તે ઉપરથી તને આ જગતની અનિત્યતા સિદ્ધ થયા વગર રહેશે નહીં. હે ચેતન, પ્રચંડ શક્તિનાના કાળનું સ્વરૂપ નિચારજે, તે ભયકર કાળના ચક્રમાધી કોઈ પણ બચી મકતુ નથી તે કાળરૂપી દાનાનળની અદર જગતના સર્વ દૃશ્ય પદાર્થોના દોષ થયા કરે છે તેની ભયકર જ્વાલાઓમા સર્વનો અનરથ ભય થનાનો છે કાળરૂપી કૂર રાક્ષસની

દાદાઓની વચ્ચે આ વિધિ દબાવે રહેલું છે કાળરૂપી અજગર સર્પને ગળવાનોજ છે હું આત્મનં! જો તારે તે કાળરૂપી સિંહના પંજમાંથી બચવું હોય તો તું અનિત્યભાવનારૂપી મહા ગર્જિત વારણ કરીનેજ આ સસારમાં પ્રવૃત્તિ કરજે સ્વાર્થની અનેક વ્યભા-ઓને વિસ્તારનારા રાગ, દ્વેષ, આશા, નિરાશા, આદિ કલેશોની દૂર રહેજે તારા શુદ્ધ જીવનને તે કલેશ પરપરાની જાળમાં નાખી મલિન કરીશ નહિ અને તારા ભવ્ય દૃઢ્યને આ અસાર સસારના જે જે ભોગ્ય નિર્યોગ્ય અહુ મમતાના આલેખનરૂપ થાય છે, તેમની અનિ-ત્યતા મમજનજે

હું ચતુર ચેતનં! જદિ તારા દૃઢ્યમાં દિવ્ય મુખની અભિજ્ઞાયા થતી હોય તો તે પણ અનિત્ય છે, અનુત્તર વિમાનનાસી દેવતાઓના મુખ પણ કાલે કરીને ક્ષય થઈ જાય છે તેમના દિવ્ય ભોગના વિવાસો અને દિવ્ય વેલવો પણ ટકી શકતા નથી તો પછી ઈહુ લોકના મુખો શી ગણતરીમાં છે? તેથી પરમાર્થિક ઉચ્ચ ભૂમિકા ઉપર ચડનાની ઇચ્છા રાખનારા ભવ્યજનો જો પોતાના દૃઢ્યાસન ઉપર અનિત્ય ભાવનાને સ્થાપિત કરે તો તેમને તત્ત્વ અરૂપની વિવેચના કરવાનો માર્ગ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેઓ આ વિકટ સસારમાંથી મુક્ત થઈ ખરેખર આત્મહિત સાધી શકે છે તે દિવ્ય ભાવનાના પ્રકાશથી મહાત્મા અર્ષિપુત્ર, કરકડુ મુનિ, સનતકુમાર ચઢવર્તી, વગેરે અનેક મહાપુરુષો આત્મહિત સાધી શક્યા છે જેના દૃષ્ટાંતો જૈન આગમના ચરિતાનુયોગમાં ચિરમ્થાયી રહ્યા છે, તેઓમાંથી એક અર્ષિકાપુત્રનું મસિક દૃષ્ટાંત આ સ્થળે આપનામાં આવે છે

અર્ષિકાપુત્રનું દૃષ્ટાંત

ભારતનર્પના ઉત્તર મધુગ દેશમાં દેવત્ત નામે એક વર્ણિક ટહુસ્થ રહેતો હતો એક વખતે તેના દૃઢ્યમાં અગણિત દ્રવ્ય મેળવવાની ઇચ્છા થઈ આવી, આથી તે દમિણ મથુરામાં ગયો ત્યાં તેને જયસિંહ નામના એક વર્ણિકપુત્રની માથે મેત્રી થઈ, જયસિંહ શુદ્ધ મિત્રધર્મનો જ્ઞાતા હતો, તેથી તેણે પોતાના મિત્ર દેવત્તનું આતિથ્ય કરાવે વિચાર કર્યો અને તેને પોતાને ઘેર જમના બોલાવ્યો જયસિંહને અર્ષિકા નામે એક ખૂબ હતી તે સૌદર્ય અને સદ્ગુણોથી મુશીલિત હતી ભોજનાલયમાં જમવાને બેઠેલા દેવત્તને તે

અનુચિત છે, માટે તારા બહુ જયમિહને માગથી કાઢ પતા કહી
ગમતો નહીં “ મજ્જના પ્રતિક્ષાપાલનપરા ” એ નીતિસત્ત્વ ઉપર
ઘન મારાથી શીગીતે થઈ શકે ?

દેન તના આ નયનો સાલગી મુક્ત અર્થિકાના હૃદય ઉપર
અસર થઈ આની, તરતજ તેણીએ પોતાના આંખોને આધારન
આપી જયમિહને સમજાવ્યો, ભગિનીના નાતસવ્યને વશ થયેના
જયમિહે દેન તને પોતાના રૂઢિ અનમાથી મુક્ત કર્યો તેથી અતરમા
આનંદ પામતો દેન ત પોતાની પ્રિયતમા અર્થિકાને સાથે લઈ ઉતાર
મધુરા તરફ રવાના થયો આ સમયે અર્થિકા સગર્ભા હતી તેણીના
ગર્ભરૂપ માનસ-સરોવરમા કોઈ ભવ્ય આત્મહુસ ઉતર્યો હતો પ્રભા
વિ-આત્માના અવતરણથી અર્થિકા દિવ્યકાતિનાળી દેખાતી હતી
કર્મોની નીચ ભુત શક્તિ અઘરિત ઘનને ઘડનારી છે માનવીનાર
તાબેને આમરમા કેરનારી અને નિવશ્વલ બનાવેને બનાવનારી
કર્મશક્તિના બળથી ગર્ભવતી અર્થિકાએ માર્ગમા એક દિવ્ય
કાતિનાવા પુનને જન્મ આપ્યો અર્થિકાનું સુતિમકર્મ ત્યાજ કરનામા
આવ્યું અમુક અમય વધા પડી દેવતા પુત્રવતી અર્થિકાને લઈ
અસ્થાનમા આવ્યો

શુકલ પક્ષના ચંદ્રની જેમ અર્થિકાપુત્ર વૃદ્ધિ પામના લાગ્યો,
માતાપિતાએ તેણે નાગસેધીરણ પાડ્યું, તથાપિ લોકો તેને અર્થિકા-
કાપુત્રના નામથી ઓળખતા હતા ભગિનીની ભવ્યતા અને ઉચ્ચ
ભાવનાની સચના કરતો અર્થિકાપુત્ર મનોહર યૌવન વયને પ્રાપ્ત
થયો તેણે નિકાગી વય પ્રાપ્ત કર્યું છતાં તેનામા ઉચ્ચ ભાવનાઓ
જાળાના લાગી જ્ઞાન અને અનુભવ નિશાળ દેખાના લાગ્યા તેના
ભવ્ય હૃદય ઉપર સવેગનો રંગ ચડના લાગ્યો, અને આ નિધની
અનિત્યતા ભાસવા લાગી

એ વખતે જયમિહ નામના કોઈ મહાત્મા આચાર્યની
પાસે વર્મોપદેશ સાલગી તે વિરક્ત થઈ ગયો, અને તરતજ તેમની
પાસે ઉજ્જવળ ચારિત્ર મટણું ફરી પોતે અનગાર રમીતો શુદ્ધ પાવન
બન્યો, વિનયગુણ અને બુદ્ધિના બળથી જૈન-આગમનો ઉચ્ચ અ
ભ્યાસ કરી અર્થિકાપુત્ર આચાર્ય પોતાના અધિકારો બની ગયો ભારત-
વર્ષની જૈન પ્રજામા આચાર્ય અર્થિકાપુત્ર પોતાના ઉચ્ચ વર્તન અને
દેશનાચાતુર્યથી ઘણી નિખ્યાતિ પામ્યા

તે મહાત્માએ અને દેશોમા પર્યટન કરી દેશનાવાણીનો મહાત્મ 'વનિ પ્રગટાવ્યો તેમની ઉચ્ચ દેશનાની ગજનાઓએ ભાગતને ગજાવી મુક્યુ શ્રીનીતરાગપ્રભુના રમંતુ રહમ્ય સમજાવી ભારત પ્રતમા ભાવનાની ઊર્મિઓને ઉજાળી શ્રીજેનરમનો વિજય-વજ કરકાવો.

આચાર્ય અર્હિંકાપુત્ર એક મમયે શિષ્ય મહિત વિહાર કરતા પુષ્પભદ્ર નામના નગરમા આની ચડ્યા આ નગરમા પુષ્પકેતુ ગજા રાજ્ય હતો, તેને પુષ્પાનની નામે રાણી હતી, તેણીએ એક વખતે પુત્ર પુત્રીના યુગલને જન્મ આપ્યો પુત્રનું નામ પુષ્પચૂડા અને પુત્રીનું નામ પુષ્પાચૂડા ગળ્યુ હતુ કોઈ પૂર્વ કર્મના યોગથી યૌનનયને પ્રાપ્ત થયેલા તે સહોગની વચ્ચે નિમગ્ન પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો ગજા પુષ્પકેતુએ કોઈ માહુને રંગ વાજે બન્નેનો નિવાહસબંધ જોડી આપ્યો આ નીતિનિરૂદ્ધ અને અઘટિત બનાવ થનાથી રાણી પુષ્પાનતી ખેડ પામી, અને તેણીના દૃઢ્યમા રાજા ઉપર તિરસ્કાર આવી ગયો, તત્કાળ નિગ્મભાવથી તેણીએ રાજ્ય વેલવતો ત્યાગ કરી કોઈ નિરુપી માંથી પામે દીક્ષા લીધી તીવ્ર તપસ્યા આચરતી પુષ્પાવતી માની કાયમ પામી, અને તપસ્યાના દિવ્ય પ્રભાવની તે સ્વર્ગમા દેવતાઉપે ઉત્પન્ન થઈ અવધિજ્ઞાનની પોતાના શતાનાની વચ્ચે અઘટિત કર્ન થયુ છે, તે જાણી તે દેવસ્વરૂપી પુષ્પાવતીએ પોતાની પૂર્વપુત્રી પુષ્પચૂડાને નરકનું સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ બતાવ્યુ તે જોઈ પુષ્પચૂડા ભયભીત બની ગઈ, અને તેણીએ તે વાર્તા પુષ્પચૂડાને કહી, પુષ્પચૂડા તેની શાંતિના અનેક ઉપાયો કળાવ્યા છતાં પણ પુષ્પચૂડા નિરંતર નરકનું સ્વરૂપ પોતાની દ્રષ્ટિ આગળ દેખ્યા કરતી હતી, અને ભયથી કંપાયમાન થતી હતી આની પુષ્પચૂડા ગભરાઈ ગયો, અને તેણે અનેક જૈનાચાર્યોને તે નરકના સ્વરૂપ વિષે પ્રશ્નો કર્યા હતા તેના પ્રત્યુત્તરમા કોઈએ કહ્યું કે નરકનું સ્વરૂપ ગર્ભાનાસ જેવું છે, અને કોઈએ કહ્યું જે નરકનું સ્વરૂપ દાંડિના જેવું છે, પણ તેનું યથાર્થ સ્વરૂપ કોઈએ કહ્યું નહીં આ અગ્રસામા અર્હિંકાપુત્ર આચાર્ય તે નગરમા આવ્યા હતા તે મહાત્માને નરકનું સ્વરૂપ યથાર્થ કહ્યું હતું અને તે નરકની પ્રાપ્તિ મા કાળપુત્રી થાય છે તે પણ સમજાવ્યું હતું પુત્ર પુષ્પચૂડાની દેવતા થયે તે માતાએ તેણીને સ્વર્ગનું સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ બતાવ્યું હતું આચાર્ય અર્હિંકાપુત્ર

તે વિષેના પ્રશ્નનો ચર્ચા ઉત્તર આપતા પુષ્પચુલા પ્રતિબોધ પામી જા, અને રેરાગ્યના આરોગથી તેણીએ તેજ આચાર્ય પાસે દીક્ષા મેળવ કરના પતિની આજ્ઞા માગી

તે સમયે રાજા પુષ્પચુલા દીક્ષા લેવાની આજ્ઞાને માટે આવેલી પુષ્પચુલાને આ પ્રમાણે કહ્યું, “ ભદ્રે, તું જે મારા ગામમાં રહી વ્રત પાળે તો તને દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા આપું ” પુષ્પચુલાએ એ વાત અગીકાર કરી પછી તે આચાર્ય અર્જુનપુત્ર પાસે વ્રત લઈ શુદ્ધ આહાર મહુલ કરી ચારિત્ર પાલન કરના લાગી એક વખતે ગામના ઉપયોગથી આચાર્યશ્રીએ મોઢા દુકાવ પકડે, તેમ જાણી પોતાના શિષ્યસમુદાયને દેશાતર મોકલી પોતે વૃદ્ધત્વથી અશક્ત હોઈ પુષ્પભટ્ટ નગરમાં જ રહ્યા પુષ્પચુલા સાંવી (જે રાણી વ્રત અગીકાર કરી ત્યાજ રહેલી છે તે) ગુરૂને શુદ્ધ આહાર આ લાવી આપના શુદ્ધ સનાના પ્રભાવથી કેનવજ્ઞાન પામી, છતાં પણ ગુરૂની સેવા તો કરતીજ રહી એક વખતે વરસા આનતા સાંવીશ્રીએ ગુરૂને આહાર લાવી આપ્યો, ત્યારે આચાર્યશ્રીએ પુછ્યું “ તમે વરસા છતાં આહાર કેમ લાવ્યા ? ” સાંવીશ્રીએ જણાવ્યું, “ જે અચિત્ત પ્રદેગ હતો, તે સ્થળેથી હું ચતુર્વર્ણ આહાર લાવી છું ” તમે અચિત્ત પ્રદેગ સાથી જા થો ? ” ગુરૂશ્રીએ પુછ્યું સાંવીશ્રીએ જણાવ્યું કે ‘ આપની કૃપાથી ’ આચાર્યશ્રીએ પુછ્યું ‘ પ્રતિપાતિજ્ઞાન છે કે અપ્રતિપાતિ ? ’ તેના ઉત્તરમાં સાંવીશ્રીએ કહ્યું કે, “ અપ્રતિપાતિ, અર્થાત્ કેનવજ્ઞાન થયું છે ” તત્કાળ આચાર્યશ્રીએ ભાથા મિથ્યા-દુષ્ટ માગ્યું “ હા’ મેં કેનલીની આશાતના કરી ” આ પ્રમાણે કહેતા આત્મનિર્વા કરના લાગ્યા પછી આચાર્ય મહારાજે કેનવજ્ઞાની પુષ્પચુલા સાંવીને પુછ્યું કે હું સિદ્ધિપા પામીશ કે નહીં ? ” પ્રત્યુત્તરમાં સાંવીએ જણાવ્યું કે, ‘ ગંગા નદી ઉતરતા આપને કેન-લજ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે ’

એક વખતે આચાર્યશ્રી નિહાર કરતા કરતા ગંગાનદીના તટ ઉપર આવી ચડ્યા ગંગાને સામે તટ જવામાટે નૌકા શિનાય બીજી સાવન ન હતું તેથી આચાર્યશ્રી ગંગા નદી ઉતરના માટે બીજા ઘણા લોકો સાથે નૌકામાં બેઠા ગંગા નદીના અગામ જલમાં નાનિકે નૌકાને ચલાવી, પરંતુ નૌકામાં જે બાજી આચાર્યશ્રી બેઠા

હતા તે તરફ નમના લાગી ત્યારે તેઓશ્રી ઉઠીને બીજા બાજુ બેઠા ત્યારે તે નાકા તે તરફ નમના લાગી એવી રીતે આચાર્યશ્રી જે જે બાજુ બેઠે, તે તે તરફ નોકા નમતી હતી આથી તેમા બેઠેલા લોકોને ભય થયો, પત્રી આચાર્યશ્રી નોકાના મધ્ય ભાગે બેઠા ત્યારે આખી નાકા ડુબના લાગી આ ઉપદ્રવ કરનાર એ વ્યતરી હતી. તે આચાર્યશ્રીએ પૂર્વ ભાગમાં પોતાની સ્ત્રીનું અપમાન કર્યું હતું. તેથી તે સ્ત્રી વ્યતરી થઈ હતી તે પૂર્વજીવ લેનાની ખાતર આવીને આનો પ્રાણુઘાતક ઉપદ્રવ કરતી હતી વહાણમાં બેઠેલા લોકોએ જાણ્યું કે આ સાધુને લાગે આ નોકા ડુબતી જણાય છે મારે આ સાધુને જ ગંગા નદીમાં નાખો, આમ કહી તેઓએ આચાર્યશ્રીને ઉપાડીને ગંગા નદીમાં નાખી દીધા, તે સમયે પેલી વ્યતરીએ જન્મમાં શૂળી ઉલી કરીને તેમા આચાર્યશ્રીના શરીરને પરોવી દીધું આ વખતે આચાર્યશ્રીના શરીરને લેગ માત્ર પણ સ્લેગ થયો નહીં પણ અત્યંત શાંતિ રહી અને તત્કાલ તેઓના કન્ય ઉપર અનિત્ય ભાવના આરંભ થઈ આવી તેથી તેઓ આ પ્રભાણે કહેવા લાગ્યા, “અરે માગ શરીરના રૂધિરનડે અપ્રાપના છો મરણ પામે છે, અહા! આ શરીર અનિત્ય છે, તેથી તે ઉપર મોહુ જરવો નિરર્થક છે ભવોભન જન્મ તથા જગના ડુબને ઉત્પન્ન કરનાર મમત્વભાન છે, મારે અનિત્ય પદાર્થો ઉપર મમત્વભાન ન જોઈએ” ત્યાંજ અનિત્ય ભાવનાના વિચાર ઉપર ચડતા તે મહાત્માના સર્વ કર્મો ક્ષય પામી ગયા અને તત્કાલ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ આવ્યું પત્રી આચાર્ય પૂર્ણ થનાથી અત્યંત કેનળી થઈ તેઓ મોતે ગયા ત્યાં હોયોએ આવી તેમનો કેનસમહોત્તમ કર્યો હતો તે મહાત્મા અર્ધિહાણુવની અનિત્યભાવનાને ઉદ્દેશી શાસ્ત્રકાર નીચેનું પદ ઉચ્ચારે છે—

इत्यनित्य जगद्वृत्त, स्थिरचित्त प्रतिक्षणम् ।

तृष्णाकृष्णाहिमत्राय, निर्ममत्वाय चिन्तयेत् ॥ ૧ ॥

આ પ્રભાણે ચિત્તચિત્તનાલા પુરૂષે પ્રતિક્ષણે આ જગતની અનિત્ય સ્થિતિનો સ્થિરચિત્તે વિચાર કરી તૃષ્ણાકૃષ્ણી કૃષ્ણ સર્પને ઉતારવામાં મત્રરૂપ એના નિર્મમત્વને મારે ચિત્તનું જોઈએ ૧

આચાર્યશ્રી અર્ધિહાણુવના જનનમાંથી અનિત્ય ભાવનાને વિશેષ પુષ્ટિ મળે છે તે મહાત્માનું જીવન ભારતીય પ્રજાને

કેવળ છે તે શિવાય બીજા પદા જેન મહાત્માઓએ તે અનિત્ય
લાવનાનો આશ્રય કરી ભારતવર્ષના લગ્ન આત્માઓને એવો પ્રતિ
બોધ આપ્યો છે કે, જે પ્રતિબોધના શબ્દો પ્રત્યેક ધાર્મિક મનુષ્યે
પાતાના હૃદય ઉપર ધારણ કરના થાય છે તે મહાત્માઓએ ઉચ્ચ
સ્વને જાણ્યું છે કે 'અનિત્ય જ્ઞાનના એ આ સંસારના પરિણામથી
તથા પ્રાણીઓના હૃદયને શાંતિ આપનારી મધુર હાવા છે આ
મહાત્મા લયકર ઈશ્વરથી મર્ષથી આત્માની રક્ષા કરવી હોય તો
અનિત્ય જ્ઞાનના આશ્રય લેવો જોઈએ આ વિધિની સપાટી પરના
વિવિધ રંગોના સરોવરમાં સ્નાન કરનારા પ્રાણીઓ મોહના વિવિધ
રંગોથી રંગાય છે કર્મના ગહન ભેદોનો ભરમ ઉકેલી શકાતો નથી
કર્મોએ રહેલી આ વિધિની રંગભૂમિ ઉપર વિવિધ ભાગ ભજનતા
પ્રાણીઓને આખરે અનિત્યતાનું શરણે જવું પડે છે આશાના તરંગો
ધોડાઓ ફાળનારમાં દોડી થાવ્યા જાય છે આખરે શૂન્યજ રહે છે
હે લગ્ન આત્માઓ' તમારા હૃદયમાં અનિત્યતાના વિચારો સ્થાપિત
કરજો તમે આ સંસારના મીઠા અને કડવા અનુભવોનો મનાઈ આપો
હો, અને તેના અનેક સારા અને નહારા ચિત્રો જુઓ હો, છતાં તમારા
હૃદયમાં સંવેગના તરંગો ઉછળતા નથી એ આશ્ચર્યની વાત ॥ ૨ ॥
અર્ણવોપનના આ શબ્દો સર્વ લગ્ન આત્માઓએ સર્વ મનન
કરના જોઈએ અને નીચેનું પદ મહા અરણ્યમાં નખવું જોઈએ

નાકામ્યન્તિ કપાયાસ્ત, સસારસ્ત ન વાધતે ।

અનિત્યભાવનાકલ્પ-લતા યેન સમાશ્રિતા ॥ ૧ ॥

જેજે અનિત્ય જ્ઞાનનાથી કલ્પવૃક્ષના આશ્રય કર્યો છે, તેને
કપાયા કપાવી શકતા નથી, અને આ સંસાર તેને બાધા કરી
શકતો નથી ૧

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા-
સ્તચ્છિન્ન્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરીશ્વરા રાજિતા ॥
તચ્છિન્ન્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેપાત્ર સમાશ્રિતા ।

સ્વસ્થાતે શુભભાવના મવિજનસ્વાતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૨ અક્ષરણ ભાવના

સ સારમા ગરણ કુના ચોગ્ય શુ છે? અક્ષરણ આ-
ભાને કોનુ શરણ લેવુ જેમજે? અને શરણ અથવા
સહાયના સ્વર્ગનો ક્યાથી ગ્રંથવી ગકાય છે? ઇત્યાદિ
ભાવનાઓથી આ ભાવના ભરપૂર છે આ સ સારમા
મુસાફરી કરનારાઓને ક્ષણે ક્ષણે અતરાયો આપ્યા કરે

છે, તે અતરાયોમાંથી બચના માટે કોનુ પણ ઉપાય ચોસવો જોઈએ તે
ઉપાય સર્વ ગીતે અભ્યાસ અને ઉચ્ચ કોટીના હોવો જોઈએ જગતમા
તેવો ઉપાય કયો છે? તેને માટે ગાત્રકાર આ પ્રમાણે લખે છે —

કો નુ સ સ્યાદુપાયોઽત્ર, યેનાહં દુ સ્વસાગરાત્ ।

સંસારાદ્ય વિનિર્ગત્ય, નિર્ભયાનન્દમાશ્રયે ॥ ૧ ॥

“ આ જગતમા એવો કોનુ ઉપાય છે કે જે ઉપાય વડે હું
આ દુખના સમુદ્રરૂપ એના સમાગ્રમાંથી નીકળી નિર્ભય એવા
આનંદનો આશ્રય લઉં? ”

આ પદ્ય ઉપગ્રંથી સિદ્ધ થાય છે કે, આ સ સારમા મનુ
ગરણના આનંદદાયક છે, પ્રત્યેક પ્રાણીના ચિત્ત ઉપર લય કર અને
વિકરાલ એના કાવનુ ચત્ત દર્શા કરે છે તે કાવનુ વિકટ સ્વરૂપ
શાસ્ત્રકારોએ પ્રત્યે- સ્થળે ઉપોદ્યાથી દર્શાવેલું છે, તે કાવનુ
અભાવથી શુ અને છે? તે વિષે કહ્યું છે કે,—

જગત્ત્રયજયી વીર, એક એવાન્તક ક્ષણે ।

इच्छामात्रेण यस्येते, पतन्ति त्रिदशेश्वरा ॥ ૧ ॥

ત્રણ જગતને જીતનાનાણો એક અદ્વિતીય મુશ્કર કાલ છે.
જેની માત્ર ઇચ્છાથી જગતમાંના આમી ઇંદ્રો પણ ક્ષણમાત્રમા
સ્વર્ગમાંથી પડે છે, તે પતી બીજાની ગી ગતિ?

જેમના હૃદયમા અક્ષરણ ભાવનાનુ સ્વરૂપ ઓલખાયુ નથી,
તેઓ ખરેખર મર્ધ છે, તેમની મનોવૃત્તિ ઉપર પોતાના

આત્માનુ ભાન આનતુ નથી અને પરિણામે આત્માની ઝી મિવિતિ છે તે મમજતુ નથી ધીજની દુ મિવિતિ જોડ તેઓ મોડ કરવા મડી જાય છે, પણ પોતાના આત્માનો નિચાર કરતા નથી, તેને મારે કંઈ છે કે,—

શોચન્તિ સ્વજન મૂર્ખા, સ્વકર્મફલભોગિનમ્ ।

નાત્માન બુદ્ધિવિધ્વસ, યમદપ્રાન્તરસ્થિતમ્ ॥ ૨ ॥

પોતાના સ્વજન મગા વહુવાઓને તેમ ઠી મરતાઆદિ આ પતિઓ જોડ મૂર્ખા માણસો મોડ કરે છે, પરતુ જેની બુદ્ધિને નાશ થયો છે, એનો પોતે યમરાજનો વાકમા ગહેલો દે, તેનો મોડ કરતો નથી, એ કેટલુ ગોચનીય !

આ ઉપરથી ભવ્ય-આત્માએ સમજતુ જોડિએ કે, -વા જગતમા વર્મ મિનાય કોડ મરણવાય છે નહિ નિશાળ કાળની આગળ કોડ રકનાતુ જ નથી તેને મારે કંઈ છે કે—

દ્વોપેન્દ્રાદયોઽપ્યેતે, યન્મૃત્યોર્યાન્તિ ગોચરમ્ ।

અહો તદન્તકસ્યાન્તે, ક શરણ્ય શરોરિણામ્ ॥ ૧ ॥

ઈન્દ્ર, ઉષેન્દ્ર વારે મહાન પુરુષો પણ જે મૃત્યુને વશ થાય છે તો તેના મૃત્યુની આગળ પ્રાણીઓને મરણ આપનાર કોણ છે ? અર્થાત્ ઈન્દ્રાદિ જેના સમર્થ પુરુષોને પણ કોડ સબધી શરણ આપી મનુ નથી તો પછી કુલક પ્રાણીને કોણ શરણ આપી શકે તેમ છે ?

હે ચેત ! આ ઉપરથી તારે નિચારનાતુ છે કે, તે લાયક કાળની આગળ તારે સામર્થ્ય આપનાતુ જ નથી, તેથી તારે ધર્મતુ શરણ લેતુ ઉચિત છે આ સસારમા જેને તુ તારા ખરા શબ્ધ ધીઓ જાણે છે, તેઓ પણ આખરે કાળ આનતા નિર્મલ થઈ ઊભા રહેવાના છે તારે રક્ષણ કરવાને કોઈ આનનાતુ નથી તેને મારે એક મહાત્મા નીચેના જે પદો ઉચ્ચારે છે તે તુ તારા દૃઢ્યમા સદા સ્થાપિત કરી રાખજે

પિતુર્માતૃ. સ્વસુભ્રાતૃ—સ્તનયાનાં ચ પઙ્ચતામ્ ।

અત્રાણો નીયતે જન્તુ, કર્મભિર્યમસદ્વાનિ ॥ ૧ ॥

પિતા, માતા, પહેન, ભાઈ અને પુત્ર વગેરે સબ ધીઓ જોતા છતાં તે શરણુ વગરના પ્રાણીને તેના કર્મો યમરાજના ઘરમાં લઈ જાય છે. અર્થાત્ માતા પિતા પ્રમુખ દગર દગર જોઈ રહે છે, પણ તેઓ તે પ્રાણીને છોડી શકતા નથી.

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત, નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિ ।

નેજ્યમાણ તુ શોચતિ, નાત્માનં મૂઢબુદ્ધય' ॥ ૨ ॥

મૂઢ મનુષ્યો પોતાના મબ ધી જોતાને સ્વકર્મવડે મરણુ પામતા દુષ્ટી ગોઠુ વરે છે, પરંતુ પોતાને પણ તે કર્મો મૃત્યુ તન્દ્ર જે સ્ત્રી જાગે, તેના નિચાર પણ કન્તા નથી.

હું ચેતન, આ બંને શ્લોકોનો ભાનાર્થ તારા હૃદય ઉપર આ-
ક્રમ કરી અક્ષરપુ ભાવનાનો આશ્રય કરજે. અનત કાળચરના પ્રચલ
વેગ આગળ કોઈનું સામર્થ્ય ચાવનાતું નથી તે સમયે કોઈ પણ
શરણુ આપના આગળ પડી નહીં નહીં સસાનના ભય વરે પ્રસંગોમાં
પ્રાણીને ગળા કોનામાં છે? તેના નિચાર કરીશ તો તારા આન્તિ
દૃઢ્યમાં અક્ષરપુ ભાવનાનું સ્વરૂપ પ્રગટ થઈ આવશે એ ઉચ્ચ
ભાવનાતું સ્વરૂપ હૃદયમાં પ્રગટ કરના માટે પ્રથમ મમારતું ભય વરે
સ્વરૂપ તારે અમજડું જોડે, જેને માટે નીચેનું પદ સદા મનન
કરીને વાચ્યા કરજે.

સસારે દુ સ્વદાવાગ્નિ—જ્વલજ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્મકસ્યેવ, શરણ નાસ્તિ દેહિનામ્ ॥ ૧ ॥

જેમ દાનાનળની બળતી જ્વલાઓની ભય કર એવા વનમાં
મૃગના બાળકને કોઈ શરણુ આપી શકતું નથી, તેમ દુઃખરૂપ દાવા-
નળની બળતી જ્વલાઓથી ભય કર એવા સસારરૂપી વનમાં પ્રાણી
ઓને કોઈ શરણુ આપનાર નથી.

હે ચેતન, આ ઉપની તને ખાત્રી થને કે, આ સસાનમાં પ્રાણીઓ મૃત્યુના નિઠાળ મુખમાં ગ્રાસ થઈ પડે છે, ત્યારે તેને કોઈ શરણ આપનાર નથી જેનાચાર્યોએ પ્રગ કરેલા ચરિતાનુયોગમાં આપેલા ચરિત્રોત્તુ તુ અવલોકન કરીશ તો તને જણાશે કે જેઓ જ ખડને છતી આત્મોત્કર્ષથી ગર્વરન કરી રહ્યા છે, જેઓ પોતાની ભુવનના બળની સપા ન કરેલા મહાન મુખે મેળવી આનંદ સાગરમાં ડોળી રહ્યા છે, જેઓ ત્રણ ભુવનમાં નિર્લક્ટુ નિર્લક્ટુ ધરાવી રહ્યા છે, તેના ઈંદ્રો, ચંદનર્તીઓ, નામુદેવો, પ્રતિનામુદેવો, આદિ પણ નર યમરાજની નાઓમાં ઘણા પીયાતા અગરજ હોઈ શરણ માં વનાને માટે દીનમુખે દશે દિશાઓપ્રતિ નિષ્કિ દરતા વધ્યા મારી રહ્યા છે તો પત્રી હે ચેતન, તેઓની પામે તુ ગી ગાપુતરીમાં છે ? જે સ્વજનો અત્યંત પ્રેમથી મના હિત કરવાને તત્પર રહે છે, અને પ્રેમના આરોગની અતિ મોહ શરણ કરે છે, તેઓ પણ મગ્ન દશામાં આની પડેલા પોતાના પ્રાણપ્રિય મનુષ્યતુ રક્ષણ કરી શકતા નથી, તેઓના દેખતાજ લયકર યમગજ મોગ મગની જેમ તેમને પકડી ગાળી જાય છે અને ચેતન તુ નિશ્ચે સમજજો કે પાતાનુ પ્રિય છવિત ઠકાની રાખવા માટે “હાયતો નજના વરમા પ્રવેશ કરે” ગમે તેના અમત્યની નિવા-મ ન, તથા ઓઈનીઓની મેના કરે, દેવતાઓને વગ કરે, મહાન પુટિકારક નસાયો મેરો, પ્રાણાયામ કરી પ્રાણના મુને રોકો, સમુદ્રને સામે તીરે જા બેગો ન્યા કે પા પ્રવેશ કરવા સમર્થ ન થાય તેરે મ્યાને વમે અને ગમે તો પર્વતના શિખર ઉપર કે પાતાનમાં જા રહો, તો પણ જરાપી રાક્ષસી શરીરને જજ્જીભૂત કર્યા નગર ગહેને નહીં અને વિકરાળ કાળ ઝડપીને પ કડયા વગર રહેતો નહીં અને આત્મન ત ગમે તે કરીશ તો પણ તારા કર્મો તારે ભોગનનાજ પડે તેથી તારે તારા હૃદય ઉપર અશાન્ત ભાનના આરૂદ્ર સ્વપ્ની અને અમતા તથા સજનો ત્યાગ કરી પગ આનંદના ઉર્મિઓને ઉજાળનારા શાત મુધારસતુ પાન કરતુ તે અશરણ ભાનનાને માટે મહાત્મા ગનાવી મુનિનુ દેશાત મનન કરવા યોગ્ય છે

૧ મહાત્મા અનાથી મુનિનું દષ્ટાંત.

ગજપટ્ટી નગરીમા ર્મવિશૂષિત ઔપિક રાજા રાજ્ય કરતા હતા, તે મહાન પ્રતાપશાળી ગજા એક વખતે ઉદ્યાનમા ટીડા કપાને નીકળ્યા પિનિવ પ્રધરની ટીડા કપતા તેઓ ઉદ્યાનમા ચારે તરફ ફરતા હતા તેનામા એક સમાપિમા તત્પર એવા મુનિ તેમના જોનામા આવ્યા, તે મહાત્માના ગરીબ ઉપર યુનાવચ્ચા ખીલી નહી હતી, તેથી તેમનું શરીર અત્યંત નુકેમળ અને મનોહર રૂપથી મુગોભિત દેખાતું હતું તે મહાત્માને જોઈ ઔષ્ણિક આશ્ચર્ય પામી ગયો તેમના ચમત્કારી રૂપ, લાનાત્વ, સૌમ્યતા, ક્રમા અને ભોગમા અસંગતા— આદિ ગુણોનું વર્ણન કરી તેણે તે 'યાનાડટ મુનિને પ્રણામ કર્યા અને તેની તે પોતાને કૃતકૃત્ય માનના લાગ્યો ત્યાં તે મહાત્મા મમાધિ-માથી મુક્ત થયા, ત્યાં ઔષ્ણિકે નિત્યપર્યંત પુણ્ય, હે પરમ પૂજ્ય! આવી મનોહર યુનાવચ્ચામા તમે આત્મ ઉજ્જર વ્રત કેમ ગ્રહણ કર્યું છે? કપા કરી તેણે કારણ કહ્યું ' મહાત્માએ કહ્યું, " રાજેન્દ્ર હું અનાથ છું મહારો કોઈ નાથ (સ્વામી) નથી, કોઈ મારી ઉપર અનુ-ક્રપા કરનાર ન હોનાથી મેં યુનાવચ્ચામાજ વ્રત ગ્રહણ કર્યું છે "

તે મહાત્માના આ વચનો સાંભળી ઔષ્ણિક રાજા નિશ્ચિન્ત થઈને બોલ્યો " ભગવન્, આ તમારું અવરૂપ વગેરે જોતા તમે અનાથ છો એ વાત યુક્ત જણાતી નથી તો પણ જો તમે અનાથ હો તો હું તમારો નાથ થનાને તૈયાર છું, તમે મારે ત્યાં ગહો, અને આનંદ પૂર્વક મનમાન્યા ભોગનિવાસ ભોગવો, અને મારા રાજ્યનું પ્રતિપાવન કરો આ મનુષ્યજન્મ પુન પુન મલવો મુશ્કેલ છે આવી મૌન્ય-વાલી યુનાવચ્ચા ભોગનિવાસ ભોગવ્યા નિના નિર્જ્ઞાન જવા દેવી તે યોગ્ય નથી" ગજા ઔષ્ણિકના આના વચનો સાંભળી મુનિએ ઉત્તર આપ્યો " હું ગજન્, તમે પોતેજ અનાથ છો તો પછી મારા નાથ શીગતે થાઈ શકેશો? " પૂર્વે કહી પાપ નહિ સાંભળેલું આત્મ તે મુનિનું વચન સાંભળી ગજા આશ્ચર્ય પામીને બોલ્યો, " મુનીશ્વર! આપ આ શું બોલો છો? આપને આ પ્રમાણે કહેવું યોગ્ય નથી, હું કોણ છું તે આપે નિચારવું જોઈએ હું એક મગદેશનો મહાન રાજા છું અનેક હસ્તિઓ, અશ્વો, રથો અને પગાંતિઓનો હું પ્રતિ-પાલક છું અને અનેક મુદ્ર-શ્રીઓનો પાલક સ્વામી છું, તે

તે સર્વેના નાથ છું હતા તમે મને અનાથ કેમ કહો છો ? ” મહા
ત્માએ કહ્યું, “ હું રાજ્ય, તમે અનાથ અને સનાથનો મર્મ જાણના
નહીં માટે તેના સખ રમા છું તમને માગ પોતાના દૃષ્ટાંતથી સમ
જાતુ તે સાલજો ”

મહાત્મા અનાથી મુનિનુ આત્મવૃત્તાત

કૌશાથી નનરના મહારાજા મહીપાળનો હતું પુત્ર જ એક
વખતે મને મારી બાધ્યાનસ્થામાં નેત્રોની ખીડા થઈ આવી તેની
અત્યંત વેદનાથી માગ મરીગ્યા હાલુજનર ઉત્પન્ન થયો મારી તે
વ્યથા દૂર કરનામાટે અનેક મન તન જડી-પુટી અને અમૂલ્ય
ઔષધોના પ્રયોગો જાણનારા વેદોએ અનેક ઉપચારો કર્યા, પરંતુ
તેઓ મારી અથા દુઃ કરી શમ્યા નહીં તેઓમાથી કોઈ મારા
અનાથ થયા નહીં તેવી હતું અનાથ છું મળી તે સમયે મારા
માતા, પિતા, બ્રાતા બહેન અને સ્ત્રી વગેરે મર્મ સખ વીઓ મારી
પાન બેસીને રૂ ન કરના લાગ્યા, અને ભોજનનો પણ ત્યાગ કરીને
મારી સમક્ષ નિરતર બેસી રહેતા હતા પરંતુ તેઓ પણ મારી
ખીડાનો નાગ કરી ગયા નહીં અને મારા સમજ વના નહીં, તેવી
હતું મર્મ રીતે અનાથ થયો આ પ્રમાણે મારી અનાથતા સિદ્ધ થ
યેથી જો ત્યારે મેં આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો, “ અહો આ અનાથ
સમારમાં મેં આ કરતા પણ અવિદ વેદનાઓ અનેક વખત સહન
કરી હશે, પણ હું અજે આપલી વેદના પણ મહન કરી શકતો નથી,
તો હવે આગામી કાને આ અનાથિ ગસાગ્યા આવી વેદના કેમ
મહન કરી મકીગ ? તો હવે જો હું ક્ષાનાર પણ આ વેદનાથી
મુક્ત થાઉં તો તત્તજ દીક્ષા નહા કરી લઉં, કે જેથી આગામી
કાને આવી દુખમરી વેદના સહન કરની પડે નહીં હું રાજ્ય ” આ
પ્રમાણે વિચાર કરતા હું સર્વ ગયો, અને તત્કાળ તે મારી વેદના
ગાન થઈ ગા પડી મને વિચાર થયો કે આ આત્માજ અવિચળ
મુખનો કરનાર છે અને તેજ આત્મા ખરો નાથ છે, તે ગિનાય કોઈ
બીજુ નાથ નથી, તેથી હું તેનાથીજ સનાથ થાઉં આતુ વિચારી
પ્રાતઃકાને મેં મારા સ્વજનોને સમજાવી તેમની રજા લઈ ચારિત્ર
અગીજાર કર્યું છે તે આ ચારિત્રના પ્રલાવથી હું મારો તથા બીજા
નો નાથ થયો છું, યોગક્ષેમ કરનાર માત્ર

આ પ્રમાણે તે અનાથી મુનિના વાક્યો આલમીને શ્રેણિકગત ખુશી થયા, અને તેણે અજલિ જોડી આ પ્રમાણે કહ્યું “ હે મુનિરાજ તમે જે સનાથ અને અનાથપણાનું રહસ્ય મમજાવ્યું તે ખરેખર સત્ય છે તેમા જરા પણ અસત્ય નથી હે મહાત્મન! તમે ઉત્તમ મનુષ્ય જન્મ પામ્યા તે મદન છે, આ જગતમા જીવનનો લાભ તમેજ પામ્યા છો વળી તમે શ્રીજિનેશ્વરના પવિત્રધર્મના આશ્રિત છો, તેથીજ તમે સનાથ છો, તમેજ ખરા બહુથી યુક્ત છો તમે સત્ય આશ્રિત લોકને આ જગતના સ્વાનંદ તથા જગમ પ્રાણીઓના નાથ થયા છો હું આપને મારો અપંગ દુઃ કંઠના ખમાણુ છું તમારા ધ્યાનમા અતગત જગતના પ્રશ્ન પુછી મેં કૃપણ કર્યું છે, તેમજ સાસાંગિક લોભ લોભવના મારે મેં જે અવશિત નિમનપુ કર્યું છે, તે સર્વ મારા અપંગનો ક્ષમા કરો ”

આ પ્રમાણે કહી તે મહાત્માની ભક્તિપૂર્વક મુલ્તિકંગી મહાગત શ્રેણિક ધર્મના વિગેષ અનુગ્રહ થઈ મન પાનિત સહિત પોતાની નગરીમા આ-યો હતો

તે મહાત્મા અનાથી મુનિ ગુણોના મમુદુવો સમૃદ્ધ થઈ પક્ષીની જેમ અપ્રતિષ્ઠાપણે વિહાર કરી, તથા ગુણિથી ગુણ વધ, ઉચ્ચ એના તથા દોડાવી વિગમ પામી અને મોદાદિકનો નાગ કરી સવેગના દિવ્ય પ્રભાવથી અનુક્રમે અક્ષય મુખનાવા મોક્ષપાતે પામ્યા હતા

આ મહાત્મા અનાથી મુનિના દૃષ્ટાંત ઉપર અક્ષરણ લાવનાને ભાગે પુષ્ટિ મળે છે અનાથ-અગરણ પ્રાણીને અનાથ થવાનું આનંદ ધર્મજ છે તેવી હે ભવ્યો, તમે ચેતી જાતે મરણાન્તિ-આપત્તિઓમા કોઈ પણ ગરણ આપી શકતું નથી આશ્ચર્યના અધ્યાગને જાણનારા મહાત્મા નાડીનેધો, મત્ર-મણિના પ્રયોગો કરનારા માત્રિકો દ્વારા અનેક ઉપાયો કરનામા આવે તો પણ ક્રત્યુના ભયકર પ્રસંગ કોઈ પણ રક્ષણ કરી શકતું નથી આ બધું જગત નાયક વગરના ગાન્યની પેઠે ધર્મવગર ગરણ ગહિત છે નાનામા નાના કીડાથી તે ધંદ પર્ણિત સર્વ વિધે કર્મોને આધીન થઈ જન્મમરણને પામ્યા કરે છે, મગજ જેના મમર્થ ચક્રવર્તીનું ચરિત્ર જુઓ તેના સાઠ હજાર પુત્રોને જીવનપ્રલ નાગના દેનતાએ તણાવી માર્કક સમ્મ કરી

તેમનો સમર્થ પિતા કે જેની સેવામાં પચીસ હજાર યક્ષો હાજર રહેતા, તે પણ તેમનો બચાવ કરવાને સમર્થ થઈ ગયા નહીં જેમને ઈદ્રિ પણ પોતાના અર્નાસને બેસાડતા હતા એના એપિક પ્રમુખ મહારાજાઓ પણ અનાથનું બની કોર્મોને તાબે થઈ નરકદિકના ડુ ખોને પામ્યા છે જેઓએ ગમ્મ-અન્નોથી આ જગતને છત્તુ હતુ, તેના વીર પુરોહિતો આજે ક્યા ગયા? તેમનો પત્તો પા નથી

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, આ મસારમાં ખરે શરણ નિર્ભય આનંદ આપનાર ઈર્મજ છે ઈર્મની દિવ્ય સત્તા નીચે આવેલો આત્મા સનાથ, નિરામાય અને સુખે રહી શકે છે ઈર્મની શીતલ હાથા સસાગી મુસાફરોને ગાતિ આપે છે અને તેના દ્વંધમાં આગળ વધવાનો ડિસાહુ મેરે છે આ વિશ્વની સપાટી ઉપર નિચરતા પ્રા ધિઓને જો ધમનુ ગળા : ઈય તો તેઓ સર્વ ગીતે નિર્ભય છે

જેન મહાત્માઓ C ઘોષણા કરે છે કે, “ હું ચેતન ” તુ આ નિષ્વનાસ્કની રંગભૂમિ ઉપર આવ્યો છે, તાજે અંતેક વેપ ભજનના છે અને તેમાં અનેક જાતની આપત્તિઓ આવવાની છે, તો તુ કોઈનું શરણ લેવાની ઇચ્છા રાખજે તુ કેવળ અનાથરૂપ છે, તે સનાથ થવાની પ્રવૃત્તિ કરજે પણ એવું શરણ ચોરજે, અને એના નાથનો આશ્રય કરજે કે જેથી તને માસારિક આપત્તિઓ નડે નહીં એવું મહાનુ ગરણ કોણ છે? અને અંવો ઉત્તમ આશ્રયદાતા કયો નાથ છે? તેનો તુ નિચાર કરજે, એવે તને ખાતરી થશે કે તેવો શરણાગતા અને નાથ તો એ ઈર્મજ છે, જ્યાં ધર્મમિહુની ગર્જના થાય છે ત્યાં નિપતિરૂપ મૃગચીઓ સત્તર નારી જાય ॥ અતમુખ અને અનિર્વચનીય આનંદને આપનારા ધર્મનું શરણ લેનાથી મનુષ્ય આધ્યાત્મિક મુખની યાચનાનામે થઈ શકે છે મુખેન્દ્રથી, ભયથી અને લોભથી રૂવિતને માટે પણ ઈર્મનું ગરણ છેડવું ન જોએ આ નજે લોકમાં ધર્મ કોઈ ખરો રક્ષક નથી ધર્મ ગિરાયનું શરણ કો, પણ ગીર્મ કોઈ ખરો રક્ષક ઉપર કોઈ પણ બીજો રક્ષક ને ૧ સર્વનો ૨ કર કાસી ૩ કે મનુસ્વામી,

દિવ્ય લોકમા વસનાગ કુમા તુપાદિ ઉપદ્રવથી રહિત, અતુલ અને અતુલ વીર્યનાવા અને અસંખ્યાતા દેવતાઓથી સેવાતા ધર્મદિક દેવતાઓ પણ કાવચક્રને વશ થાય છે તે પછી બીજાની શી વાત કરવી ? તે લય કર કાવચક્રથી બચાવનાર એવો શરણ કરનાવાયક અને ખરો આશ્રયદાતા ધર્મજ છે તે કયો વર્મ ? એવી શકા થાય તો તારે સમજવું કે, શ્રી સર્વજ્ઞ જિનેશ્વર દેવે નિરુપદ્રવતાથી પ્રતિ-બોધેલો જે ધર્મ છે, તેજ ધર્મ સમજવો એ ધર્મ તુ શરણ કરવાથી તારી પાસે મોહ, મદકા, લય અને બીજા દુર્ગુણો આવી શકશે નહીં તારા દૃઢ્યમા કર્તવ્યની ખરી ભાવના પ્રગટ થઈ આ-વશે તને આ મસારની રચના જુદીજ લાગશે, પ્રેમના સ્વાર્પણનો પૂર્ણ પ્રકાશ દેખાશે, અને તારા આત્મામા અતુલ વીર્યની સ્ફુરણ થઈ આવશે

પ્રિય ચેતન ! ધર્મના મહાત્મ શરણનો ઈતિહાસ તપાસી જો, તે ઉપરથી તને ધર્મના પ્રભાવની પૂરેપૂરી પ્રતીતિ આવશે જેઓએ ધર્મ તુ શરણ લીધું છે અને ધર્મનેજ પોતાનો ખરો રાણી માન્ય છે, તેના વીરનરોએ ઉચ્ચ ભાવનાના 'વનિથી' આ વિશ્વને ગળવી શક્ય છે, જગતને કર્તવ્ય અને સ્વાર્પણરૂપ જીવનના બે ભાગો દર્શાવી આપ્યા છે અને પોતે આત્મમુખનો આનંદ ભોગવી બી-જાને ભોગવનામાટે પ્રયાસ કરેલો છે જ્યાં ધર્મ તુ શરણ ત્યાં પરમ પ્રેમનો અનધિ આવી રહે છે ત્યાં પ્રતારણા, ક્લેશ વિગ્રહ અને નાગદ્રેષ-જન્ય સ્વાર્થપરાયણતા જગ પહોંટકી શક્તા નથી ત્યાં નિર્ભયતાનો જ્ઞાતમે છે જીવિત સર્વોપયોગી, સર્વમય રસમય અને આત્મમય વર્ધ રહે છે અને ત્યાં સમતાના યોગ સિદ્ધ થઈ જાય છે. તેથી હું ચેતન ! તારે સર્વથા ધર્મ તુ શરણ લેવું

હું પ્રિયાતમન ! તુ નિશ્ચયથી માનજે કે આ જગતમા ધર્મ-ગિનાય બીજો કોઈ શરણ નથી સર્વના ગિર ઉપર મૃત્યુનું અનિ-ધર્મ ચક્ર ફરી રહ્યું છે, તે મહાત્મ ચક્રની આગળ આપન, મત્ર તત્ર કે કિયાની ગર્જિ ચાતતી નથી કાળરૂપી લયક રાક્ષસ સર્વની સમક્ષ તેયાર થઈને ઉભેલો છે બંધારે કોઈ મનુષ્ય બીજાના મોઢ કહે છે, ત્યારે તે રાક્ષસ

તુ જેનો ગામ કરે છે, તેવી ગીતે તારો ચોક પાઠ બીજાઓ કરશે ”
ભાનના તીર્થ કરે, ચક્રવર્તીઓ, અને બીજા મનાકાપુરો પાઠ
કાવરખતુ ઉઘન કરી શક્યા નથી, તો પત્રી બીજાની ગી વાત ?
તેના ભય કરૂ મૃત્યુથી નહીંમીને ક્યા જઈ શકાય ? મૃત્યુથી ભય
પામેલા આત્માઓને શરૂ આપનાને કોઈ પણ સમર્થ નથી એ
નિદાન લખે છે કે—

મૃત્યોર્વિભેષિ કિ વીર, ભીત મુચ્ચતિ નો યમ ।

અજાત નૈવ યદ્ભાતિ, કુરુ યતમજન્મનિ ॥ ૧ ॥

‘ હે વીર ! તુ મૃત્યુથી ગામાટે બહીએ છે ? બહીનેવા માણસને
મૃત્યુ-કાળ કાઈ છાડી દેતો નથી પણ જે જન્મેયો ન હોય તેને મૃત્યુ
છાડી દે છે, તેથી તુ જ મ ન ધાય તેરો ચલ કર જેથી તને મૃત્યુનો
ભય રહેયો નહીં ૧ ”

આ મૃત્યુ—ધર્મનાગા શરીરમા ગા માટે ઘણી આમંત્રિ
કરે છે ? આ દેહનો અનશ્વ ત્યાગ કરેજા પડશે, જરૂર બીજે જન્મ
પડશે, આ દેહના નાગથી તારો તો નારા થનારોજ નથી, તુ તો
અમર છે દેહાવાસ (અહમર) નો ત્યાગ કરેજો અને પાતાનો
આત્મા એજ પરમાત્મા છે એનો સ્નાનુભાવ કરેજો એ સર્વ
પુસ્તકોનો સાર છે

૧ તુ કોણુ છે ? ૨ શા માટે આ-યો છે ? ૩ તે શુ કર્યું ? ૪
શા માટે ભય છે ? ૫ આત્મ વિ ખોલ ? ૬ સત્સંગમા રહે ? ૭ આત્મ
સ્વરૂપે જો ? ૮ જ્યાં લુપ્તા ત્યા પ્રભુતા ૯ સજોગને અતે વિભોગ
૧૦ હરખન અતે ગામ ૧૧ વડતીને છડ પડતી ૧૨ મુખને અતે
કુખ ૧૩ ઉચ પત્રી અસ્ત ૧૪ કહે તે કરમાય ૧૫ જન્મે તે
મરના માટે ૧૬ જ્યાં જેની ગીતી ત્યા તેની ઉત્પત્તિ

તેથી સવ મનુષ્યોએ જન્મમરણમાવી મુખનનારા ધર્મતુ ગરણ
લેતુ જો એ જ્યારે દુષ્ટમા ધર્મના શસ્ત્રોએ જાત થાય છે ત્યારે
માનવદુષ્ટમા શાંતિ, પ્રેમ, સહનશીલતા, ક્ષમા અને મમતાની
ભાનના પ્રગ થાય છે જ્યારે દુષ્ટમા આવી ભાનનાઓ ધ્યાન કરે
છે, ત્યારે ત્યા પ્રતારણા, કવેશ, કવહ અને ઐહિ સપતિના અનત
ને નહેનાનો અનમગ મવતો નથી

અને વ્યક્તિનું, સર્વનું—આખી દુનિયાનું કલ્યાણ કરવાની પ્રવૃત્તિ કરજે, પગેપકારના વિશાળ માર્ગો ઉઘાડજે અને સમાજને સુખ અને શાંતિ મળે તેવા સાધનો યેજી આપજે

આ સસારમા માનવજીવનને પ્રગતિ કરવાના બે માર્ગો ભગવાન તીર્થંકરોએ પ્રબોધ્યા છે, એક દૃઢસ્થિરર્થનો માર્ગ અને બીજો યતિધર્મનો માર્ગ જે તારે દૃઢસ્થ ધર્મને માર્ગે ચાલવું હોય તો તે માર્ગમા ઘટે તેની ગીતે તું તારી મામત્રીનો સદુપયોગ કરજે અને જો બીજા યતિધર્મને માર્ગે ચાલવું હોય તો આત્મકલ્યાણની સાથે પરમદયાણી જ્ઞાનના મારણ કરજે તે માગ પ્રથમના કરતા હિંચો છે સમાજના અનેક જાતના કલ્યાણો સ્થાપવાની કુચીઓ તે માર્ગના પથિકોને મળી શકે છે તે માર્ગે ચાલનારા મહાત્માઓએ આ આર્યદેશમા કલ્યાણનો નિજ્યડકો નગાપ્રો છે, અને મોહુની અસરમાથી છુટાનો મહામત્ર ઉચ્ચાર્યો છે તેમના એ પ્રભાવથી આર્યદેશ પોતાના નાર્મિક જીવનને, શુદ્ધ વ્યવહારને, નિહાસને અને આચારને જાવધી રાખ્યો છે જેથી આજમુખી આર્યજાત ધર્મ અને વ્યવહારની ભવ્ય મહત્તાના ઝાખા પણ દર્શન કરી શકે છે જેને મારે એક નિદ્ધાન નીચેનું રસિદ પદ લખે છે—

આર્યે પ્રવર્તિતે માર્ગે, પ્રયાન્તો ભુવિ સજ્જનાઃ ।

માર્ગાનુસારિણો લોકા, ભવન્તિ શિવસાધકા ॥૧॥

આ પૃથ્વીપર આર્ય—મહાન પુરૂષોએ પ્રવર્તીવેલે માર્ગે ચાલનારા સજ્જનો માર્ગાનુમત્રી થઈ કલ્યાણના સાધક થાય છે ”

હું કેતન ! તું જો આ અસરણ જ્ઞાનના ભાવીશ તો તને ખાતરી થશે કે, 'આ જગતમા ધર્મજ ખરેખર મરણ છે તે વર્મનું દિવ્ય બળ તને આપ્તિમદ્-ઉન્નતિએ પોહોચાડશે, અને આ સસારનો ખૂંસો સ્વાદ ચખાડી છેડે તને તારૂં અવરૂપ બતાવશે, કે જે સનકમા અનંતજ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રાદિ અનંતગુણો પ્રગટ થયેલા તને કેમકે અને પછી તે તારી અનંત શક્તિનું જ્ઞાન તને કરાવશે અને

કર્મની પ્રેરણાથી રમતો આ સસારનો ખેલ તાગી સંખુખ ખડો
કરી ખતાવશે

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલંકૃતા-
સ્તચ્છિન્ન્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલાઃ સૂરોશ્વરા રાજિતા. ॥
તચ્છિન્ન્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેપાત્ર સંભાવિતા ।
'સ્વસ્વાંતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાંતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

ૐ ૩ સંસાર ભાવના ૐ

જ્ઞાનના આવનપુથી આવૃત થયેલો અને મિથ્યાત્વના
ઉદયથી અચેતન લેવો બની ગયેલો એવ પાતાના
જીવનની સુચારણાના સત્ય માર્ગને ગોધી ગડતો નથી,
તેથી તે ચતુર્ગતિરૂપ વિકટ સમારમા પશ્ચિમભણ કર્યા
કરે છે, તેવા જીવને આ મમારભાવનાનું અનલંબન

ખરા આશ્રયરૂપ ધમ પડે છે કર્મના દટખ નથી પરાધીન થયેલા
પ્રાણીને જે ધાર દુ ખો ભોગવના પડે છે, તેની મીમા તો અનત
કાંવની છે કર્મધીન સસારી જીવે અનત પરાવર્તન કહેવા છે, જેમા
ચાર ગતિરૂપ મોટા આનન્દ-ભમગીઓ છે, જેમા અનત દુખરૂપી
ચડનાનવ પાતાની લયકર જવાવાઓથી પ્રજ્વલિત થઈ રહેવો છે
અને જેમા અપાર મોહ માયાની ઉમિઓ ઉગી રહી છે, એવા
જન્મરૂપી મહામાગમ્મા પામર પ્રાણીઓ ભમ્યા કહે છે તે પ્રાણીઓ
પાતાના કરેલા કર્મરૂપ બેડીના બાનમા આવી અસ્થિર મગીને
ધારણ કરતા જન્મ-મરણના રેરા કર્યા કહે છે કાચિન દેવયોગે દિવ્ય-
કર્મનો ઉદય થઈ આવે તો તેઓ પુણ્યના ગ્રાહ્યારથી વિમાનનાસી
બને છે, પરંતુ ત્યાં પણ તેમનો સ્થિરવાસ નથી કર્મ ભોગવી લીધા

પછી કર્મોદયનો પતન તેમને ત્યાંથી પણ ચલાયમાન કરે છે એવે ત્યાંથી ચરીને પાછા આ નિઃશ્વરકાળમાં અથડાયા કરે છે તેમાં પણ જો પાપકર્મનો પ્રબળ યોગ હોય તો તે પ્રાણીઓ નરકભૂમિના નિવાસી થઈ જાય છે તે ભયકર ભૂમિમાં ક્રુધા, તપા, તાપ, દાહ, તાડના અને તર્જના પ્રમુખ અસહ્ય દુખો સહન કરના પડે છે જે દુખોનું વર્ણન અને અના કરતા પણ કપાળી છુટે છે કલ્યાણ તિર્યચની યોનિમાં આવી પડે તો પતા પરાધીનતા અને અવાચકપણના દુખોથી તેઓ પૂરેપૂરી નિડબતા પામે છે તે શિનાય પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, નનસ્પતિરૂપ ત્ર્યેલોક્યના શરીરોમાં પણ તેમને દુખોના દગીયામાં પડવું પડે છે એકેત્રિયથી માડીને પચેદ્રિય મુધીના શરીરોને પ્રાપ્ત થયેલા પ્રાણીઓની દશા તો વર્ણવી શકાય તેમ નથી

હે આત્મનૃ! આ સમારમાં એવી કઈ જાતિ અને કઈ યોનિ છે કે, જે જાતિ અને યોનિમાં તું અનતર્યો નથી? એવું જ નહીં પણ અનુષ્ઠાનમાં પતા તારી નિવિર ગિયતિ થઈ હશે જેને તું શ્રે મનુ સુદર સ્થાનરૂપ અને ભોગવિવાસની ભુમિરૂપ સ્ત્રી માને છે, તે સ્ત્રી કોનાર તારી વાત્સલ્યપરિણી માતા થઈ હશે, અને તે માતા કોનાર તારી શૃંગારની સરિતારૂપ મુત્રી પણ થઈ પામે તેવી જ રીતે આ સસારમાં જે તને જે રૂપે દેખાયા છે, અને દેખાય છે તે મના તે રૂપ બદલાઈ જવાના, એમ તું ખાતરીથી માનજે મિત્રો તારા શત્રુઓ હતા, અને શત્રુઓ તારા મિત્રો હતા

હે ચેતન! બીજી જાતિઓની વાત તો એમ તરફ રહી પણ ચિંતામણિ સમાન ગણાતા અનુષ્ઠાનનનો તો ખાસ તું નિચારકરજે કેટલાએક પશુ સમાન અજ્ઞાનાનસ્થામાં પાતાનું જીવન પુરૂ કરે છે, કેટલાએકને જન્મતાજ માતાપિતાનો વિયોગ થાય છે, કેટલાએક ક્રુધા તપા, અને તિરસ્કારની પીડાઓ સહન કરી ચાવજીવિત દાસત્વ કરે છે, કેટલાએક મજુરીની મહા પીડા ભોગવી અસહ્ય દુખ પામે છે, તે શિનાય ભીખારીઓની અને વિવિધ રોગથી પીડાતા અનુષ્ઠા પ્રાણીઓની સ્થિતિનું અનુભવ કર કે જેથી તને આ સસારના સત્ય નરૂપનું જ્ઞાન થાય

પ્રિય ચેતન ! આ માનુષજનની દગા પરાજય પામી નાશી છુટતી સેનાના જેવી છે—પ્રથમ એક કોક ખાધ પડે છે, બીજે તના ઉપર અવડાધ પડે છે, એમ એક એકની ઉપર એક એક પડતે પડતે મમમ મરણ અને નિષ્વૃત્તાનો અનુભવ કરે છે તે છતાં મોહની અધારીને મારણ કરતો મનુષ્ય તે તરફ લક્ષ્ય આપતો નથી તે મોહની અધારીથી અવધેલા મનુષ્યો આ સમાર અને પુરુષોની અધિશક્તિને ભુલી જઈ કોઈ અનીતિથી વન મેળવે છે, કોઈ છાકપટથી છતરી પરનું ધન હુગી લે છે, કોઈ નિષાસઘાત કરે છે કોઈ અલક્ષ્ય ખાય છે કોઈ શત્રિભોજન કરે છે, કોઈ દેવન ચોરી ખાય છે કોઈ પરનિન્દા અને આત્મપ્રગ સા કરે છે, કોઈ માન તથા અહંકારના ગજેડ ઉપર ચડી સર્વની ઉપેક્ષા કરે છે, અને કોઈ સમ અથવા શાંતિનું નાથકપદ લઈ અનેક જાતના ખન્યાયો આચરે છે

હું આત્મન ! જો તું આ સમારભાનના ભાવીગ તો તારા મનુષ્ય જનની ઉપર કોઈ દિવ્ય પ્રભા પડશે, મઘ અથવા સમાજની સેના કરનાની શુદ્ધ વૃત્તિ તારામાં જન્મત થશે, મર્ત દેશખધુઓને માનવજનની મહત્તા સમજાવનાની તારી વૃત્તિ થશે, અસતોત, દનાઈ અને પ્રતાપ તરફ અભાન આવશે, સૂનિષા અને જ્ઞાનના મધુર ડોહા ચાખનાની તીવ્ર ઇચ્છા વશે, અને માનુષજ્ઞાનના સ્વરૂપ ઉપર નિચ્છા કરીને માનવજનમાંથી મહુલ કરના યોગ્ય સારનો સ્વીકાર કરનાની અભિલાષા ઉત્પન્ન થશે

પ્રિય ચેતન ! તારા જનને મન્માર્ગ દર્શાવનારી અને ખગ કર્તવ્યની દિશા તરફ દોરનારી આ સમારભાનનાને જો તાજા દૃશ્ય ઉપર આરૂઢ કરીશ તો તારી આગળ આ મસાગનુ શુદ્ધ સ્વરૂપ સ્વત પ્રગટ થઈ આવશે, તે તને દર્શાવતી જેમ દેખાઈ આવશે તે સાથે આ ભવાની કેની લયકર છે અને અદર પ્રાપ્તિઓની ગ્રી સ્થિતિ થાય છે, તે બધું સ્વરૂપ તારી મમન ખડુ વડે આવશે

પ્રિય આત્મન ! તું આ સમારના મોહ પદાર્થો ઉપર અજ્ઞા રાખીશ નહીં, તારે તેના ઘટો અનુભવ થયેલા છે જે પુરુષો તારા દૃશ્યને અને તારી ઇન્દ્રિયોને આકર્ષે છે, તે પુરુષોને પાનરૂપે આહ્વારૂપે અને શરીરૂપે તે અન કરી વમન કરેલા છે જે

તુ તેમને ભોગવનાની પુન ઈચ્છા રાખીશ તો તુ વાતબોલો થઈશ, એલે વમન કરેવાને લક્ષણ કરનારો થઈશ તેથી તારૂં તે કામ ત્યાન, ત્યાગ અને બીજા મલસામક પ્રાણીઓના જેવું નિષ્ઠ ગણાશે.

પ્રિય ચેતન ! મેં આશ્ચર્યની વાત એ જ કે લાવસાઓમા લુપ્ત થયેલો પ્રાણી એ પૌર્ગવિક સુખો ભોગવીને પણ તમ થતો નથી, ઉંદડી તેની તૃષ્ણા ધીરડે અગ્નિની જ્વાલા જેમ વૃદ્ધિ પામે છે તૃષ્ણાની ઉડી ખાડી પહોં પૂરાતી નથી તૃષ્ણારૂપી મહા નદીના પૂરમા તણાએવા લુપ્ત આત્માઓ શાંતિને કિનારે આવી ગયા નથી તેથી તુ એ ભયકર નદીના પૂરથી છોટા રહેજે, તેને મારે નીચેતુ પણ સદા દૃઢ્યમા રાખજે

તૃષ્ણામહાનદીપૂર—વાહિતા પામરા જના ।

પતન્તિ દુ સ્વર્ગર્તાયાં, નિ સહાયા કુવાસના ॥ ૧ ॥

“નહાગી વાસનાનાવા પામર પ્રાણીઓ તૃષ્ણારૂપી મહાનદીના પૂરમા તણાને ડૂબેલા મેં આડામા નિરાશ થઈ પડે છે ” ૧

તેથી વેરક ભય મનુષ્યે આ સસારભાનના ભાનવી જોએ મહાત્મા ભદ્રેશ્વરસૂચિતુ જીવનવૃત્તાત બુદ્ધિ, તે મહાત્મા ગુજરાતના મહારાજા સિદ્ધરાજના સમયમા થયા હતા, તે આચાર્યે સ્વાદ્યા મતનુ જ્ઞાન કરનાને દિગંબરો ઉપર વિજય મેળવ્યા હતા અને ભારતવર્ષમા સ્વાદ્યા ના સિદ્ધાંતને ગજાવ્યા હતા તેમની આ પ્રવૃત્તિ રજેગુણી હતી ધર્મના દ્વંદ્વને લગે તેમના શુભ ધ્યાનમા ભગ પડ્યો હતો તથાપિ ઇતિહાસ કહે છે કે, જ્યારે તે મહાત્મા કાગવર્મને પામરાની નેયાગીમા હતા, ત્યારે તેમણે શુદ્ધ દૃઢ્યથી સસારભાનના ભાવી હતી સમારના સ્વરૂપને ગહુને પોતાના મનોમંદિરમા ખરો નિર્વેદભાવ સ્થાપ્યો હતો અને નિર્ધના સર્વ આત્માઓને ખમાવી પોતાના દૃઢ્યને સમતાના રસથી ભર્યું હતું તેમોથી દેનમુગ્ધિના શિષ્ય હતા, એલે તેમને ગુરુપાસેથી જે આત્મતત્વનો ખગે યોગ મળ્યો હતો, તે યોગ તેમને અતમમયે (પયોગી થઈ) પડ્યો હતો

પ્રિય વાચકગણ ! તમે પણ તમારા મનુષ્ય જીવનને ઉજવળ બનાવવા અને શુદ્ધ પ્રેમ, શુદ્ધ સ્વાર્પણ, શુદ્ધ ન્યાય, શુદ્ધ વિદ્યામ મેળવવા સર્વદા સમાર સાનનાને સાન્યા કરજો તે ઉચ્ચ સાનના તમારો મોહનો નાશ કરશે, તમારા મમતનું મર્દન કરી નાખશે, તમારા કષાયોનો વેગ અગાધવી દશે, તમારો મલિન વામનાઓને મારી નાખશે, અને તેમને વેરાચ્ચ અને નિર્વેદના પરમ અધિકારી બનાવી ગુણોદ્ભવના ચડીઆના દમમા ચડાની છેડે મુક્તિપુરીનું મનોહર દ્વાર બતાવશે, કે જે અગમ્ય, અનર્થ અને આનંદરૂપ છે મમતની મિથ્યા ભ્રમણા ધાળામારે અને વેગચ્ચસાવનાની વૃદ્ધિને મારે પ્રસાવવી મનન કરવા યોગ્ય રાજરાજેશ્વર ભગતચક્રવર્તીનું દૃષ્ટાંત મનન કરના જેવું છે હું ચેતન ! તે દૃષ્ટાંત તરફ તું તારી વિચારગતિને રોરવજો, એટલે તને ભવ્ય એવી અન્યત્ર સાવનાનું ખરૂં અર્થપૂર્ણ જણાવવાનું છે.

જેન દતિહાપમા ગજરાજેશ્વર ભગતચક્રીનું ચર્ચિત્ર પ્રસિદ્ધ છે. શ્રીમાન્ આદિનાથપ્રભુના તે પ્રસાવી પુત્ર વિનિય પ્રજાન્ની સપદાધી નિભૂપિત થયા હતા અને આ વિધિની દિવ્ય અને માનુષી સમૃદ્ધિના ગાંધર ઉપર તે મહારાજા બેઠા હતા પ્રતિષ્ઠાપોતુ પ્રસાવનું કલ્પવૃક્ષ તે મહારાજા ઉપર સંપૂર્ણ રીતે ધાયા કરીને રહ્યું હતું.

એક સમયે તે ગજરાજેશ્વર પોતાના આદર્શ ભુવનમા દિવ્ય વસ્ત્રાભરણોથી નિભૂપિત થઈ મનોહર મિહાસન ઉપર બેઠા હતા તેની ચાતરફ વિવિધ વિધાસો થઈ રહ્યા હતા ઉચ્ચ પુરુષોની જુદીજુદી રચનાઓ મહારાજાના મનને રંજન કરવા યોગ્યમા આવી હતી, ગીત મદ અને મુગધી પનનની લહરીઓ જુદી રહી હતી, તે સમયે શરીરની અનુયમ જાણાને વારણ કરનારા મહારાજા ભગતની દષ્ટિ આદર્શભુવનમા પડી પોતાનું પ્રસાનિક પ્રતિબિંબ મહારાજાએ પ્રેમપૂર્વક જોના માડ્યું, તેનામા પોતાના કર કમલની એઃ આગળી-માધી રતનમય મુદ્રિત નીકળી પડી, મહારાજાનું ધ્યાન તે તરફ ખેંચાયું તેને જોતાજ તે આગળી વિરૂપીજ દેખાણી, પેલી નવ આગળીઓ પામે તેની ઘણીજ નિમ્તેજતા લાગી તે જોતાજ ભરતે ધગની સાવનામા અદ્ભુત પ્રેરણા થઈ આવી, તે મહાત્મસાને પોતાની

ભાનનાને સિદ્ધ કરના પરી અનુદ્ભવે બીજી મુદ્રિકાઓ ફર કરી, બીજી આગળીઓના દેખાન જોયો તે ગોણા રહિત દેખાન ઉપરથી 'મહા રાજના મનોમંત્રિમા તે દેખાન અસોભનીય દેખાયો તે જોતાજ તે મહાનુભાવની ભાનના બ વાઈ ગા વલકાવ તે મહારાજાનુ કોમલ દ્વય અન્યત્ર ભાનનામા મમ થય ગયુ તેણે કરુ "અહો કેવી નિચિનતા છે ! આ મુદ્રિકા કે જે એમ મુક્તિકાના નિમ્નરૂપ મુખની બનેલી છે, તેના યોગથી મારી આગળી મુદ્દર લાગતી હતી પણ જ્યારે તે મુદ્રિકાનો નિયોગ થયો ત્યારે તેજ આગળીનો દેખાન વિષ ઝીન મની ગયો અને તેથી મારા મનમા તે આગળીનુ દર્શન બેઠેપ થયુ આમ થનાનુ કાળા માત્ર તે મુદ્રિકાજ હતી તે મુદ્રિકાના યોગથી મારી આગળીને ગોણા મળી, અને તે આગળીના યોગથી મારા હાથને ગોણા મળી અને તે હાથ પર મારા શરીરનુ સૌ થ' દેખાયુ ત્યારે એમા હું કોની શોભા ગણું ? આ મારી મનાતી મનોહર કાતિને ગોણા આપનાર મણિ માણિન્યના અવકાશે અને રંગબેરંગી વસ્ત્રો ધ્યાં અને જે આ કાતિ તે મારી ત્વચાની ગોણા ઠરી એ ત્વચા શરીરની ગુપ્તતા ઢાકીને મુદ્દરતા દેખાડે છે, અહો આ કેવી નિપગીતતા ! જે શરીરને હું માર પાતાનુ માનુ છું, તે શરીર ત્વચા પર અને તે ત્વચા કાતિ પર અને તે કાતિ નસ્રાયકાર પર શોભે છે તો પછી મારા શરીરની ગોણા કામ રહી નહીં એ શરીર તો રૂધિર, માસ અને હાડનોજ કેવળ માળો ! અને એ માળાને હું ઘોતે મારો ગણું છું આ કેવી ભુન ? કેની ભ્રમણ ? અને કેવી નિચિનતા ? અરે ! હું કેવળ પરપુર્યોની ગોણાથી ગોણુ છું બીજાના આશ્રયથી ગમણીય લાગતુ તે શરીર હવે માડ કેમ માનવું ? જોણુ તે શરીરમા મમતા મારીશ તો તે કેવળ દુખમય અને વૃથા છે આ શરીરથી માન આત્માનો કોઈ નખતે નિયોગ થનાનો છે, તેથી આ શરીર ઉપરની મમતા તત્ત્વ નમમી છે જેનો એક કાલે નિયોગ થવાનો છે અને જે કેવળ અન્યત્રભાવ રાગે છે, તેની અદર મમત્વ હું રાખતુ ? જ્યારે તે શરીર માર નથી, તો પછી હું પણ તેના નથી તો હવે મારે વિવેકબુદ્ધિ નહ કરવી જોએ આ સદિ અનત વસ્તુઓથી ભરેલી છે તે સઘળી વસ્તુઓ ઉપર મારી પ્રિયતા નવી તેઓમાથી કો પા વસ્તુ મારી નથી આજ સુધી હું મિથ્યા ગો-હમા વધી પાચો હવે મને ખાત્રી થા છે કે, તે મારો નવયૌનના

રાણીઓ, તે માગ કુલદીપક કુમારો, તે અકળક સપત્તિ અને તે પદ્મ ઉત્તુ મહાન રાજ્ય એ મારા નથી અને જે કાયાથી હું એ મ-
દ્યથી નસ્તુઓનો ઉપભોગ લઉં છું, તે ભોગ્ય વસ્તુ પણ જ્યારે મારી
નથી તો પછી એ માની લીધેલી બીજી નસ્તુ મારી શી રીતે હેય ?
જેમની ઉપર હું પ્રેમ અને વાત્સલ્ય ધારણ કરું છું, તે આ મારી
રાણીઓ, પુત્ર પુત્રીઓ સ્નેહીઓ અને કુટુંબીજનો શું મારા થનાર
હતા ? જેમ એ બધા મારા નથી, તેમ હું પણ તેમનો નથી અને
કેના ખેદની વાત છે કે, જે મારા નથી તેમને મારે એ અનેક જાતના
પાપો ક્યાં તે મારે એકવનેજ ભોગવના પડશે તેઓમાની કોઈ પણ
મને સહાયક વળે નહિ, અન્યતઃભાવનાવા તે સર્વને મારે હું મમત્વ
દર્શાવી મારા આત્માનો હિતેષુ ન થઈ તેને રૌદ્ર અને ક્રુદ્ધાચી નર-
કનો ભોક્તા કરું એ માટે કેવું અજ્ઞાન ? કેવી ભ્રમણા ? અને કેવો
અનિવેદ ? આજવી હું મારા આત્મસ્વરૂપનો જ્ઞાતા થયો છું ‘હું’
કોણ છું ?’ એ મને હવે મમત્ત્વયુ છે હું એક ભરતખડનો ચક્રવર્તી
છું, ત્રિપદિ ગણના પુત્રપોમા મારી ગાના વાય છે આવી મહાન
પ્રભુતા મને પ્રાપ્તે વળે છે છતાં હું તેનો ખગે ઉપયોગ ન કરું તો પછી
મારી કેટલી મૂર્ખતા ઝહેનાય ? આજે મારા પ્રભુદ્વ દ્વિધમ્મથી મમ-
તાની મહિમ અવના ફર થઈ છે નુદર પ્રમદાઓ, મેહેલો, રાજા-
રાતો વગેરે સર્વ રાજ્યવેશના સુખ ઉપરથી મારો અનુરાગ ફર
વયો છે તે મારી મહિમ મમતાની ગયા તદ્દન નાશ પામી ગયું છે”

આ પ્રમાણે નિચાર જતા રાજરાજેશ્વર ભરતના અતઃકરણમાં
એવું ચિન્ત પડી ગયું કે તન્તજ તેવું તિભિરપટ ઢળી ગયું તેના
દ્વિધના ઉડા પ્રદગ્ધમાથી ખડ જ્યોતિ પ્રગટ થઈ આવતા તે મહા-
રાજાને ગુપ્ત ધાન પ્રદી આપ્યું તે ગુપ્તધ્યનરૂપ તીવ્ર અગ્નિએ
તેના અગ્નિ ઘાતીકર્મે ભગ્મીભુત કરી દીધા, અને તે શુદ્ધ નિર્મલ
આત્મસ્વરૂપ બની ગયો તે સાથેજ તેને મહાન દિવ્ય અને સર્વદે-
શિક કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું તરત તે કેનળી મહારાજાએ પચ્ચુદિ
લોચ ક્યોઈ, દિવ્ય પ્રભાવનાલા શાસનદેવીએ આવીને તેમને સાજ
(વેશ) આપ્યો એવું તે મહાન આત્મા વીતરાગ, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી
પરમાત્મરૂપ બની ગયો

રાજરાજેશ્વર ભરતચક્રવર્તીના આ મનન કરના યોગ્ય ચરિત્ર ઉપર અન્યત્ર ભાનના બૂપણ પર સ્વરૂપ દૃઢ્યમા આરૂઢ થઈ ગઈને આ મહાન ભાનના ભાનનારી ભાન્ય પ્રાણીના દૃઢ્યમા ઉચ્ચ ગુણો પ્રગટ થઈ આવે છે, તેના અતરના પ્રદેશમા આ મ ગમિતો પૂર્વ નિગ્રાહ થાય છે અને રેરાચની અચળતા રહી શકે છે આ અભુત ભાનના આ અપર મમારમાથી મુક્ત વનાતુ પ્રવાને સાન છે

પ્રિય વાચકગણ ! તમે જો તમારા દૃઢ્યમા આ અનુપમ ભાન નાને સ્થાન આપ્યો તો તમેને આ સસારના નિકટ અને નિરમ ભારો નહીં રાખે નહિ તમારામા ખૂબ આત્મમગ્ન પ્રગટ થઈ આનંદે અને તમારા જીવનની ખરી જ્યોતિ જાગૃત્યમાન પ્રગટ થશે

પ્રિય આત્મગણ ! આ સસારરૂપ ચક્રોળ ઉપર ચડેલો પ્રાણી પોતાના આત્મસ્વરૂપને ભુલી જઈ એનું નિચારે છે કે, “આ માટે પ્રેમી કુટુંબ સંતાનથી ભરી સાથેજ રહે, આ માટે ગિરિ સંગ કાળ ચાલ્યા કરે અને કો, નિસ તેનો વિયોગ થાય નહીં,” આ મમત્વ ભરેલા વિચારો મનુષ્યને મોહરાજના કારારૂઢમા ફેંકી દે છે અને ત્યાં વચારે વચારે કંઈ ભોગનાયે છે તેથી તે મહાન કાળારૂઢમાથી મુક્ત થવું હોય, અને હવેમા ઉચ્ચ વિચારોને સ્થાપના હોય તો અત્ય ભાવનાનો અવ્યાસ કરજો એ મહાન ભાનનારૂપી નાનિકા તમારા આત્માને આ સસારસાગરને મુખે ઉતારવી પશ્ચ આનંદકાર અને મુખરૂપ સ્થાને પોહોવાડશે એ ઉચ્ચ ભાનનારૂપ દીપ્તિ તમારા આતર અન્ધારને દૂર કરી આત્મજ્યોતિને પ્રગટશે આ ઉચ્ચ ભાનના ઉપરની જાણી રાખો કે, આત્મા સ્વભાવે ગરીર ગોરેથી નિવક્ષણ ચેતનામય છે જે ગરીર છે તે નિનાશ અને અચેતન જડ છે કારણ કે, તે અનેક પુરુષ પરમાત્મ્યોના સમુદ્ધી બનેલ છે, જ્યારે તે પુ ગણે જુદા જુદા નિખરા, જરો, ત્યાં આ એક ચેતન સ્વભાવ આત્મા અખંડ અને અનિનાશી રહેશે આ ઉપરથી સમગ્ર મળેલા અન્યપણો દૃઢ નિર્ણય થઈ જાય છે આત્માનો સ્વભાવ

જનાનો છે ઉપાર્જન કરેલા કર્મોના જોખમદાર પણ પોતેજ એકલોજ છે શુભ કર્મના મુખો અને અશુભ કર્મની શિક્ષાઓ તેને એકલાનેજ ભોગવવાની છે માતા પિતા, બધુઓ, એહીઓ અને મિત્રો ગમે તેટલા હોય તો પણ તેને જાતે ભોગવવાના હુ ખો કોઈનાથી લગ શકાને નહીં, જેને માટે નીચેનું પદ્ય મનન કરના જેવું છે

પુણ્યપાપફલાનાં ચ, ભોક્તા તત્કર્મકારક. ।

ન તત્ર લિગ્ધવન્ધૂનાં, સહાય સ્યાત્ફલેગ્રહિ ॥૧૥

પુણ્ય અને પાપના ફલોને ભોગવનારો તેના કર્મોના ઢરનાર એકલોજ ચર્ક શકે છે તેમા કોઝ એહી કે બધુઓની સહાય સદ્ય થજ શકતી નથી ૧

આ એકત્તરની ભાનનાથી મનુષ્ય પોતામા ગહેલા દુષણો જાણી શકે છે અને તેની ભાવિ શિનાઓનો વિચાર કરી સન્માર્ગનો સાધી બનવા યત્ન કરે છે જ્યારે દૃઢપમા એકત્તરભાવના જનન થાય છે, ત્યારે મનુષ્યને પોતાના ખર્ગ જર્તિયનું ભાન થજ આવે છે આ વિદ્યની રગભૂમિ ઉપર માનવ વેપને ભજવના આવેલા આત્માને જ્યારે ખાની થાય કે, તે પોતે રગભૂમિમા એકલો છે, જે તેને વેપ ભજવતા વિદ્ધો આવશે, અનેક અતરાયો ઉભા થશે, તો તે નખતે તેને કોઝ સહાય કરનાર મળવાનું નથી, તે વિદ્ધો અને અતરાયો દુઃ કરવાને માટે તેણે એકલાએજ સાધન રહેવાનું છે તેણે એકલાએજ સહાય મેળવના યત્ન કરવાનો છે તે સહાય તે આત્મજ્ઞાનની સમજની માણસના અવિતનું અને છેનરનું કર્તવ્ય એજ છે કે તેણે અન્યાત્મમાર્ગની સહાય મેળવી અધ્યાત્મ માર્ગનો પાંચક બનેલો આત્મા પોતાનાજ આત્મભાવથી રગાર્જ છનાજ અને હવકાજ રહે છે તેને પછી ખીજતની અરેખા રહેતી નથી તે નિસર્ગ અને નિર્લેપ થજ પોતાના આત્મબળ ઉપર અનવળીને રહી શકે છે

ભગવાન તીથ કરોએ એવા ઉચ્ચ ઉદ્દેશથીજ એકત્તર ભાનનાનો પ્રતિબોધ નિધને આપ્યો છે તેમની દેગતાવાણીમાથી આ પ્રમાણે પ્રતિવનિ નીકલે છે—‘હું ચેતન’ તુ સીર્ષદ્વિધી નિચાર કરશે, અને

પ્રાણી સારા નરસા કાર્યો કરી જે દ્રવ્ય પેદા કરે છે તે દ્રવ્યને ભોગવના માટેજ તના મિત્ર પિત્રાદિ કેવળ સહાયકો થાય છે પરંતુ તેણે કરેલા કર્મોની ઉત્પન્ન થયેલી નિર્લય-પીડાકારી દુઃખશ્રેણીને સહન કરવાને કોઈ સહાયક થતું નથી તે તો એવા કર્મકર્તાનેજ ભોગવના પડે છે

આ ઉપદેશ પવો એકત્વભાનનાનું તુલ્ય સ્વરૂપ દર્શાવે છે આ સંસારરૂપ નિમ્ન આત્મીયા ઉત્તરી પડેલા પ્રાણીનો તેની પોતાની જાત મિત્રાય બીજી કોઈ સહાયક નથી-કોઈ સાથી નથી એમ તેને સમજવાનું છે મનુષ્યને તેના જન્મમા કેવોયે અનુભવ મળે છે અધના બીજેથી મેલવે છે, છતાં પણ મોહના ગાઢ આચારમા તે બેળ નમ્તો નથી, તેને મોટે માત્રકાર નીચેનું પદ વળે છે—

एकत्व नैव पश्यन्ति, जराजन्मग्रहार्दिता ।

यज्जन्ममृत्युसपाते, प्रत्यक्षमनुभूयते ॥ ૪ ॥

જન્મ અને જન્મરૂપી મહોથી પીડાતા પ્રાણીઓ પાતે એકલા છે, એ વાત બે સમજતા નથી જે વિષેનો અનુભવ જન્મ અને મૃત્યુથી પ્રત્યક્ષરૂપે દેખાડે આવે છે

એટલે સમજવો જન્મ અને મરણનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરે છે અને દેખે છે, છતાં પણ તેના હૃદયમા આવડતું નથી કે, જન્મ અને મરણનો અનુભવ એકવાનેજ કરેના પડે છે દરેક પ્રાણી એકલો જન્મે અને એવા મૃત્યુ પામે છે, તે વાત જનમસિદ્ધ છે, છતાં અજ્ઞાનના આચારમા આ રથેનો પ્રાણી એકત્વ ભાનનાને ભાવતો નથી દરેક પ્રાણી મનુષ્યજન્મ જેના અંતમાં રત્નનો અવશ્ય લાભ લેવાનો અવિકારી છતાં તે પ્રમા વાર દુર્ગુણને વગ થઈ પોતાના એકત્વનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સંપાદન કરી શકતો નથી, એ કેવી મોટી ભૂલ ગણાય?

તે એકત્વભાનનાના બળથી તે મનુષ્ય બાણી શકશે કે, પ્રત્યેક એવા છે આ સંસારમા તે એકલો આત્મા છે અને એકલો

હાથે એકલાજ ચાલ્યા ગયા છે, ત્રિભુવનકલ્કના મહાન બિરુદને ધરાનનાગ, પરાક્રમના પ્રભાવથી નિથિના વીગ નરોત્તે વશ કરનાગ અને ગર્વના પર્વતરૂપ બનેલા મવણુ જેના પ્રતિવાસુદેવોની પદ્મ સી દગા થકુ? તેઓ પણ એહિન્દ વૈશ્વના ત્યાગ કરી એકલાજ ચાલ્યા ગયા, તેમની માથે કોણ પણ સહચારી થયુ નહિ

હે ચેતન! તાગ ચપળ ચિત્તમા નિચાગ કરુને કે જેવી ગીતે પાપકર્મોના કંપરૂપ દુષ્કાંડોને ભોગવનામા તુ એકલો છે, તેવી ગીતે પુણ્યકર્મોના રૂપરૂપ મુખો ભોગવવાને પણ તુ એકલોજ છે મમર્થ કવિઓ કહે છે કે, “આ મમાન્ડપી ગગનમા જીવરૂપી ગરુડપક્ષી મુખ-દુ ખરૂપી બે પાખોના વેગથી સતત ઉડ્યા કરે છે તેમા જમણી પાખ મુખની છે, અને ડાખી પાખ દુખની છે, જ્યારે તેનામા જમણી પાખતુ બળ વચાગે હોય તો તે ઉત્તરોત્તર સસારરૂપ ગગનના મુખમાર્ગમા ઉડી નોકે છે, અને જ્યારે ડાખી પાખતુ બળ વચાગે હોય તો તે મસાગ્નભના દુષ્કાંડ માર્ગમા ઉડી જાય છે” હે આત્મન! દિવિની આ કલ્પનાને તુ તાગ દ્વંદ્વમા સ્થાપિત કરુને, અને મુખરૂપ માર્ગે લઈ જનારી તારી તે જમણી પાખને નિગેષ બલનાન બનાવને, જેવી તુ આ નિર્ધરૂપ ગગનમા ઉડીને ઉંચે અથલે જઈ ગડીગ કે જે અથલે ઉત્તમ કુલ, રૂપ, વિદ્યા ગાન્ધ્ય, લક્ષ્મી અને ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરી ચઢનાતીની, દેવતાની અને ઈશ્વરી પદવી મેળવી ગડીરા છેન્દે આગળ ઉડતા બે તને અધ્યાત્મનુ અતિ ઉચ્ચ ન્યવ પ્રાપ્ત વા આનન્દે, તો તુ જગત્પૂજ્ય એવુ તીર્થ કરપણ પણ મપા-ત્ત કરી એકલોજ નિર્નાષ પાને પ્રાપ્ત કરીગ

હે ચેતન! આ જીવનના માર્ગમા તને તુષ્ટાને વચારનારા અનેક પ્રસંગો મળી આનન્દે જે પ્રસંગોમા એક નકાળે દુર્ગુણ તારી આગવ આવીને ઉભો ગહેરો, તેને માટે તુ માનનાન ધનને ગેતતો રહેને, એ દુર્ગુણનુ નામ મમત્વ છે તે મમત્વનો મલિન ભાવ માનવજીવનની મહત્તાને ઘટાડનારો છે જાગી જીવને લાગેલો પરિ-મહનો પાગ તેના સર્વ જનિતને નષ્ટ કરી નાખે છે અને છેન્દે તેને માટે એકલા મમત્વ વરનારા આત્માને સહન કરવુ પડે છે

આ એકત્વભાનના આ સસાગની આત્મ અને બાહ્ય ઉપાધી-ઓથી દૂર રહેવામા મુખ્ય સાધનરૂપે ગણાય છે તે ઉપર શ્રી નમિ-રામનુજ દ્વારા મનન કરવા બેવુ છે તે નીચે મુજબ—

તારા શુદ્ધ સ્વરૂપને અનુભવે, જેથી તને ખાતરી થશે કે, હું એકલો જ છું, મારી સાથે કોઈ પણ સહાયક નથી અને પ્રાપ્ત થયેલી આ સસારની સામગ્રી મારા ખરા ઉપયોગની નથી જેને હું પ્રેમના રસની સરિતારૂપ માનું છું, તે આ સ્ત્રી, અને વત્સલભાવથી ભરેલા આ પુત્રાદિ પરિવાર તે પણ અને સાચા સહાયક થઈ શકે તેમ નથી જ્યારે અને ભયકર યમરાજનું આમ નબળા આવશે, ત્યારે તે સર્વનો ત્યાગ કરી માટે એકવાનેજ જનું પડશે તેમથી અને કોઈ પણ છાડાવી શકશે નહીં આ મનોહર મંદિર, મુરોશ્લિત વારિકા, વિવિધ વાહનો, નવગીત વગેરે અને આકર્ષક અવકાશો કે જેમને હું મારા જીવનના સુખદાયક સામગ્રી માનું છું મારા આનંદના અને નિવાસોના ભોગ્ય પદાર્થો ગણુ છું તે બધા અહિંજ પડ્યા ગરેશે, અને મારે એકલાને આશાભરેલા હૃદયસાથે જનું પડશે, જેનો યોગ થાય તેના નિયોગ થવાનોજ જ્યાંથી ગર્ભાગમમા તારે નિરામ થયો ત્યારથી આજસુધીમા તને દુઃખમા સહાય કરનાર કોણ થયો છે ? જ્યારે તારા મારીમા ભયકર રોગો આવે છે, ત્યારે તારે બદલે તે રોગની ખીડા સહવાને કોણ ઉભુ રહી શકે છે ? તે દુઃખનો ભાગી તું એકલોજ છે પુણ્ય પાપના વિપાકોના ઉછળતા સમુદ્રમા તારે એકવાનેજ પડનાવું છે

પ્રિય ચેતન ! હવે એકત્વભાનના ભાવે એટલે તારા હૃદયમા સવેગનો દીપક પ્રગટ થશે તેના પ્રકાશથી તારા હૃદયનો અંધાર દૂર થઈ જશે તારી આસપાસ પથરાએલી સ્વાર્થની જાન તારા જોનામા આવશે અને તને ખાતરી થશે કે, આ સસારમા સઘળો સમય સ્વાર્થમય છે હું તો પોતે એકલોજ છું મારો ખરો સહાયક તે મારો આત્માજ છે જ્યારે મારે જીવનનું અપેક્ષિત પુત્રાદિ જશે, અથવા મારા ચેતનની શક્તિઓ મદ પડી જશે, ત્યારે જેમ લીલા કુંજર વનને દાનાનય લાગનાથી પક્ષીઓ છોડી દે છે, તેમ આ સર્વ પરિવાર મોં છોડી દેશે આખરે હું એકાકી રહેનારો છું

પ્રિય આત્મન ! જો તારામા એકત્વભાનનાવું બળ જન્મ્યું હશે તો તારા હૃદયમા નિયંત્રી મહાન અને મોહક શક્તિઓ અને પુણ્ય કર્મોના નિવ્ય પ્રભાનો તરફ પણ ઉપેક્ષા થઈ આવશે. વિચિત્ર પદ્મજ જેમની આશાઓ ચાવતી હતી, નવ નિધાન ચોદ રાત્રો, અને મહાન સમૃદ્ધિના જેઓ ભોક્તા હતા, તેઓ પણ આખરે ખાલી

વિધેને આનંદ પમાડનાર પુત્ર તને થશે ” તે સાલણી મનમાં આનંદ પામતી તેણીએ પુત્રનો ગર્ભ મારપ કર્યો અનુક્રમે ગર્ભ વધતા જિને-શ્વરની પૂજા કરવાનો અને સાધુ પાસે કથા સાલજનાનો તેણીને દોહદ થયો. તે દોહદ યુગબાહુએ પૂર્ણ કર્યો તેથી તે ગર્ભ મુખે ફરીને વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

એકદા રાગીજનોને પ્રિય એવો વયત ઝડતુ આવ્યો તે વખતે યુગબાહુ પ્રિયા સહિત ઉપનમમાં ગયો ત્યાં નિવિન કીડાઓનાડે દિવસ નિર્ગમન કરી રાત્રિએ પણ પ્રિયા સહિત તે કદલીટહુમાજ મુતો તે વખતે મણિરથ ગમ્મએ નિચાર્યું કે—“ મારો નાનો ભાઈ આવે ઘોડા પરિવાર સહિત નગર બહાર ઉદ્યાનમાં રહ્યો છે, તેથી તેને હુણીને હું મારા મનોરથો પૂર્ણ કરું ” એમ નિચાગી ખડગ લઈ તે ઉદ્યાનમાં ગયો.

તે મણિરથગમ્મ કદલીટહુમા પેડા તેને જોઈ યુગબાહુએ એકદમ ઉઠી મોગા ભાગે પ્રણામ કર્યા તેને રાત્રિએ જ્યુ કે—“ હું ભાઈ ! રાત્રિએ અહીં ગહેણુ ચોચ નથી મારે નગરમાં ચાલો ” તે માલણી “ પિતાની જેમ મોગા ભાગી આજે ઉલ્લેખન કરવી ન જોઈએ ” એમ નિચાગી યુગબાહુ જના મારે તેયાર થના લાગ્યો, તેટલામાં પાપ અને અપકીર્તિ નિર્ગમ્મો લય ગયા વિનાજ તે દુષ્ટમતિનાળી રાત્રિએ તે વિદ્યામુ નાના ભાગીની શ્રીવા ઉપર ખડગનો પ્રહાર કર્યો પ્રહારની વેનાથી યુગબાહુ પૃથ્વીપર પડી ગયો, પત્તુ ઘણું લોહી નીજળનાની ક્ષણનામાજ યુગબાહુ ચેષ્ટા સહિત થયો અને તેણે ગરીબ કીક પડી ગયું તે જેઈ તેણે મૃત્યુ સમીપે આવ્યું જાણી ધીંગ્તાવાળી મનગેષ્ટા તેના કાન પામે બેસી ધીમે ધીમે કામલ વચનનાડે કહેના લાગી કે—

“ હું ધીર ! ધીરતા મારણુ ફરીને તમારું ચિત્ત મનમ્થ ગમ્મજો હું બુદ્ધિમાન ! કોના ઉપર તમેરોપ કર્યો નહીં પોતાના જ કર્મથી પ્રાપ્ત થયેલું આ કષ્ટ તમે સહન કરજો કા પુ કે ખરી રીતે પ્રાણીને પોતાનું કર્મજ અપરાધી છે તેમાં બીજાકોનો દોષ નથી શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે—અન્ય ભનમાં કે આ ભનમાં જે પ્રાણીએ જે કાજ કર્મ કર્યું તે તેલેજ વેનાવું છે તેમાં બીજા તો નિમિત્ત માત્રજ છે

આજ ભરતકેવરમા માગ્યન દેશમા સ્વર્ગને પણ દાસરૂપ કરનાર સુદર્શન નામનું નગર છે, તેમા રાત્રને ત્રાસ પમાડનાર મહિગ્ધ નામનો રાજા હતો તેનો નાનો ભાઈ યુગબાહુ નામે યુવરાજા હતો તે યુગબાહુને મદનરેખા નામની પ્રિયા હતી તે રૂપનંદે રનિને પણ છત્રનારી હતી, જિનવાણીગ્રામી અમતનું પાન કરનાથી તેનું અજ્ઞાનગ્રામી નિષ નાશ પામ્યું હતું અને તેનું શીવનત પરિતની રેખા જેનું નિશ્ચય હતું તેણીને એક ચંદ્રચા નામનો ચંદ્રની જેમ આનંદ આપનાર પુત્ર વધો હતો એમ્દા મહિરથ રાજા નાના ભાઈની પ્રિયા મદનરેખાને જે કામદેવના બાણોનડે વ્યથા પામનાથી નિચાર કંઘા લા યો કે—“ જો આ રી સાથે હું લોગ ન લોગનું તો મારો જન્મ અનકેશી વૃક્ષની જેમ નિષ્ફળ છે ’

એમ્દા એમત મળનાથી રાજાએ પોતેજ મદનરેખાને કહ્યું— “હું મુદરી’ તારૂં સ્વરૂપ જોઈને હું તારામા આમંત્ર થયો છું, તેથી જો તું મને પુરૂષ તરીકે અગીકાર કરે તો હું તને રાજ્યવશ્મીની સ્વામીની કરે ” તે સાંભળી સતી મદનરેખા બોલી કે—“ તમે સ્ત્રી કે નપુ સક નથી, સ્વભાવથીજ તમે પુરૂષ છો, તમને પુરૂષ તરીકે હું શામાટે અગીકાર ન કરે ? તથા તમારા લપ્ત ભાઈ યુગરાજની હું પત્ની છું, તેવી રાજ્યવશ્મી તો મારે સ્વાધીનજ છે, તે બાબતનો મને લોભ બતાવો છો તે નિષ્ફળ છે વળી સતપુરૂષો મૃત્યુને સુખેથી અગીકાર કરે છે, પરંતુ બન્ને લોકમા અહિત કરનાર કાર્ય કદી કરતા નથી બીજના એકા અગ્રની જેમ સતપુરૂષો સામાન્ય પરસ્ત્રીને પણ ઇચ્છતા નથી, તો પુનરુદ્ધ નાના ભાઈની રૂપને તો દોષજ કયું ? પરસ્ત્રી સાથે સ્ખલની કયું માન પણ રાનજની જેમ દુષ્ક દાયક છે, તો હું મહારાજ ? તેની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરે ” આ પ્રમાણે મદનરેખાનું વચન સાંભળી દુષ્કબુદ્ધિના કુના સમાન રાજાએ મનમા વિચાર કર્યો કે—“ જ્યાંસુધી યુગબાહુ જીવતો હશે ત્યાંસુધી આ મને ઇચ્છો નહીં, મારે નિશ્ચાસનડે તેને હણીને પછી આને બળાત્કારે પણ હું કબજે કરીશ આના સગમા અતરથ કરનાર ભાઈ પણ રાત્રરૂપ છે ” આ પ્રમાણે નિચાન કરીને તે પાપી રાજા નાના ભાઈના છિદ્ર જોવા લાગ્યો

એમ્દા મદનરેખાએ સ્વપ્નમા ચંદ્ર જોયો તે તેણીએ પ્રાતઃકાળે જુને કહ્યું ત્યારે તે બોલ્યો કે—“ હું પ્રિયા’ ચંદ્રની જેમ

દુષ્ટ આ મારા પુત્રનો પણ ઘાત કરશે ” આ પ્રમાણે નિયાર કરી તે મહાસતી મહા પરાક્રમી મધ્યગત્રીએજ ત્યાંની ચાલી નીકળી તે વખતે તેનો પુત્ર ચક્રવર્તી વિગે સર્વ ગોકાતુર હતા તેથી કોઈએ તેને જતી જોઈ નહીં

મદનરેખા ત્યાંની નીકળી પૂર્વદિગા તરફ ચાલી અને પ્રાત કાળવતા તે એક મોટા અરણ્યમાં આવી પહોંચી તે અરણ્યમાં ચાલના મધ્યાનહ મમથે એક મોટા મંગનરખાએ આવી ત્યાં મુખ વિગે લોડગોનડે તેણે પ્રાણવૃત્તિ કરી અને ઘણાં ચાવનાથી અમિત થયેલી હોનાથી તે અમને દૂર કરના મારે એક કદલીટ્ટુમાં માકાડ અનગન મહાપુ ડીને તે મુતી અનુદમે માયકાળ વતા સૂર્ય અમ્ત પામ્યો, તેણીના દુખની જ તો હોય તેમ કમલિનીઓ મકોચ પામી, સૂર્યઅપી મિહુના અસાનથી ભુનનને નિષે અકાર નથી હાવીઓ નિરદગ કરના લાગ્યા, રાત્રિ અપી લગાના જાણે પુષ્પો હોય તેમ તાગઓ ચળકવા લાગ્યા મારે નિષોગી વનાગ ચટવાકના મિથુનો દાડપુ આજ કંઠના લાગ્યા અને અનગનડે તે અરણ્ય ગાઢ વ્યાપ્ત થયું. તે વખતે તે મહામતી રાત્રિ પડનાવી માનનાન થાને જાગતી મહી રાત્રિએ વાલ, મિહુ, મપે, ગિઆળ વિગેના ભયકર ગળ સાલળી, ભય પામતી તે નમસ્કાર મત્રતુ અમરતુ કરના લાગી દારપુ કે તે મત્રજ મર્મ અનગ્યામાં મહાયજારક છે

અનુદમે મધ્યગત્રિ થતા માર્ગના અમલી તથા ભયથી તેનો ગર્ભ ચક્રાયમાન થયો, તેથી તેણીના ઉદરમાં મહાનયથા વવા લાગી કેટલો કાળ ગયા પછી મહાનદ્રે તેણીએ મર્મ મુલક્ષણનાથા પુત્રને પ્રસન્ન્યો અને તેની અર્પણીજ જાણે હોય તેમ પૂર્વ દિગાએ બાળ સૂર્ય ને જન્મ આપ્યો અર્વાત સૂર્યોચ વયા તે વખતે તે બાળ અને સૂર્ય એ બેનેજ પરસ્પર ઉપમા ઉપમેયપણ થયું પછી યુગબાદુની નામવાળી મુદ્રિના (વીંટી) તે બાળને ખરેખરી, તેને સ્તનકબળમાં વીંટી, તેજ કદલીટ્ટુમાં તેને મૂકી તથા તેના ગ્રહાણ મારે પોતાના મનને ગાળી મદનરેખા પામેના સરોવરમાં સ્નાન કરના ગર્ભ ત્યાં લૂગડા ધોઈ સ્નાન કરના મારે તે મંગનરમાં પેઠી તેટલામાં જળહસ્તીએ વેગવી આવી તેને મુઠવડે માહલીની જેમ પમ્પી લીલામાત્રથીજ તેને દડાની જેમ ઉચે આકાશમાં ઉડાવી તે વખતે નદીથર દ્વીપ તરફ જતા

આ વખતે તમે અરિહુત, મિદ્ધ, માધુ અને જિનોજી ધર્મનું જ મંજુ કરો. અરિહિમાદિક અહાં પાપગ્રસ્તોના ત્યાગ કરી દે બુદ્ધિમાન ! પરનોમનુ જ્ઞાતુ બાધો પૂર્વે કહેવા શયની જેના દુષ્ણ આપનાર દુરાચારની તમે નિંદા કરો, હું ગ્વામી ! મર્ડ પ્રાણીઓ માથે પાતાનો અપરાધ ખમાવો, અને તેમણે તમાગ કાઢી અપરાધ કર્યા હોય તેન તમે પણ ખમો-માર કોં દેવ પાતાનાજ અર્થનો નાગ કરનાર છે માટે તે દેવનો તમે સર્વથા ત્યાગ કરી અને સર્વ જીવો માગ મિત્ર છે એવી જ્ઞાનતા લાવો મર્ડજ અન્દિતને દેવપણે અગીકાર કરી, શુભી મુની જ્ઞાને શુભ તરીકે અગીકાર કરી અને જિનોજીધર્મને ધર્મ તરીકે અગીકાર કરી હું મહામનિમાન ! અરિહિમા અનન્ય, ચૌધ મૈથુન અને પરિશ્રુતો મર્ડવા ત્રિવિદ ત્રિવિધે ત્યાગ કરી વન, અવનન અન મિનાદિક ઉપર રાગનો અનુમધ દરેકો નહીં, કારણ કે તેઓ પ્રાણી જ્ઞાન મમારના મરણ રૂપ નથી ધર્મજ ખર નહ, ખરા મિત્ર અને ખરો બધુ છે એમ કહેવામાં દરેક વિચાર કોં કારણ કે તે ધર્મજ પ્રાણીજ્ઞાને પરભવમા શુષ્ણ આપનાર દુષ્ણ કાપનાર છે હું ધીર ! આ ત્યારની ચતુર્વિધ આહારનો અને આનંદ કર્મનો મર્ડથા ત્યાગ કરી તથા છેડા ધ્યાનથી સર્ગીનો પણ ત્યાગ કરી વગી જેનુ અમરણ કરનાથી પાપી જન પણ અવગ્ય દેવનોમ્મા જાય છે સર્ગાનિ પામે છે તે પથપન્થેષ્ટિ નમસ્કારનું મનમા અમ્મ કરી ' આ ગીતે મહા નરેખાએ ઉત્તમ ગીતે આચારના કરાવી, તે મર્ડ યુગપ્રાણુએ મરણ કપર હાથ જોડી જ્ઞાનની અગીકાર કરી પડી પ્રાણાગ્રમા તે મરણ પામેયો અને પાવમા દેવનોમ્મા ધર્મનો સામાનિક દેવ થયો ' અરે! ધર્મનો કેરો મહિમા છે ? "

તે વખતે ધીન્બુદ્ધિનાગી મ નરખાએ વિચાર્યું કે—“લાભની જેમ અનર્થના મુજ એ આ મારા રૂપને પિત્તાર છે, કે જે એ જોઈ હોલ પામેના નાજાએ પાતાના બા ને પલ ઘાત કર્યો હું મિત્ર ખેદ ! ફલનિનાશી અને અસાર એવા આ રૂપને મારે થ ને તે મૂંડેનું અમાર્થ કયું ? હવે તે પાપી બળાત્મકથી પણ મારા શીજનો લોપ કરશે મરણ કે તે મારેજ તેવો આ અમૃત્ય કયું છે પરંતુ સિંહની કેસરા, સતીનું શીજ અને શેરનાગનો મણિ પ્રાણનો નારા અગાઉ-તેના જનતા મેષ હરી શમ્ભુ નથી તોપણ હાવતો હું જઈ મારા આત્માના હિતને મારેજ યત્ન કરે, નહોતો તે

કર્મ પ્રતિકુળ હોય ત્યાં પુરુષાર્થ શું કરી શકે? આમ છતાં પણ મારે કોઈ પણ રીતે શીળનો ભાગ તો જરૂર જ નથી શું મેરડી પીસવાનું કષ્ટ પામ્યા છતાં પોતાની મહુરતાનો ત્યાગ કે છે? આ વિધાવર કામના ઉન્માદથી મત્ત થયેલો હોનાથી કાંઈ પણ વમજતો નથી, તેથી આ દુર્બોધને કોઈ પણ ઉપાયથી હું બોધ કરું અથવા આને બોધ કરનાના હેતુથી કાંઈક કાળક્ષેપ કરું કારણ કે અત્યુલ્લ કાર્ય પ્રાપ્ત થાય ત્યાં કાળક્ષેપ કરનાવું જ પડિતો વખાણું છે ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે મતીએ કહ્યું કે—“હે દક્ષ! મને આજે નદીથર દ્વીપે સર્ગ જ દેવોને વદાનો ત્યારપછી હું તમારે કષ્ટ કરીશ ” તે સાંભળી તે વિધાવર હર્ષ પામી તેણીને નદીથર દ્વીપે લઈ ગયો ત્યાં નિમાનમાથી ઉતરી તે બન્નેએ હર્ષથી જન-ભાદિક જિનેશ્વરોની પૂજા મહિત વદના કરી પછી આ જ્ઞાનને નારણ કરનાર મહિપ્રભુના પિતા મહિયુક મહામુનિને વદના કરી તેમની પાસે તે બન્ને બેઠા તે રખતે જ્ઞાનના ઉપયોગથી મુનિએ મદનરેખાનું ચારન જાણીને પોતાના પુત્ર મહિપ્રભુને સમયાનુસાર તેમણે ઉપદેશ આપ્યો કે—“અઘ્નચર્ય મોક્ષનું કાળ છે અને સર્વ સપતીને આપનાર છે તે સર્વ પ્રાણીઓએ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મર્વથી અથવા દેગથી પાળાવું જોઈએ સર્વ કોઈ સ્ત્રીનો ત્યાગ કે વોએ મર્વથી અઘ્નચર્ય કહેનાય છે અને પરસ્ત્રોનો ત્યાગ કરવો એ દેશથી અઘ્નચર્ય કહેનાય છે તેથી જે મનુષ્ય મમત્ર સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કરના શક્તિમાન ન હોય, તેણે પણ પરસ્ત્રીનો તો અનરથ ત્યાગ કરવો જોઈએ કારણ કે તેના મેન નથી નરકેજ જનાય છે પરસ્ત્રીમા આગાજ થયેલો પુરુષ કષ્ટિત મુખનેજ જુએ છે પરંતુ તેના મગથી ભવિષ્યમા ઉત્પન્ન થતા અનંત દુખોને જોતો નથી જે પરસ્ત્રી મેનનાથી મુખની જાડા રાખે છે તે મનુષ્ય નિવવશીનું ક્ષણ ખાતે છુટના છડે છે તેથી કરીને કલકના સ્થાનરૂપ, કીર્તિરૂપી લતાને કાપનામા કુહાડી મમાન અને નરકના માર્ગને પ્રકારા કરનામા દીવીરૂપ પરસ્ત્રીનો અનરથ ત્યાગ કરવો ” આ પ્રમાણે પિતા-મુનિની દેગના સાંભળી પ્રતિબોધ પામેલા મહિપ્રભુ મદનરેખાને ખમાવીને કહ્યું કે—“હે ભદ્રે! તું મારી બહેન છે હું તારું શું બધું કરું? તે તું કહે ” ત્યારે તે પ્રસન્ન થઈને બોલી કે—“હે ભાઈ! આ તીર્થનું દશન કરાવનાની તમે મારું સર્વ બધું કરું

યુવાન વિદ્યાર્થી ચંદ્રિની જેવી તેને આમગમાથી પડતી જોઈ તન્તજ
 જીલ્લી લીધી પછી તેણીને ખેતાઈ પત્તર લઈ ગયો. ગેતી ગેતી
 મદનરેખાએ તેને કહ્યું કે—‘મહાભાગ્યનાન’ ગ. રાત્રિએ જ અરબ્યમા મે
 એ પુત્ર પ્રસ થો છે, તેને ક લીટુમા મૂકી હું સ્નાન કરવા સંગેવ
 રમા ગઈ હતી ત્યા જળ હસ્તીએ મને આમગમા ઉઘાળા અને ત્યાથી
 પડતી મને તમે લ ને અહીં આ-ત્યા છે, તો તે માળકને દો. રામગી
 પશુ માગી નાખજો, અથવા આહારને અભાને પોતાની મેજે જ મગી જશે
 તેથી હું સુદૃઢ’ તે પુત્ર લાની આપનાની મારાપર તમે કૃપા કરો. તે
 પુત્રને અહીં માગી પાસે વાનો અથવા મને જ ત્યા લઈ જાઓ. ”
 તે સાલગી વિદ્યાર્થી કહ્યું—‘જો તું મને બતાર તરીકે અગીકાર કરે
 તો હું સહા દાસની જેમ તારી આજ્ઞામા રહું

મારા પિતાએ મને જતે એજિનુ રાજ્ય આપી ચારણ મુનિની
 પાને દીક્ષા મહુલા કરી છે અનુદમે નિહાળ કરતા તે મારા પિતા મુનિ
 અહીં આ-ત્યા હતા અને આજે જ નદીથર દ્વીપ ઉપર યાત્રા કરના
 ગયા છે હું પણ તેમને વાદવા માટે ત્યા જ જતો હતો તેનામા
 માર્ગમા તને આમગમી પડતી જોઈ મે વ. લીધી છે જેમ પડનાના
 ઉપદ્રવથી મે પણ તારે રખાઈ કહ્યું, તેમ કામદેવના ઉપદ્રવથી તું
 પણ મારે રક્ષણ કર નથી મિથિવા નગરીનો ગજા પૂમરવ વનમા
 ફીડા કરતો હતો તેને અથે હસ્ત કરીને તે જ વનમા આણ્યો અને
 પોતે પુત્ર રહિત હોનાથી તે તાગ પુત્રને લ. ગયો છે અને પોતાની
 નગરીમા જઈ પુષ્પમાયા નામની પોતાની રાણીને આપ્યો છે તે
 રાણી પદ્મ તેણે પુત્રની જેમ નક્ષત્ર કરે છે આ વૃત્તાત પ્રજ્ઞાસિ વિદ્યાર્થી
 હું જાણુ છું તે કોઈપિ અથવા હોય જ નહીં મારે તું પ્રસન્ન થા,
 ચોકનો ત્યાગ કર, યુનાનસ્થાને મદ્રણ કર, અને મને પતિ કરીને સર્વ
 નિધારગીઓની સન્માનિની વા, તથા હું સુદૃઢ નેત્રનાળી’ હું તારામા
 આસન્ન થયો છું, તેથી તું દષ્ટિ-રૂડે તથા વાણી-રૂડે મારી સભાવના કર

આ પ્રમાણે સાલગી સતીએ વિચાર કર્યો કે—‘અહો! કમનો
 વિવાહ કેનો છે? કે જેથી બીજા બીજા ન્યસનો રૂપી અકુરાની
 હું પૃથવી ધાઉ છું જે રીણનું રક્ષણ કરના મારે પુત્ર, રાજ્ય, પરિ-
 વાર અને નાદિમનો ત્યાગ કરી હું નીકળી ગ. તેનાજ ભગવું
 કારણ અહીં પદા પ્રાપ્ત થયું તેથી હું ધારુ છું કે પુન્યરહિત પ્રાણી-
 એનો મેરિ પુરુષાર્થ પદા હ અને મારે જ થાય છે અથનાતો વિવાતા-

કર્મ પ્રતિકુળ હોય ત્યાં પુત્રસાર્થ શું કરી શકે? આમ છતાં પણ મારે કોઈ પણ રીતે ગીજનો ભાગ તો જરૂરજ નથી શું ગેરડી પીસનાવું કદ પામ્યા છતાં પોતાની મધુરતાનો ત્યાગ કે છે? આ નિધાવર કામના ઉન્માદથી મત્ત થયેલો હોનાથી કાંઈ પણ વમજતો નવી, તેથી આ દુર્બોધને કોઈ પણ ઉપાયથી હું બોલ કંઈ અથના આને બોલ કરનાના હેતુથી કાંઈક કાળક્ષેપ કંઈ કાગળ કે અશુભ કાર્ય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે કાળક્ષેપ કરનાવું જ પડિતો નખાણું છે ”

આ પ્રમાણે નિચાળ કરી તે સતીએ કહ્યું કે—“હે દક્ષ! મને આજે નદીતીર દ્વીપે લાજ જાડોને વદાવો ત્યારપછી હું તમારે ઇષ્ટ કરીશ ” તે સાંભળી તે વિધાવર હર્ષ પામી તેણીને નદીતીર દ્વીપે લાજ ગયો ત્યાં નિમાનમાથી ઉતરી તે બંનેએ હર્ષથી ઋષ્ય-ભાષિક જિનેશ્વરોની પૂજા મહિત વદના કરી પછી ચાલ જ્ઞાનને ધારણ કરનાર મહિપ્રભના પિતા મહિચુડ મહામુનિને વદના કરી તેમની પામે તે બંને બેઠા તે વખતે જ્ઞાનના ઉપયોગથી મુનિએ મદનગેખાનું ચાંદ્ર જાણીને પોતાના પુત્ર મહિપ્રભને મમયાતુમાર તેમણે ઉપદેશઆપ્યો કે—“બ્રહ્મચર્ય મોક્ષનું કાગળ છે અને સર્વ મ પતીને આપનાર છે તે સર્વ પ્રાણીઓએ પોતાની ગતિ પ્રમાણે સર્વથી અથના દેગથી પાળાવું જોઈએ સર્વ કોઈ સ્ત્રીના ત્યાગ કરવો એ સર્વથી બ્રહ્મચર્ય કહેવાય છે અને પગ્ગ્રાનો ત્યાગ કરવો એ દેશથી બ્રહ્મચર્ય કહેવાય છે તેથી જે મનુષ્ય સમગ્ર સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કરના ગતિમાન ન હોય, તેણે પણ પરસ્ત્રીનો તો અનશ્ચ ત્યાગ કરવો જોઈએ કારણ કે તેના મેર-નવી નરકેજ જનાય છે પરસ્ત્રીમા આગાજ થયેલો પુત્ર્ય કષ્ટિક મુખનેજ જુએ છે પરંતુ તેના સગથી ભાનિયમા ઉત્પન્ન થતા અન ત દુ બોને જોતો નથી જે પગ્ગ્રી સેવનાથી મુખની ઝાઝા રાખે છે તે મનુષ્ય નિપવત્રીનું કૃણ ખાતે જીવના ઝઝ છે તેથી કરીને કવકના ચ્યાનરૂપ, કીર્તિરૂપી લતાને કાપનામા કુહાડી સમાન અને નગકના માર્ગને પ્રકાશ કરવામા દીવીરૂપ પગ્ગ્રીનો અનશ્ચ ત્યાગ કરવો ” આ પ્રમાણે પિતા-મુનિની દેગના શાભળી પ્રતિબોલ પામેલા મહિપ્રભે મદનગેખાને ખમાવીને કહ્યું કે—“હે ભદ્રે! તું મારી બહેન છે હું તારું શું કદ કરું? તે તું કહે ” ત્યારે તે પ્રસન્ન થઈને બોલી કે—“હે ભા. ! આ તીથનું દર્શન કરાવનાની તમે મારું મર્ન જઈ કહ્યું

છે, તેથી વનારે શુ જા હોય ?” એમ કહી મનરેખાએ મુનિને કહ્યું કે—“હે પ્રભુ ! કૃપા કરીને મારા નાના પુત્રનું વૃત્તાંત કહો કે તે હાલ ક્યા છે ?” મુનિએ કહ્યું કે—“હે ભદ્રે ! તું કદલી પુદ્ગલ મૂકી સગેનરમા સ્નાન કરેના ગા, તેવામા અધ્યયી હરણ કરાયેલો પદ્મરથ ગળ ત્યા આ થો ભમતા ભમતા તે પુત્રને બો, પૂર્વના સ્નેહને લીધે તે અત્યંત આનંદ પામ્યો તેવામા તેનું સેન્ય પણ આવી પહોંચ્યું પછી તે પુત્રને લા તે રાજા પોતાની નગરીમા ગયો, અને પોતાની પ્રિયા પુષ્પમાળાને તે પુત્ર સોંપી તેનો જન્મમહોત્સવ કર્યો હે ભદ્રે ! તે તાગે પુત્ર ત્યા સુખે સુખે વૃદ્ધિ પામે છે ”

આ પ્રમાણે મુનિ કહેતા હતા તેવામા મહિના સ્તભોવી નિભુપિત, ધુધુગીઓની માળાઓવડે ગળદ કરતુ, તેજનડે મર્થનો તિરસ્કાર કરતુ, તોરણોનડે ચોલિત, નક્ષત્રોની શ્રેણિ જેમ લગકડી માતીની માળાઓનડે દેહીઅમાન, ઉંચા શિખરનાળુ અને રાત્રિનના ના નડે દિસાએને પૂર્ણ કરતુ એક મનોહર વિમાન આકાશમાથી ત્યા ઉતર્યું તેમાથી મહા તેજસ્વી, ભુપલોવી ભુરિત અને દેવીઓના જ્ય જ્ય રાજાંથી આનંદ પામતો એક દેવ નીચે ઉતર્યો તેણે પ્રથમ મનરેખાને ત્રણ પ્રશ્નિષ્ઠાપૂર્વક નમસ્કાર કર્યા અને પછી મુનિને નમી થોડા સ્થાને તે બેઠો આ રીતે વદનાનો અર્થ થઈ જોઈ મહિપ્રભ મનમા ખે. પામી બોલ્યો કે—“હે દેવ ! આ જગતમા દેવોએ અને રાજાઓએ નીતિ પ્રવર્તાવી છે, તે નીતિનો બે તેઓજ લોપ કરે તો બીજાને શુ કહેવું ? હે દેવ ! સમગ્ર સાહુલોથી સહિત અને સર્વથા દોષોથી સહિત આ મુનિને મૂકીને પ્રવચ આ સ્ત્રીને તમે કેમ નમન કર્યું ?” તે સાંભળી દેવે કહ્યું કે—“હે ખેચર ! તમે જે કહ્યું તે સાત્ય છે, પરંતુ આમ કરેનાનું કારણ સાંભળો—મુદર્ગન નામના નગરમા મહિરથ નામે રાજા હતો તેણે પોતાના નાના ભાગની વાહુ ઉપરના રાગને વળિ વસતઋતુમા ઉત્તરમા રહેવા પોતાના નાના ભાઈ યુગમાહુને ખડગનડે મારી નાખ્યો તે વખતે કંઠમા રહેવા પ્રાણનાળા યુગમાહુને આ મનરેખાએ જૈનમર્મ પમાડી નિર્ધામણ કરાવી હતી, તેના પ્રભાવથી તે યુગમાહુ મરીને બ્રહ્મદેવલોકમા દશ સાગરોપમના આયુષ્યનાળો ઇન્દ્રનો સામાનિક દેવ થયો છે, તેજ હું આ પુણ્યવતીના દર્શન કરવા અહીં આવ્યો છું આ બુદ્ધિશાળીએ

મને સમકીત સહિત જિનરમ્ પમાઓ છે તેથી એ મારી 'રમ્'ગુરુ છે, તેથી જ મેં તેને પ્રથમ નમસ્કાર કર્યો છે કેમકે શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—' સાધુ અથવા ગૃહસ્થી જે કોઈએ જેને શુદ્ધ 'રમ્'મા આપન કર્યો હોય, તેજ રમ્ પમાડનાથી તેનો રમ્'ગુરુ છે ”

આ પ્રમાણુ સાલણી ખેચરે મનમા વિચાર કર્યો કે—“અહો ! જૈનરમ્નો પ્રભાવ આ જગતમા અત્યુત છે, કે જે ક્ષણમાન પણ મેનન કરનાથી અનુપમ સુખ આપે છે ” પછી ત્યાં આવેલ દેવે મદનજેખાને કહ્યું કે—“ હે ભદ્રે ! તારું ગુ વાહિત હું કરું ? ” તે બોલી—“ હે દેવ ! નત્વથી વાહિત કરનામા તમે શક્તિમાન નથી. કારણ કે જન્મ, જરા, મરણ અને રોગાદિકથી ગહિત થઈ મોક્ષનું સુખ મને વાહિત છે તેનો બીજો કોઈ આપી શકતો નથી, માત્ર પોતાના ઉદ્ધમથીજ સાધી શકાય છે તથાપિ હે દેવ ! મને મિથિલા-નગરીમા મૂકે, કે જેથી ત્યાં પુત્રનું સુખ જોડને પત્રી માગ પરકો-કનું હિત કરું ” તે સાલણી તરતજ તે દેવે તેણીને મિથિલાનગરીમા મૂકી તે નગરી મહીનાય અને નેમિનાય એ બે તીર્થ જોના જન્મ, દીના અને કેવળ એ ત્રણ કલ્યાણકોનું આન છે ત્યાં પ્રથમ જિને-શ્વરોને નમસ્કાર કરી તે મદનજેખા અને દેવ બન્ને સાંધીને ઉપાશ્રયે ગયા અને સાંધીઓને વફા કરી તેમની પાસે બેઠા તેમને મુખ્ય સાંધીએ ઉપદેશ આપ્યા કે—“ મનુષ્યજન્મ પામીને રમ્ તથા અનરમ્નો નિપાક જાણી ઉત્તમ પુરુષે રમ્ કરવો યોગ્ય છે પ્રાણી-ઓને 'વન, ગરીર, બહુઓ નિજે સર્વ નાશ પામે છે, પરંતુ એક જૈનરમ્ કદાપિ નાશ પામતો નથી ” ત્યાંદિક દેગના સાલણ્યા પછી દેવે મદનજેખાને કહ્યું કે—“ હે ભદ્રે ! ચાલ આપણે પુત્રનું સુખ જોના મારે રાજમદિન્મા જઈએ ” ત્યારે તે બોલી કે—“ હું ખતા મમ્હુને આપનાર એના તે પ્રેમે કરીને મારે મર્થુ ભનમા ભ્રમણા કરતા પ્રાણીઓને કોણ કોણ બહુ કમવનથી થયા ? તેથી હું તો હમણાં અહીં જ દીમા લઈગ તમે તમારું કચ્છિત કરો ” તે સાલણી દેવ સાંધીઓને તથા મદનજેખાને નમી રનર્ગે ગયો પત્રી તરતજ બુદ્ધિશાળી મદનજેખાએ તે સાંધીની પાસે દીક્ષા મહુલું કરી તેણીનું નામ મુવ્રતા રાખનામા આવ્યું પછી તે દુસ્તાપ તપઆચરના લાગી.

અહીં પેલા મદનજેખાના બાળકના પ્રભાવથી સર્વ ગતુ રાજા-ઓ પણ પમરથ રાજાને નમના લાગ્યા તે જોઈ પ્રમત્ર થયેલા રામએ

મહોત્સપૂર્વક તેનું નમિ નામ પાડયું પાચ સમિતિનડે માધુવર્મની જેમ તે નમિકુમાર પાચ ધારીઓનડે પાવન કરાતો જુદિ પામવા લાગ્યો તે આઠ વરનો થયો ત્યારે મહોત્સપૂર્વક કળા ગીખના માટે તેને કળાચાર્ય પાસે ગળ લઈ ગયા તે જુદિમાન કુમાર અનુક્રમે કળાચાર્યે એન્જ વાર બતાવેલી મર્ફ કળાઓ ગીખી ગયો અનુ ક્રમે લાવ્યયપી જળના સમુદ્રપ તે કુમાર યુનાનમ્થા પામ્યો તે વખતે દેરીઓને પણ કામના કુના વાયન તેનું સ્વરૂપ થયું પત્રી પદ્મરવ રાજ્યએ રક્ષાકુ વરાની એન્જ હુમ્ત ને ગાઠ કન્યાઓ તેને પગાની દેવીઓની માથે ઇંદ્રની જેમ તે ઓઝોને માથે ત્રિવ સરુપ ભોગનતા તેને કેટલો કાળ નિગમન કર્યો એન્જ નમિને રાજ્યપર બેસાડી પદ્મરવ રાજ દીક્ષા વડે અનુક્રમે મોખપ પામ્યા ત્યારપત્રી નમિરાજ એવી રીતે ન્યાયપૂર્વક રાજ્યનું પાવન કરાવા વાકે જેની અન્યાય એવો ગમ્ત પા અર્થરહિત ધરાધી પૃથ્વીપર ગયો નહીં

આહી જે રાત્રિએ મહિરવ રાજ્યએ પોતાના ભા. યુનમાકુને માર્યો તે જ રાત્રિમા સર્પના ડગથી મગીને તે ધારી નગડે ગયો તેથી તેના રાજ્યપર મત્રી ત્રિજેરે યુનમાકુના પુત્ર ચક્રવર્તીને સ્થાપન કરી તે બન્ને ભા.ઓનો એન્જ સાથે જ દેહસન્કાર કર્યો ત્યારપત્રી ચક્રવર્તી રાજ નીતિપૂર્વક પિતાની જેમ પ્રજાનું પાવન કરના લાગ્યો

એકદા નમિરાજના ગમ્તનો મારબૂત થેત પડહુમ્તી ઉન્મત થઇ બ વનસ્ત ભને ઉઝેરી ત્રિંયાચળ તન્દ ચાડ્યે માર્ગમા મુન્શન પુરની પામે થતિ જતા તે હાવીને ચક્રવર્તીના મન્દેએ જોયો તેથી તેઓએ રાજને કહ્યું કે- “કો. શ્વેત હુસ્તી જાય છે ” તે સાભળી રાજ્યએ ચિરમાગી બ્રમણ કરી થાકી ગયેના તેને રીધ નશ કરી પોતાના પુરમા પ્રવેશ કરાવે આ વાત ચરપુરનો પામેથી જાણી નમિરાજએ તે હુસ્તી પાઠા મારના માટે પોતાનો દૂત ચક્રવર્તી પામે મેહલ્યો તે ફોતે જ. ચક્રવર્તી રાજને કહ્યું કે- “હે જાજ ! અમારા નમિરાજ મારા મુખડે તમને કહે છે કે-તમે જે શ્વેત હુસ્તી મહુ. કર્યો છે તે મારો છે માટે તેને જવદી મેહલડી આપો કેમકે પાગડી વસ્તુ સ્થિર થઈને રહી શકતી નથી ” તે સાભળી ચક્રવર્તીએ કહ્યું કે- “હોત દૂત ! નમિએ આ મુ. કહ્યું ? એમ માગ્યા રત્ન કો. આપતુ- જ નથી, તેમજ તે રત્ન કો.ના નામના ચિન્હનાગા હોતા નથી

પરંતુ જે બળનાન હોય તેજ તે રત્ન મહાન કંઈ છે કાગળ કે આ પૃથ્વી વીરપુરુષને ભોગના લાયકજ છે ” આ પ્રમાણેના ચક્ર-ગાના વચનો ક્રમે નભિગતને જાણ દેતા તે સાલગી કોઈ પામેલા નભિગતએ તરત જ અભ્યાસની ભેગી નગાડવી અને તે સેન્ય એકંદુ જી અનતી દેશ તરફ ચાલ્યો તેને આવતો સાલગી ચક્રવર્તી રાજા પણ તેની સન્મુખ જવા તૈયાર થયો પરંતુ જ્ઞાની પુરુષોની જેમ નિર્ભય ગુણોએ તેને જતો અટકાવ્યો તે વખતે પ્રાત્નએ તેને કહ્યું કે— ‘હું સ્વામી ! હાલ તો પુરના દરવાજા બંધ કરી સાન્યેતીવી રહો પછી જેમ ચોખ્ખા જણાને તેમ કરવું ’ તે સાલગી ચક્રવર્તીએ તેમ કહ્યું અને નભિએ આવી સન્યસી તેનું પુર ઉધી લીધું

આ વાત સુપ્રતા આર્યાએ સાલગી ત્યારે તેણે નિચાળ કપોઈ કે— ‘આ બંને ભાગીયા ડોંગર મનુષ્યોનો ક્ષય કરવાની નરકમાર્ગે. તેથી તેમને હું બોલ કહું ’ એમ વિચારી મહત્તન માંવીની રજા લાગી જી સાંભળોને માથે લગ્ન નભિગત પામે આવી તેણીને નમસ્કાર કરી આમન આપી નભિગત નીચે પૃથ્વીપર બેઠો પછી તે આર્યાએ ધર્મોપદેશ આપી તેને કહ્યું કે— ‘હું ગત ! રાત્ર્યસફર્મી અમાર છે, ભોગા અતિ નરક છે અને પાપીઓની ગતિ નિરતર દુખાવટ નરકમાર્ગ વાળ છે તેવી આ યુદ્ધનો આગમ મૂકી દા વળી મોગાભાગની સાથે યુદ્ધ કરવું નું ચોખ્ખું છે ? ’ તે સાલગી નભિએ પૂછ્યું કે— ‘આ રાજા માગે મોગા ભાગ શી ગતિ થાય ? ’ ત્યારે સાંભળીએ તેને પોતાનું મર્મ વૃત્તાત કહ્યું તો પણ નભિરાગતએ અહકારને લીધે યુદ્ધને આમલ છાડ્યો નહીં ત્યારે તે સાંભળી પૂરમા પ્રવેશ કરી ચક્રવર્તી પાસે ગયો તે રાજાએ પોતાની માતાને ઓળખી, તેની તે અશ્રુ મહિત માતાને નમ્યો પછી માતાને આમન આપી પોતે પૃથ્વીપર બેઠો તે વખતે અતપુરના સર્વ જનોએ આવી અશ્રુ સહિત તેણીને નમસ્કાર કર્યા પછી ચક્રવર્તીએ ગુગલ વ્યંગે માતાને પૂછ્યું કે— ‘હું માતા ! આ દુષ્ટક વ્રત તમે માં મારે અગીકાર કર્યું ? ’ સાંભળીએ પોતાનું સર્વ વૃત્તાત કહ્યું ત્યારે તેણે પૂછ્યું કે— ‘તે માગે સહોદર ભાગ ક્યા છે ? ’ સાંભળીએ કહ્યું— ‘જેના વડે તું ઉઠાયો છે તેજ તારે નાનો ભાગ છે ’ તે સાલગી રાજા અત્યંત આનંદ પામ્યો તરતજ તે ભાગને લેવાની ઉત્સાહી તેની પામે ચાલ્યો તેને આવતો સાલગી નભિગતને

તેની સન્મુખ જઈ તેના પગમા પડ્યા તેને ચંદ્રચંદ્રા રાજ્યએ બે હાથનડે ઉભા કરી જાઠ આર્ચિગન દઈ આનંદપૂર્વક મોખા ઉત્સવનડે પુરપ્રવેશ કરા યો અને લાગના સમાગમથી તેણે પોતાનો જન્મ કૃતાર્થ માન્યો પત્રી ચંદ્રચંદ્રા ગજ નભિનેજ પોતાના રાજ્યપર સ્થાપન કરી પોતે દીક્ષા લાજ પૃથ્વીપર નિચરના વાગ્યા

નભિરાજ્યએ ચિરકાળ સુધી ન્યાયથી બન્ને મન્યતુ પાવન કર્યું ત્યારપછી એકદા તેના મરીરમા અતિ દુઃસહ દાહજનર ઉત્પન્ન થયો તે આગિની તેને કાપણુ ચેન પડ્યું નહીં વેગેએ તેના ઘણા ઘણા ઉપાયો કર્યા, પરંતુ તે સર્વ મૂર્ખને મિષ્ટ હિતગિયાની જેમ નિષ્ફળ ગયા ચિકિત્સા કરી કરીને ઘાટી ગયેલા વૈદ્યોએ અસાધ્ય વ્યાધિ કહીને તેનો ત્યાગ કર્યા, તેથી રાકુ જેમ ચંદ્રને પીડે તેમ વ્યાધિએ રાજાને ઘણી પીડા ઉપજાવના માડી છેનર ચંદ્રના રસથી રાજાને કાઠક શાંતિ જણાતી હતી તેની તેની ગણીએ પોતે ચંદ્રન ધમના લાગી પરંતુ તેમણે હાથમા ઘણા કંકણો પહેરલા હોનાથી તેના ખખડાવનો રાજા રોગી રાજાના કાનને અતિ વ્યથા કરના લાગ્યો તેની રાજ્યએ કહ્યું કે—“ ગોમતુર માવમને જેમ મૃગાદિક વાજિનનો રાજા દુઃખનાયક થાય છે તેમ વ્યાધિનાગા મને આ કંઠાનો રાજા દુઃખનાયક થાય છે ” તે સાભળી રાણીએ પોતાના હાથમા માત્ર સીલાચંદ્રના ચિન્હરૂપ એક એક કંઠલ રાખી બાકીના મર્વ કંકણો કંમે કંમે ઠોઠારી નાખ્યા તેથી ચંદ્રન ઘસતી નખતે કાપણ રાજ થયો નહીં ત્યારે રાજ્યએ કહ્યું કે—“ કંકણનો રાજા સહજાતો નથી તેથી હું નાર કે જે પ્રમાદી થયેલી દેવીઓ હવે ચંદ્રન ઘસતી નથી તે સાભળી મંત્રીએ કહ્યું કે—હું દેવ ! સર્વ દેવીઓ ચંદ્રન તો ઘસેજ છે પરંતુ તેમના હાથમા એક એક કંકણ હોનાથી તેનો રાજા હવે થતો નથી તે સાભળી મોહનો નાગ થનાથી રાજાને નિચાર થયો કે—“ ઘણાના મમાગમથીજ દોન ઉત્પન્ન થાય છે અને એક લામા કાપણુ દોન થનાનો સભન નથી ઘણા કંકણો સાથે હતા ત્યારે તેનો રાજા થતો હતો, હવે વ્યાગે તે એકલા થયા ત્યારે તેનો મિનકુવ રાજા થતો નથી તેથી કરીને એમ સિદ્ધ થાય છે કે પ્રાણીઓને આ સસારમા સમગ્ર પ્રમારનો મગજ દુઃખમાર છે અને સર્વ સર્ગોના ત્યાગ કરી જે એકલા જહેન તેજ મહા આનંદનો હેતુ છે તેવી બે કંઠાચ મારો આ નાહુ માત થયો તો હું તરતજ ચારિન કરીશ ”

આ પ્રમાણે નિચાગી ગાત ચિત્તે રાજા મુદ્ર ગયા અને તરતજ નિદ્રાવશ થઈ ગયા તેજ કાર્તિક માસની પૂર્ણિમાની રાત્રિએ રાજાને પુણ્યપ્રભાવથી છ માસનો દાહ તત્કાળ ગાત થઈ ગયો. પ્રાતઃકાળનો સમય થતા રજાને સ્વપ્ન આવ્યું તેના તેણે પૈતાને મેરુપર્વતના શિખરપર રહેલો જોયો. પત્રી પ્રાતઃકાળના વાજિત્રના નાદથી રાજા જાગૃત થયા, ત્યારે તેણે હૃદય પામી નિચાર્યું કે—“ અહો ! આજે મેં ઉત્તમ ફળાણુ સ્વપ્ન જોયું છે, પરંતુ આવો પર્વત મેં કોઈ વખત જોયો છે. ’ એમ વિચારતા તેન જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું તેથી જાણ્યું કે—“ પૂર્વ જન્મમા મનુષ્ય ભવમા હું દીક્ષા પાળી દેવ યયો હતો ત્યાંથી જિનેશ્વરના જન્મોત્સવના હું ગયો હતો ત્યાં મેં મેરુ પર્વત જોયો હતો તેજ પર્વત આજે મેં સ્વપ્નમા જોયો છે. ’ આ પ્રમાણે નિચાગી મોહજાળનો નાશ કરી મસ્તકના કેશનો લોચ કરી તથા દેવે આપેલો મુનિવેષ ધારણ કરી તેન મિરાજર્પિ પૃથ્વીપન્થ નિચરના લાગ્યા અને નિસ્તીચાર ચારિત્ર પાલી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી એનેક ભવ્યા ભાઓને યોગ કરી, અનંત એના મોગ સુખને પ્રાપ્ત થયા.

પ્રિય વાચકો ! આ ઉપર જણાવેલા દ્રષ્ટાંતને દૃઢ્યમા અધાપી આત્મિક ઉન્નતિને આપનાગી એકત્વ ભાવનાને સંગ ભાવજો, અને તેથી તમારા મનુષ્યજનનને મરણ કરજો અને તે પનિત ભાવનાના પ્રભાવને દર્શાવનાર નીચેનું કાવ્ય તમારા કંઠમા મદા મારણ કરજો—

“એક એવાગત પ્રાણો, એક એવ ગમિપ્યતિ ।

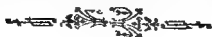
एको मुक्षयति भाग्येन, फल तत्पुण्यपापयो.” ॥ ૧ ॥

“ પ્રાણી એકલો આ-યો છે અને તે એકલો જનાનો છે, પુણ્ય અને પાપનું ફલ પણ કર્મપ્રમાણે તે એકલોજ ભોગવવાનો છે. ’ ૧

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા—
સ્તચ્છિણ્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરોશ્વરા રાજિતા ॥

तच्छिण्यैर्विनयप्रपूर्वविजयैरेपात्र संभाविता ।

स्वस्वांते शुभभावना भविजनस्वांतप्रमोदप्रदा ॥ ૧ ॥

૫ અન્યત્વ ભાવના.

અયમાત્મા સ્વભાવેન, શરીરાદેર્વિલક્ષણ. ।

ચિદાનન્દમય શુદ્ધો, વદ્ધઃ પ્રત્યેકવાનપિ ॥ ૧ ॥

૪૨

જો

૪૨

પ્રાણી કર્મબંધની દૃષ્ટિથી જુએ તો તેને આત્મા બનરૂપ
અને પ્રત્યેક પાપ જાતનાને અને અભાવની દૃષ્ટિથી
જુએ તો તે આત્મા ગરીર આદિથી વિલક્ષણ અને ચિદાનન્દ
મય શુદ્ધ જાતનો ૧

અન્યત્વ કિં ન પડયન્તિ, જડા જન્મગ્રહાર્દિતા ।

યજ્ઞન્મમૃત્યુસપાતે, સર્વેણાપિ પ્રતીયતે ॥ ૨ ॥

એ પ્રમાણે ગરીર અને આત્મા જુદા છે, તો પાપ મસારરૂપ
પિગાવધી પીડાએનો મૂક પ્રાણી કેમ નથી દેખતો ? કે એ અન્યપણ
જન્મ તથા મરણના સપાતમા સર્વ લોભની ખાતરીમા આવે છે ૨

પૂત્રમિત્રકલત્રાણિ, વસ્તુનિ ચ ધનानિ ચ ।

સર્વથાન્યસ્વભાવાનિ, ભાવય ત્વ પ્રતિક્ષણમ્ ॥ ૩ ॥

હે આત્મન્યા જગતમા પુનઃ, મિત્ર અને સ્ત્રી તેમજ બીજી
વસ્તુઓ તથા દ્રવ્ય સર્વ પ્રકારે અન્ય સ્વભાવનાવા છે, એમ અવજા
વનાવા નથી એવી ભાવના તારા હૃદયમા કામે કાલે કર્યો ૩

આ મુખોત્ક પદો ઉપરની અન્યત્વ ભાવનાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ
મમભાવ છે, તેથી ચેતન-સ્વરૂપ આત્માને તે ઉપગવી ખરેખરે બોલ
લેનાનો છે જોત-મહાત્માઓ પોતાના આત્માને સબોધીને કહે છે કે,
હે આત્મન્યા તું પોતે શુદ્ધ-સ્વરૂપી છે, તો પરપુરુષોના પ્રવેશ કર્યો
છે પરપ્રવેશ કર્યો એ પોતાનોજ ઘાતક બને છે, એ કથન સત્ય
છે તેને લોકને તને આપ્તિ, વ્યાપ્તિ અને ઉપાપ્તિ રૂપ અનેક કષ્ટો પ્રાપ્ત
થાય છે તે પરપ્રવેશના આવેગથી તારામા મમત્વના અકુરો પ્રગટી

આવે છે, જે અકુરો તને તારા જીવનમાં ગલ્પરૂપ બને છે, માટે તારા જીવનને જે નિરૂપાધિક અને આનંદમય બનાવવું હોય તો તું તેની અદર અન્યત્વ ભાવનાનો પૂર્ણ પ્રકાશ પાડજે ” તે જૈનમહાત્માઓના આ ગાળેા મનન કરના ચોત્ત્ય છે

પૂરકરોના યોગથી આ સમારમાં જે કાજ મળી આવે છે, તેની અદર મમતા ન રાખવાને માટે અન્યત્વ ભાવના ઉપયોગી છે એટલે જે કાજ જોડાઈ આવેલ છે, તે અન્ય છે, આત્મીય નથી, એવી ભાવના ભાવવી, તે અન્યત્વ ભાવના છે

મમતાનો બંધ અતકજ્ઞાની વૃત્તિ માથે વાય છે, તેથી નિઃશ્વ-ના સર્વ બાધિ પર્યોના યોગમાં આત્મીય ભાવ પ્રગટે છે એટલે મનુષ્ય યોતાને જે પ્રાપ્ત થયું છે, તેમાં મમતા આવે છે તે મમતાને ભૂતે ગાંઠરૂપ વગેરે કપાયો થયા કરે છે એને તેવી આગળ વળતા વળતા મનુષ્ય અનેક પ્રકારની નિરૂપના ભોગરે છે તેથી એક મનુષ્યને મમતાનો બંધ શિથિલ કરવાને આ અન્યત્વની ભવ્ય ભાવના ભાવ-વાની આનંદ્યકતા છે

આ જગતમાં જે ઘણામાં ઘણા દુષ્ટી માણસ છે અને ઘણા-માં ઘણા દુષ્ટની છુમ પાડનારા હતા તેમાંથી છુટવાનો ઉપાય ન જ-ગનારા માણસ છે, તે આ અન્યત્વ ભાવનાના પ્રયોગને નહીં જાણ-નારા અને નહીં અનુભવનારા છે એમ મમજનું

આ નિઃશ્વના પરમ ઉદ્ધારક અને મહોપગી ત્રિભુવન પૂજ્ય ભગવાન તીર્થંકરે આ સર્વોપયોગી ભાવનાની પડપલા કરી છે તેને માટે નિદાનો નીચેનું પદ ગાય છે —

આત્મપુટ્તગલસવન્ધ વિચાર્ય સુવિવેકત ।

અન્યત્વ માત્રયન્નાત્મા મુચ્યતે મમતાગ્રહાત્ ॥ ૧ ॥

જે ભવ્ય મનુષ્ય યોતાના આત્મા અને પુરુષોત્તમો મખ ૧ સારા વિવેકથી નિચાડે તો તેનો આત્મ અન્યત્વ ભાવનાને ભાવતો થકો મમતાના રુદ્ધમાંથી મક્ક છે આ મુખોત્તમ પર ઉપર

નિચાર કરનારા મનુષ્યની મનોવૃત્તિમાં તત્કાળ પ્રયોગનો પ્રકાર પડી જશે, એવે તેના નિર્મલ હૃદયમાં આ પ્રમાણે વિચારમાંના પ્રકાર થશે. દહાદિથી માડીને આ મસારના સર્વ પદાર્થો પર-નસ્તુ છે તારા આત્મસ્વભાવથી ભિન્ન છે, એમ સમજવું જે પદાર્થો મેળવનાને માટે તું તાગ આત્મસ્વભાવને બુદ્ધી બંધ છે, તે પદાર્થો તારા નથી, તે અચળ રહેનાના નથી અને તારા જીવનને મુદારનારા નથી આત્મસ્વરૂપી ઉચા શિખર ઉપર ચડનાના ત્રણજ પગથીયા છે, તેના નામ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર છે જો તું તે ત્રણ પગથીયા ઉપર ચાલીશ તો તને આત્મસ્વરૂપી ઉચ્ચ શિખર પ્રાપ્ત થશે હૈ આત્મન! તે શિખર ઉપર જતા તને અને જાતના અતરાયો આપશે તે અતરાયો પર-નસ્તુઓ તરફથીજ આપશે તેથી તે પર-નસ્તુઓ ઉપર તબ્બ ઉપેક્ષા રાખજે તે નસ્તુઓ તારી હિતમાં નથી પણ અહિત કારી છે તે તારા ધ્યાનમાં રાખજે

હૈ ચેતન! શાસ્ત્રમંત્રોએ આ સંસારને એક ચક્રકોળની ઉપમા આપી છે તે ચક્રકોળ ઉપર ચડેલો જીવ જીવથી પોતાના આત્મસ્વ રૂપને બુદ્ધી બંધ છે અને પર-નસ્તુમાં આત્મબુદ્ધિ ધારણ કરે છે, તે પામર જીવ પ્રથમતો પોતાના કુટુંબ તન્દ્ર મમત્વની બાળ બાધે છે અને તેમાં પોતે ફસી પડે છે, મમતારૂપ મથિમાં ગુધાર્ ગધેનો મોટી જીવ, પોતાની મનોવૃત્તિમાં આ પ્રમાણે નિચાર કરે છે, “આ સમજી કુટુંબ માં છે મારી સત્તા નીચે રહી તે કાયમ મને મુખ કારી થયા કરનાર છે તે સંકાળ એકજ સ્થિતિમાં મારા બેગુ રહેનાર છે આ સર્વ કુટુંબનો મારે કોઈ દિનસ નિયોગ થવાનો નથી હું મારા કુટુંબ સાથે સદાકાળ આનંદમાં રહેવાનો છું ” હૈ ચેતન! તારી આ ભાનના તબ્બ બોલી છે તારે નિચાર કરેલો જે એકે, જે વસ્તુ કેવળ અન્યતન અને અચિત્તર સ્વભાવ ધરાવે છે તે કોટી ઉપાયે પણ ચિત્તર રાહનાની નથી, કારણકે, જે કુટુંબીઓ તારા ઘરમાં એકઠા થયા છે, તે જનાના કર્મો જીવ જીવ છે તેઓ પોતાપોતાના કર્મોનુસાર જેવી રીતે આવ્યા છે, તેની રીતે પાછા આવ્યા જનાના છે તેને મારે નીચેના પગ પર સ્થરણ કરજે

મિત્ર કલત્રામિતર પરિવારલોકો ।

મોગેકસાધનમિમા કિલ સપદો ન ॥

एक क्षणः स तु भविष्यति यत्र भूयो ।

नायं न यूयमितरे न वयं न चैते ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—અમાગ મિત્ર, સ્ત્રી, બીજા પરિવાર લોક અને બોગના સાનનરૂપ આ અમારી સપત્નિઓ અત્યારે દેખાય છે, પરંતુ ઝગ્ગી એક એવો સમય આવશે કે જેમા આ મિત્રાદિ પરિવાર, તેમ બીજાઓ, અમે અને તેઓ કોઈ દેખાશે નહીં

આ ઉપરથી તારા સમજનામા આનંદે કે, સર્વ પ્રાણીઓ કે મનના તામાગા રહી ચતુર્વિધ ગતિઓમા ફર્યા કહે છે આ સસાર એ- વિગાળ નર્મગાળા છે, તેની અદર એક કુટુંબરૂપ ખડમા મુ માર્ગેની જેમ અનેક જીવો કુટુંબીરૂપે એકઠા થાય છે જ્યારે તેમને બીજે જનાનો સમય આવે ત્યારે તેઓ પોતપોતાને અધાને આલ્યા જાય છે પત્યેક જીવે આ દૃષ્ટાત દૃઢમા રાખી કોઈ પણ કુટુંબીજન ઉપર મોહ અને મમતા રાખવી ન જોઈએ મોહ અને મમતા એ આત્મસ્વરૂપને ભુલાવનામા સાનનરૂપ બને છે ગાસ્રકાગ કહે છે કે, “મનુષ્યને મોહ અને મમતા સસારના મહાસાગરમા ખેંચી જાય છે, તેથી તે બંને દુર્ગુણોને ફગ કરના મનુષ્યે પ્રતિક્ષણ પ્રયત્ન કરવો” તે મોહ અને મમતવને દૃઢ બન પ્રથમ શરીર ઉપરથી શીઝ થાય છે અયાત્મકરૂપ મના કર્તાએ તેનીજ આ શરીરને કાગટહુની ઉપમા આપી છે કાશઃકુહના કરતા પાપ વગરે ખરાબ છે મૂર્ખ માણસ પણ કાશઃકુહમાથી છુટાની મારી ગોવે છે, ત્યારે તુ શરીરરૂપી કાશઃકુહને પાલજીપોપાપથી વગરે મજબુત કરવા ગમે છે એ તારી કેટલી મૂર્ખતા ? વળી જે શરીર-કાશઃકુહને માટે તુ ગમે તેટલી કાળજી ગખે છે, છતાં છેવટે તે પાપ તારાથી આવવી શકનાવુ નથી, તે યાદ ગખજે તે પણ છેવટે તારાથી જુદુ પડવાવુ છે કારણ કે, તે પરવશ્વુ છે, તેની એ તુ તાઝ શ્રેય કરવા ચાહતો હોય તો તે શરીરનો સદુપયોગ કરજે જ્યારે તુ તારા શરીરથી વાર્ષિક બળ મેળવવા યત્ન કરીશ ત્યારે તારા શરીરનો સદુપયોગ થશે

હે ચેતન ! છેવટે તને પ્રાર્થના પૂર્વક કહેવાવુ કે, આ સસારની સર્વ પરવશ્વોના ખોળા મમતવને છોડી દેને તેમના સ

વિયોગમા રાગદ્વેષ ન કરતા તારા આત્મની ચિંતા કરજે આ મનુષ્ય
ભન અમૂલ્ય છે, તેના જે જે સમય જાય છે, તે ઘણા કીમતી છે
તેમા જે તુ તારા હિત નહીં કરે અને દુર્ગતિના કાળા જે રાગ, દ્વેષ,
કામ ક્રોધ અને લોભાદિ કયાયોથી તારા આત્માને નહીં મુકાય તો
નરક તથા તિર્થ ચ ગતિમા પરાવિન થયા પડી તુ શુ કરી ગરીરા ?
જેને મારે તુ નીચેના પદ્યનું મનન કરજે

કપાયેભ્ય સ્વયમાત્મા યાવન્નો મુચ્યતે જને ।

કર્માધોન પતન્નાત્મા નો મોક્તુ શમ્યતે તત ॥ ૧ ॥

ભાનાર્થ — જ્યાં સુધી લોકો પોતાના આત્માને કન્યાયોથી છોડના
જાતે યજ કરતા નથી, પરંતુ પાછળથી કહેતે આધીન થા; નરકાદિ
ગતિમા પડતો એવો તે આત્મા શી ગતિ મુક્ત કરી શકાશે ?

હે ચેતન ! આ અન્યત્ર ભાવના ભાવનાથી તારા હૃદય આગળ
અજ્ઞાન અંકુશને દૂર કરનાર જ્ઞાનની જ્યોતિ પ્રગટ થઈ આવશે
એવો તને ખાતરી થશે કે, આત્માનો સ્વભાવ કન્યાકર્મ, ભાવકર્મ
અને નોકર્મથી અન્ય છે એમ જાણી અન્યત્રને સિદ્ધ કરી એકત્ર
ભાવનાને ભાવે

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽન્ન મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા-

સ્તચ્છિન્ન્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરીશ્વરા રાજિતા ॥

તચ્છિન્ન્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વપ્રિજયૈરેપાન્ન સમાવિતા ।

સ્વસ્વાતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાંતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૬ અગુચિ ભાવના

જે આત્મા પ્રતિ અન્યત્વ ભાવના મિદ્ધ થાય છે, એવે આત્મા અને દેહનો મધ્ય ૧ લિંગ દેખાડે આવે છે તે ઉદ્દેશને લાગે દેહ અગુચિ છે અને આત્મા ગુચિ છે એવું ભાવ ભાવનાની આનંદશક્તિ ઉપસ્થિત થાય છે તેથી અન્યત્વ ભાવના પરી અગુચિ ભાવનાનો ક્રમ ગોઠનાયો છે

આ અગુચિ ભાવના મનુષ્યને શારીરિક મોહ છૂટ કરનાર સહાયભુત થાય છે આ ભાવનાના બંધથી ભ્રમ્ય મનુષ્યના દૃષ્ટ દિપ્ત ગરીરના મૌદર્ય તન્ન વૈગમ્ય ભાવનાની એવી ૧૪ જાતિ થાય છે કે, જેથી તે શારીરિક મમતા અને અહતાનો ત્યાગ કરવાને સત્વર મમર્ય બની જાય છે

મનુષ્ય જનને નિર્મોહ સ્થિતિનું સ્વરૂપ દર્શાવવાને ઉપયોગી એવી આ ભાવના ભાવના તેના અધિગરી આત્માના મુખમાથી આ પ્રમાણે ઉગાડે નીકળે છે—હું ચેતન, જેની ઉપર તને સંપૂર્ણ રાગ છે અને જેનું પોષણ કરવાને મારે તું હુમરતા સજ્જ રહે છે તે આ તારી જાયા અગુચીમય છે તેમા મનને રજન કરવાનું શું છે? અગુચીના ભાગર જેવી અને કાપમા વીખાઇ જનારી એ કાયાની સ્થિતિને જોઈ ચોથા મનક્રમાર ચક્રનર્તીએ તે તરફ મિથ્યા માન અને મોહ છાડી દીધો હતા, મહાત્મભાવ સનક્રમાર ચક્રનર્તીનું ચરિત્ર અગુચિ ભાવનાનો ઉત્તમ ભાવ આવે છે તે મહાત્મ રમ્ભીરનું વૃત્તાન આ પ્રમાણે છે—

આ ભગતસેવની પતિત ભૂમિ ઉપર શ્રીમાત્ ગજગજેશ્વર સનક્રમાર ચક્રનર્તી વધા હતા, તેઓ નિવિર પ્રકાશની સપત્તિઓના ભોજના હતા આ નિશ્ચિના ઊંચી જાતના ભોગવિભાગો તે મહાત્મ ભાવને પ્રાપ્ત થયા હતા તે મહાત્મ ગજગજેશ્વર જેના વૈભવસંપન્ન હતા તેના રૂપ સંપન્ન પાપ હતા સૌદર્યના પ્રકાશથી તેઓ પ્રકાશ-માન હતા તેમના પ્રત્યેક અંગના લાવન્ય-લક્ષ્મીની પ્રભા પડી

રહી હતી તેમના દેહની દિવ્ય ક્રાંતિ પ્રેક્ષકના મનને અતિ મોહ ઉપજાવતી હતી

એક સમયે ધર્મની મુશર્મા સભામાં તે મહારાજના સ્વરૂપની રમણીયતાની પ્રશંસા થતા વાગી મર્મ દેનતાઓએ સાનદાશ્વર્ય ધર્મને તે સાલણી, પરંતુ કેવું જો દેનતાઓને તે ઝચિકર વાગી નહોતું માનવ-ભુમિ ઉપર આના વિષ્ય અને અનુપમ રૂપને સંભવ કેમ હોય ? એવી શંકા થતા તેઓ તેની ખાતરી કરવાને માટે આશ્રયન રૂપ રંગીને મહારાજ સનતકુમારના અતપુરમા ગયા

આ સમયે મહારાજ સનતકુમારને સ્નાનવિધિ થતો હતો. અને એક મેલિનાઓ તેના મુદર અને ઉપર સ્નાનચુર્ણ વગેરે પદાર્થોનું મર્દન કરતી હતી મહારાજ તરૂન ઉઘાડે શરીરે હતા ફક્ત એક નાનું પોતીયું પહેલું હતું તે બન્ને દેનતાઓ નિપ્રરૂપે ત્યાં આવી ઉભા રહ્યા, સૌંદર્યના ભંડારરૂપ તે મહારાજનું નહન ઉઘાડી શરીર તેમના જોવામાં આવ્યું તેમની કલ્પનાની કાયામાંથી તેજસ્વી કિરણો નીકળતા હતા મુખમંડળ ઉપર ચંદ્રના જેવી પ્રભા હતી નયનમંથળની નિરાળતા અને તેજસ્વિતા અશ્વત્થ ગીતે આકર્ષક હતી દરેક ગૌર અને ઉલ્લસ અને આગળ ઉપર વાનવ્યની લહુરીઓ ઊઠાણતી હતી, આણુ અદ્વિતીય મૌલ્ય જેમ તે બન્ને દેનતાઓ સાનદાશ્વર્ય બની ગયા અને તેમણે પોતાના મસ્તક ધુણાવ્યા મહારાજની દૃષ્ટિમાં તે જોવામાં આવતા તેમણે તે દેનતાને પ્રશ્ન કર્યો કે, તમે શામાટે મસ્તક ધુણાવું ? ” દેનતાઓ બોલ્યા, હે નરેશ, અમે પ્રત્યેક સ્થળે તમારા સ્વરૂપની અને તમામ વર્ણની પ્રશંસા સાલણતા હતા, પણ અમેને તે વિષે અતિશયોક્તિ લાગતી હતી, અને તેથી તમારૂં રૂપ પ્રત્યક્ષ જોવાને માટે અમારી તીવ્ર અભિલાષા હતી આજે અમે તે વાત પ્રમાણભૂત થઈ છે, તેથી અમે આનંદ પામી ગયા, અને તે આનંદના આવેશથીજ અમેએ મસ્તક ધુણાવ્યું હતું લોકોમાં જેવી પ્રશંસા થાય છે, તેવુંજ તમારૂં રૂપ છે, એવી પૂર્ણ પ્રતીતિ થવાની સૂચના રૂપે આ શિરોધુનન થયું છે ”

તે નિપ્રરૂપી દેનતાઓના આ વચનો સાલણી મહારાજ ચક્રવર્તીના દ્વંદ્વમાં રૂપ-ગર્વ થઈ આવ્યો રૂપાભિમાને તેની મનોવૃત્તિને

દેખાવી દીધી તે અભિમાન પૂર્વક બોલ્યો, “ તમેજો આ સમયે માફ રૂપ જોયું તે ઠીક પણ બ્યારે હું ઉત્તમ વસ્ત્રાલંકાર પાસે કુદી રાજસભામાં સિંહાસન ઉપર બેસું છું ત્યારે માફ સૌંદર્ય અદ્ભુત હોય છે, અને તે તમારે ખરેખર જોના યોગ્ય છે અત્યારે હું મલયુક્ત છું, તે છતાં મારા ગર્ભગુ વર્ણ સ્વરૂપ જોઈ આશ્ચર્ય પામો છો, પણ જો માફ શૃંગાર અદ્ભુત સ્વરૂપ જુઓ તો તમે ચકિતજ થા જાઓ ” મહારાજના આના સગર્ વચન સાંભળી તે દેવતાઓએ કહ્યું, “ રાજેન્દ્ર અમે તમારૂં તે સ્વરૂપ જોનાને તે સમયે આવીશું ” આજી કહી બ્રાહ્મણરૂપ દેવતાઓ ચાલ્યા ગયા.

તે પછી રૂપના ગર્ભરૂપી પર્વત ઉપર ચડેલો ચક્રવર્તી સનતકુમાર સ્નાન કરી ઉત્તમ અમૃત્ય વસ્ત્રાલંકારો પાસે કુદી અને અનેક ઉપચારોની પાતાના શરીરને શોભાવી આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય તેના માંધી રાજસભામાં આની સિંહાસન ઉપર બેઠો તેની આસપાસ મંત્રિઓ, મુલકો, પંડિતો અને સભાસદો પાતપાતાને યોગ્ય આસને બેસી ગયા સમય રાજસભાનો દિવ્ય દેખાવ થઈ રહ્યો મહારાજના શિર ઉપર પૂર્ણ ચંદ્રના જેવું ચક્રકંઠુ છત્ર ધરામાં આવી અને અને બાજુએ ઉજાળા ચામરો વીજાના લાગ્યા.

આ વખતે પેલા દેવતાઓ બ્રાહ્મણ સ્વરૂપે રાજસભામાં આવ્યા તેઓએ મહારાજના સ્વરૂપને જોઈ ચકિત થઈ આશ્ચર્ય પામવાને બદલે જાણે બેદ પામ્યા હોય તેના રૂપમાં પાતાના મસ્તકો ધુણાવ્યા તે જોઈ મહારાજાએ પુછ્યું, “ અહો બ્રાહ્મણો ગઈ વેલા કરતા આ વેલા તમેજો જુદાજ રૂપમાં મસ્તક ધુણાવ્યું, એવું શું કારણ છે ? ” તે દેવતાઓએ અંતરિજ્ઞાનને અનુસારે જવાબી, “ હે ચક્રવર્તી અમેજો જે તે રૂપ જોયું હતું તે રૂપમાં અને આ રૂપમાં ભૂમિ આક્રમણો ફેર પડી ગયો છે ” ચક્રવર્તી આ સાંભળી નિસ્મિત થઈ ગયો અને બોલ્યો, “ તેવું શું કારણ ? તે મને સ્પષ્ટ સમજાવો ” બ્રાહ્મણોએ કહ્યું, “ રાજેન્દ્ર બ્યારે અમેજો પ્રથમ તમારી કાયાને જોઈ હતી ત્યારે તે અમૃત તુલ્ય હતી, અને અત્યારે તે એક વિષરૂપ દેખાય છે બ્યારે તમારી તે અમૃતમય કાયા અમેજો જોઈ હતી, ત્યારે અમારૂં હૃદય આનંદિત થયું હતું અને અત્યારે તેની તેજ કાયા વિષરૂપ જોઈને ”

જેનાતુર થયું છે.

પોતાના શરીરના પોશાક તરફ જો ન બોલ્યો, ‘ મને તમાર કહેવું અવિચારી લાગે છે, અને તે કોઈપણ ગીતે સિદ્ધ થઈ શકે તેમ નથી ’ દેવતાઓ બોલ્યા, “ જો તમારે તેની સિદ્ધતા કુચી લેાય તો તમે હુમખાજ તમારા મુખમાથી તાણુવ થુકો તે ઉપર જે મક્કિકા બેસામે તે તમાર પરરામ જશે ” સનાતકુમારે આશ્ચર્ય પામી તેની પગી ક્ષા કરી તો તે સત્ય ઠગી તેના પૂર્વ કર્મના પાપનો જે ભાગ હતો, તેમા આ કાયાના મદ સખધીનો એવાપ થનાની તે ચક્રવર્તીની કાયા નિપમય થઈ ગઈ હતી નથેર અને અશુચિમય કાયાની આવી નિરમ સ્થિતિ જો તેના ભન્ય અતઃકરુણામા તત્કાલ વેરામય થઈ આપો તે મહાગણે કહ્યું, ‘ અહો! આજ કાયાની શી સ્થિતિ ? આ સસારજ સર્વવા ત્યાગ કરના યોગ્ય છે તે સસારના યોગધીન આ કાયા તરફ મોહ ઉત્પન્ન થાય છે જેમની તરફ મોહના ઉદયથી આસન્નિ થઈ પડે છે તેના સ્ત્રી, પુત્ર નિરે સમધીઓના શરીરમા પણ આવી ને આની અશુચિ રહેલી છે અહો! એવો મોહ કોઈપણ ગીતે આર કરના યોગ્ય નથી ” આ પ્રમાણે ચિંતવી તે મહારાજ સભામાથી ઉઠી ગયા અને તરતજ ગૃહારવેનનો ત્યાગ કરી ચારિત્ર લેવાને તત્પર થયો વેરામ્યના ત્રીન આરેગથી છ ખની પ્રભુતાને ક્ષણમા છોડી દઈ તે મહાત્મા ચાક્ષી નીકળ્યા ભારતીય સર્વ પ્રજા તેનુ આનુ અનુત વેરામ્યમય જે આશ્ચર્ય પામી ગઈ તેને માટે વેરામ્યભાવને દર્શાવનાર નિચેનુ કાવ્ય તમારા કંઠમા સ । નારજ કરજો

રમા રાજ્ય ભ્રશ સ્વજન વિરહ પુત્ર મરણ ।

પ્રિયાણાં ચ ત્યાગો રિપુ વહુલ દેશે ચ ગતનમ્ ॥

હરિશ્ચન્દ્રો રાજા વહતિ સમિભ પ્રેત સદને ।

અવસ્થા યસ્યૈષા અહહ વિપમ કર્મગતય ॥ ૧ ॥

અર્થ —જેની લક્ષ્મી તવા રાખ્યનો નારા થયો છે, જેને સગા સખધીઓનો નિરહ થયેલો છે, જેના પુત્રનુ મરણ થયું છે, સ્ત્રીનો ત્યાગ કરેલો છે જેને (પોતાના) ઘણા શત્રુઓનાથી દેશમા ગમન પડ્યું છે તથા જે હરિશ્ચન્દ્ર રાજા ચાડાવને ઘેર પાછી ભરે છે,

એ ગીતે જેની આવી હાલત થયેલી છે ' મારે અરેરે ' કોમની ગતિ
આતિ ગહન (વિપરીત છે ' '.

મહાત્મા મનકુંભર ચક્રની જે બ્યાગે સાધુરૂપે વિચરતા હતા
તે વખતે તેમને ગોલ મહારોગ ઉત્પન્ન થયા આ વખતે તેના સત્ય-
તાની પરીક્ષા લેવાને કોઈ દેવ વેદરૂપે આવ્યો તેણે માધુરૂપ સન-
કુંભામાને કહ્યું " મહારોગ હું એક કુગળ રાજાને છે, તમારી આ
કાયા મોટા ગેગની ભોગ થઈ પડ્ય છે, જે તમારી કમજોર હોય તો
હું તે રોગ તત્કાલ મટાળી દઉં અને આપ ગેગમુક્ત થા' મુખી થગો
સનકુંભાર સાધુ બોલ્યા, " વૈધગજ, કર્મરૂપી એક મહા મહાન્મત
રોગ છે તે રોગ ટાળવાને મારે જે તમાગમા સામર્થ્ય હોય તો
ભલે મારો આ ગેગ ટાળો જે તમારામા એ સામર્થ્ય ન હોય તો
આ રોગ ભલે રહો

મહાત્મા સનકુંભાર-સાધુના આ વચનો સાંભળીને દેવતા ચ-
ક્રિત થા' ગયો અને તરત તેને કહેવું પડ્યું કે, " મહારોગ, એ કર્મ-
રૂપી ગેગને ટાળવાનું સામર્થ્ય મારમા નથી પછી તે મહાત્મા
સાધુએ પોતાની લખિતના પ્રભાવથી શુક્રનાળી આગળી કરી તે ગેગ
ઉપર ખચી કે તત્કાલ તે ગેગ નાશ પામી ગયો અને તેમની
આગલી જેવી હતી તેવી બની ગઈ આ સમયે તે દેવતાએ પ્રમત્ત
થાને પોતાનું અવરૂપ પ્રકાશિત કર્યું અને તે મહાત્માને નમ્યવાન આપી
વદના કરી પોતાને સ્થાને આવ્યો ગયો

મહાત્મા મનકુંભાર ચક્રનીના ચમત્કારી ચાગ્નિ ઉપની
અગુચી ભાનનાનો ખગે બોલ મલી ગોકે છે આ ઉપની દેવ નનુ
બે પોતાના આત્માને ઉદ્દેગી આ ઉચ્ચ ભાવના ભાવથી એ એ
હે આત્મન ' પ્રથમ તુ ડાયાની ઉત્પત્તિનો વિચાર કરી તા તને ખાતરી
થરો કે, એ ડાયાનું ઉત્પત્તિ-સ્થાન અગુચિમય છે માતાની ચેદનિ-પ
દુર્ગવમય સ્થાનમા પિતાના વીર્ય અને માતાના મક્તિ-વિન્નો એ
લાપ થવાથી તારા દેહની ઉત્પત્તિ છે, તેને અને- પિત્રાગેની વેદાએ
અને ઉચી જાતની મુગન સજાડીએ તો પા તે કેવી રીતે પવિત્ર
થાય ? કમ્પુરી, કપૂર, ચક્રન, પુષ્પ અને ચામડા તીર્થાદિના જો
પણ આ દેહના સયોગથી ઉચ્ચ અપવિત્ર થાય છે, તેવા
દેહને પવિત્ર કરવાને ત્રણ લોકમા કોઈ પણ પદ સમર્થન

દેહની અંદર તુ કર્માધીન થા જવાએલો છે તેવા અશુચિ શરીરમા મમત્વભાન રાખીને તુ ગા માટે વૃથા હેરાન થાય છે ?

હે ચેતન ! તારા આસ્તિક દૃઢ્યમા પવિત્રતાનું અવરૂપ સમજીને પવિત્રતા બે પ્રકારની છે ૧ લૌકિક અને ૨ લોકોત્તર, તેમા લૌકિક પવિત્રતા આઠ પ્રકારે બનાય છે કોની પવિત્રતા અમુક કાલ ગયા પછી, કોઈની અગ્નિથી, કોઈની ક્રુપથી કોઈની રાખથી કોઈની માટીથી, કોઈની જળથી, કોઈની ઢાણથી, અને કોની દર્શથી થાય છે તેમા પણ દેહની પવિત્રતા થા રાખતી નથી તે ઉપર સનાતનમાર ચકીના દષ્ટાતનુ મનન કરનાનું છે હે જીવ ! જે લોકોત્તર પવિત્રતા તેનો તારે વિચાર કરવો તે મહાન પવિત્રતા તારા આત્માની છે અધ્યાત્મ સબધી નિચારો, ધ્યાન રાગભા, સમતા, એકાગ્રતા અને કાપોત્સર્ગ સબધી ભાવનાઓ એ સર્વ પવિત્ર નિર્મલ તીર્થજળની ઉર્મિઓ તારા આત્માને લોકોત્તર પવિત્રતા આપનારી છે, તે ખાતરી માનજો

હે ચેતન ! એટલું યાદ રાખજો કે, જે દેહ અશુચિપાત્રને લગતે તેની ઉપર મમતા કરના યોગ્ય નથી, તથાપિ તે મનુષ્યદેહના સાવનથી દેહાગ્નિકે સત્કર્મો સાધી શકાય છે તો તે દેહનો તુ સદુપયોગ કરી લેજો, જ્યારે આત્માના શુભ કર્મનો ઉદ્ય થાય છે, ત્યારેજ તે મનુષ્યને દેહ મલી શકે છે તે મનુષ્યદેહ શી વસ્તુ ! તેનો વિચાર કરજો બે હાથ, બે પગ, બે આંખ, બે કાન, એક મુખ એક નાક જેને હોય તે મનુષ્યદેહ અને તેનો ધણી મનુષ્ય છે આનું સમજીને બેસી રહીશ નહીં તેનો ખરો મર્મ જુદો છે, તે ધ્યાનમા રાખજો જે અનિરૂપી માત્ર આકાશ તરફ દષ્ટિ કરી મનુષ્યદેહને માની લાગે તો પછી એક વાનરને પણ મનુષ્ય ગાનામા શો દોષ ! તે બિચારા વાનરે તો એક પુછક વચારે પ્રાપ્ત કર્યું છે પણ એમ સમજવાનું નથી મનુષ્યપણાનો મર્મ ઉંચા ત્રકાગનો છે, માત્ર મનુષ્ય-આકૃતિ જોનાનો નથી જેના મનમા નિરૂપણુદ્ધિ ઉંચ પામી છે, તેજ મનુષ્ય બાકીના જેઓ વિરોધ રહિત છે, તે બધા બે પગનાવા પશુજ છે મહાન પડિત પુરુષો માનવપણાનો એવોજ મર્મ પ્રકાશે છે વિવેકરૂપી દીપકને ધારણ કરનાર ભાવ્ય-મનુષ્ય દિવ્ય પ્રકાશને પ્રાપ્ત કરી સુક્તિના રાગમાર્ગમા પ્રવેશ કરી શકે છે અને એ માગમા પ્રવેશ કરનામાજ માનવદેહની સાર્થકતા છે, જેન મહાત્માઓએ તેને માટે નીચેના પદો અર્પે બોલે છે—

કલેવરમિદં ન સ્યાદ્ યદિ ચર્માવગુઠિતમ્ ॥

મક્ષિકાકૃમિકાકેમ્બ સ્યાતત્રાતુ કસ્તદા પ્રમુ ॥ ૧ ॥

જો આ ગરીબ ચર્મચી કાઠાએલું ન હોય તો માખીઓ કૃમિ-
ઓ અને કાગડાઓથી તેનું ગ્રાપ્ત કરવાને કોણ મમર્થ થઈ શકતે !

કર્પૂરકુંકુમાગરુ-મૃગમદહરિચન્દનાદિવસ્તૂનિ ॥

ભવ્યાન્યપિ સસર્ગાન્મલિનયતિ કલેવરં નૃણામ્ ॥૨॥

કપૂર કેળાર, અગર, કસ્તૂરી અને હરિચન્દન વગેરે સુદર પાંચી
પણ મનુષ્યના શરીરના સસર્ગથી મલિન થઈ જાય છે, અર્થાત્
માનવ-શરીર પોતે તો મલિન છે, પણ તે ઉત્તમોત્તમ વસ્તુઓને સ્પર્શે
છે તો તેને પણ મલિન બનાવી દે છે એટલી અપ્રિયતા છે

આ લોહી, માસ, હાડ, ચામડાની કોરડી આવતી જોઈને તે-
નામા પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છા થાય છે, તેની સૌંદર્યતા લાવણ્યતા જો-
વાથી તેનો અર્થ કરવાનું મન થાય છે, પણ તે આખી કોરડી અશુ-
ચીથી ભરપૂર છે તેમા ૯૧૨ દ્વારમાંથી હળવે હળવે અશુચિના
ભાગ વહ્યા કરે છે અને પેલી સાચી કોરડી પડી ગઈ અને એમ કેમ
થયું તે કોરડી જન્મ ગળની હતી, તેની પામેલી આત્માએ ભાડે
ગળેય હતી, તેને દિવસમા જો વખત ભાડુ ચુકવવું પડે છે, અને
યમ રાજનો હુકમ થતા તે કોરડી ખાલી કરવી પડે છે, તો તેવી
કોરડી ઘોડી અશુચિવાદી મારા પાસે પણ છે તો ઉપરની કોરડી
સુદર જોઈ કેમ કચ્છા થાય છે ઘણાને એમ હોય છે કે પોતાની
વસ્તુ નહીં તપામતા ખીજ પાસે કાઈકે નવીન છે એમ દારૂ માર્યા
કરે છે, અને જો તેવી કોરડી લેવી હોય તો આ કોરડી ખાલી કર્યા
બાદ તેવી એટલી માટે ભેગા દગ્ગેલ ભાડાથી ભાડે રાખના મલગે,
પણ તેને માટે ગર્ભાવાસ પ્રમુખમા અમુક વખત રહ્યા બાદ પ્રૌઢી
ભાવનાને પામ્યા બાદ વડી ખીજ કોરડી સુદર જોઈ, તેને મવનાની,
પામે રહેનાની, તેનો ભાગ લેવાની નિરાસા થયો, તે કોરડીના રક્ષણ
માટે રાગ, દેવ, કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, માયા, અહંકાર,

અને દુરાચલ આદિ ઘણા કર્મ પાપ બાધ થશે, જેને નિરતર નાના પ્રકારના ભોગ નિવાસની ગાછા રહે છે અને આત્મપદ્ધતી વિમુખ છે, તેા તેનુ જીવન કોઈ પણ ગીતે મુખને માટે નથી

હું ચેતન, પરમ સત્ય અને સદા નિર્વિકારી એના ગાથતા આત્મસ્વરૂપની ગુદ્ધિના નિચાર કરનારી તને અન્ય સર્વ અશુચિ જ્ઞાતો, તેવી આ અશુચિ ભાનના તાગ જીવનમા અતિ ઉપયોગી થઈ પડશે, તે મહાન ઉપયોગી ભાનનાના મવથી કર્મભજને ધોઈ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપમા સ્થિર થના રૂપ આ દેહની ચોમિતર પરિવ્રતા તને પ્રાપ્ત થશે

હું આત્મન, તારા હૃદયમા નિશ્ચય કરજે કે તેવી લોકોત્તર પ-નિવતાનુ કરતા રત્નત્રયી ભાન છે, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ તે રત્નત્રયી ભાનના ધારક પરમ સામ્યભાનથી પ્રકાશિત અને દશ પ્રકારના યતિનર્મના સંપાદક મુખાધુ છે તે મુખાધુના સમાગમથી અમૂર્તિ આત્માના સ્વભાવને મયિન કરનારા મિથ્યાત્વ, નિયય, ક્રાંધ, રાગ, દ્વેષ, આગ્નિના ક્ષય થઈ શુદ્ધાત્માની પ્રાપ્તિ થાય છે તેથી આત્માના અનાદિ કાનવી વળગેલા રાગાદિ કર્મમયને દૂર કરના માટે દેહ ઉપરનો રાગ ત્યજી અશુચિ ભાનના ભાવ્યા કરે તેને માટે નીચેનું પદ સંસ્મરતામા ગાખજો—

“લોકિક શુચિભાવ ચ વિમૃશ્ય દેહ આત્મન ।
લોકોત્તરે મહાશૌચે મમ્નો ભવતિ માનવ ॥ ૧ ॥”

પોતાના દેહમા લૌકિક શુચિભાવ-પનિવતાનો નિચાર કરી મનુષ્ય લોકોત્તર એવી મહાન પનિવતામા મગ્ન થ જાય છે

હું ચેતન ! આ અશુચિ ભાવના તારા પનિત હૃદયમા આરક કરજે, તેના વિવ્ય પ્રભાવથી અજ્ઞાન અનર્મ અને અધર્મમય એવી તારી દેહ તરફની મમતા દૂર થઈ જશે, એટલે તુ મૂર્તિમાન કલ્યાણનુ પાન બની જઈશ અને આત્માના સર્વ શુદ્ધ તત્વો તારી દષ્ટિમા પ્રકાશ થશે, જેના પ્રભાવથી તુ આ દેહાદિ સ્વપ્નને દૂર કે દીને લેડ

ભાવનાનો ત્યાગ કરી અતરની દૃષ્ટિ ઉઘાડી શકીશ, એ અતરની દૃષ્ટિ ઉઘાડનાથી તારી કર્મચયિઓ સિયલ થા જશે, અને તારી મનોવૃત્તિ આ અશુભિ ગરીબના મ્નેહુમાંથી પાત્રી વળીને આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં મળી જશે

હું ચેતન, સદા સ્મરુપમાં રાખજે કે આત્મદર્શી જ્ઞાનવાન મનુષ્યને કોઈ જાતની પીડા કે ભય રહેતો નથી, તે સદા પરમ આનંદ સાગરમાં મગ્ન થઈ છે-તે પરમ શિવ મુખનો ભોક્તા બને છે

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલંકૃતા—
સ્તચ્છિણ્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરીશ્વરા રાજિતાઃ ॥
તચ્છિણ્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેષાત્ર સંભાવિતા ।
સ્વસ્વાંતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાંતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૭ આશ્રવ ભાવના

આ શુદ્ધ સ્વરૂપી નિર્મલ અને નિર્લેપ છે તેના સત્ય અનુભવ આધ્યાત્મ વિદ્યાથી થાય છે આધ્યાત્મિક જીવનને જાગ્રત કુન્દારા જૈન મહાત્માઓએ આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ ઓલખ્યું છે, તેથી તેઓ આધ્યાત્મિક જીવનના ખગેખરા પ્રેરક બન્યા છે તેના આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપને મલિન કુન્દાર કોણ છે? અને તે મલિનતા કેવી રીતે થાય છે? તે દેહે ભવ્ય મનુષ્યે સમજતું જોઈએ તે સમજવાને માટે ભગવાન નિયોપકારી તીર્થંકરોએ આશ્રવ ભાવનાનું નિરૂપણ કર્યું છે, તે આશ્રવ ભાવનાનું સ્વરૂપ બરાબર સમજવાથી આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનું યથાર્થ ભાન થાય છે તે ઉપયોગી ભાવનાના જ્ઞાનને માટે જૈન નિદ્ધાનો પ્રથમ નીચેનું પદ્ય લખે છે—

વાદેરન્ત સમાદત્તે યાનપાત્ર યથા જલમ્ ।

છિદ્રેર્જીવસ્તથા કર્મ-યોગરન્દ્રૈ શુભાશુભે ॥ ૧ ॥

“ જેમ સંયુક્તમાં આવતા નહાણમાં છિદ્ર પડનાથી તેની અદર પાણી ભરાય છે, તેવી રીતે જીવ મન, વચન અને કાયાના યોગ રૂપ શુભ અશુભ છિદ્ર પડનાથી શુભાશુભ કર્મને મહુલ કહે છે ”

મહેવાનો આશય એવો છે કે, આત્મા સ્વભાવે શુદ્ધ છે પણ સારા નરસા શુભાશુભ યોગને લીધે તેની સાથે શુભાશુભ કર્મનો લેપ થઈ જાય છે, તેથી આત્મનજ કર્મ આનનાનું કારણ છે જેમ ઘરનું બારણું ખુલ્લું હોય તેમાં ધાન પેશી જાય, અને જેમ ચીમણી વસ્તુ ઉપર રજ થોડી જાય, તેમ આત્મનદ્વારથી કર્મો પેશી જાય છે, અર્થાત્ તે આત્મનદ્વાર પાપનો પ્રવેશ કરનાના ગરનાગ અથવા પ્રતાપ છે બાર અનત, મોળ કપાય, નન નોકપાય, પાચ પ્રકારના મિથ્યાત્વ અને મન, વચન અને કાયાના પદર યોગ એમ મહત્તીને સત્તાવન પ્રકારના આત્મનદ્વાર કહુનાય છે તેને માટે નીચેનું પદ્ય મહા સ્મારણમાં રાખના યોગ્ય છે—

(સ્તિસ્તરિણી.)

કપાયા ક્રોધાદ્યા સ્મરસહચરા પચવિપયા ।

પ્રમાદા મિથ્યાત્વ વચનમનસી કાય ઇતિ ચ ॥

દુરન્તે દુર્ધ્યાને વિરતિનિરહશ્ચેતિ નિયત ।

સ્તવન્ત્યેતે પુસા દુરિતપટલ જન્મભયદમ્ ॥ ૧ ॥

“ ક્રોધાદિ કપાયો, કામદેન સહિત પાંચ વિપયો, પ્રમા મિથ્યાત્વ તેમાં મન, વચન અને કાયાનો યોગ અને દુષ્ટ પરિભ્રામવાયા અશુભ ધ્યાનમાં અવિરતિ-અ જના આત્મન દ્વાર પુરુષોને જન્મ મરણના ભરને આપનારા પાપોના સમૂહને નિયમિત સ્તવનારા છે ”

કપાયદહનોદીપ, વિપયૈવ્યાકુલોકૃતમ્ ।

સંચિનોતિ મનઃ કર્મ, જન્મસવન્ધસૂચકમ્ ॥ ૨ ॥

કપાયડીપી અગ્નિધી પ્રજ્વલિત, અને ઇદ્રિયોના વિપયોવી વ્યા-
કુલ થયેલું મન જન્મ સંસારના સમ અને સુચવનારા અશુભ કર્મોના
પચય કરે છે ” ૨

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, મન, વચન અને કાયાના યોગે
કૃતિને જે શુભ અથવા અશુભ કર્મ કરાય અને તે આત્માને લાગે તે
આશ્રવ તેના આશ્રવ સખ ધી જે વિચાર કરવો તે આશ્રવ-ભાવના
કહેવાય છે આશ્રવ ભાવનામાં શુભ અને અશુભ આશ્રવનો નિચાર
કરવાનો છે કેવા કૃત્યો કરનાવી શુભ આશ્રવ અને કેવા કૃત્યો કરનાથી
અશુભ આશ્રવ—એ સખ ધી મહાન નિચારો જૈન મહાત્માઓએ
શાસ્ત્રદ્વારા જણાવ્યા છે

મનુષ્યજન્મને ઉચ્ચ કોટીના પુનઃજન્મે જે વિલાસ પાડવામાં
આન્યા છે મુનિવર્ગ અને શ્રાનકવર્ગ, તે જ નિલાસમાં મુનિવર્ગ
નિરોધ શુભરાગી ગણાય છે, કારણ કે, તેની પાસે દિવ્ય પ્રભાવને
દર્શાવનાર મયમંડપી મહાન સાધન છે તે સયમચારી મુનિ અહિંસા,
સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને પરિબ્રહ્મ ત્યાગ-એ પાત્ર પ્રકારના
મહાવ્રતોને વારા કરે છે, એ પાત્ર મહાવ્રતોના યોગથી તે પાત્ર
પ્રકારના પાપનો તેને સર્વથા ત્યાગ હોય છે બીજા જુહસ્થ શ્રાવક
વગેરે એ પાત્ર વ્રતો કેળવે છે એ પાત્ર પ્રકારના અભુવ્રત કહેવાય
છે એટલે જુહસ્થ શ્રાવક વર્ગને એ પાત્ર પ્રકારના આવ્રત ઉપરાંત
તે જુહસ્થ વર્ગને બીજા ચાર શુભવ્રત અને ત્રણ શિક્ષાવ્રત મળી બાર
વ્રત થાય છે તેવી જુહસ્થ શ્રાવક વર્ગને સત્તા બાર વ્રતવાળી મહેતુ
જોડે જૈન કવિઓ કહે છે કે, જે જુહસ્થ શ્રાવક દ્વારા વ્રતડી
શસ્ત્રો ધારણ કરી આ સંસારરૂપ ભયકર અટવીમાં મુગ્ધાંડી જે છે,
તેને કર્મડીપી મહાન યોદ્ધાઓ હરાવી મક્તા નથી

જોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કપાય છે દેહની
અનતાનુબંધી, અપ્રત્યાખ્યાની પ્રત્યાખ્યાની અને સવ્યવન-એમ
ચાર ચોકડી મક્કી સોળ કપાયોની સખ્યા થાય છે તે

પ્રાણીની ઉચ્ચ પ્રકારની ભાનનાનો નાગ કરી નાખે છે અને સન્મા
ર્જને ભુવાની દ છે જૈન મહાત્માઓ ઉચ્ચ સ્વરે કહે છે કે, ' હે
ચેતન, આ અનન્ય મમારના ભ્રમણ કરી માડ માડ પ્રાપ્ત થયેલા
માનવ જન્મરૂપી વિંતામણીનો તારે સદુપયોગ કરેનો હોય અને તેના
પ્રભાવથી વિનિવ જાળના આત્માના ગુણો મેળવના હોય તો તું કયા
યોગથી પ્રચડ રાગસોધી કરે રહેજે ત પ્રચડ રાક્ષસોનો જરા પણ
નિશ્વાસ કરીશ નહીં જો તેમનો નિશ્વાસ કરીશ તો તેઓ તારા જીવ
નના ઉપયોગી સર્વસ્વને હુડી લેવ અને તને અર્ધમી, નિમત્ત અને
અનિચાગી બનાવી દેશે "

શ્રી વેદ, પુરુષ વેદ, નપુસં વેદ, હાસ્ય રતિ, અરતિ, ભય,
નામ અને ભુગુપ્તિ, નવ નોકાયાય કહેવાય છે આ નવ નોકાયાયનો
યોગ આશ્રમના કાગ્લરૂપ અને છે તેથી તેનાથી ભવ્ય મનુષ્યે ચેતના
સંવાનુ છે માનવ જીવનની મહત્તાને અને કર્મોની મહત્તાને જાણના
નાથી ધર્મરૂપી વળને હુરવાને પાત્ર પ્રકારના મિથ્યાત્વ સમર્થ થઈ
રાકે છે તે સાથે જીવનની દરેક પ્રવૃત્તિમાં ગુણાશુભ પરિણામ ઉપ
જાનનાગ મન, વચન અને કાયાના મળી પદર યોગ છે આ સર્વ
નાથી શુભાશુભ કર્મનો આશ્રય થાય છે હે ચેતન, હવે તાર એક
ધ્યાન રાખનાવું છે કે, જેમ અને તેમ નહારા પાપના આશ્રમનો
આશ્રમ કરેનો તારા આત્માના મુદ્દ સ્વરૂપને મહત્તિન કરનારા પાપના
આશ્રમ કેવી રીતે અને કયે દ્વારે દાખલ થાય છે તે જ વક્ષ્યમા
રાખજો પ્રથમ તો મનનો યોગ સાચવજો મન એ શરીરનું અંતર છે
છે તે દ્વારા મુખ્યત્વે કરીને સાત પ્રકારે પાપનો આશ્રમ થાય છે
૧ પરિવ્રજની અભિચારા, ૨ ઇન્દ્રિયોના નિરચની લોબુપતા, ૩ પારકો
માય હુડી લેનાની આજ્ઞા, ૪ અન્યાયમા પ્રવર્તન ૫ અભક્ષ્યનું ભક્ષણ
૬ સાત વ્યસનોનું સેવન, ૭ અન્યનું અશુભ કરવાની વૃત્તિ આવી
રીતે સાત પ્રકારે મનની પ્રવૃત્તિ વચાથી પાપનો આશ્રય થાય છે
હે આત્મનર' એ નહારી પ્રવૃત્તિને અકારના તું એક નિષ્ઠાથી યત્ન
કરજો જો તારા મનને શ્રી જિન ભગવાનના ધ્યાનમાં, અને સર્વ
શાસ્ત્રોના સ્વાધ્યાયમાં રાખીશ તો તે માનસિક પાપનો આશ્રય થતો
અટકી જશે

હે ચેતન, તેવી રીતે જ વચનના યોગમાં સાવધાન રહેજો, તે
અને રીતે પાપનો આશ્રય થાય છે તેમાં મુખ્યત્વે કરીને

પાત્ર પ્રકાર તરુ ધ્યાન આપનાર છે ૧ પોતાની પ્રતિમા અને પરતી નિંદાના વચનો, ૨ જેવી હિંમતો આગ લ થાય તેના વચનો, ૩ વિપયનો અનુરાગ નાગે તેના વચનો, ૪ વ્યાયત્ત અભિ પ્રગટાવે તેના વચનો અને ૫ ર્મ નિરૂદ્ધ મિથ્યાત્વના અવરૂપને પુષ્ટિ આપનાર વચનો-એ પાત્ર પ્રકારે વચનના યોગ પાપનો આશ્રવ થાય છે, હે ચેતન, તેથી તું મારા વચન-યોગને નિર્વામિત કરજે વાણીનો નિયમ એ ઉચ્ચ ગુણ કહેવાય છે જેને માટે એક વિદ્વાને કહેલું પદ મના સ્મરણમાં રાખજે

તદુચ્ચાર્યં વચ. સમ્યક્ નિર્દોષ મધુરં હિતમ્ ।

જિનસ્તવમય ધર્મો-પદેશરસિકં હિ યત્ ॥ ૧ ॥

જે વચન નિર્દોષ, મધુર, હિતમગી, શ્રીજિન ભાગનાના આવનરૂપ અને ર્મના ઉપદેશગી સમિક હાય તેવું વચન ઉચ્ચારવું

હે આત્મન, કાયયોગની ગુદ્ધિ ગમ્મનાને મનન તત્ત્વ રહેજે તે કાયયોગની પ્રવૃત્તિ અનેક ગીતે વાય છે તેમાં મુખ્ય નણ પ્રકાર છે નિર્દય ગીતે ૨૧, ૬૫થી કહેને પ્રવર્તારવો એ પ્રથમ પ્રકાર છે, તે કહેવી મહાન આરભ કરના એ બીજો પ્રકાર છે, અને કહે ઉપગ ગાઠ મમત્વ ગમ્મી તેની મારનામાં ગહેવું, એ ત્રીજો પ્રકાર છે આ પ્રમાણે મન, વચન અને કાયાના અશુભ યોગની પાપનો આશ્રવ ઉલ્લેખે છે માટે તે તિનિય યોગને ઉચ્ચ કોટીમાં ભાવના ચોરસે ગુભ પશિલામી કરના કે જે ૧ ગુદ્ધ આત્મ ગુણ પ્રગટ થાય છે અને પુણ્યના આશ્રવ થાય છે જોન મહાત્માઓ પુણ્યનો આશ્રવ થનાને માટે મુખ્યત્વે ૮ગીને વચન યોગને માટે આમ મહાવાદનો ઉચ્ચાર છે. તે આ પ્રમાણે છે-હે ચેતન, ૧ તું પાત્ર ધર્મિયોના વિપયોથી નિરૂદ્ધ રહેજે, ૨ તારા પરિત્ર દુઃખમાં સર્વ પરોપકાર કરનાની ભાવના રાખ્યા કરજે, ૩ કોઈપણ દુષ્ટી પ્રાણીને જો તું પ્રત્યે ધ્યાની ભાગણી રાખજે, ૪ વિદ્યોપકારી ભાગના જિનેશ્વરને પ્રત્યેવા તત્ત્વોનું શ્રદ્ધાથી ચિંતન ન કરજે, ૫ સર્વ દુષ્ટો તરુ મિનતા રાખજે, ૬ પાત્ર પગ્મેષ્ટીમાં શુદ્ધ દુષ્ટી ભક્તિ રાખજે, ૭ જે કોઈ ર્મમાં હોય તેની પ્રત્યે અનુરોગે ગાળુ કરજે, અને ૮ તપ, વ્રત, ગીર્વ અને સયમની ધ્યાન

પ્રાણીની ઉચ્ચ પ્રમાણની ભાનતાને નારા કરી નાખે છે અને સન્માર્જન ભુવાપી રૂ છે જેન મહાત્માઓ ઉચ્ચ સ્વરે કહે છે કે, ' હે ચેતન, આ અનત મમારના ભ્રમણ કરી માડ માડ પ્રાપ્ત થયેલા માનવ જન્મરૂપી ચિંતામણીને તારે મનુષ્યોગ કર્યો હોય અને તેના પ્રભાવથી વિવિધ જાતના આત્માના ગુણો મેળનવા હોય તો તુ કયા યોગથી પ્રચડ રાક્ષસોથી દૂર રહેજે તે પ્રચડ ગમ્યમોનો જરા પણ નિંદાસ કરીશ નહીં જો તેમનો નિંદાસ કરીશ તો તેઓ તારા છનનના ઉપયોગી સર્વસ્વને હરી લેશે અને તને અધર્મી, નિસત્વ અને અનિચાગી બનાવી દેશે "

શ્રી વેદ, પુરૂષ વેદ, નપુસક વેદ, હામ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, ગામ અને જીવુષ્ણા, નન નોમ્પાય કહેવાય છે આ નન નોકપાયનો યોગ આશ્રયના કાગાડપ બને છે તેથી તેનાથી ભવ્ય મનુષ્યે ચેતના રોવાતુ છે માનવ છનનની મહત્તાને અને કર્મોની મર્યાદા જાણના નાખી ધર્મરૂપી વનને હજારોને પાવ પ્રકાશના મિથ્યાત્વ સમર્થ થઈ શકે છે તે સાથે વનનની કોંકે પ્રવૃત્તિમા ગુભાશુભ પરિણામ ઉપજાવનારા મન, વચન અને કાયાના મળી પદ્મ યોગ છે આ મર્વ માથી શુભાશુભ કર્મોના આશ્રય થાય છે હે ચેતન, હવે તારા ઓપુધ્યાન રાખનાતુ છે કે જેમ બને તેમ નહાન પાપના આશ્રયનો આશ્રય કરવો તારા આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપને મક્કિન કરનારા પાપના આશ્રય કેવી રીતે અને કયે દ્વાર દાખલ થાય છે તે તુ લક્ષ્મી રાખજે પ્રથમ તો મનનો યોગ સાચવજે મન એ મરીગનુ અતરંગ છે તે દ્વારા મુખ્યત્વે કરીને સાત પ્રકારે પાપનો આશ્રય થાય છે ૧ પરિમહુની અભિવાદા ૨ ઇદ્રિઓના નિયંત્રી લોબુપતા, ૩ પારકો માન હરી લેવાની આજ્ઞા, ૪ અન્યાયમા પ્રવર્તન ૫ અભક્ષ્યનુ ભક્ષણ ૬ સાગ વ્યસનોતુ સેવન, ૭ અન્યનુ અશુભ કર્મોની વૃત્તિ આવી રીતે સાત પ્રકારે મનની પ્રવૃત્તિ થનાથી પાપનો આશ્રય થાય છે હે આત્મન' એ નહાગી પ્રવૃત્તિને અટકાવના તુ એક નિષ્ઠાથી યત્ન કરજે જો તારા મનને શ્રી જિન ભગવાનના ધ્યાનમા, અને સત શાસ્ત્રોના સ્વાધ્યાયમા રાખીશ તો તે માનસિક પાપનો આશ્રય થતો આપી જશે

હે ચેતન, તેવી રીતે તુ વનનના યોગમા સાવધાન રહેજે, તે અનેક રીતે પાપનો આશ્રય થાય છે તેમા મુખ્યત્વે કરીને

પાંચ પ્રકાર તરફ ધ્યાન આપનાર છે ૧ પોતાની પ્રશાસા અને પરની નિંદાના વચનો, ૨ જેથી હિંમનો આગ લ થાય તેના વચનો, ૩ વિષયનો અનુરાગ વગેરે તેના વચનો, ૪ ક્યાયરૂપ અભિ પ્રગટારે તેના વચનો અને ૫ મર્મ વિરૂદ્ધ મિથ્યાત્વના સ્વરૂપને પુષ્ટિ આપનાર વચનો-એ પાંચ પ્રકારે વચનના યોગ પાપનો આશ્રવ થાય છે, હે ચેતન તેથી તું તારા વચન-યોગને નિયમિત કરને વાળીને નિયમ એ ઉચ્ચ ગુણ કહેવાય છે જેને મારે એક વિદ્વાને કહેલું પરમ અમરજુમા ગમ્યને

તદુચ્ચાયં વચ. સમ્યક્ નિર્દોષ મધુરં હિતમ્ ।

જિનસ્તવમય ધર્મો-પદેગરસિક હિ યત્ ॥ ૧ ॥

જે વચન નિર્દોષ, મધુર, હિત-તરી, શ્રીજિન ભગવાનના સ્તવરૂપ અને ધર્મના ઉપદેશની ગમિક હોય તેનું નચન ઉચ્ચારવું

હે આત્મન, કાયયોગની ગુદ્ધિ ગમ્યનાને મતન તત્પર રહેને તે કાયયોગની પ્રવૃત્તિ અનેક રીતે થાય છે તેમા મુખ્ય ત્રણ પ્રકાર છે નિર્દોષ રીતે ૨૨, હતાથી રહેને પ્રવર્ત્તિનો એ પ્રથમ પ્રકાર છે, તે રહેવી મહાત્મા આગ લ કરના એ બીજો પ્રકાર છે, અને રહે ઉપર ગાઠ મમત્વ ગમી તેની સારનામા રહેવું, એ ત્રીજો પ્રકાર છે આ પ્રમાણે મન, વચન અને કાયના અનુભવ યોગની પાપનો આશ્રવ ઉભવે છે મારે તે ત્રિવિધ યોગને ઉચ્ચ કોટીમા ભાવના એટલે ગુણ પરિપૂર્ણ કરના કે જેની શુદ્ધ આત્મ ગુણ પ્રગટ થાય છે અને પુણ્યના આશ્રવ થાય છે જૈન મહાત્માઓ પુણ્યનો આશ્રવ થનાને મારે મુખ્યત્વે ડગીને નચન યોગને મારે આઠ મહાભાવો ઉચ્ચારે છે તે આ પ્રમાણે છે-૧ ચેતન, ૨ તાન પવિત્ર દૃઢ્યમા સત્ પરોપ-તર કરવાની ભાવના ગમ્યા કરને, ૩ કોઈપણ દુષ્ટી પ્રાણીને જોઈ તે પ્રત્યે દયાની લાગણી રાખને, ૪ નિર્દોષદારી ભગવાન જિનેશ્વરેએ પ્રરૂપેલા તત્વોનું શ્રદ્ધાથી ચિંતન કરને, ૫ મર્મ જીવો તરફ મિત્રતા રાખને, ૬ પાંચ પરમેષ્ઠીમા શુદ્ધ દૃઢ્યથી ભક્તિ ગમ્યને, ૭ જે કોઈ અર્માત્મા હોય તેની પ્રત્યે અનુભવ ધારણ કરને અને ૮ તપ, વ્રત, ગીત્ત અને મયમની હચ્છા

તથા ભાનના રાખ્યા કરતે તે પ્રમાણે મનની પ્રજ્વલિ કરવાથી તને પુણ્ય આશ્રય નામે થશે હે આત્મનૃ! વચનના શુભ યોગમાં મુખ્ય ત્વે કૃતિને બે મહાનામ્યો છે તે મના અમરજના રાખતે ૧ સત્ય, દ્વિત, ત્રિત અને આગમને અનુક્રમ એના વચનો ઉચ્ચારતે ૨ મિદ્ધા તની નાચના, પૃ-જ્ઞા પરાવર્તના અને અનુગ્રેષા કરતે એ બને પ્રમાણથી વચનના શુભયોગે તને પુણ્યનો આશ્રય થશે હે ભુવ! કાયાના શુભ યોગને માટે મુખ્યત્વે કૃતિને ત્રણ મહાનામ્યો છે, તે તરફ લક્ષ આપતે ૧ તારા મરીચી પત્રિત્રપલે થી ગિનેધરની સેવા કરતે ૨ યર્માત્મા પુરુષોની પિયાનમ્ય કરતે અને ૩ તારા મરીચીની એની પ્રવૃત્તિ કરતે કે જેથી યતનાથી ભુવની દયા પાલી મકાય એ ત્રણ કાયાના શુભ યોગથી તને પુણ્યનો આશ્રય થશે

આ પ્રમાણે મન વચન અને કાયાની શુભાશુભ પ્રવૃત્તિને ત્રીન મહ ક્રિયાના યોગથી ત્રિવિધ પ્રકારના કર્મનો બંધ થાય છે તે પ્રાયેક ભવ્ય આત્માએ લક્ષમાં નખવાનો દ અને તેને માટે નિરંતર આશ્રય ભાનના ભાનવાની છે પાપના આશ્રયને લઈને પ્રાણી કેવી ભયકર સ્થિતિમાં આવી પડે છે? તે વિષે કુડરિક નામના એક રાજકુમારની કથા મનન કરના જેવી દ.

કુડરિકની કથા

મહાવિદેહ દેશમાં પુડરીકીણી નામે નગરી છે તે નગરીના મહાયાસન ઉપર પુડરીક અને કુડરીક નામે બે ભાડાઓ આવેલા હતા તેઓમાં કુડરીક ધર્માનુસારી હતો પણ તેનું હૃદય અસ્થિર હતું તે પોતાની મનોવૃત્તિ ઉપર કાષ્ઠ રાખી રાખ્તો નહિ એ વખતે કોઈ મહાત્મા મુનિ નિહાર કરતા ત્યાં આવીને સમોસર્થા કુડરીક તેમને વદના કરના ગયો તે મહાત્માએ વેરાચના નચનામૃતથી ઉપદેશ આપ્યો તે સાંભળી કુડરીકનું હૃદય દીમા લેના ઉત્સુક થઈ ગયું તકાવ તે ઘેર આ-મો અને પોતાના ભાઈ પુડરિકને રાજ્ય મોપી પોતે ચારિત્ર લઈ ચાલી નીકળ્યો થોડા વખતમાજ ચારિત્રવાગી એવા તે કુડરિકને સરસ તથા નીરસ આહાર કરવાને લાગે રાગીરમાં કોઈ મહારોગ થઈ આ-મો તે રોગની પીડાને લઈને તેના અસ્થિર હૃદયમાં ધર્મજ્ઞાનનો ભય થઈ આ-મો પૂર્વના રાજ્ય વૈભવ

અમરજી થના લાગ્યું, અને તે પુન રાજ્યમા આવનાં તત્પર થયો તેણે
 પોતાની નગરીની અગોઠ વાડીમા આવી આધુપાપાના જે ઉપકરણો
 લતા તે વૃક્ષ ઉપર વળગાડી દીરા, અને પોતે દૃઢ્યમા આ પ્રમાણે
 મિચાર કરના લાગ્યો, 'અહો' આ ચારિત્રના કંતા નાજ્યમા વાછ
 મુખ છે પરંતુ હવે રાજ્ય તો પુડગિકના તાબામા ગયું છે, તે મને
 પાત્ર નાજ્ય આપશે કે નહીં? જે મને પુન રાજ્ય મલે તો હું આ
 મારા રોગી ગરીરને તદુચ્ચ કડી રાજ્યેલવના અનેક સુખ ભોગવું"
 આતુ મિચારી તેણે અરોઠ વાડીના વનપાળને બોલાવ્યો, વનપાળે
 તેને આજળથી લીધો પત્રી કુડગિક પોતાની જિહ્વા વનપાળ આગળ
 જાપાની તાકાળ નનપાળે જઈ તે હડી-ત રાજા પુડગિકને કહી અને
 જાણાવ્યું કે, 'તમારા બધું અગોઠ વાડીમા આકૃષ્ટ આપ્યું વનિ
 નહે છે, મારે તેને ગાત કંગો' આ હડીજત જાણી પુડગિક તન્ત
 વાડીમા આવ્યો અને કુડગિકને મલ્યો કુડગિકનો મનોભાવ તેણે
 જાણી લીધો, અને તેને ચાગ્નિવી ડાવાયમાન વતો જે તેના દૃય મા
 ખેદ વધો, માનવ છનનને કૃતાર્થ કરનાના ચારિત્રમંથી ભ્રષ્ટ વધુ
 તેને રચીત લાગ્યું નહિ, તેવી પુડગિકે પોતાના બધુને ઘણ સમન્તવ્યો
 અને ચાગ્નિ ધર્મની મહાનાને દર્શાવનાના દૃષ્ટાંતો આપી ફેરલોડ
 ઉપદેશ આપ્યો, પણ તેવી કુડગિકનું ચિત્ત ગાત વધુ નહિં છનડે
 બધુના દૃઢ્યને ગાતિ આપનાની ખાતર તે તેને ઘેર તેડી લાગ્યો અને
 રાજ્ય મોપી દીધું નાજ્ય પ્રાપ્ત થતા પણ તેના મહારોગની શાતિ
 થઈ નહીં, ચાગ્નિરૂપી મહાન અમુદ્ય રતને ગુમાવી પાછો મોહક
 નાજ્ય ઉપર આવ્યો, આથી સામત અને મનિઓ તેની ઉપર નાખુશ
 થયા કોપાલ તેની આજ્ઞા માનના લાગ્યા નહિ અને ઉવરા તેને
 પ્રિજ્ઞાના લાગ્યા કુડગિકનાજ્ય ઉપર આની પ્રત્ય પોતાની જિહ્વા ધદ્રિયને
 તપ્ત કરનાની વૃત્તિ કરી, અનેક નાતના મિષ્ટાન્ત્રો ખાના માઝ્યા, કુધાને
 વપ્ત કરવા તેણે એટલો બધો વચાન આહાર કર્યો કે જેવી તેને ભાગે
 અજીર્ણ થઈ આવ્યું, તેને રાત્રે પીડા થઈ ઘણ વમન થયું, તેની
 પરના અભાવને લાગે કો તેની પામે આવ્યું નહીં આથી કુડગિક
 કને ભાગે કોર ઘઈ આવ્યો ને પ્રચડ ગૈદ ધ્યાનથી તેણે નિશ્ચય કર્યો
 કે, આ "દરદની પીડામાથી જે હું મુકા થાઉં તો પત્રી પ્રભાતે
 એ સઘળા મેનકોને બેઠે લાગા' એવા મહાન કુધ્યાનથી તે રાત્રે

તથા ભાવના રાખ્યા કરજો તે પ્રમાણે મનની પ્રવૃત્તિ કરવાથી તને
પુણ્ય આશ્રય પ્રાપ્ત થવા હે આત્મનંદ વચનના શુભ યોગમાં મુખ્ય
ત્વે કૃત્રિને બે મહાના-યો છે તે સ ૧ અમરનાથ નાખજો ૧ સત્ય
હિત, મિષ્ટ અને આગમને અનુકૂળ એના વચનો ઉચ્ચારજો. ૨ મિદ્ધા
તની નાચના, પૃષ્ઠના પરાનર્તના અને અનુભૂતિ કરજો એ બંને
પ્રમારથી વચનના શુભયોગ તને પુણ્યનો આશ્રય થશે હે ૯૪
કાયાના શુભ યોગને માટે મુખ્યત્વે કૃત્રિને ત્રણ મહાના-યો છે, તે
તરકે લક્ષ આપજો ૧ તારા શરીરથી પરિવ્રજણે શ્રી જિનેશ્વરની સેવા
કરજો ૨ વર્માભા પુત્રપોની વૈયાનંદ્ય કરજો અને ૩ તારા શરીરની
એવી પ્રવૃત્તિ કરજો કે જેથી ચતુર્થાધી ૯૪ની દયા પાસે શકાય એ
ત્રણ કાયાના શુભ યોગથી તને પુણ્યનો આશ્રય થશે

આ પ્રમાણે મન વચન અને કાયાની ત્રણાશુભ પ્રવૃત્તિને
ત્રણ મહા કાયાના યોગથી વિવિધ પ્રકારના કર્મનો બંધ થાય છે
તે પ્રત્યેક ભવ્ય આત્માએ લક્ષમાં રાખવાનો છે અને તેને માટે નિર-
તર આશ્રય ભાવના ભાવનાની છે પાપના આશ્રયને લઈને પ્રાણી
જેવી ભયકર સ્થિતિમાં આવી પડે છે ? તે નિરે કુડરિક નામના એ
ગજકુમારની મધા મનન કરવા જેવી છે

કુડરિકની કથા

મહાનિરેહ ક્ષેત્રમાં પુડરીકિણી નામે નગરી છે તે નગરીના
રાજ્યાસન ઉપર પુડરીક અને કુડરીક નામે બે ભાગ્યે આરેલા હતા
તેઓમાં કુડરીક ધર્માનુરાગી હતો પણ તેણે હૃદય અસ્થિર હતું તે
પોતાની મનોવૃત્તિ ઉપર કાણુ રાખી શકતો નહિ એ વખતે કોઈ
મહાત્મા મુનિ નિહાર કરતા ત્યાં આવીને સમાસર્વા કુડરીક તેમને
વદના કરવા ગયો તે મહાત્માએ વૈરાગ્યના નયનામૃતથી ઉપદેશ
આપ્યો તે સાંભળી કુડરીક હૃદય દીક્ષા લેના ઉત્સુક થઈ ગયું
તકાન તે ઘેર આવ્યો અને પોતાના ભાઈ પુડરિકને રાજ્ય સોંપી પોતે
ચારિત્ર લઈ આસી નીકળ્યો થોડા વખતમાં જ ચારિત્રવાગી એવા તે
કુડરિકને સરસ તથા નીરસ આહાર કરવાને લઈને શરીરમાં કોઈ
મહારોગ થઈ આવ્યો તે રોગની પીડાને લઈને તેના અસ્થિર હૃદયમાં
પરિભ્રમણ ભય થઈ આવ્યો પૂર્વના રાજ્ય વૈભવ

આશ્રમના કાર અંકની શ્રવણના પુણ્યમય જુગ જુદા પગથીઆ-
રૂપ ગુણસ્થાન ઉપર ચડી અનુક્રમે આધ્યાત્મિક ઉત્તતિની ભુમિકા
ઉપર ચડી જવું કે જ્યાં સત્-ચિત્-આનંદરૂપ અમૃતનો અતુલ્ય
હોવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થશે

શ્રોયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા-
સ્તચ્છિણ્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરીશ્વરા રાજિતા ॥
તચ્છિણ્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેપાત્ર સંભાવિતા ।
સ્વસ્વાંતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાંતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૬૪ સવર ભાવના

આ ભગવદ્ગણે નિર્મલ જનાનનાગી આ સવર ભાવના
છે ઉપર રહેલી આશ્રમ ભાવનાની માથે આ
ભાવનાને મળ્યા છે આશ્રમ ગણનો અર્થ કર્મને પેસાડો
છે ત્યાં આ પવન ગણનો અર્થ તેવી ઉવડો છે, એટલે
આશ્રમનો નિર્ગમ કરનાથી સવર થાય છે આશ્રમ ભાવનામાં પાપને
આશ્રમના ગળાગળા મમાન જે મત્તાન આશ્રમના કહેવામાં આવ્યા
છે, તે મર્મ દ્વારને ગેકના અર્થાત્ નના આશ્રમ કર્મના મમૂડને
અમમનવામાં તે સવર તે મમૂડી જે ભાવના-વિચાર તે સવર ભા
વના મમજવી આ ભાવના આ યાત્રિક શ્રવણને નાગનાગી અને
આત્માના ગુદ અગ્રણે નુગારનાગી છે ઉપર આશ્રમ ભાવનામાં
તેમ દષ્ટાંત તરીકે કહેવામાં આવ્યું છે કે સમુદ્રમાં રહેલા નાગને
છિદ્ર હોય તો તે અદૃષ્ટ પાણી ભરતો જવાથી કુળી જાય છે, પરંતુ
જો તે છિદ્રને ખૂંદ -ગી દીડુ હોય તો પત્રી તેની અદર પાણી
આવતું નથી અને નાગ પણ કુળી જતું નથી, તેમ પાપ આવવાના

મૃત્યુ પામી સાતમી નરકે તેનીશ સામગ્રીપમતા આયુષ્યે અનત
દુખમા જઈ ઉત્પન્ન થયો.

હિ ચેતન, આ કુંડરીકના દૃષ્ટાત ઉપરથી તાગ દૃઢ્યને પ્રતિ-
ભોગ આપજો, આ સસારમા રાજ્ય, લક્ષ્મી, મુનર્દ, સ્ત્રી, આદિ
સચેત-અચેત પદાર્થો દ્રવ્યપરિમહુ તથા કપાયાદિ ભાવપરિમહુ-તે
બંને પ્રમાણના પરિમહો પાપના આશ્રવનુ મૂલ છે કુંડરિક કોડ સાગ
પુણ્યના કાર્યથી આગ્રિવાગી થયો હતો, છતાં તે મોહના ઉદયથી
પાપના આશ્રવને પુટિ આપનારા સસારમા પાછો આ યો બને
પ્રમાણના પરિમહુના પાશમા પચો-છરો તેના દૃઢ્યમા કોવરૂપ ભાવ
રૂપાચેના ઉચ્ચ પ્રબળતાથી થયો, અને તેથી પાપના આશ્રવનો મોગ
વરાગે થઈ ગયો આથી તે અનત દુખના સ્થાનરૂપ સાતમી નાર
કીમા પચો હતો તેથી હે આત્મન! તેના પાપના આશ્રવનો ત્યાગ
જરૂરના સદા તત્પર રહેજો જ્યારે સર્વના મન નચન અને કાયાથી
તેનો ત્યાગ થશે ત્યારેજ તાગ આત્માના અવિતારી મુખની તને
પ્રાપ્તિ થશે જૈનમહાત્માઓ ઉચ્ચ સ્તરે જપાવે છે કે, જે ભવ્ય
આત્માઓ પાપ આનના સત્તાન આશ્રવના દ્વારો બંદ કરના થક
કરશે, તેઓ આત્મકવાની મહુતા, આત્માની નિર્મલ છાયા આત્માનો
વિન્ય પુનિ અને આત્માતા આનદ સ્વરૂપનો અનુભવ કરી શકશે
ચિત્તની અખંડ સામાધિ, એકાગ્રતાનો અપૂર્વ આનંદ, સ્થિરતા, વિશાળ
પ્રેમ, ભાવનાશુ અનુભૂત સૌહાર્ય, જ્ઞાનમુખનો મસિક પ્રવાહ, ચિત્ત
નદની ભવ્યતા, ભાવોન્વાસની શામળતા અને અપ્રયાત્મના પ્રમાણનો
પ્રમાણ-એ આત્મશુભના મહાન લાભો મેવરી મમાને જેઓ તે
પાપ-આશ્રવના દ્વારને બંધ કરના તત્પર થશે નહિ, તેઓને ઉપરના
આત્મશુભના લાભો મળશે નહિ, તે ઉપનત તેના મનુષ્ય જીવનને
બાદ અને અતરની હાનિ કરનારા અનેક પ્રસંગો પ્રાપ્ત થશે તેથી
આ માનવ ભવરૂપી મનોહર પ્રાસા કે જે આત્માનો ઉચ્ચ જીવન
ભોગવનાને માટે મળ્યો છે, તે નિષ્કલ થઈ જશે દૃઢ ભવ્ય-આત્માએ
આ બધો નિચાર કરી આશ્રવબાવનાને દંધારૂક કરવી અને તેમા
આશ્રવની ભાવનાનો ત્યાગ કરના સદા તત્પર રહેવું તેમા

આશ્રમના કાર્ય બંધ કરી જીવનના પ્રુપ્યમય જીવન જીવવા પગથીઆ-
રૂપ ગુણસ્વાનક ઉપર ચડી અનુક્રમે આધ્યાત્મિક ઉત્થતિની ભુમિકા
ઉપર ચડી જવું કે જ્યાં સર્વચિત્-આનંદરૂપ અમૃતનો અનુભવ
કરનાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થશે

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા-
સ્તચ્છિજ્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા. સૂરીશ્વરા રાજિતા ॥
તચ્છિજ્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેપાત્ર સંભાવિતા ।
સ્વસ્વાંતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાંતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૬૨ સવર ભાવના

આ ભગવદ્ગણે નિર્ભય બતાવનારી આ સવર ભાવના
જે ઉપર કહેલી આશ્રવ ભાવનાની સાથે આ
ભાવનાને મળે છે આશ્રવ ગણનો અર્થ કર્મને પેમનાનો
જે ત્યારે આ પવન શબ્દનો અર્થ તેથી ઉત્પન્ન છે, એટલે
આશ્રવનો નિર્ગમ કરનાથી મવર થાય છે આશ્રવ ભાવનામાં પાપને
આવનાના ગરનાળા મમાન જે મતાનન આશ્રવદ્વાર કહેનામાં આવ્યા
છે, તે મર્ત દ્વારને ગેઝવા અર્થાત્ નવા આવના કર્મના સમુદાયને
અમાનનામાં તે મર્ત તે સમગ્રી જે ભાવના-વિચાર તે સવર ભા-
વના સમજવી આ ભાવના આધ્યાત્મિક જીવનને વધારનારી અને
આત્માના શુદ્ધ અરૂપને સુધારનારી છે ઉપર આશ્રવ ભાવનામાં
જેમ દષ્ટાત તર્કિક કહેનામાં આવ્યું છે કે સમુદાય ગહેવા નાનને
છિદ્ર હોય તો તે અદર પાણી ભગ્ન જનાથી કુળી જાય છે, પરંતુ
જો તે છિદ્રને બંધ કરી દીધું હોય તો પડી તેની અદર પાણી
આવતું નથી અને નાવ પણ કુળી જતું નથી, તેમ પ્રાપ્ત આવનાના

મૃત્યુ પામી સાતમી નરકે તેનીગ સાગરોપમના આયુષ્યે અનત
દુખમા જઈ ઉત્પન્ન થયો

હું ચેતન, આ કુંડરીના નિષ્ઠા ઉપગ્રસ્તી તારા દૃઢ્યને પ્રતિ-
ષ્ઠા આપજે, આ સસાગમા રાજ્ય, લક્ષ્મી, મુનર્પ, સ્ત્રી, આદિ
સચેત-અચેત પદાર્થો દ્રવ્યપરિશદ્ધ તથા કપાયાદિ જ્ઞાનપરિશદ્ધને
બંને પ્રમારના પરિશદ્ધો પાપના આશ્રવણ મૂલ્ય છે કુંડરિકે ગર્ભ સાગ
પ્રાપ્તના ઉપગ્રસ્તી આગ્રિતારી થયો હતો, છતાં તે જાહના ઉપગ્રસ્તી
પાપના આશ્રવણે પુષ્ટિ આપનારા સસારમા પાછો આ યો બંને
પ્રમારના પરિશદ્ધના પાસમા પચો-છેતરે તેના દૃઢ્યમા કોવરૂપ જ્ઞાન
કાયાનો ઉપગ્રસ્તી પ્રથમજાથી થયો, અને તેથી પાપના આશ્રવણે મોગે
વારો થઈ ગયો આથી તે અનત કુંડાના રાજનરૂપ સાતમી નાર-
કીમા પડ્યો હતો તેથી હું આત્મના તેના પાપના આશ્રવણે ત્યાગ
રેના સત્તા તાપર રહેજે જ્યારે સર્વના મન, વચન અને કાયાથી
તેનો ત્યાગ થશે ત્યારેજ તારા આત્માના અવિનાશી મુખની તને
પ્રાપ્તિ થશે જૈનમહાત્માઓ ઉચ્ચ અવગે જાણે છે કે, જે ભવ્ય
આત્માઓ પાપ આનના સત્તાન આશ્રવણ દ્વારે બંધ કરના થન
કરશે, તેઓ આત્મકલાની મહત્તા, આત્માની નિર્મલ્ય હાથ આત્માનો
નિવ્ય જ્ઞાન અને આત્માના આનંદ સ્વરૂપનો અનુભવ કરી રાજી
ચિત્તની અખંડ સામાધિ, એકામતાનો અપૂર્વ આનંદ, સ્વિનતા, નિશાળ
પ્રેમ, જ્ઞાનના અનુભવ સૌંદર્ય, જ્ઞાનમુદ્રાનો નક્ષિ પ્રવાહ, ચિદ્ધા
નંદની ભયતા, ભાવોવ્ધાસની કમળતા અને અધ્યાત્મના પ્રમારનો
પ્રસાવ-એ આત્મગુણના મહાન લાભો મેલવી ગમશે જેઓ તે
પાપ-આશ્રવણ દ્વારે બંધ કરના તાપર થશે નહિ, તેઓતે ઉપરના
આત્મગુણના લાભો મળશે નહિ, તે ઉપરાંત તેના મનુષ્ય જીવનને
બાધ અને અતગની હાનિ કરનારા અનેક પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે તેથી
આ માનવ જનરૂપી મનોહર પ્રાસા કે જે આત્માનો ઉચ્ચ જીવન
ભોગવવાને મારે મર્યો છે, તે નિષ્કર્ષ થઈ જશે નરક ભવ્ય-આત્માએ
આ બધો વિચાર કરી આશ્રવણનાને દૃઢ્યારૂં કરી અને તેમા
આત્મની જ્ઞાનના ત્યાગ કરના સત્તા તાપર રહેવું તેમા

નાળાને બરા કુનાથી નના કર્મ આનતા બવ થઈ જાય છે, તે બરા કરના તેજ સવર ભાનના છે હવે તે આશ્રવ બવ કરનારૂપ સવર ભાવના કેવી રીતે થઈ ગઈ, તે ભાવનામાં મનન કરી કિયામાં ઉતારનાર છે

જેન મહાત્માઓ કહે છે કે, “હે ભાવ પ્રાણીઓ” શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપને પ્રગટ કરના માટે તમે મનન ભાનના પ્રમાણિત કરજો, અને કેવી રીતે સવર થાય છે? તે લક્ષ્યમાં ગળ્યો જો તમારે મિથ્યાત્વ આશ્રવ મન કરવો હોય તો સમ્યક્ દર્શન પ્રાપ્ત કરજો, તે નાથી મિથ્યાત્વ આશ્રવ મધ્ય જરૂર પાવ્ય ઇદ્રિઓ તથા હૃદય મન અને ગેનાથી ઇદ્રિઓ તથા મન દ્વારે થતો આશ્રવ બવ થઈ જાય છે છકાય જનનો ઘાત કરવાના આશ્રવના ત્યાગથી તથા દ્વાદશ અનિરતિરૂપ કર્મ આશ્રવાના દ્વાર રોકનાથી સવર થાય છે. મોગ કપાય, નન નોખાયને જીતી નરા વક્ષજ યુક્ત યતિ રમ્ભને વારના કરનારી સવર થાય છે કર્મના આશ્રવ મન, નયન અને કાયાના યોગની થાય છે, તો તેને ધ્યાન, સમ્યાય અને તપાદિ વડે રોકનારી સવર થાય છે પાવ્ય મમિતિ, ત્રણ શુભિ, દશનિધિ યતિરર્મ, બાર ભાનના, સત્તર પ્રકારે સયમ અને બાવીશ પરીનહુ એ સર્વ સાનનો નના કર્મને આનતા આધારી સવરની પાપ્તિ કરાને છે કાગલકે તે સાનનો બળ આત્મગુણને આપનાર છે જેમાં અહિંસા જન્યા મુખ્ય છે, એના પાવ્ય પ્રમાણના પ્રમાણનો ત્યાગ કરી યતનારી નર્તનુ તે મમિતિ કહેવાય છે, મન, નયન અને કાયાના યોગને ગેના તે શુભિ કહેવાય છે, અને અતત્ત-એસે આત્મ તત્તવ જિનવન કરતુ તે ભાનના કહેવાય છે, તે સમિતિ શુભિ અને ભાનના મનરતા મુખ્ય માન છે તે સાથે પરીનહુનો જ્ય કરના પૂર્વક ચારિત્ર બળ પ્રાપ્ત થયું હોય તો નવીન કર્મના આશ્રવને આધારી સવર ભાનનાનો સપૂર્ણ નિવરણ છે કારણ કે, પૂર્વ કર્મના ઉદયથી થયેલા તુલા તપાદિ પરીણોને કાયમ ન થતા સમભાનની સહેવા તે પરીનહુનો જ્ય કહેવાય છે અને ગાદિ ગાયોથી નહિત એવા પોતાના આત્મસ્વભાવના પ્રવૃત્તિ કરની તે ચારિત્ર કહેવાય છે ઉપર કોઈ સર્વ શુભોનું બળ મેથનનાથી નિપય કપાયથી નિમુખ થઈ દ્રવ્ય, લેન અને ભાનથી પ્રવૃત્તિ કરનારા ભાવ મનુષ્યોને નવીન કર્મના નહિ થતા સવર થાય છે આ સવર ભાવનાની પ્રવૃત્તિ

આત્મ સ્વરૂપની નિર્મલતામા ઘણીજ ઉપયોગી છે અપ્પર-આનંદ અને નિર્મલ સ્વરૂપ આત્માની અદ્વૈતીય થનારા કપાયાનિ દોષોને અટકાવનારા ગુણો આસખના જોઈએ, તેને માટે લખે છે કે—

“ક્ષમા ક્રોધસ્ય માનસ્ય માર્દવ ત્વાર્જવં પુનઃ ।

માયાયા. સદ્ગુણ્યાસા લોભસ્યૈતે દ્વિપ ક્રમાત્ ॥”

હોનકપાયનો ગતુ ક્ષમા છે, માનકપાયનો ગતુ મૃદુભાવ (કોમળતા) છે માયાકપાયનો ગતુ મન્દતા છે અને લોભકપાયનો ગતુ ત્યાગભાવ છે ૧

આ ઉપરથી હે આત્મા, તુ મમજી લેજે કે કપાયાનિ દોષોને પરાભવ શીઠીતે થા ગોકે જે તાગ દૃઢ્યમા ક્ષમાને સ્થાન આપીશ તો હોન દક્ષી નકવાનો ન-ની કોમળતાને મેવીશ તો માન દુર્ગ્ગ ના-ગી જશે, મરળતાનો આશ્રય રૂગીશ તો માયાની યાયા રહી મદ્ગને નહીં અને દૃઢ્ય ઉપર ગુદ્ધ મવેગનો ગગ ચડાવીશ તો લોભનો ત-દન લય થા જશે, આ ચારે કપાધોની નિવૃત્તિ તને આશ્રવનો મન્દ કરાવશે

૯ ચેતન, મવરના દિવ્ય ગુણને મપાદન કરનામા જો તારે મદિમદ્ધ થતુ હોય તો આત્માના ગુદ્ધ સ્વરૂપનુ આદરમણુ કરનારા ત્રણ મહાન્ દોષોની માથે તાર ચુક કરનાનુ છે તે ત્રણ મહાન્ દોષો તે ગમ, દ્વેષ અને મિથ્યાત્વ છે આ ત્રિપુટી આશ્રવને ઉપજાવનારી અને તેથી આ અનંત ભવમા ભ્રમણ કરાવનારી છે તે ત્રણે મહાન્ દોષોને દૂર કરના માટે ત્રણ મરુણુઓને ગાળુ કરજે જે મરુણુઓ વીર પુરોધાની જેમ તારા તે ત્રણે શત્રુઓને નમાડી મુકશે જૈન મહાન્ થોગીઓ તહે છે કે—

“રાગદ્વેષો સમત્વેન નિર્મમત્વેન વાનિશમ્ ।

મિથ્યાત્વં દૃષ્ટિયોગેન નિરાકુર્વન્તિ યોગિન ” ॥ ૧ ॥

થોગી-યાની ઝેના મુનિઓ નિવૃત્ત સર્મભાવેથી અથવા મમત્વના ત્યાગી ગમ દ્વેષને નિવૃત્ત કરે છે
થોગથી મિથ્યાત્વને નિવૃત્ત કરે છે ”

હે ચેતન, આ પદનો આશય યથાર્થ સમજી તે રાગ દ્વેષ અને મિથ્યાત્વને મહાત્મા દુર્ગુણને હાનના સમભાવ નિર્મમત્વ અને સમ્યગ્ દર્શનનો યોગ સંપાદન કરજો, જેથી આશ્રનદ્વારને બંધ કરનાર સનગનો તને મહાત્મા લાભ થશે

આ સવર ભાનનાને વિમર્શ કરના માટે તે સવરના પ્રથમ પ્રથમ જાણના જોડિયે, તે સવર બે પ્રકારે થાય છે, એક સર્વસવર અને બીજો દશસવર જે મહાત્મા અયોગી કેનગી છે તેને સર્વસવર હોય છે અને તે ગિનાયના મર્મને દશસવર હોય છે તે સર્વસવર અને દશસવર તે પ્રત્યેક દ્રવ્ય અને ભાનથી બે પ્રકારના છે, આત્માને વિષે કર્મ પુનરાવૃત્તિ જે આનંદ, તેને દેગથી રોડનું તે દ્રવ્ય સવર કહેવાય છે અને જે ભન હેતુ એવી ક્રિયાનો સર્વથા ત્યાગ તે ભાન-મવર કહેવાય છે

હે આત્મન, સનગના આ પ્રકાર લક્ષ્મી રાખી તેને અટકાવના માટે તેના પ્રતિપક્ષી ઉપાયો ગ્રહણ કરજો કેમકે, મિથ્યાત્વને સમ્યક્ત્વ નડે રોડનું, અનિવૃત્તિને નિવૃત્તિ નડે રોકવી, ક્ષાણને ઉપશમન નડે અટકાવના, ક્ષમા વડે કોરને, વિનયથી માનને, સરળતાથી નાયાને અને સતોત વડે લોભને અટકાવના, હે ચેતન ! આ પ્રવર્તનથી તને આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપને આપનારી સનગ ભાનના સન્નિધિ પડશે

હે જન, આ ભાનનાની સદ્વૃત્તા વિષે જૈન મહાત્માઓએ રચેલા ચરિતાવૃણનામાંથી અનેક દૃષ્ટાંતો મલી ગયે છે આશ્રન ભાનનામાં દર્શાવેલા કુડગીક અને પુડરિકનો પ્રસંગ તારી મનોવૃત્તિમાં પુનઃ આગળિય કરજો કુડરિક પ્રથમ ચારિત્રધારી યથો હતો, પણ પાછળથી તે ડાવાયમાન થઈ ગયો અને રાજ્ય સ્વીકારી ચાલિત્રનો ત્યાગ કરી તે મૃત્યુ પામી સાતથી નરકે ગયો હતો તે કુડગીક રાગ દ્વેષને આગવી રાક્યો નહીં તેની તેના આશ્રનદ્વાર ખુલ્લા થઈ ગયા, અને તે દ્વારમાં પાપકર્મો નાથી તેને નરકમાંથી થતું પડ્યું હતું તેનો નિવેદી -

નિવેદી

ચરિત્ર સવર ભાનનાના સ્વરૂપને જાણનાર
આગ કડી પોતાના બધું
પોતે પવિત્ર ચારિત્ર
નિશ્ચય

કર્યો, તેણે માધુપલાના ઉપકરણો લીધા હતા, પણ નિવિપૂર્વક દીક્ષા મલી ન હતી, તેથી તે દૈવ નિશ્ચયથી પુ ડગિકે સકટપ કર્યો કે, “ મારે કેા મહર્ષિ ગુરુ પામે જઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરવી ન્યામુધી હું દીક્ષા ન લઉં ત્યામુધી મારે અગનપાનાતિ કરના નહીં ” આવો અભિગ્રહ મારપુ કરી રમ્મવીર પુ ડગિકે અણનાવે પગે ચાલી નીકળ્યો, રસ્તામા ચાલતા ગરીરની કોમળતાને લગ્ને તેના ચરણમા કાટા વાગ્યા અને તેમાથી ઝરિરની યાગ ચાલી, તથાપિ તે મમતાભાવે ઉત્તમ ધ્યાનમા દૈવ રદ્યો હતો, આ મહાન્ ગુપ્તને લગ્ને છેનદે પુ ડગિકે કાળ કરીને સનાર્થમિદ્ધ નિમાનમા તેત્રીશ સાગરોપમના આકુળ્યે ઢનરૂપે ઉત્પન્ન થયો હતો.

હે ભન્યામાઓ! આ કુ ડગિકે અને પુ ડગિકના દૃષ્ટાંતો મનન કરતે કુ ડગિકે આશવને લગ્નેજ અત્તમ દગામા આવ્યો હતો તેણે ચારિત્રરત્નનો અનાર કરી પાપના આશવદ્વારો ખુલ્લા ગામ્યા, તેથી તે નરકની મહાન્યથાનો અનુભવી બની ગયો હતો તેનોજ ખડ પુ ડગિકે મવગ્ના યોગવી ગુભ દસામા આવ્યો હતો સવગ્ના પ્રભા વથી તેણે પાપના આશવદ્વાર ખડ કર્યો, અને પોતાના આત્માની ઉપર મવેગનો સપૂર્ણ રગ ચડાવી દીધો, તેથી તે ચર્ચના નિવ્ય આનદનો ભોક્તા થઈ શક્યો હતો તમાગ આસ્તિક દૃઢ્યમા આ દૃષ્ટાંતો ઉંચી જાતની છાપ પાડી શકને અને સનરભાનનાનો અલુત મહિમા ઉત્તમ પ્રકારની અસર કરી શકશે.

હે જોતન! આ અનિ ઉપયોગી ભાનનાને તાગ જીવનમા ઉતાળે, અને તેના બળથી આત્મસ્વરૂપની નુદ્ધિ કરના પ્રયત્ન કરે.

આ સનર ભાનના નિષે મહાત્મા વજ્રવ્યામીનુ દષ્ટાંત પણ આ ર્ગિત્ત છે તે મહાત્માએ ત્રીજાતિને આશવનુ દ્વાર જાણી તેના મત્કાર નહીં કરતા પોતે સવગ ભાવનામાજ ન્ધ્યા હતા અને કચનમમિનીના દ્રવ્યથી અને ભાનથી પરિયાગી થયા હતા મહાત્મા વજ્રવ્યામી સર્વનો ત્યાગ કરી નિર્મોહ અને નિર્મમાવ બની ચારિત્રસાગી થયા હતા તેમનુ ચારિત્ર જીવન અનુપમ બન્યુ હતુ.

વૈરાગ્ય, શમ, સમતા અને સયમની જ્યોતિના કિરણોથી તે મહા
 ત્માનુ આત્મસ્વરૂપ પ્રકાશમાન થઈ રહ્યું હતું એટલે જ એક
 બંધુ કે ધનાચા નામના એક શ્રીમતની રૂઢિભણી નામની મુર
 પુત્રી મહાત્મા વજ્રનામીનો ઉપદેશ માલજનાને આપી હતી બાદ
 અને અતઃના મૌન્યથી મુગ્ધાભિત એના નજરનામીના ઉપદેશનું
 શ્રવણ કરી તે રૂઢિભણી મોહિત થઈ ગઈ, સ્ત્રીસ્વભાવને લીધે તેના
 દૃષ્ટ્યમા અયોગ્ય ભાનના થઈ આવી રૂઢિભણીનો યુવાનસ્થામા પ્ર
 વેશ થતો હતો, હલ્લુ મુઠ્ઠી તે કુમારિના હતી તે મોહિત બાવાએ
 ઘેર ખાલી લગ્નનો દર કરી પોતાના માતા-પિતાને જણાવ્યું કે, હું
 જો આ દેહ પતિ કે તે મહાત્મા વજ્રનામીને પતિ કરીશ ”
 રૂઢિભણીની આ અયોગ્ય પ્રતિજ્ઞા જાણી તેણીના માતા-પિતા આશ્ચર્ય
 પામી ગયા, અને તેઓએ પોતાની આમદી પુત્રીને આ પ્રમાણે કહ્યું,
 ‘ નસે, તારી આ પ્રતિજ્ઞા અશ્વને છે સ્વયં ઘેલી, તું નિચાર તો
 કર કે જેને નરનાની તારી ચાલ્યા છે, તે પુત્ર સસારી નથી પણ
 મહાત્માગી મુનિ છે કવન અને રૂઢિભણીના ત્યાગી એના મુનિએ
 કદિ પણ પગજા નથી નસે’ આ મુનિએ તો આત્મનિર્વાણનો
 નિરાકર કરનાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે ” નનાના આ નવનો રૂઢિભણીએ
 માયા નહીં અને તે બાળા આમદ કરના જાગી પડી પોતાની
 પુત્રી અને ઘણું ડબ્બ સાથે લઈ નનાના જ્યાં મહાત્મા વજ્રનામી
 બિરાજતા હતા, ત્યાં આ થો, અને તેણે અજલી જેટલી મહાત્મા
 વજ્રનામીને કહ્યું “ મુનિગજ, આ મારી મુદ્દમજ અને મૌન્યવતી
 રૂઢિભણી નામે પુત્રી છે તે આમદથી આપની સાથે નિવાસિત થવાને
 હું છે તેણીએ આપને નરનાની દેહ પ્રતિજ્ઞા લીધી છે તો આપ
 કૃપા કરી તેણીને અગીકાર કરો અને આંદ્ર્ય છે તેનો યથાર્થ
 ઉપબોગ કરી નૈલન નિવાસ ભોગનો ” આ પ્રમાણે કહી ને મહા
 ત્માની સુમત્ર પુત્રી અને દ્રવ્ય સુકી નનાના પોતને ઘેર આપો ગયા
 પછી સ્વરૂપવતી અને યુવાનસ્થામા ખીચેલી રૂઢિભણીએ મોહુ
 ત્પત્ર કરે તેના હાનભાન કરી તે મહાત્માને અને પ્રમો ભોગ
 નિવાસ અર્થે આમ નજ કરવા માડ્યું, અને ભોગના વિવિધ મુખો
 નર્જન કરી બતાવ્યા પરંતુ તે બધા તે નવ મયમી મહાત્માની
 આજ્ઞા નિષ્ફળ થઈ ગયા મુદ્દમી રૂઢિભણીની મનમોહક ચેષ્ટાઓથી
 તે ઉત્તરારિત્ર વજ્રનામી મેરૂ પર્વતની જેમ અચળ અને અડગ રહ્યા

મહાત્માની આવી ઉચ્ચ દૃઢતા અને જિતેન્દ્રિયતા જોઈ શકિમણી આશ્ચર્ય પામી ગઈ તેણીની મનોવૃત્તિ ઉપર તે મહાત્માના સયમ સ્વરૂપની પ્રભા પડી ગઈ તેણીના દૃઢ ઉપર અકસ્માત ચમત્કારી અસર થઈ આવી અજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થયેલા મોહાવાદને ફર કળારો પ્રયોગનો પ્રકાશ થઈ આવ્યો, તેણીએ તત્કાલ નિશ્ચય કર્યો કે, 'અહો ! આ મહાત્મા સમર્થ જિતેન્દ્રિય છે, તેઓ કદિપણ પોતાના ચારિત્રવી ચલાયમાન થનાર નથી આ વજ્રસ્ત્રામી ખરેખર વજ્રમય છે હોહ તથા પાપાણ પીગળાની ગંગા પાણી આ મહાત્માનું દૃઢ દૃઢ પીગળાની રાફે નહિ આવી નિર્થક આશા ગા માટે રાખવી ? તે આશા મારા આત્માની અધોગતિનું કારણરૂપ છે આ મહાત્માના આદર્શ જીવનનું અનુકરણ કરના જેવું છે હું પણ તેના ઉચ્ચ જીવનને શા માટે ધારા ન કરું ? આ સસારના ભોગ વિલાસો ક્ષણભંગુર છે અને જીવિત પણ ક્ષણભંગુર છે, તેવી ક્ષણભંગુર વસ્તુઓનો ત્યાગ કરી હું પણ સાધિત આનંદનો અનુભવ કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત કરું ' આવું ચિંતવી તે બાળા ચારિત્ર વર્તની પૂર્ણ અનુસંગી બની ગઈ તત્કાલ તેણીએ પિતાએ આપેલી લક્ષ્મીને ગુલ ઊંડોમા વાપરી નાખી અને તેણીએ મહાત્મા વજ્રસ્ત્રામીની પાસે ચારિત્ર વર્તનો અગીકાર કર્યો હવે શકિમણી એક પરમ પવિત્ર સાધ્વી બની ગઈ મન, વચન અને કાયાનું પતેક પ્રકારે કમન કરી તેણીએ પાપના આશ્રવદ્વાર અટકાવી દીધા, અને સવર ભાવનાનું દિવ્ય બળ મપાવન કર્યું તે સવર ભાવનાના બલથી તે મહાનુભાવા સાધ્વી આત્માર્થ સાધનાને પૂણ્ણ રીતે સમર્થ થઈ શકી હતી

હે આત્મન ! મહાત્મા વજ્રસ્ત્રામીના આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી તારા દૃઢ્યને સવર ભાવનામાં આરૂઢ કરજે અને આશ્રવનો ત્યાગ કરવાની ઉચ્ચ પ્રેરણા કરજે આ જગતના સસારિક કાર્યો કલેશકારક અને વિપ્રકારી છે એમ જાણી તે તરફ દિશ્યા કરજે સવર ભાવનાની નિર્મલ થયેલા આત્મસ્વરૂપનું ચિંતન કરજે તે ચિંતનથી તું ગુણરોહ કમ ઉપર નિસરણીની જેમ ચડી શકીશ તે નિસરણી ઉપર ચઢતા તને આત્માની ઉન્નતિ પ્રાપ્ત થશે અને ખરે આનંદ અને ખરે સુખ તે સ્થગેજ પ્રાપ્ત થશે તેને માટે એક વિદ્વાને લખેલું નીચેનું કાવ્ય સર્વ મહાત્મા રાખજે—

“ આશ્રવાન્મુક્ત આત્માય સવરેણ સમાશ્રિત ।
સચ્ચિદાનંદરૂપ સ્યાત્ક્રમેણ શિવમાર્ગગ ॥ ૧ ॥ ”

આ આત્મા આશ્રયથી મુક્ત થઈ સર્વ ભાવને અશ્રિય થયેનો હોય તો તે અનુક્રમે અનિયંત્રિત થઈ શકે છે । આશ્રયમાં જ નાહો શાય છે

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽઽ મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા-
સ્તચ્છિન્ન્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરીશ્વરા રાજિતા ॥
તચ્છિન્ન્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેષાન્ન સંભાવિતા ।
સ્વસ્વાતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૯ નિર્જરા ભાવના

આ ભાવના ક્રમેથી જ જાગૃત થઈ શકે છે, તે નિર્જરા કહેવાય છે તે નિર્જરા તપસ્યાના યોગથી થઈ શકે છે તેથી આત્મસ્વરૂપને અતિ શુદ્ધ-નિર્મલ કરવા માટે નિર્જરા ભાવનારૂપે તપસ્યા કરવાની આવશ્યકતા છે આ સંસારના હેતુરૂપ એવા કર્મેની સતતિતો ક્ષય થવામાં નિર્જરા ભાવનાનો ઉપયોગ છે તેને માટે તપસ્યાના પ્રકાર અવશ્ય જાણવા જો એ તે તપ બ્રાહ્મ અને ત્યતર એવા બે પ્રકારે મુખ્ય છે તેને માટે કહ્યું છે કે—

“તત્ર વાહ્ય તપ પ્રોક્તમુપવાસાદિ પદ્ધવિધમ્ ।

પ્રાયશ્ચિત્તાદિભિર્ભેદૈરન્તરંગ ચ પદ્ધવિધમ્ ॥ ૧ ॥

ઉપવાસ—અનશન ઉછોડી, વૃત્તિસંક્ષેપ, અપગ્નિત્યાગ, સહીનતા અને કાયકલેશ—એ છ પ્રકારનું બાહ્ય તપ છે, અને પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાકચ્ચ, આર્ચાય, વ્યુત્તર્ગ અને ધ્યાન—એ છ પ્રકારનું આંતર તપ છે.

૧ અનશન—ઉપવાસ છઠ્ઠા પ્રકારે થાય છે થોડા કાલમુધીના અનશનમાં નોકાન્મી, પોન્સી, એકાસણુ, અબેલ નગેનો સમાવેશ થઈ જાય છે આ તપના યોગવી ઉદિયોત બળ ઝાડુ વાય છે અને નિદ્રા-પ્રમાદ છટી જાય છે તેની જ્ઞાન, ધ્યાન અને આધ્યાય મુખે ફરી ગણાય છે.

૨ ઉછોડી તપનો અર્થ એવો થાય છે કે, પેટ ભરી ઠાસી ઠામીને ખાતું નહીં, પણ બે ચાર કોળીયા ઉપા નહેવું પ્રુપને કરે નસનો આહાર અને શ્રીને રત નવસનો આહાર ગણાય છે, તેમાંથી ઉછા નહેવું જોઈએ આ તપ દ્રવ્ય અને ભાન—એ બે પ્રકારે છે બે કોળીયા ઉપા નહેવું તે દ્રવ્ય ઉછોડી અને કોર, માન માયા અને લોભાદિ અટપ કરના ત ભાન-ઉછોડી કહેવાય છે ૩ વૃત્તિસંક્ષેપ પોતાની વૃત્તિ-નિર્માલને મક્ષપની એટલે ટુકી કરવી અથવા પોતાના મનની વૃત્તિઓને અટકાવવી તે વૃત્તિસંક્ષેપ કહેવાય છે. અનેકવિધ અભિનહ કરના માધુનો વૃત્તિસંક્ષેપ તપ છે, તેના અભિનહો ભગવાન મહાવીર આત્મીએ તમા કંઈક મરિએ કર્યા હતા, તે ચરિતાનુચેતના નિયમમાં પ્રખ્યાત છે.

૩ મુદ્ધ અનકને વૃત્તિસંક્ષેપ ચોટ પ્રકારનો છે, તેને માટે હમેશા નિયમ ધારવા.

૪ અત્યાગ—વિકાર ઉત્પન્ન કરનારા પદ્ધતિઓ બોજનનો પરિત્યાગ કરવો, એટલે નિગમનો ત્યાગ કરવો તે અત્યાગ નામે બાહ્ય તપ કહેવાય છે.

૫ કાયકયેગ—આ બાહ્ય તપ અનેક રીતે થાય છે વીગમન, ઉત્કટી-આમન, પચાસન, આદિ અનેક આસનોની શરીરની શુદ્ધિના હેતુ લેવાદિ કષ્ટ મહુન કરનાથી કાયકયેગ તપ એ શકે છે

૬ સલીનતા—આ તપ ચાર પ્રકારે છે ૧ ઇન્દ્રિય સલીનતા, ૨ કપાય સલીનતા, ૩ યોગ સલીનતા અને ૪ નિનિજનચયા મની નતા તેમા શ્રોત ઇન્દ્રિય નાર પાચ ઇન્દ્રિયોના નિરયોના પ્રચારનો નિગ્રહ કરે તે ઇન્દ્રિયસલીનતા થાય છે, ચાર પ્રકારના કપાયનો નિગ્રહ કરે તે એવે ઉદ્ય આરેવા કોર, માન, માયા, અને લોભને નિગ્રહ કરના તે ચાર પ્રકારનો કપાયસલીનતા તપ થાય છે

હે આત્મન' તુ આ બાહ્ય તપ કરી તારા શરીરની બાહ્ય શુદ્ધિ આચરજે, તેના તપથી તારી ઇન્દ્રિયો તારા મનતા રહી શકે અને તારા કર્મના મળને ધોળ નાખનામા તે ઉપયોગી થા પડશે બાહ્ય શરીરને તપાનનાર એ તપથી તારા શારીરિક નિકામે શ્રી જશે અને પરિભામે તે તારા આત્માના શુદ્ધ અવ્યપનો પ્રમાણ કરાવવામા અતિ ઉપયોગી થા પડશે

હવે આભ્યતર તપના છ ભેદનો વિસ્તાર આ પ્રમાણે છે ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ નિનય, ૩ વૈયાનચ્ચ, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ શુરાગી અને ૬ ધ્યાન એ છ પ્રકારે આભ્યતર તપ કહેવાય છે

૧ પ્રાયશ્ચિત્ત તપ—કેવા અપરાધ (પાપ) ની શુદ્ધિ કરવા નિષ્કપાપજે લાગેવા કાપને શુર આગળ પ્રમાણ કરી, તેણે શુર મુખે પ્રાયશ્ચિત્ત લેતુ, તે પ્રાયશ્ચિત્ત તપ કહેવાય છે

૨ વિનયતપ—બીજી આભ્યતર નિનય તપ માન પ્રમાણ છે ૧ જ્ઞાન નિનય ૨ દર્શન નિનય, ૩ ચાન્નિ નિનય, ૪ મન વિનય ૫ વચન નિનય, ૬ કાય વિનય, અને ૭ લોકોપચાર નિનય

પહેલું જ્ઞાનવિનય મતિજ્ઞાનથી કેવળજ્ઞાન સુધી પાચ પ્રમાણ છે, બીજું દર્શન નિનય તે શુદ્ધિ નિનય અને અનાશાતતા વિનય-એમ બે પ્રકારે છે તે શુદ્ધિ નિનયમા સાકાર સંભાન વગેરેના ભેદ ઉત્પાદ સ્વભાવ કહેવા છે અને અનાશાતતા નિનયના

પીઆલીશ પ્રકાર છે, સાતમા લોકોપચાર નિનયના સાત ભેદ છે જેની અદ્દ ગુરુ પ્રમુખ ને શ્રેષ્ઠ પુરુષ હોય તેઓની પામે હજાર ગણવાનું, આરામના રૂના યોગ્ય ગુરુપત્ની અગ્રણીસારે વર્તવાનું જેને ઉપમા કર્યો હોય તેનો પ્રત્યુપકાર કરવાનું ઈત્યાદિ દર્શાવેલું છે, ભગવાન શ્રી વીતરામ પ્રભુએ પોતાના ઈર્ષ્યને વિનય મૂલ પ્રત્યેક છે તેથી જો નિનય ન હોય તો ઈર્ષ્ય નથી એમ મમજવું

૩ વૈયાનસ્ય તપ—આ આશ્ય તપ ઉચ્ચ પ્રકારે વર્તવેલું છે તેના દશ પ્રકાર છે ૧ આચાર્ય, ૨ ઉપાધ્યાય, ૩ અવનિ (કુલ્લકુલ), ૪ તપસ્વી, ૫ જ્ઞાન (બિમાન્સાહુ), ૬ નવીન ગિર્ય, ૭ કુલ ૮ અન્ન, ૯ સદા અને ૧૦ સાર્થિ એ દશની અગત, પાત્ર અને પાત્ર દ્વારા ઓરધી પ્રમુખે કરી વૈયાનસ્ય અરનાગ કરવી તે

૪ સ્વાધ્યાય તપ પાત્ર પ્રકારે ૩ ૧ નાચના ૨ ઉચ્ચ ૩

૨ દીનપણ કરતું, ૩ નેનભાવી અશ્રુપાન કરવો, અને ૪ નાગ નાગ
ધિવદ્ધ ભાસા કરતું

બીજી રોડ ધ્યાન ચાર પ્રકારનું છે ૧ હિસાનુમધી, ૨ મૃ
પાનુમધી ૩ સ્તેયાનુમધી અને ૪ સ્વસ્થાનુમધી જેમા હવે ફરી
પ્રાણીઓને માગનાની અથવા વડ બવનાઈ કરનાની ચિતવના કર
વી તે પહેલું હિસાનુમધી રોડ ધ્યાન કહેનાય છે જેમા પારકી ચા
ઠી ખાવી, અસત્ય વચન બોલના તથા માને કગનાના અધ્યવસાય
કરના તે બીજી મૃપાનુમધી રોડ ધ્યાન કહેનાય છે જેમા ક્રોધાદિને
વશ થ, બીજાના દ્રવ્યનું હુરખ કરનાની ચિતવના કરવી તે ત્રીજી
સ્તેયાનુમધી રોડ ધ્યાન કહેનાય છે જેમા વિષય કપાયના સાવનભુત
એના રનાદિના રક્ષાનું મારે મન સબધીઓનું અશુભ ચિતવનું
એવે ' જે સર્વ જનતા હુને તો માફ વન લ, જુને, મારે તેઓ
મર્મ મગી જાય તો સાફ ' એવું ચિતવનું તે ચોથું સ્વસ્થાનુમધી
નામે રોડ ધ્યાન કહેનાય છે તે રોડ ધ્યાનના આ પ્રમાણે ચાર લક્ષણો
■ ૧ કૂરતા, ૨ કઠોળતા, ૩ કગનાપણ અને ૪ નિર્દયતા તેને વિષે
કાવકસુરીયો કસાનું દષ્ટાંત છે તે કસા ને મરણ પર્યંત પણ હિસા
નિમા પ્રવૃત્તિ થ, હતી

ત્રીજી ર્મ ધ્યાન ચાર પ્રકારનું છે ૧ આજ્ઞા વિચય વમ
ધ્યાન ૨ અપાય વિચય ૩ ર્મ ધ્યાન ૩ વિપાક વિચય ૪ ર્મ ધ્યાન
અને ૪ સ્વસ્થાન વિચય ધર્મ ધ્યાન

૧ જ્ઞાન, કર્મ, ચારિત્ર અને વેરાધ્ય ભાવનાએ ફરી શ્રી
વીતનગના વચન ઉપર જે અદ્વાન રાખતું, તે પહેલું આજ્ઞા વિચય
ધર્મ ધ્યાન કહેનાય છે

૨ ' રાગ દ્વેષ તથા વિષય કપાયાદિ જે આશ્રય છે તે આ
ભાને વિષે અપાય ભુત એટલે અનર્થરૂપ છે " એવી રીતે ચિતવના
કરવી તે બીજી અપાય વિચય ધર્મ ધ્યાન કહેનાય છે

૩ મુખ, કુખ, હૃદય, રોડ, સચોગ વિયોગાદિના વિપાક પ્રાપ્ત
થવાવી તેના વિષે હૃદય રોડ નહિ કરતા તેને માત્ર પૂર્વકૃત કર્મનું

રૂળ જાણુ, એવું જે ચિત્તન કરતું, તે ત્રીજું વિષાક વિષય ર્મ
ધ્યાન કહેનાય છે

શ્રી નિતેશ્વર ભગવાને કહેવા પ્ કવ્યના લખણ તથા સ-
સ્થાન વગેરેની જે ચિત્તનના કૃત્તી તે ચોથું મધ્યાન વિષય નામે
ર્મ ધ્યાન કહેનાય છે આ ચોથા સમ્યાન વિષય ર્મ ધ્યાનના
ચાર લક્ષણ છે ૧ આજ્ઞાક્રિયા, ૨ નિસર્ગક્રિયા, ૩ સુતક્રિયા અને ૪
અવગાહક્રિયા ચોથા ગુરુવ ધ્યાનના ચાર ભેદ છે ૧ પૃથક્ત્વનિર્લક્ષ્ય-
પ્રતિચાર, ૨ એકત્વનિર્લક્ષ્યપ્રતિચાર, ૩ સૂક્ષ્મ દ્રિયા પ્રતિપાતિ અને
૪ ગુચ્છિત દ્રિયા અપ્રતિપાતિ આ ગુરુવ ધ્યાનના આ પ્રમાણે ચાર
લક્ષણ છે, ૧ ક્ષમા ૨ નિર્લેભતા, ૩ મન્યતા, ૪ માનતા

ધ્યાન વિચાર

૧ ધ્યાન વિચાર માટે જ્ઞાતિનાગો નખત નિશ્ચિત કુરો જ્યારે
ગત્રી જ્ઞાત હોય, આતુષાણુ જ્ઞાતિ પ્રસંગેલી હોય અથવા પગુ,
પત્નિ કે મનુષ્યોના અનાજ વિનાગો વતનો જ્ઞાત પ્રદેશ હોય ત્યા
બેચી બંદિયોમાથી મનને બેચી વ, મનને વિકલ્પ વિનાનું જ્ઞાન
કરી ધ્યાન કરતું

આર્ત્તરોદ્ર પરિત્યજ્ય, ધર્મ્યે શુરુ ચ વત્તધી ।

અપ્રમત્તો રતો ધ્યાને, જ્ઞાનયોગો ભવેન્મુનિઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ -આર્ત અને રોડ ધ્યાનનો ત્યાગ કરી ર્મ અને ગુરુવ
ધ્યાનમા રક્ત ધર્મ અપ્રમાદિ મહાનુભાવ મહાત્મા બગેબગ મહાન
જ્ઞાન યોગી બનવાને ભાવ્યગાળી વાય છે અને આખરે માક્ષા
પરમાત્મા બને છે તરુ જાળમા જે જીવો પગમ પને પામ્યા છે
પામે છે અને પામને તે સર્વ આ ધ્યાનનો મહિમા છે

૧ જીવને જ્યાં મુની ઈન્દ્રિયો વિષયો તન્મ ધમટી જાય છે, ત્યાં
મુધી કર્મની બેડીઓ તોડી છુટા વનાનો સમય હજી દૂર છે જ્યાં
મુધી આત્મા બહાગની ડુનીયા સાથેના મનમા આનંદા નરે છે,

ત્યારુધી તેની કામ્યો હજી પૂર્ણ થઈ નથી નિવરણ તરફ પુરતો કામ્યો ન આવે ત્યારુધી ખરા આત્મિક માર્ગની ગતિમાન થતી નથી

મનુષ્યોએ આત્મદશા પ્રગટ કરવાને મજેલી તમને અમુક લાભ લેના ભુવત્ ન જો એ

ધ્યાન કરવાની રચના ગણનારાએ ધ્યાનની ક્રિયા ખાસ જાણની જોઈએ, ધ્યાનોધ્યાસની ક્રિયા દ્વારા ઇચ્છા પીગવા અને મુખમળાનો અનુભવ થાયછે, મુખમળા એટલે ઇચ્છા અને પીગવા નાડીની સંધી મુખમળા નાડીનો ખાસ રખત સનાર, મંદ્યા હ, સાઝ અને મધ્યરાત્રી છે મારેજ દરેક વર્મવાવાઓએ ચાર રખતને ધ્યાન ભજન માટે નિર્ણીત કર્યો છે જેમનાથી ચારે વખતમા ધ્યાન કરી ગકાય તેમ ન હોય તો તેણે સનાર અને સાઝ એ બે વખત તો અનર રમધ્યાન કરવું જ જોઈએ, એ વખતમા આત્મધ્યાન ભજન રીનાય બીજા કાર્યોમા લક્ષ નહીં આપવું જોઈએ તેથી તે સમય મુખમળાનો સમય કહેનાય છે એ સમયમા ધ્યાન ભજન કરનાથી મન ઘણું જ તરંગીત ગતિથી એકાગ્ર થના માટે છે અને છેવટે અત્મા સાક્ષાત્કાર થાય છે સંધ્યામા આત્માની એકતામા કે નીતરાગ દશમાજ આત્માનુભવ થાય છે

૪ આત્મજ્ઞાની એટલે મહાવીરજ છન અરિહત કે કેનલી હોય છે પણ હજી ભાનવા છન અરિહત કે કેનલી કહી પણ હોજ મારેજ નહી જેઓ આત્મારૂપ મહાવીરની નિમુખ છે તેઓ આચાર્ય સાધુ આદી સમકીતી હોજ શકે નહીં આત્માગમરૂપ મહાવીરના જ્ઞાનવિના સાધુપણ, આનકપણ કે સમકીતીપણ ભરી મારેજ નહી તેઓ આત્મજ્ઞાનથી રહિત છે હજી ભાનવાના એટલે સમકીત વગરના આચાર્ય ઉપાધ્યાય પંચાસ ગણી સાધુ આનક આદી આચાર્યાભાસ સાંનાભાસ કે ધાનકાભાસ છે, આત્મભાનવા તેજ આચાર્ય માધુ આનક એ માક્ષાત પ્રભુરૂપ છે આત્મજ્ઞાનીને જ્ઞાનદનો અનુભવ હોનાથી તેમની વૃત્તિ પ્રગટ હોય છે આત્મધ્યાનદ્વારા આત્માના અખડ અનુભવરૂપ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, આત્માના અખડ અનુભવથી કોઈ અધિક પ્રાપ્તિ નથી, છેવટે છેવડું પ્રાપ્તિ તે આત્માનો અખડ અનુભવ છે અને તે સાચત રહે છે તેની આડે કોઈપણ સંજોગ આવી શકતા નથી શુક્લ ધ્યાનના બીજા ધ્યાનના મધ્યમા વર્તતા કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે

૫ તીર્થ કરે. કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સર્વ જીવોને પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરવાનો ઉપદેશ આપે છે, સાધુ સાર્વત્રી આનંદ આનિજારૂપ તીર્થની સ્થાપના કરે છે અનેક જીવોને જન્મ જરા અને મરણના દુઃખ મવનમાથી મુક્ત કરે છે, તે તીર્થ કરે. રાગીર સહિત કેવળ જ્ઞાન વારીઓ હોય છે અને જગતમા નિથરે છે તે તીર્થ કર (અરિહુત ભગવાન) સમોસરણમા બેસી દેશના આપે છે અને નનકારમા તેઓને પ્રથમ ગણ્યા છે

૬ આત્માથી વ્યતિગિક્ષા જે કાંઈ જગતમા વસ્તુ છે તે પરનમ્નુ છે તેમાથી મારાપણ કાઢી નાખી પોતાના આત્મસ્વરૂપમા લીન થઈ શકે છે તેઓ રાગ દ્વેષનો જય કરે છે અને તે રાગ દ્વેષરૂપ મોટા મનુષ્યે જીતવાથી અરિહુત થાય છે અને આપણે પણ તેજ પ્રમાણે વર્તીત કરીએ તો આપણે પણ અરિહુત થઈ શકીએ

૭ આ આત્મા સમસ્ત લોકના ચધાર્થ સ્વરૂપ પ્રગટ કરના અદ્વિતીય પ્રદીપ છે અતિશય આનંદની સીમા છે અને ઉપાત્તિ સહિત પ્રાપ્ત થયેલ છે અતઃ આત્મા થઈ પન્માત્માનુ ધ્યાન કરતુ ઉત્સાહ નિશ્ચય, ધૈર્ય, મતોન, તત્ત્વદર્શન દેગ ત્યાગ, બહુજ્ઞાન ચિત્તની પ્રસન્નતા મમતા સહીત આદે ધર્મ યાન કરતુ

૮ મોક્ષ કર્મોના કાયની વાય છે કર્મોના કાય સમ્યજ્ઞાનથી થાય છે સમ્યજ્ઞાન ધ્યાનથી સિદ્ધ થાય છે તેથી ધ્યાન આત્માનો હેતુ છે

૩ પરમાત્માની (આત્માની) વાર્તાના વિસ્તાર કરનારા જગતમા અનેક વિદ્વાનો (પડીનો) છે પરંતુ આત્મ સ્વરૂપમા સહેનારા વિરલા હોય છે ૪ આત્મા-કામ અને અર્થમા વાક્યા વગર પરિશ્રમ કરે છે તેમ મોનમાટે નિષ્કામ કરે તો અવગ્ય મોક્ષ વાય પણ પોતાના હિતમા તિરસ્કાર અને મોક્ષની નિષ્પૃહતા ગરીર તેજ આત્મા તે સસારતુ બીજા છે ૫ જ્ઞાની મુનિ આત્માની સ્થિતિ તેનોજ વિષય જાણુવો તેનીજ વાત મરવી તેનીજ વાત સાલગવી તેનોજ ઉપયોગ જાત્રી રાખવી ૬ ગામ્નાદિ ભણવુ એ ડ ય-જ્ઞાન છે, અને આત્મ સ્વરૂપને જાણવુ તે ભાવજ્ઞાન છે ૭ પુરુષવમા આનંદ માને તે પુરુષજ્ઞાનદી, ભવમા આનંદ માને તે ભવાલીનદી તે જીવો સસારમા પરિભ્રમણ કરનાર

છે અને આત્માની જીવો ક્રમથી મુક્ત થાય છે તેહની જોડી ચિંતા રાખે છે, તેથી અનતગામી ચિંતા-આત્માની ગણ' કાગળ કે અને- જન એક જનમા રાવનાના છે ૮ અનત જ્ઞાન, અનત દર્શન અને અનત વીર્યથી અભેદ એના આત્માની એક ક્ષણ પણ વિચાર કર્યા વગરની નહીં જના દેવી નહીં ૯ વતમાનમા આવન થતુ સત્યમા યુગન થતુ, અને જ્ઞાનમા વૃદ્ધ થતુ જીવો દુકી છે, જ જાળ લાળી છે મારે જ જાળ દુકી થાય તો જીવો લાળી લાગશે ૧૦ તત્ત્વ જ્ઞાનનો અભ્યાસ કર્યો મહત્વનો ત્યાગ કર્યો - પરમાત્માની ભક્તિમા શુ યાતુ

જેમ જેમ આત્મજ્ઞાન વિશેષ જાણ્યું થાય છે, સ્વરૂપનું જ્ઞાન વગરે વખત ટકી રહે છે, તેમ તેમ તેના જીવનમા મોટા ફેરફાર થતા લાગે છે તે હવે જરૂરીયાતથી વગરે બેસતો નથી મોન રહેવું તેને વિગેર ગમી છે એમત વાસ મારો લાગે છે તે આખા વિશ્વને પ્રેમથી ચાહે છે શાન્તિ અનુભવે છે પોતાને માથે આની પડતા કષ્ટો તરફ તે વગરે કંઈ અને નિષ્કુર બને છે, બળને બદલે નમ્રતા બતાવે છે, વિરોધી સામે શાન્ત સહનશીલતા ધરાવે છે, અભિમાન તેનાથી દુર નાસી ગયું હોય છે, ક્રોધ તો દેશનરો માગી લે છે, આત્મ જ્ઞાનમા રમણતા-સ્થિરતા કરે છે જડ પરતુ તરફ તેનું બે આત્મ થતુ નથી આત્માની અંતરે તે શાન્તિ અનુભવે છે, આત્મ ધ્યાનમા તે મગ્ન રહે છે વગર કારણે વૃત્તિઓને ગતિમા મુકી તે પોતાના બળનો નાશ કરતો નથી છતાં જીવોને આત્મા તરફ દોરવાના આત્મ જ્ઞાનમા જાણ્યું કરવામા પોતાની શક્તિના વ્યયની દરકાર તે કરતો નથી આત્મ ધ્યાનમા રહીને દરેક ક્ષણે પોતાની શક્તિનો વિમલ તે કરતો જાય છે અમુલ્ય જીવનની દરેક પણ પવિત્ર આત્મ શક્તિના વિમલની પાળી અન્યતો રહે છે

ધ્યાન કરનાર ધ્યાતા કેવો હોયો જોએ ૧ સયમી આત્મ-દર્શી ૨ સુમુખ ૩ કપાયજમી ૪ નિર્વેષ ૫ નિષ્કામ ૬ નિરપેક્ષ ૭ સર્વે ૮ સમતાનાન ૯ કંઠાયુજ ૧૦ આનંદાય ૧૧ નિ-સંગ ૧૨ શુદ્ધિ આવી વૃત્તિનાનો મહાત્મા ધ્યાન કરનારે યોગ્ય છે તે મારે કંઈ છે કે-

ધ્યાના ધ્યેયની એકતા ધ્યાન કરતા હોય
આત્મ હોય પરમાત્મા એમ જાણે તે સોય —૧
અદ્ય આહાર નિદ્રા વગરે હીત સનેહ જગથી પગિહરે
લોક લાજ નવિકરે લગાર એક પ્રીતી પ્રભુથી ચિત્ત વાગ —
આશા એક મોક્ષની હોય, બીજી દુનિયા નનિ ચિત્ત હોય
ધ્યાન ધ્યાન જાણે તે જન જે ભન દુખથી રૂગત મદીવ —૩
ધ્યાન અવ્યાસી જે નર હોય તાકુ દુખ ઉપજે નવી કોય
ઈદ્રાદિ પુજે તસ પાય રૂદ્ધિ સિદ્ધિ પ્રગટે વટ માય —૪
એ ધ્યાને મુખ ઉપજ્યુ જેહુ ગુને ગોવ ગહ્યા પડે તેહુ
ન કહાએ મુખ મુખ બહુ ધાય નિવિડ કર્મના પાપ પુનાય —૫
એહુવા ગુપ્તો મેવી ભોય ધ્યાન કરણને યોગ્ય તે રોય
અલ પરિહારી ન કરે યાન ગુહ્ય તમનુ ગુ તમ નામ. —૬

જેમ રસનો પાક બે પ્રકારે થાય છે ૧ સ્વભાવની અને ૨ પ્રયોગથી તેમ કર્મનો પણ બે પ્રકારે પાક થાય છે, એમણે નાગપામે ઠેવે સકામનિર્જરાથી અને ૨ અકામનિર્જરાથી ‘અમાન પૂર્વકર્મ’ થય પામે.” આવા આગયથી નમકિતી જીવેને તપચ્છાદિ કર્યા જે નિર્જરા થાય છે, તે સકામ નિર્જરા છે અને એકેડિયાદિ જીવેને તાપ, ઠાક, વરસાદ અને છેદન ભેનાઈ સહન કર્યા જે નિર્જરા થાય છે તે અકામ નિર્જરા છે, તે ઉપર મરદેવી નાગનુ દર્શન પ્રખ્યાત છે મરદેવી માતાનો જીવ અકામ નિર્જરાથી એકેડિયાની આવી મરદેવી માતાએ ઉત્પન્ન થયો હતો.

આ નિર્જરા ભાવનાનો યોગ કર્મની જગતે લેવાને સમય થય ગયે છે અધ્યાત્મ બળનો પ્રકાશ તે ભાવનાને કર્મની પાડી ગણાય છે સકામ નિર્જરાના યોગથી અને અકામનો ઉદ્ધાર થય ગયો છે વિવિધ કર્મોના પાગમા મયાએજ પ્રજ્ઞા સુખ ભાવ નાની ઉમ શક્તિના પ્રભાવથી મતન મુક્ત થય છે તે સમય નિર્જરા ઉપર એક વિષય પુનઃ આજ નામ જાણે તે છે

એક વિપ્રપુત્રનું દષ્ટાંત.

કોઈ એક બ્રાહ્મણને યુવાનસ્વામી ઉન્નત ધર્મેયો પુત્ર હતો, કુસંગના યોગથી તે પુત્ર સાત વ્યસનોને મેનનાગે ધર્મ ગયો. તેની આંતરી સ્થિતિ જાણી તેના પિતાએ તેને ધર્મની બાહરે કાઢી મુક્યો, તે ધર્મથી નીચી જ ગયો. જા, કોઈ લુટારાની ગાળીમાં ભળી ગયો. તે ગાળીના ઉપરીએ તેને પોતાના કામમાં પ્રવીણ અને પરાક્રમી જાણી પુત્ર તરીકે રાખ્યો. એ વિપ્રપુત્ર દુટ્ટોને દમન કરનારો પ્રહારી જાણ્યો તે ઉપરથી તેનું નામ 'પ્રહારી' મળનારો આવ્યું. અત્યુક્તે 'પ્રહારી' મર્મ યોગ લોકોનો અંગ્રેમ વધ્યો તેને હીંમત અને ધીર્યના પ્રસારથી અને નર્મને અને ગામડાઓ બાંધવામાં, અને અને પ્રાણીઓના નાશ કરવામાં, તેથી આગળ ગયા હોવામાં મોગે નામ મળ્યું ગયો.

એક વખતે બ્રહ્મણ 'પ્રહારી'એ પોતાના મોગે ગાળાને વળે એક મોગે નગર ઉપર હાથો માર્યા, બધું નગર હુટી ક્ષીધુ પડી તે કોઈ નિમને રેર નિમ્નાતિ લેના એકો તે વિષે તે નિમને ત્યાં ઘણા પ્રેમ ભાનથી ક્ષીધુ ભોજન કરનારો આવ્યું પુત્ર તે નિમને નાના બાલકો તે ક્ષીધુ ભોજનના પાનની આગપાસ ખાવાની લાલચ વીંટાળ નથ્યા હતા તે વખતે 'પ્રહારી' તે પાનને અડકના આવ્યો એટલે પેના બ્રાહ્મણની ત્રીએ કહ્યું, 'અને મુખના મરદાન તુ શા માટે અડકાને છે?' તારા અડકાથી તે પાન અંગને મમ નહિ આવે, એવું પણ તું સમજતો નથી?' બ્રાહ્મણના આના નથનો માભળી 'પ્રહારી'ને કોઈ વડ્યો અને તરતજ તેણે તે દીન ત્રીને મારી નાખી, તરતજ જાણે હોતો તેણે પતિ સહાય કરવાને કોડી આવ્યો. પ્રયત્ન કોનાના 'પ્રહારી'એ તેને પણ મારી નાખ્યો. એલામાં ધર્મથી એ- ગાય દાડતી આંતરી, તે ગાયે 'પ્રહારી'ને પોતાના શીંગડાથી મારના માડ્યો. કોંઈ 'પ્રહારી'એ ખડ્ગનો ઘા કરી તે ગાયને પણ મારી નાખી, તે ગાય ગર્ભવતી હતી, તેથી તેણે પેટમાંથી વાછકું નીકળી પડ્યું, તેને તડકેટું જોઈ 'પ્રહારી'ના મનમાં બહુ બધું પશ્ચાત્તાપ થયું આવ્યું. તે પોતાના અત્યન્નમાં આ પ્રમાણે ચિંતના લાગ્યો "અરે! મને નિકાર છે કે, એ મહા અપોગ

હિંસાઓ કરી, એ મહા પાપમાથી મારો ક્યારે છુટકો વશે? હવે માટે કહ્યાણને માટે યત્ન કરવો જોઈએ ખરેખર આત્મસાનન કરના- માજ એય છે ' ' આવી ઉત્તમ ભાવનાએ તેની મનોવૃત્તિ ઉપર અસર કરી દીધી દૃઢતા ઉડા પ્રદેગમાથી મવેગના આવેગ પ્રગટ થઈ આવ્યો, તરતજ તેણે પોતાને સ્વહસ્તે પચ્ચુદ્ધિકેશલુ ચત્ત કયું, અને તેજ નગરની ઉગમણી ભાગોળે આવી તે દંદપ્રહારી ગયોત્સર્ગ રથો તે નગરના લોકોને પૂરે ઘણો મતાપ આપ્યો હતો, તેવી લોકો તેને બહુ બહુ પ્રકારે સતાપના લાગ્યા લોકોએ જતા આવતા ધુળના ઢેરા પાવરા, ઇંટ, અને લાકડી નગરથી તેને માર મારના માડ્યો, એવી રીતે લોક મનુષ્યે દોઢ માસ મુધી તેનો પગભર કર્યો, તો પણ તે પોતાના નિયમથી ચલાયમાન વયો નહીં છેનરે લોકો ઉપદ્રવ કરતા થાકી ગયા પછી તે દંદપ્રહારી કાયોત્સર્ગ પાળી તે નગરની આથમણી ભાગોળે ગયો, અને ત્યાં પણ ગયોત્સર્ગ રથો તે ભાગના લોકોએ પણ તેને પાવર, ધુળ, ઇંટો નિગેજી ઉપદ્રવ કરના માડ્યો ત્યાં પણ દોઢ માસ થયા પછી કાયોત્સર્ગ પાળી તે દંદપ્રહારી તે નગરની ઉત્તરની ભાગોળે ગયો, ત્યાં પણ પેદેલાની મારક તે ભાગના લોકોએ ઉપદ્રવ કર્યો પછી તે નગરના દક્ષિણ ભાગ તરફ ગયો, ત્યાં પણ તે દિશાના લોકોએ તેને અનેક રીતે ઉપદ્રવ કર્યો આ પ્રમાણે તે મહાત્મા છ માસ મુધી અનેક પરિપટ્ટો મહુન કરી ખરેખર ક્ષમાનાર વર્તને રહ્યા હતા છંદે માસે તેના દૃઢતા નિજગ ભાવના પ્રજ્ઞા રીતે પ્રકાશમાન થઈ, તેવી તેના સર્વ કર્મો દગ્ધ થઈ ગયા છેનરે ર્મ મનુષ્યને નિગોળી તે તત્ત્વ કર્મ ગદ્દિત થઈ ગયા છેનરે મર્વ પ્રદાગના મમત્વનો ત્યાગ કરનારા તે મહાત્મા દંદપ્રહારી અનુપમ દિવ્ય કેનજ્ઞાન પામીને મુક્તિના અનંત ગુપ્તને પ્રાપ્ત થઈ ગયા

હે ભવ્ય-આત્માઓ! આ દૃષ્ટાંતનું મનન કરજો, અન્ય દર્શનમા પણ સીંહુત્યા, બ્રહ્મહુત્યા, ગોહુત્યા અને ગર્હહુત્યાના મહા પાપો રહેનાય છે, તેવી ધાર હુત્યા કરનાર દંદપ્રહારી પર્વના વૈરને લેનારા તે નગરના લોકો ॥ મોટા ઉપદ્રવોને પ્રાપ્ત કર્યા છતાં પણ સમતાથી તેને સહન કરી મમમ નિર્જરા વડે અનંત ભાવના તથા આ ભાવના અનેક પ્રકારના પાપોને પશ્ચાત્તાપાદિ આશ્રય તર તપે કરી

ભક્તીમૂલ કડી કેવળજ્ઞાન યાત્રી મુક્તિના ભાગ્ય થયા હતા નિર્જરા ભાવનાનો આ અલુત પ્રભાવ તમારા દૃષ્ટમા સ્થાપિત કરી તેને ભાનના મારે સદા ઉજા રહેજે એ અલુત મહિમાનાળી ભાનનાના બવથી પૃથ્વીમા અને આત્માઓ તરી ગયા છે જૈન ચરિતાનુયોગમા તેના અને દષ્ટાતો મળી આવે છે મહાનુભાવ મુકેશજી મુની, ગજમુકુમાર, અને મેતાર્ય મુનિ પ્રમુખ જે અનેક મહાત્માઓ તેજ પ્રભાવિક ભાનનાના યોગથી મમતા ભાન વડે મુશોભિત થા કેવળજ્ઞાન સપાદન કરી મુક્તિમુક્ટીના યાત્રી બન્યા છે, એવી એ ઉચ્ચ ભાવનાનો આશ્રય કરના સદા ઉજમાય રહેજે

એ જૈન કવિ તેને મારે નીચેલુ પદ કહેછે, તે સદા મનન કરના જેવું છે

“વૈરાગ્યભાવજનની કર્મજાલવિદારિણી ।

નિર્જરાભાવના માઠ્યા ભવિભિર્ભવ્યમાનસૈ ॥ ૧ ॥

વૈરાગ્ય ભાનને ઉત્પન્ન કરનારી અને કર્મની જાળને નિદાગ્નારી નિર્જરા ભાનના ભવ્ય દૃષ્ટનાના ભવી જનોએ ભાવવી જોઈએ ૧

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા-
સ્તચ્છિષ્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરેશ્વરા રાજિતા ॥
તચ્છિષ્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેપાત્ર સમાવિતા ।
સ્વસ્વાતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૧૦ લોકસ્વરૂપ ભાવના

મા આ લોકના રૂપની સ્થિતિનો વિચાર કરવામાં આવે અને તે ઉપરથી આ અનાદિનિન્ય એટલે જેનું આદિ અને અત નથી એવા સ સાગ્રુ રૂપ ભાવનામાં આવે તે લોક-રૂપ ભાવના કહેવાય છે તેને મારે ગાસકાર નીચેનું પદ લખે છે—

“અનાદિનિન્ય સોઽય સ્વય સિદ્ધોઽપ્યનશ્વર ।

અનીશ્વરોઽપિ જીવાદિપદાર્થે, સસ્મૃતો મૃશમ્ ॥ ૧ ॥

જે કે આ લોક અનાદિ નિન્ય છે એટલે આદિ-અતથી ગણિત છે, સ્વયસિદ્ધ-પદાર્થોને મેલેજ અનેકો છે, છતાં તે અવિનાશી છે અને તેનો કોઈ અનાન્યાર નથી તો પણ તે જનાદિ પદાર્થોથી ભરેલો છે ૧

તેના આ લોકોના રૂપની ભાવના કરના મારે જૈન વિદ્વાનો નીચેના પદથી ઉપદેશ આપે છે—

“પવનવલયમધ્યે સસ્મૃતોઽત્યન્તગાઢ,
સ્થિતિજનનવિનાશાલિઙ્ગિતૈર્વસ્તુજાતૈ ।

સ્વયમિહ પરિપૂર્ણોઽનાદિસિદ્ધ પુરાણ,

કતિ વિલયવિહીન સ્મર્યતામેષ લોક ” ॥ ૧ ॥

હું લખ્યજનો! આ લોકને આ પ્રમાણે ચિત્રેલો જે આ લોક પવનના ઘનનાત તનુનાત નોંડે ત્રણ નવયોની મધ્યે અતિગાઢ ગાઢ-રૂપે રહેલો છે, ઉત્પાદ વ્યય એને ધુનના ની વસ્તુઓની પોતે પરિપૂર્ણ છે અને જે અનાદિ સિદ્ધ છે, તે કોઈએ રચેલો નથી અને ઘણા જુનો છે

જેમ કોઈ પુણ્ય કેડ ઉપર બે હાથ ધરી અને પગ પહોળા કરી ઉભો રહે, તેની ગતિ આ લોકનું રૂપ બહુ લેવું

કેડના નીચેના ભાગમાં અધોલોક, મધ્યમાં તિર્છલોક અને ઉપરના ભાગમાં ઉર્ધ્વલોક છે તેના આકાર એવો છે કે, ઉંચા વાળેલા માથાના જેવો, અધોલોક છે, મધ્ય ભાગ રહેલો તિર્છલોક ધાગ અથવા ઝાંચના જેવો છે, અને ઉર્ધ્વ લોક મુદગના જેવો છે.

પરદ્રવ્યામક એના લોકસ્વરૂપની બાહેડુ અનત આકાર છે તેને અયોમ કહે છે બાનીના ભાગને લોક કહે છે ધર્માસ્તિમાય, અધર્માસ્તિમાય અને જનાદિ પગ્ડાઓ જેમાં સર્વ જ્યાપી રહેલા છે તે લોક અને જેમાં પદાર્થો નથી તે અયોક કહેનાય છે તે અયોક માન અનત પ્રદેશમય છે અને તેનું ખરૂં સ્વરૂપ કેવળજ્ઞાનીઓ જાણી શકે છે.

સમસ્ત લોક ઘનો ધિ ઘનનાન અને તનવાતે કુરી વીંગએવા છે તે ઉત્તર દક્ષિણ ચૌદ રજ્જુ ઉંચો છે, અધોલોક નીચેથી સાત રજ્જુ અનુક્રમે ઘનતા ઘટતા મધ્યમાં એક રજ્જુ પાહોણો છે, એમ સૌથી નીચેની માનમી પૃથ્વી સાત રજ્જુ પાહોણી, છઠ્ઠી પૃથ્વી ૮ રજ્જુ પાહોણી, એમ ઘનતા ઘટતા તિર્છલોક એક રજ્જુ પાહોણો છે વળી ત્યાંથી ઉપર અનુક્રમે નડતા ચડતા અને એક એક રજ્જુ વડતા વડતા સાડાનબ રજ્જુ ઉંચા ગયા પછી તે બ્રહ્મ મર્ગની અતમા પાંચ રજ્જુ પાહોણો છે, તે પછી ઘટતા ઘટતા લોખની અતમા એક રજ્જુ પાહોણો છે આ પ્રમાણે તેની પૂર્વ પશ્ચિમ લંબા પાહોણાં છે સમસ્ત લોખામશણ પ્રમાણ નહેમોને તે તાલીશ ઘન રજ્જુનું છે એ લોકની મધ્યમાં એક રજ્જુ બામી પાહોણી અને ચૌદ રજ્જુ ઉંચી ત્રસનાળી છે તેની અદર ત્રસણવો નહેવા છે તે ત્રસનાળીની બહાર ઉપલા, મારણાતિ અને કેવળિસમુદાન નિના ત્રસણવોનું ગમન હોતુ નથી જે આગરણ હોય છે, તે સમસ્ત લોકમાં રહેવા છે.

એવી રીતે અધોલોક, તિર્છલોક અને ઉર્ધ્વલોક એમ ત્રણ પ્રકારવાળા લોકમાં અધોલોક સાત રજ્જુ પ્રમાણનો અને ઉર્ધ્વલોક પાંચ સાત રજ્જુ પ્રમાણનો છે જે તિર્છલોક છે તે અધોલોકની ઉપર એને મધ્યાગે છે, જે ઉર્ધ્વલોક છે તેની અદર-મધ્યાગે સુખિસ્થાન અથવા સિદ્ધિશિવા આવેલ છે અને તેની નીચે બાર

દેવલોક, નવ ત્રેવેયક, પાચ અનુત્તર વિમાન પણ આવેલા છે. જે અધોલોક છે તેમા સાત નારકી, ભુવનપતિ, વ્યતર અને વાલ-તરારિ દેવો રહેલા છે, જે તિર્થલોક છે તેની અદર કર્મભૂમી, અર્મભૂમિ, અતરદ્વીપ, પર્વતો, નદીઓ, દ્રવ્યો અને મનુષ્યો છે, તેમજ સ્વર્ગ, ચંદ્ર, ચંદ્ર-નક્ષત્રાદિના અસખ્ય વિમાન છે તે સાથે જુદીજુદી વાતકીયા અને પુષ્કર્ણ દ્વીપ-એમ અઢી દ્વીપ આવેલા છે, જે તેની અદર મનુષ્યો રહે છે

જેવી ગીતે તવમા તેજ ગહેલ છે તેવી ગીતે લોકનાં દર્શન-રમ અનર્મદિ દ્રવ્યો અમ મ્યાત પ્રદેશમા વ્યાપી ગેલ છે તે અમ મ્યાત પ્રદેશી લોકાનામા અનતાનત સ્વરૂપ છે તે દર્શન-રમ અનતગુણ પુગવ દ્રવ્યો છે નથી તે લોકના અસ્તિત્વ-રૂપના જાણદ્રવ્યના અપુષ્પો ભુદા ભુદા સ્વરૂપે રહેલા છે એવીજુદી દ્રવ્યોથી આ લોકાનામા ભરેલ છે તેની અદર સ્વરૂપ-રૂપ અજ્ઞાનના વગથી પગસ્તુને પગદ્યને પાતાનુ સ્વરૂપ અજ્ઞાન કાળથી ભ્રમણ કરી રહેલા છે

આ લોકસ્વરૂપ ભાવનાનુ મનન કરવાથી દેવતા અનુ-સ્થિતિનુ ભાન વગરે છે અનાદિ અને અનંત એવા દેવતા-નામા સ્વરૂપી ગીતે ભરે છે અને તે કેવી કેવી દેવતા અવી કેના કેના મુખ દુષ્પ ભોગને છે? તેના આદિ અદી અંત નેન મહાત્માઓએ એ ભાવનાનો ઉદ્દેશ ઉત્તમ પ્રત્યે રાખેલ છે અને પૂર્ણ ગીતે ભાવવાથી લોકસ્વરૂપની સાથે અસ્તિત્વ-રૂપ અનલોકન વગરે છે તેને માટે વેગવ્ય અસ્તિત્વ રૂપ નીચનુ પદ લખે છે—

“ત, કિંપિ નતિથ ઠાણં, લોષ વાલ્મ્વ કોટિમિત્તંપિ ।

જત્થ ન જીવા વહુસો, સુહુક્વવગ્ગ પત્તો ॥ ૧ ॥

મી આ પો તેમ મુખ દુ ખની પર પગને નથી પ્રાપ્ત થયો અર્થાત્ સર્વ પ્રદેશ તેની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને વિનાશ થયેલ છે આપુ વિચારી તુ વિષય મુખથી નિરામ પામી તારા આત્મસ્વરૂપના અવિનાશી મુખમા મમ થા

આ ઉપરથી દરેક લવ્ય પ્રાણીએ લોકસ્વરૂપ ભાવના ભાવના માટે સત્તા તત્પર રહેનારુ છે અને પોતાના આનંદમય આત્મસ્વરૂપને ઓળખી અતરંગ ઉપર સવેગનો રંગ ચડાવનારો છે પૂર્વ કાલે આ ભાવનાના બળથી જગતના અનેક જીવો કર્મના કષ્ટરૂપ બાનમાંથી મુક્ત થઈ મુક્તિપુર્ણતા પધ્ધિ બનેલા ■ જેમના ચરિત્રો ઉપર ભારતી પ્રભા અઘાપિ ઉપદેશનો અમરકારક બોલ ગ્રેણવી રાશે છે આ લોકસ્વરૂપ ભાવનાનુ સ્વરૂપ દરેક આત્માના જીવનને માટે આદર્શરૂપ છે એક મહાત્મા કહિ તેને મારે નીચેતુ પદ લખે છે, તે દરેક લવ્ય પ્રાણીએ પોતાના દૈવ્યપદ ઉપર કેળવે ગમતુ ને, એ

અનુદ્વં

“લોકસ્વરૂપભાવનાયા પ્રભાવો હૃદયબોધદ ।

યેનાત્મા સ્વસ્વરૂપસ્ય ભાવકો ભવપારગ ” ॥ ૧ ॥

લોકસ્વરૂપ ભાવનાનો પ્રભાવ હૃદયને તરિકર એવા બોધને આપનારો છે, જેનાથી આત્મા પોતાના સ્વરૂપનો જ્ઞાતા બની આ સંસારના પારને પામનારો થાય છે ૧

इति लोकस्वरूप भावना

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા-
સ્તચ્છિન્ન્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરીશ્વરા રાજિતા ॥
તચ્છિન્ન્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેપાત્ર સંભાવિતા ।
સ્વસ્વાતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૧૧ વોધિદુર્લભ ભાવના

હવે ભાવના ભાવનાથી આત્મા આ મનુષ્યભવની દુર્લભતા જાણી ગકે તે મનુષ્યભવની દુર્લભતા ચૌદામા રતનના રાશિની જેમ દર્શાવી છે તેમજ તે ઉપર સુલગ પાશાદિ દગ દટાતો આપેલા છે

શાસ્ત્રકાર લખે છે કે—

“નરત્વ ચદ્વશુણોપેત દેશજાત્યાદિલક્ષિતમ્ ।

પ્રાણિનઃ પ્રાપ્નુવન્ત્યત્ર તત્રાન્યે કર્મલાઘવાત્” ॥૧॥

પ્રાણીઓ ઉત્તરોત્તર કર્મોના કાયથી મનુષ્યપણ, અને તેમાં વળી શુભ સહિતપણ તેમ ઉત્તમ દેગ, જાતિ કુલ આદિ સાહિત્ય પામે છે, તેથી તે અત્યંત દુર્લભ છે ૧

આ ઉપરથી માનવજન્મની કેરલીક દુર્લભતા છે, તે સિદ્ધ થાય છે જ્યારે પૂર્વ ભવમાં પુણ્યનો ઘણો સચય પ્રાપ્ત કર્યો હોય છે, ત્યારેજ મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત થાય છે કદિ મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત થયો પણ આર્યદેશમાં જન્મ પામવો મહા દુર્લભ છે તે આર્યદેશના લક્ષણો ગામ્ભકારે અપદ્મ રીતે દર્શાવેલા છે જે દેશમાં શુદ્ધ દેવ શુદ્ધ શુર અને શ્રીવીતગગ પ્રભુના પ્રગેલા શુદ્ધ વર્મના પ્રનર્તક સાધુ, સાધ્વી, આનક, આનિકા, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સ્થવિર-એ સાત રહેલા હોય તે આર્યદેશ કહેનાય છે તેના આર્યદેશમાં પૂર્વ ભવે કરેલા કર્મના યોગથી જન્મ થાય છે કદિ તેના આર્યદેશમાં જન્મ થાય પણ ઉત્તમ જાતિ કે કુલની પ્રાપ્તિ થવી દુર્લભ છે કદાપિ પૂર્વ જન્મના પુણ્યોદયથી ઉત્તમ કુલ પ્રાપ્ત થયું પણ તેની અંદર સુદર ૩૫ આરોગ્ય અને પૂર્વ આયુષ્યનો સંપૂર્ણ યોગ પ્રાપ્ત થવો અતિદુર્લભ છે, સામ્રતકાલે કેલાએક જીવો ઉત્તમ કુલમાં જન્મ પામે છે, પણ તેઓમાં કેરવાએક રૂપ ગહિત, રોગી અને અદ્ય -

છે તેનાઓ અર્થકાર્ય સાધી શક્યા નથી તેથી તેઓ ઉત્તમ કુળને પ્રાપ્ત થયા તેથી શુ થયું ? કાઠ નહિ

કદિ ઉપર કહેલો મનુષ્યલોક, આર્યદેશ, ઉત્તમ કુળ, રૂપ અને આરોગ્ય-એ સર્વ ઉચ્ચ આમથી પ્રાપ્ત થા પછી કોઈ સંયુક્તો યોગ પામવો મહા દુર્લભ છે પાત્રથી ગતિના સાચક, પોતે સસારમાંથી રૂઢ થા ખીગતને મુક્ત કરનારો સમર્થ એના ગુણ આત્મજ્ઞાની મુનિનો સમાગમ થવો અતિ દુર્લભ છે

અહિં સંયુક્ત ગુણ અવરૂપ લાલચની અનરૂપતા છે જે લાચ મનુષ્યે યોગના જીવનના ઉદ્ધારને માટે સંયુક્ત માર્ગ લેતું જોએ, તેના સંયુક્તના મુખ્ય લક્ષણો આગમમાં દર્શાવેલા છે જે અર્કિચન, નિર્દોષી, દયાળુ, શાન્ત, ક્ષમાનાન, સત્યનાન, નેરામ્યનાન, આદ્ય તથા આવ્ય તર પરિમલથી રહિત, લાનથી ત્યાગી, અને વી તરાગદશાને લગનારા હોય તે ગુણ ગુણ કહેવાય છે આવા ગુણો યોગ ચિંતામણીની જેમ દુર્લભ છે

કદિ કોઈ પુરુષને યોગે તેવા ગુણ મળી આવે તો તેની અદર પછી અતરાય કરનારો તેર દુર્ગુણો આવી પડે છે દુર્ગુણો તેર કાઠીયાના નામથી ઓળખાય છે જેના નામ શાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે છે-૧ અપાવસ, ૨ મોહ ૩ અનિચ, ૪ મોખા, ૫ અભિમાન, ૬ ક્રોધ, ૭ પ્રમા, ૮ કૃપણતા, ૯ ભય, ૧૦ ગાહ, ૧૧ અજ્ઞાન, ૧૨ વિકલ્પ અને ૧૩ કૌતુક-નિયધાદિ-આ તેર દુર્ગુણો ગુણો યોગ થયા છતાં તેમાં અતરાય ટિપ્પન કરે છે, તેથી તેના ગુણો દર્શનનો અને તેમની દેશનારૂપી ગાદી ભાવનનાનો યોગ મળવો દુર્લભ થઈ પડે છે કદિ તેવા ગુણો યોગ થાય અને તેમની દેશના વાળી સાલજી વામાં પણ આરો તે છતાં તેમના હિતકારક વચન દ્વંયમાં વારણ કરી શકાતા નથી દરેક લાન્ય આત્માઓએ કુગુણના યોગથી સદા દૂર રહેવું ત્રિધાત્વથી વિષનું મહાવૃક્ષ કુગુણ છે તે વિષના યોગથી ઘણા મનુષ્યો આરિત્રને માર્ગ ચડેલા છતાં પડી નયા છે, તે માટે શાસ્ત્રકાર નીચેનું પદ લખે છે—

માર્ગમાસાય કેચિચ્ચ સમ્યગ્ગુરત્તલયાત્મકમ્ ।

ત્યજતિ ગુરુમિથ્યાત્વ-વિપસંમૂઢચેતસઃ ॥ ૧ ॥

કેા સમ્યક્ત્વ અને જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્રના માર્ગને પામ્યા છતાં પણ મોટા મિથ્યાત્વરૂપ એરથી ચિત્તને મૂઢ બનાવી પાડે તે માર્ગને છોડી દે છે ૧

આ પદ્ય ઉપરથી સમજનારુ છે કે, પ્રત્યેક ભવ્ય પ્રાણીએ કુલ-રૂની સગતિથી દૂર રહેવું નેષ્ટએ કદિ પૂરના ગુણ કર્મના ઉત્પત્તિ કેા સર્ગરૂની દેશના માલગી ર્મતત્વ ગણુ ક્યું પણ તે ઓતાને તત્ત્વની વાતો ઉપર શ્રદ્ધા આપવી ઘણીજ દુર્લભ થઈ પડે છે, કારણ કે તેના ઓતાની બુદ્ધિ અનેક ટપ્પનાના તરથી મૂઢ બની જાય છે તે દૃઢ્યમા આ પ્રનાએ ચિત્તવે છે—“ ગુરુ ભલે એમ કહે પણ મે જે નિર્ણય કર્યો છે તે પ્રમાણજ છે ” આવા ભ્રમથી તે ઓતાના દૃઢ્યમા તત્ત્વ ઉપર શ્રદ્ધા આપતી નથી, તેથી હે ભવ્યાત્મા તુ તારા દૃઢ્યમાથી ટપ્પનાને દૂર કરજે અને ધર્મ સાભળવાની રૂચિ વગરી ગુરુમુખે જિનોક્ત વચન માલગી તે ઉપર મ પૂર્ણ શ્રદ્ધા થાડુ કરજે અને જે શકા ઉપજે નો તે પૂરી સદેહ ટાળી દૃઢતા કરી તત્ત્વને પામજે તે ઉપર આવશ્યુ ગુરુ શિષ્ય તથા બંર હાત્રનુ નિષ્ઠાત જાણી પોતાની બુદ્ધિની ટપ્પનાએ ચાવનારા છવે નરુ નિગો-દના દુખ પામે છે એવુ નિશ્ચયથી ધારી તારા દૃઢ્યમા મ પૂર્ણ શ્રદ્ધાને સ્થાપિત કરજે

ખાના પીનાની મોતે હોડાનનામા, પારકી નિષા કરનામા, નકામી કુથળી કરનામા, ગજદ્વારી વાતોના ગપ્પા માનવામા, ખાના પીવાના સાનનો મેલનનામા, તેના સાનનોનો લાભ લેવામા અને એની અનેક બાબતમા લાન પૂર્ણ થાય છે મસાગ્ના કપહો નકામી ખટપટ વિગેરેમા આયુષ્ય ચાલ્યુ જાય છે ધર્મની વાત ચાલે ત્યાં હોડા આવે છે ધર્મ કરનાના પ્રસંગ આવે ત્યાં મન સમારમા ચાલ્યુ જાય છે આવી રીતે ઘણા બન પ્રાણીઓ પોતાનુ કર્તવ્ય શુ છે તે વિચારી શકતા નથી મનુષ્ય લાનની કિમત સમજતા નથી અને પ્રાપ્ત થયેલા વર્મનુ દુર્લભપણુ જાણી શકતા નથી

રતનનું સ્વરૂપ વિચારતું એ આ ભાવનાનું ખાસ સ્વરૂપ છે ખાસ કરીને વર્તમાન યુગ એવો નર્ત છે કે એમાં જીવન કલહ વિગેષ છે બાદ ભાનમાં ખેચાણ વગરે થાય તેના પ્રસંગો છે

આ ભાનના ઉપરથી સમજવાનું છે કે, મનુષ્યલન, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમકૃત્ય, સુશુરો સમાનમ અને સુશાસ્ત્રનું ધનનું વગેરે સર્વ મામત્રી પ્રાપ્ત થાય પણ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થતું અતિ દુર્લભ છે તેને માટે શાસ્ત્રમાર નીચે પ્રમાણે લખે છે—

“સુલભમિહ સમસ્ત વસ્તુજાત જગત્યા—

મુરગસુરનરેન્દ્રે પ્રાર્થિત વાધિપત્યમ્ ।

કુલવલસુભગત્નોદામરામાદિ ચાન્યત્,

કિમુત તદિદમેક દુર્લભ વોધિરત્નમ્ ’ ॥ ૧ ॥

આ જગતમાં સમસ્ત પદાર્થોના મધુર મુક્તલ છે, નાગેન્દ્ર દેવેન્દ્ર અને નરેન્દ્રોએ પ્રાર્થના કરેલું અવિપતિપાત્ર પણ મુક્તલ છે અને બીજી ઉત્તમકૃત્ય બળ, સુભાગ્ય અને મુદર સ્ત્રી વગેરે મુક્તલ છે પરંતુ સમ્યગ્જ્ઞાન સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્ચરિત્રરૂપ બોધિરત્ન એક દુર્લભ છે ૧ આત્મા પોતાની વાસનાઓ હાથમાં મોપી ૬/ પોતાની કંપી દુર્લભા કંડી મુકે છે, તેની આશિનતાથી મનુષ્યો કેટલું બહુ બહોળી લીધે છે તે તો આપણે નિરતર અનુભવિએ છીએ ૨ જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, શીત અને સમ્યક્ત્વ સાદીત છતો સાધુ પોતે એવો આત્મ લાભ પામી શકતો નથી કે જેવો શાત આત્મા પામી શકે છે ૩ જેમ અને તેમ ત્યાગ વૃત્તિ ગળવી જેમ જેમ વિશેષ ત્યાગ થશે તેમ તેમ નના ત્યાગો મુજતા જશે ત્યાગની હદજ નથી. વિગેષ ત્યાગ થશે તેમ આત્માનું દર્શન કંડીશુ ક્ષણે ક્ષણે ઉપયોગ ગળશે એક પણ ક્ષણ નકામી ન જવા દેવી જે આત્માની ગોવધા છે તેને બધું એની ગેળે આવી મલી રહે છે ૪ કંબુકાળમાં ભક્તિને પ્રવાનપ્ત મળ્યું છે, તે ભક્તિ કરવાને સારૂ પણ યમ નિયમાદિ તો બોધેજ ૫ કલ્યાણ થવાની શુદ્ધિ અને અવિધિ ટાવનાનો ખપ ન હોય તોજ દ્રવ્ય અનુષ્ઠાન થાય છે માટે ભાવથી થતા દ્રવ્ય અનુષ્ઠાન કરી બહુલ સસારી ન થતું

છેલ્લા પુરુષ પરાનર્તીમાં જ્યારે જીવન આનંદ થાય છે, ત્યારે જ મોક્ષનો નિચાર થાય છે. ૭ ગુણો આનંદ જોડેલા દુર્લભ નથી, તેટલી ગુણીતા ગુણની અનુભાવના કરી દુર્લભ છે. ૮ દેવગુરૂની ભક્તિ તે જ્ઞાનનો હેતુ છે, અને જ્ઞાન તે મોક્ષનો હેતુ છે. જો અક્ષર જ્ઞાન ન હોય તો તેને ભક્તિ પ્રાપ્ત થવી અસંભવિત છે. તો એવું છે જ નહીં જીવમાત્ર જ્ઞાન અવસાવી છે તો ભક્તિ બળે જ્ઞાન નિર્મલ થાય છે, અને નિર્મલ જ્ઞાન તે મોક્ષનો હેતુ વાય છે. સંપૂર્ણ જ્ઞાનની આવૃત્તિ થયા પિતા મોક્ષ ન થાય એમ જણાવું નથી. ૯ મોક્ષ કર્મેના ક્ષયથી વાય છે, કર્મેના ક્ષય મધ્યજ્ઞાનથી વાય છે. મધ્યજ્ઞાન 'ધ્યાન'થી મિદ્ધ વાય છે. તેથી 'ધ્યાન' આત્માનો હેતુ છે.

૧૦ પરમાત્માની (આત્માની) વાર્તાનો વિસ્તાર કરનારા જગતમાં અનેક વિદ્વાનો (પડીતો) છે. પરંતુ આત્મ અવરૂપમાં રહેનારા વિરક્તા હોય છે. ૧૧ જે મોક્ષાભિલાષી છે, તેને મસારમાં મોટા મોટા નિત્રો આવે છે તે પ્રસિદ્ધ છે. તો મારે આવે તેમાં શું નવાં છે? ૧૨ આત્મા-કામ અને અર્થમાં ધાક્યા વગર પરિશ્રમ કરે છે, તેમ મોક્ષ મોટે નિષ્કામ કરે તો અનરથ મોક્ષ થાય પણ પોતાના હિતમાં તિરસ્કાર અને મોક્ષની નિષ્પ્રતા શરીર તેજ આત્મા તે સસારનું બીજજ છે. ૧૩ જેમ દોઢીમાં સર્પની ભ્રાન્તિ તેમ શરીરમાં આત્મશુદ્ધિ તેવું તો અનતીવાજ થયું. ૧૪ જેવું મન સમ્યજ્ઞાનથી નાસિત છે તે પોતાને અતરના પ્રભુ ભગવાન પરમાત્માને દેખે છે. ૧૫ પોતાને જાલના જોગ છું. ૧૫ બહીરાત્મા, મુદરરૂપ, આયુ, ધન, બલ, મુદર સ્ત્રી, પુનર્દિને જન્મે છે, અને જ્ઞાની આત્મા તે બધાથી છુટવાને ઈચ્છે છે. ૧૬ બહીરાત્માનો બાહ્યથી ત્યાગ હોય છે અને અંતરઆત્મામાં અંતરગતો ત્યાગ અને શુદ્ધાત્મા એ બન્નેનો ત્યાગ કરે છે. ૧૭ જ્ઞાની મુનિ જ્ઞાન રિનાય કોઈ પણ કાર્ય મનમાં નારજી કરતા નથી, કદી નહીં ચાવતા કરતું પડે તો વચન અને કાયાથી કરે પણ મનથી ન કરે. ૧૮ જ્ઞાની મુનિ આત્માની સ્થિતિ, તેનાજ વિષય જાણે, તેનીજ વાત કરે, તેનીજ વાત સાંભળવી, તેનાજ ઉપયોગ જાત્રી રાખવી. ૧૯ ઇદ્રિયોનો કોઈ એવો વિષય નથી કે આત્માને હિત કરે જે આખોથી દેખાય છે તે ચેતન નથી. પરંતુ ચેતન આખોથી દેખાતો નથી. ૨૦ બહીરાત્મા પરસ્તુથી આનંદ સંપુટ થાય છે. કારણકે, આત્મજ્યોતિ ઠકાઈ ગઈ છે, અને જ્ઞાની

પુરૂષ આત્મામાં સતુષ્ઠ થાય છે ૨૧ જે આત્માને નથી જાણતો તેને
શાસ્ત્રજ્ઞાન ગમે તેટલું હોય તો વ્યર્થ છે શાસ્ત્રજ્ઞાન તે આત્માને
જાણવા સારું છે ૨૨ મનશુદ્ધિ વગર તપ, શાસ્ત્રધ્યાન, પૂજા, સેવા,
જિતેન્દ્રિય, નિયમ, વ્યાખ્યાન નહીં નિગેરે પુનઃપ્રવત્તુ કારણ છે ૨૩
અન્યને હુલકો જોનાર પોતેજ હુલકો હોયો જો ૨૪ જેના
માલીક તમે છો તેનાજ બંધનમાં તમે છો ૨૫ વિકલ્પો બંધ થતા
પરમાત્મ ભાનમાં લીન થનાય છે ૨૬ અગ્નિકાર પ્રમાણે બોધવું ૨૭
જે થાય તે સારા સારું ૨૮ મુખ દુખનો મનની સાથે સંબંધ છે
૨૯ જો અર્હુ નમ નો અખંડ જાપ મનને શુદ્ધ કરે છે ૩૦ નમ્રતા
નિના આગળ વધી શકાતું નથી ૩૧ પોતાના દોષ જોનાથી દોષ દૂર
ધરો ૩૨ કૃદ્ધ બે શરીરથી મોહીત છે ને શરીર જડ છે ૩૩ વસ્તુ
સ્થિતિ સમજ્યા નિના મોક્ષની જગ્યા રાખની તે ખોટી છે
૩૪ મનને શુદ્ધ કરના માટે કાયમ પનિત મનનો જાપ કરવો ૩૫
જગ્યાએનો ત્યાગ તેજ વેરાય છે ૩૬ મન પનિત થયા વગર વૈરા-
ગ્ય (જ્ઞાન) નો રંગ ચડતો નથી ૩૭ જેની મતિ છે તેવીજ ગતિ
વશે, કર્મનો સંખત કાયદો કદીપણ છોડ્યો નહીં ૩૮ દેહાધ્યાસ
(અહુકાર) નો ત્યાગ કરવો અને પોતાનો આત્મા એજ પરમાત્મા
છે એવો દેનાનુભવ કરવો એ સર્વ પુસ્તકનો સાર છે ૩૯ મુગમમાં
મુગમ એવો કલ્યાણનો ઉપાય, તે જીવને પ્રાપ્ત થવો તે આ કાળને
નિષે આત્યત દુષ્કર છે ૪૦ જે જીવને સસારી પદાર્થમાં આત્યત
તીન રૂચી (સ્નેહ) હોય ત્યામુધી અવશ્ય પરમાર્થનો માર્ગ જીવને
પ્રાપ્ત થવો કઠીન છે

અવશ્ય ૧ કીરતન ૨ ચિતવન ૩, સેવન ૪ વદન ૫ ધ્યાન ૬,
લિખુતા ૭ સમતા ૮ એકતા ૯, નવધા ભક્તિ પ્રધાન ॥ ૧ ॥

ભાનાર્થ-૧ અના—તે જીવ દ્રવ્યના અનતા ગુણ છે તે જ્ઞાન
દર્શન મુખ અને વીર્ય એ ચારમાં સમાવેશ થાય છે તે ગુણો સાલ-
લવા વારવાર ઉદયમ કહે તે સર્વ પાપને નાશ કરનારી પ્રથમ ક્રિયા
છે ૨ કીરતન—તે આત્મસ્વરૂપ શુદ્ધ આત્મ તત્વની પ્રરૂપણા કર-
વામાં જેમણે નયન બળને જોડાવેલો યોગ કરેલ છે તે વચન યોગી
સર્વ પાપને દૂર કહે છે ૩ ચિતવન—તે પોતાના આત્મામાં ઉપજતો

વિભાન તેને દુષ્ટ જાણી નિંદા ગરહા કંઠી, તેથી લઘુકર્મી થનાય છે તેનું અફલુત ઝલ કહ્યું છે ૪ સેવન—જે પોતાના અતરમા હુમેશા પ્રભુની ભક્તિ અને તેના શુભાશુ અમણ કહે છે, તે નિશ્ચે દુર્ગતિને તપી નાખે છે ૫ નિવૃત્ત—તે ચેતન દ્રવ્યના કેન્દ્રી ભગવાનના ગુણ સ્વરૂપને ઘણા વીર્ય ઉદ્ધામ ભાવપૂર્વક વડના કંઠી તેમા લેશમાત્ર મક્કા ગમવી નહીં (નિગકપણા વગર સમકીત નથી) ૬ ધ્યાન—જે જન આત્માનું ધ્યાન રાખે છે, તે પોતાના ચિત્તને સ્થિર કરી અનંત શુભવાયા પરમાત્માને પોતાના દ્રવ્યમા સ્થાપે છે તે પુરૂષ ધાતીકર્મને છેદી નાખે છે તેમા સશય નથી ૭ લગુતા—એમા એમ ચિંતનનું કે અનંતા જન મોક્ષે ગયા છતાં હું હજી સસા મા પરિભ્રમણ કરું છું, તે માત્ર અમમણાને લીલેજ

દોહરો.

અધમાનમ અધીકા પતિન સમળ જગતમા હું ય,	
એ નિશ્ચય આન્યા નિના માન કરશે નુ ય	૧
પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહિ પડ્યો ન મનુરૂ પાય,	
દીમા નહિ નિજ કોય તો તમિયે કોણ ઉપાય	૨
અનંતકાળથી આશર્યો વિના ભાન ભગવાન,	
મેવ્યા નહિ ગુરુ દનને મુક્યુ નહિ અભિમાન	૩

૮ સમતા—તેમા સર્વ જનને આત્મનું જાણના, આત્માના મૂલ્ય ચાર ગુણ નિશ્ચય દષ્ટિની દષ્ટિએ મર્વમા મળ્યા છે ૯ એકતા—તેમા એકત્વ ભાનના નિચારથી, પોતાના કુલેલા કર્મને અનુસારે મુખ, ૧૦ પ, જન્મનુ, મરનુ, ગતુ મિત્ર વીરેકે કો, સાથે આનંદ નથી આની ભાનના જેને છે તે દિતમ છે, પા. અનુભવ પૂર્વક ધર્માર્થ સમજનું જો, ચે સત્યદર્શન ના સમ્યગદર્શન માત્ર શ્રદ્ધાએ અથવા બુદ્ધિની પ્રતીતિ રૂપે નહીં, પણ ખરેખર અનુભવ રૂપે ભાન મહિત હોય તોજ સમ્યગદર્શન ગણી શકાય. અને ભાનનાથી જિવિતિ એ આત્માનો નવો જન્મ છે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત આત્માની દષ્ટિ નિરતર પરમાત્મા ભળી દયા, સાથ, પગેપકાર મિત્રતાદિ ભાનનાઓનાળી હોય છે આવા આત્મા ઉપર કોન વખત પાપના વાદળ ધેરાઈ જાય,

તો પણ નિર્જરા રૂપ છે મનુષ્ય જ્યાંમુઘી આ દેહમાં છે, ત્યાંમુઘી તે ગમે તેનો પનિ ન સાધુતાસપત્ર હોય તો પણ કોઈ કોઈ નખતે મહીનતાને પાન હોય છે સમકીર્તિ જીવ આવી લાયકર યિતિમાં પણ ઉપયોગ રાખે છે, જામતી હોય છે, તો આપણુ સમજવું કે, તેના દૃઢ્યમાં નર્મણુ સ્થાન કાયમ છે પરમાત્મા તેના મનોમદિરમાં જીવત રૂપે બીગજે છે પોતાનાથી નયમાં અને આચાર નિચારથી ઊંચાઓનો અનિનય કળના, તિરસ્કાર કરનાર, બીજાનું ભુક કળનાર, અપાર્ણના બોલનાર દુષ્પ દેનાર, સતાપનાર, નિંદા કરનાર, બપાં અદેખાઈ કરનારને કુદરત (કર્મ) તરફથી ગુપ્ત સખત શિક્ષા કરનામાં આવે ■ અને સખત ફોકો લાગે છે જે તમારી પાસે ન છે પણ તેનો સદુપયોગ કરના નથી આપણુ તો તે ધન તમારા માથા ઉપર એક પ્રકારનો ભાર છે કે જે ભાર તમારા મરણ સમયેજ ઉતરશે ઉત્તમ કૃણમાં જન્મ (પેના) થનાથી કાર્મ મનુષ્ય ઉત્તમ બની શકે નથી, પણ શ્રેષ્ઠ આચાર, વિચાર અને ઉચ્ચારથી મનુષ્ય ઉત્તમ બની શકે છે વૃક્ષના કોરમાં રહેલો અગ્નિ જેમ વૃક્ષને નરપક્ષનિત થવા દેતો નથી, તેમ રાગ, દ્વેષ ધર્મ, અદેખાઈ રૂપ અગ્નિ જેના દૃઢ્યમાં વસે છે, તેઓને નિનય વિવેક સમકીર્તિ શુભો વિકાસ પામી શકતા નથી લસણમાં કસ્તુરીની મુગડ (વાસના) ન આવે, તેમ મહીન અતકરનામાં જિનમતની વાસના ઉત્પન્ન થતી નથી જેને સ્તનપાનની સાથે જિનમતનું પાન કરેલું છે તેઓ નિનયાદિ શુભોને પ્રાપ્ત કરી શકે છે તમાશુભનાવા માણસો અ ૧, અજ્ઞાન અને એકી જેના હોય છે રમેશુભનાવા માણસો અવિચારી ને સાહસી હોય છે સત્વશુભનાવા માણસો શાન્ત, કરેવ અને નિચારના હોય છે, કુનીયાની ધમાવમાં પડતા નથી હુમ્મશા મનને પરમાત્મા નિષે રાખે છે, શાન વૃત્તિમાંજ રહે છે પાપના ઉત્પત્તિ ધર્મ, અદેખાઈ, તૃષ્ણા આદિથી જેની છુદ્ધિ હુલાઈ ગઈ છે તેઓને દેવ ગુરૂની ભક્તિ મનમાં ક્યાંથી હોય ? તો પછી ઉત્તમ એવું સમ્યગ્દર્શન શાનું હોય ? (નજ હોય.)

પાપના બધા સ્થાનકો ઉપર પીઠ ફેંચી મુખ નિરતર પરમાત્મા તરફ રાખી ઉભા રહેવું

દ્વાદશાવસ્થા અને પાંચ મહાનતની પાપના સમ્યગ્ત્ય વિના સ

સાર વૃદ્ધિ કરનાર વાય છે વૃત્તોની પાલના જીવોને ઠેઠ ઐવેયક સુધી ચડાવે છે પણ મુક્તિ પામી શકતા નથી જ્ઞાન અને ચારિત્ર રૂપ ગતો સમ્યક્ત્વ વિના કાચની કિંમતનાલા ગણાય છે, સામાન્ય ર્મ, તપ, જપ, ધ્યાન, પગોપકાર અને નિત્યાદિ ગુપ્તરૂપ રત્નવાલાની કિંમત સમ્યક્ત્વ વિના ગૂન્યપ્રાય છે સમકીર્તિ વિના જીવભક્તેસ્વર્ગાદિના મુખ અનુભવતો હોય, પરંતુ પરિણામે દુખી છે સમ્યક્ત્વ રત્નની જેને પ્રાપ્તિ થયેલ છે, તે જીવ ભલે નરકાવાસના ઘોર દુખો અનુભવતો હોય તો પણ પરિણામે મુખી છે સમ્યક્ત્વ સમાન કોઈ દુનીયામા રત્ન છે નહીં જેની પાસે જે નિવારણની છુટી છે, તેને અર્પનો ભય નથી, તેમ સમકીર્તીને સસારરૂપી સર્પનો ભય નથી. વાઝણી સ્ત્રીને પતિનો જોગ છે તે પુત્રની પ્રાપ્તિ નથી થતી તેમ ગાઠ મિથ્યાત્વીને દેવ ગુરૂનો જોગ છે તે સમ્યક્ત્વ ગતની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે અનેક પ્રકારના લાભ કરતા મોટામા મોટો વમકીર્તનો લાભ છે

અનાદિ કાળથી જેટલું જાણુ છે, તેટલું બહુય અજ્ઞાનજ છે. તેવું નિરંબરજ કરતું જન પાતાને ભુલી ગયો છે, અને તેથી સત મુખનો તેને વિયોગ છે, એમ સર્વ ર્મ સમત છે જગતમા રૂઢ રમાડવા માટે મુમુક્ષુ ૬૦ આચરે નહિ પણ રૂઢ હોય તેજ આચરે. પ્રમાણવાલાને નર થા ભય છે અપ્રમાણવાલાને કોઈ રીતે ભય નથી.

જો આત્મજ્ઞાન ન હોય તો સર્વ પરાર્થના જ્ઞાનવું નિષ્ફલપણું છે જો કોઈ આત્મજોગ બને તો આ મનુષ્યપણાવું મૂલ્ય કોઈ રીતે ન થઈ શકે તેવું છે

જ્યામુધી પાતાના દોષોને વિચારી સંક્ષેપ કરનાને પ્રવૃત્તમાન ન થનાય ત્યામુધી પરમાત્માના કહેલો માર્ગ પરિણામ પામવો કઠણ છે આ વાતપર મુમુક્ષુ જીને વિશેષ વિચાર કરવો ઘટે છે સમસ્ત નિયં ઘણું કરીને શરૂ કર્યા પરવૃત્તિમા વધુ જાય છે, તેમા રહીને વિચરતા ક્યાથી પ્રાપ્ત થાય ? આત્માને તરનામાટે મનોનિમ્બહતાને આધીન છે અને તેમા નિગ્રરૂપ નીચેના દોષો છે

૧ આળસ, ૨ અનિયમિત ઊંઘ, ૩ વિશેષ આહાર ૪ ઉન્માદપ્રવૃત્તિ, ૫ માયામય ૬ અનિયમિત કામ, ૭ અકરણીય વિલાસ,

૮ માન, ૯ મર્યાદા ઉપરાંત કામ ૧૦ આપનાડા, ૧૧ તુચ્છ, વસ્તુથી આનંદ, ૧૨ ગ્રસગારેવ હુજ્જતા, ૧૩ અનિભોગ, ૧૪ પાગક અનિષ્ટ ઈંદુ ૧૫ કારણનિનાનુ ગડુ ૧૬ આગનો સ્નેહ, ૧૭ અધોઽધ્યને જુ, ૧૮ એકે ઉત્તમ નિયમગાંધ ન મ્ને, એ ૧૮ દોઢ જનાથી મનની નિમ્નતા અને ધારેલી સિદ્ધિ થ, ગેકે છે આગ મેળાપ, અને થોડા સાથે અતિ મમાગમ એ બંને સરખા ૮ બાધક છે અવ્ય-આહાર, અવ્યનિહાર, અવ્યનિદા, નિયમિતનાચા નિયમિતનાયા અને અનુકૂળ આનંદ, એ મનને વગ કરનાના ઉત્તમ ગારનો છે

જ્ઞાનીપુરુષની અવજ્ઞા બોલવી તથા તેના પ્રમારના પ્રનનમા ઉજ્જમાળ થયુ, એ જનુ અનત સસાર નનાનુ દારણ છે, એમ તીર્થંદર કહે છે તે પુરુષના ગુણામ કદના તે પ્રમગમા ઉજ્જમાળ થયુ, અને તેની આજ્ઞામા સર્ગ પરિગ્રામે પગલ ઉપયોગ નિષ્ક્રિએ નર્તકુ, એ અનત મમારને નારા કરનાડ પ્રભુએ કીધેનુ છે અને તે વાકરો જિન આગમને નિમે છે ઘણા જીવો તે નાકય મરણ કરતા હશે તથાપિ પ્રથમ નામ્યને અદ્વય અને બીજુ નામ્ય મદ્વય ક્યું હોય, એના જીવો તો થોડાજ હોને પ્રથમ વા યને રદ્વય, અને બીજા વાક્યને અદ્વય, એમ જીવે અનત નાર ક્યું છે તેના પગિલા-મમા આનના તેને વખત વાગતો નથી, કારણકે અના કાળથી મોહ નામનો મરિશ તેના આત્મામા પગિલામ પામ્યો છે

જ્ઞાની પુરુષનુ આલખાણ નહી થનામા ઘણ કહીને જનના ત્રણ મોગ દોઢ જાણ છે એમ્તો “ હુ જાકુ છુ ” “ હુ સમજુ છુ ” એવા પ્રમારનુ જે માન જીવને રહ્યા કહે છે તે માન બીજુ પગિલામને નિમે જ્ઞાની પુરુષપર રાગ કરતા પણ નિમેર રાગ, ત્રીજુ લોક લયને લીધે, અપકીર્તિ લયને લીધે, અને અપમાન લયને લીધે જ્ઞાનીથી નિમુખ નહેવુ તેના પ્રત્ય જેવુ નિનયાન્વિત થયુ જોઇએ તેવુ ન થયુ એ નણ કારણો જીવને જ્ઞાનીથી અજાણ્યો રાખે છે હુ જાકુ છુ, હુ મમજુ છુ, એ દોઢ ઘણીસાર નર્તમાનમા પ્રવર્તે છે

કદાપિ પુણ્યયોગે સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય પણ સમ્યજ્ઞાન અને સમ્યચારિત્ર પામવુ મહા દુર્લભ છે કદાપિ સમ્યચારિત્ર પ્રાપ્ત

ધાય પણ તેને આયુષ્ય પર્યંત નિર્વાહ કરી મહાનિમગ્ન મુની નભા-
વતુ ઘણું જ મુશ્કેલ છે તે સ્વાતંત્ર્યને પ્રાપ્ત કરી જે જીવ તીવ્ર કષાયો
વિગેરેના ઉદયથી તેને ગુમાવી દે છે, તો જેમ મમુદ્રમા ચિંતામણિગ્ન
પડી જાય તે પાછું મેળવતુ જેમ દુર્લભ છે તેમ ને સ્વતંત્ર્ય પાછું
મેળવતુ દુર્લભ વા પડે છે તેથી પ્રત્યેક ભવ્ય જીવે પ્રાપ્ત થયેલુ તે
સ્વતંત્ર્ય મનન તન, મન અને મનની માયવતુ ને, એ

જેન મહાત્માઓ પ્રતિજ્ઞા આપે કે, હું આત્મનંદુરુતુ આ
પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ પ્રમુખમા અનંતા પુનઃનંદ
પગનર્તવી ભમ્યો છે, તેમા અજ્ઞાન નિર્જગત્ત કરી ગુભ પુણ્યના
ઉદયથી ત્રમ્ભાપુ પામ્યો, પરી અનુદર્ભ મનુષ્યભવ વગેરે મામની
પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ તેને બોધિગત પ્રાપ્ત થયુ નહિ, તે એક રખત
બોધિગત પમાયુ હોત તો તારે આટલો કાળ મમાગમા પયદન
કરતુ ન પડત હું આત્મા' તુ ઘણીવાર દ્રવ્યરત્ન પામ્યો હોજરા પણ
મમ્યજ્ઞાનને આપનાર બોધિગીજગત કષ્ટિપુ પામ્યો નહિ, તે
બોધિગીજનો પ્રભાન લોભેતતુ છે જે જીવો મિદ્ધ થયા છે, મિદ્ધ
થગે અને અને સિદ્ધ થાય છે, તે મર્ત મમ્યકલ્પના મહાત્મ્યનીજ
ધાય છે મમ્યકલ્પ અને સ્વતંત્ર્ય પામનાને મારે મનુષ્ય ગતિ મરોત્તમ
સાન છે તપ, વ્રત, નિયમ અને નયમાદિ ગ્રહણ કરી નિર્વાણ પદવી
પ્રાપ્ત જ્ઞવામા મનુષ્ય ગતિ ઉપયોગી છે, તેની હું જીવ' તુ મનુષ્ય
ગતિને સાર્થક કરનાને મમ્યકલ્પને સપાદન કરના થતુ જગે, જે
મમ્યકલ્પ નહી હોય તો ખીજા બધા ગુણો નકામા છે અને ગામ્ભ-
વાર લાભે છે કે—

“ દસણમદ્દો મદ્દો, દંસણમદ્દસ્સ નત્થિ નિવાણ ।

સિજ્જતિ ચરણરહિયા, દસણરહિયા ન સિજ્જતિ ॥૧૥

તે પુરૂષ મમ્યકલ્પથી ભ્રષ્ટ થયો, તેજ ભ્રષ્ટ થયેલો કહેવાય
છે કદાપિ દ્રવ્યચારિત્રથી સહિત એવા પુરૂષો મોત પામે છે, પણ
જેઓ મમ્યકલ્પથી સહિત છે, તેઓ મોક્ષ પામતા નથી

હું ભવ્ય-આત્માઓ' તેથી તમે દુર્લભ એના બોધિગતની

પાસના કરે. નિષ્કપ અને શુદ્ધ દૃઢ્યથી સેન કરે. બેઠિરત ત
 મારા જનને ઉચ્ચ કોટીમા લાવશે, અને તમારા આત્માને દિવ્ય
 આદર્શની જેમ નિર્મલ બનાવશે એ તમારામા એ બેઠિરતીજનો
 અકુળ પ્રગટ થશે તો તમે આસ્તિકપણના સપૂર્ણ લક્ષણો મેળવી
 શકશો, અને જ્યાં તમે સપૂર્ણ આસ્તિક જનરો ત્યારે તમે મોક્ષ
 લક્ષ્મીના સ્વામી થાના અગ્રિમરી જનશે હે પ્રિય ભવજનો !
 તે આસ્તિકપણના આ છ લક્ષણો તમારા દૃઢ્યમા સદા મનન કરજો
 તે આ પ્રમાણે-૧ તીર્થ, જિન અને શુદ્ધ ઉપર ભક્તિ, ૨ ધર્મશાસ્ત્રને
 પ્રિય રૂપિ, ૩ દયા, ૪ સુખાનંદાન, ૫ પ્રિયનયન, અને ૬ વિવેક, આ
 છ લક્ષણોથી યુક્ત એવો આસ્તિક ભવ્ય મનુષ્ય પોતાના માનવ
 જનને સાર્થક કરી કષ્ટરૂપ કર્મ જાળમાંથી મુક્ત થા શકે છે તેના
 આસ્તિક નરની મનોવૃત્તિ ઉપર આ બેઠિરતીજ ભાનનાનો દિવ્ય
 પ્રકાશ પડે છે તેથી આ મહાન્ ભાનના ભાનનાને માટે દરેક ભવ્ય
 આત્માએ સતત યત્ન કરે. આ ભાનનાને નાદે નીચેનું પણ સદા
 અમરમા રાખવું

“ આત્મનૈર્મલ્યજનની જનની પુણ્યસતતે ।

ધારિણી ધર્મવીજસ્ય બોધિદુર્લભભાવના ’ ॥ ૧ ॥

આત્માને નિર્મલતા આપનારી, પુણ્યની શ્રેણીને પ્રગટ કર
 નારી અને ધર્મના બીજને નાસ્ત કરનારી એવી બેઠિરતીજ
 ભાવના છે

શ્રીયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા-
 સ્તચ્છિપ્યા વિજયપ્રપૂર્વકમલા સૂરીશ્વરા રાજિતા ॥
 તચ્છિપ્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયેરેપાત્ર સમાવિતા ।

સ્વસ્થાતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

૧૨ ધર્મદુર્લભ ભાવના

વનના પનિન પ્રનાહને પ્રગટ કરનારી, અને પરિપુરિત મુગ્ધાતિને સંપાદન કરાવનારી ર્મદુર્લભ ભાવના અત્યંત ઉપયોગી છે, જ્યારે બોધિષ્ઠીજ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ધર્મ સાધનાની પ્રવૃત્તિ વાય છે, તેવી બોધિષ્ઠી-જની ભાવના પરી ર્મદુર્લભ ભાવનાનો જ મ રાખ-

નામા આવ્યો છે

આ નિકટ સસારમા ર્મને જાણનાની મામત્રી પ્રાપ્ત થવી અતિ દુર્લભ છે ર્મનું શરણુ કરવું, અને ર્મભાવની સંગતિ કરવી તે કો, વીરલા પુરુષનેજ પ્રાપ્ત થાય છે જ્યારે મોહની મદના અને કુર્મની ઉપગમતા થાય છે, ત્યારેજ ર્મ ઉપર અક્ષા પ્રગટે છે સમા-રની વાસનાથી વાસિત થયેલા જીવને વિષય, ક્ષયાય સ્ત્રી, પુત્ર અને ધનાદિકમા જેવી પ્રીતિ થાય છે તેનિ પ્રીતિ જો ર્મની અપ્ર થાય તો તે આ મસારના સમગ્ર દુષ્કર્મો નાશ કરવાને સમર્થ થઈ શકે છે

એક સમાગીજીવ નિરતર મુખની ઇચ્છા રાખે છે, અને પોતાના જીવનને મુખી કરના તન, મન અને નયની ચત્ત કર્યા કરે છે, પણ તે મુખ થનાનું કાળુ શુ છે? તેનો તે નિચાર કરતો નથી તે મુખ થનાનું ખરું કારણુ ર્મજ છે, જ્યારેમુધી સસારી જીવ તે ર્મ તરફ આકર્ષ કરતો નથી ત્યારેમુધી તેને મુખની પ્રાપ્તિ થવાની નવી બીજ વાન્યા પિતા ધાન્યની પ્રાપ્તિ શી રીતે થઈ શકશે? આ જગતમા મ જાપછ, ચક્રનર્તીપણુ, ઇદ્રપણુ અને હનરે તીર્યકરપાત્ર પણ ર્મવીજ પ્રાપ્ત થ, શકે છે ર્મના દિવ્ય પ્રભાવની આગળ કો, પણ પનાઈ દુર્લભ નથી ઉત્તમ કુલ, રૂપ, ઔચર્ય, બલ, સ પદા અને મૌલાન્ય પગે પામના તે ર્મવીજ પામી શકે છે સામ્રાજાર વખે છે કે—

“ચિન્તામણિર્નિધિર્દિવ્યઃ સ્વર્ધેનુઃ કલ્પપાદપઃ ।

ધર્મસ્યૈતે શ્રિયા સાર્ઘ્વ મન્યે મૃત્યાશ્ચિરન્તના ॥૧॥”

ભાવાર્થ —ચિન્તામણિ, દિવ્ય નિધિ, કામધેનુ અને કલ્પવૃક્ષ

એ લક્ષ્મીની સાથે ઈર્ષના લાખા વખતના મેનકે છે, એમ હું માનું
 ■ અર્થાત્ જ્યાં ઈર્ષ દેવ ત્યાં તેઓ તેના મેનક તરીકે રહે છે

■ ધર્મો નરોરગાધીશ—નાકનાયકવાહિતામ્ ।

અપિ લોકત્રયીપૂજ્યા શ્રિય દત્તે શરોરિણામ્ ॥ ૨ ॥

ભાનાર્થ—ધર્મ જીવોને ચક્રવર્તી, નરોદ્ર તથા દેવેદ્રોએ
 ઓછી અને નહીં લોભા પૂજ્ય એવી લક્ષ્મી આપે છે ૨

હો ભન્ય આત્મા! આનું ઈર્ષનું મહાત્મ્ય જાણી તેને પ્રાપ્ત
 કરના માટે તું મતલ યત્ન કરજો ઈર્ષ એ મનુષ્ય જીવનમા દિવ્ય
 પદાર્થ છે જેમ સૂર્ય નિના દિવસ, ચંદ્ર નિના રાત્રિ, જીવ વગર
 શરીર, દીવા વગર ઘર, નિધા નિના મનુષ્ય, નેત્ર નિના મુખ, છાયા
 નિના વૃક્ષ અને જ્યાં નગર ઈર્ષ સોભતા નથી, તેમ ધર્મ નિના જીવ
 સોભતો નથી તે ઈર્ષ સોભીને વેશ, નિર્મિતને જન, અનાથનો નાથ
 અને ગુણરહિતને ગુણના સમુદ્ર સમાન છે આવા મહાન ઈર્ષનો
 આશ્રય કરવાને તું સ । સાનનાન રહેજો

હવે એ ઈર્ષનું સ્વરૂપ કેવું હોય? તે જાણતું જોડો, જેમણે
 કેવળજ્ઞાનનો આ જગતના સર્વે ભાન જાળ્યા છે, અને જેઓ નિષ્પ-
 લપાન, મહોપદાગી તથા શ્રીવીતગગ કહેવાય છે, તેના શ્રીચરિત્ર ત
 પ્રભુજ ધર્મના સ્વરૂપને યથાર્થપણે પ્રકાશમાન કરે છે તે ઈર્ષના
 મુખ્ય દશ પ્રકાર કહેવા છે જેમ—

■ તિતિક્ષા માર્દવ શૌચ આર્જવ સત્યસયમૌ ।

બ્રહ્મચર્ય તપસ્ત્યાગા—કિંચન્ય ધર્મ ઉચ્યતે ॥ ૧ ॥

ક્ષમા માર્દવ, શૌચ આર્જવ—સરળતા, સત્ય, સયમ, બ્રહ્મ-
 ચર્ય, તપ, ત્યાગ અને અકિંચન્ય એ દશ પ્રકારનો ધર્મ કહેવાય છે ૧

આ દશ પ્રકારના ધર્મને યથાર્થ જાણનાર શ્રી ચરિત્ર ત ભગ
 માનજ છે કારણકે, તે પ્રભુએ કેવળજ્ઞાનના પ્રભાવથી જગતના સર્વ

ભાન જાણી લીધા કે વીતરાગપણને લીધે તેમની નાણીમા અસ-
ત્યતા આવતી નથી તેવી તેઓએ પ્રત્યક્ષે વર્મ સત્યજ હોય છે,
એના યથાર્થ પ્રત્યક્ષે ર્મના પ્રસાદથી મનુષ્ય ઉભય લોકના
કલ્યાણે પ્રાપ્ત કરી શકે છે આ વિધિ ઉપર પ્રસંગી ગ્રંથે કુદન્તનુ
મહાન ગ્રંથ એ ર્મને આગ્રજ ચાલે છે માનુષી અને દેવતાનું
ઉચ્ચ સમૃદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરનાનું મુખ્ય સાધન ર્મજ છે વર્મનો દિવ્ય
મહિમા અલુપ્ત અને આનંદજનક છે આ મસારમા તીર્થંગપણું,
ઈંદ્રિય, ચરનર્ત્તિપણું, અને વામુદેવપણું એ ર્મધીજ સપાદન
ધાય છે ઉત્તમ જાતિ, કુવે ૩૫, બલ, અધ્યય, મપદા, અને સૌભાગ્ય
વગેરે ઉચ્ચ ભાનો તે ર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષના મધુર ફલરૂપ છે આ
મસારરૂપ ભયરૂ અટવીમા ભરકનાગ ભવ્ય આત્માને તે ર્મજ
માર્ગદર્શક વાય છે તે પિતાની જેમ રક્ષક છે, માતાની જેમ પાપક
છે, મિત્રની જેમ પ્રેમી છે, અને બધુંની પેડે એકી ૨

૧ વાનિના ન કહે, સમભાવે ગ્રંથે, પરભાનને સર્વથા અ-
ન્ધિય જાણે પરપુરુષમા આમકી નહી, સ્વભાનમા નહે, તેજ જ્ઞાન
અને વેગવ્ય કહેનાય છે ૨ પગ્ની કલ્યા, આશીભાન રીનપાડ કર્મ-
ધીનતા, જન્મમળા અજ્ઞાન એજ પગ્મ કુખ છે ૩ આત્માને
ગમેતો બતાવે, આત્માને ઓવખાવે તે મદગુરૂ જાણવા ૪ આત્માને
શાંતિતો જાણે તેજ વિવેક અને મમકીત ૫ આત્મજ્ઞાન ગિનાય
બાહ્ય જ્ઞાન તે આત્મગુણનો આનંદ પામે નહી ૬ જે આત્માના
ર્મને બતાવે કર્મજાવધી મુકાવે, તે ગુરૂ સજ્જન કહેનાય ૭ આત્મ
બોધ, અનુભવજ્ઞાન અર્જજ્ઞાન, તે જ્ઞાન જાણુ ૮ મર્ વસ્તુને
દન જાણે છે ૯ જ્ઞાનચેતના જાણે ત્યાં પોતાની કથા પોતે કહે
૧૦ સમકીત છીપ સમાન છે, તેમા ગુરૂના વચન મોતી મમાન છે-
૧૧ વૈરાગ્ય તે કલ્પવૃક્ષ આનંદ તે મુખ, ગુદ્ધભાન તે ચદ્રમા કલ્પ-
વાય ૧૨ ચેતના બે પ્રકારની છે, તેમા જ્ઞાનચેતના તેવી મોક્ષ અને
કર્મચેતનાથી મન ધાય છે ૧૩ જ્યામુવી દ્વયમા પ્રમાદ છે, ત્યા-
મુધી પરાધીનપણું ૧૪ વૈરાગ્ય ગૃગારની સાથે હોય નહિ અને
ગૃગારની સાથે વૈરાગ્ય પણ હોય નહિ, જ્ઞાન તે વૈરાગ્ય સાથે અને
વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનસાથે હોય પણ શુદ્ધ હોય નહિ ૧૫ નિતગગના વચનની
અસરની વિપય, કથાય, નિશ્ચા ન લાગ્યા તો જાણુ કે, નિતરાગના

વચન કાને સાસળ્યા નથી ૧૬ જગતનો માર્ગ પ્રમાનો છે, અને મોક્ષ માર્ગ અપ્રમાદનો છે

મન વચન કાયાથી કરેલ કર્મ, તે તપ સજ્જમાદિ શુભ વ્યાપારે નારા પામે ૧ સગાએ રહેલ કર્મ, શુભ ઉપયોગે નિજરે ૨ મિથ્યાત્વના બાધેલા કર્મ, સમ્યક્ત્વથી જાય ૩ અવિરતીના બાધેલા કર્મ વિરતી કરનાથી જાય ૪ કપાયથી બાધેલા કર્મ, ઉપશમાદિકથી જાય ૫ પ્રમાદથી બાધેલા કર્મ, અપ્રમાદથી જાય ૬ અંદ્રિય વિચયના બાધેલા કર્મ તપસ્યા કરનાથી જાય ૭ શુદ્ધ ઉપયોગે કર્મ પાતાના દ્રવ્યગુણપર્યાયમા તત્ત્વામા ૮ અશુદ્ધ ઉપયોગે રાગદ્વેષ, તદ-ઉપયોગે કર્મ ૯ ૬ ગુણ ઉપયોગે પુણ્ય ૧૦ અશુભ ઉપયોગે પાપ ૧૧ પાપે અસાતા ૧, પુણ્યે સાતા ૨ કર્મે સસાર ૩ અને કર્મે મોક્ષ ૪ ૫ તે આત્મસ્વભાવ જનિત ૫ અને પુણ્યપાપ તે કર્મ-જનિત ૬ પુણ્ય તે બધું છે, ભોગ છે, આશ્રવ છે, અને ક્ષય પણ છે

કર્મ તે સવરૂપ છે, નિર્જરૂપ છે, અને અક્ષય છે તે સમ કીતીને હોય, જ્યાંથી જીવ સકલ્પવિકલ્પમા પ્રણમે છે ત્યાંથી કર્મ બધાય છે જીવ નિર્વિકલ્પભાવે પ્રણમે ત્યાં કર્મ નીપજે ચિક-દષ્ટે કર્મ, નિર્વિકલ્પે કર્મ કર્મચેતના તે રાગદ્વેષરૂપે પ્રણમવુ કર્મરૂપ ચેતના તે ઉચ્ચ આત્મા કર્મને વેદવુ ૬ યકર્મ તે આઠકર્મ, ભાવ કર્મ તે ગાદ્વેષાદિ અશુદ્ધ પરિણામ નોકર્મ તે પાંચ શરીર, કર્મ ચેતના તે ૪૫ જીવને ક્ષાય કર્મરૂપ ચેતના તે એકેદ્રિય જીવને હોય જ્ઞાન ચેતના તે સમકીતીને હોય, પરાક્રમ તે ઉદ્યાનુસારે, બધું તે શરીરનું, વીર્ય તે આત્માનું, દ્રવ્યનિર્જર તે કર્મની વરગણને ઘડા-ડવી ભાવનિર્જર તે રાગદ્વેષ મોહાદિનું ઘડાડું તે દ્રવ્યજ્ઞાન તે શાસ્ત્રાદિનું પદ્મરૂપ ભાવજ્ઞાન તે આત્માના સ્વરૂપનું જાણપણ, અ-જ્ઞાનીનો નિશ્ચય તે જન્મમરણનું કારણ છે, અને જ્ઞાનીનો નિશ્ચય તે મોક્ષનું કારણ છે

આવા કર્મને મારે પ્રત્યેક લાભ્ય પ્રાણીએ આદર કરવો જો-ઈએ જે જીવ એવા કર્મથી વિમુખ રહે છે, તે જીવ પાતાના માનવ જીવનનો દુરૂપયોગ કરે છે વૈરાગ્યરૂપ અમૃતસાગરમા મગ્ન રહેવા

મહાત્માઓ પાકાર કરીને કહે છે કે, હું ભવ્ય છું' તુ પ્રમાદ અને મોહને વશ થઈ વર્મનો અનાદર કરીશ નહીં આ સંસારના મોહનો કેદ તને ઉન્માર્ગ ચડાવી દેશે એ કેદને લીધે તારામાં ભતિ વગેરેના અભિમાન, કોવ, પ્રમાદ વ્યાદિ દુર્વ્યમનો અને બીજા દુર્ગુણો પ્રગટ થઈ આવશે, જેથી તુ આ ભવસમુદ્રને તારનારા જિનવર્મને ભુલી જઈશ, અને ઉલટી તારા દૃષ્ટિમાં સંસારસુખની વાસનાઓ વારં વાર પ્રબળ થઈ આવશે અને મોહી આત્મા' તુ સત્વર ચેતીને વર્મરત્નને સંપાદન કરના પ્રયત્ન કરજે પશુપાળ જેવા અવધ પુણ્યવાસા પ્રાણીઓને જેમ ચિંતામણી રત્ન મુખે પ્રાપ્ત થતું નથી, તેમ સમ્યક્ત્યાદિ ગુણરૂપ વભનમરના પ્રાણીઓને ગુદ્ધ વર્મરૂપ ચિંતામણી રત્ન પ્રાપ્ત થતું નથી તેના અર્થને દર્શાવનારી નીચેની ગાથા જૈન આગમમાં પ્રખ્યાત છે—

જહ ચિંતામણિરયણ, સુલહ નહુ હોઈ તુચ્છવિહવાણં
ગુણવિહવવજિઆણં, જિયાણ તહ ધમ્મરયણંપિ ॥ ૧ ॥

હું પ્રાણી' તુ તેના વર્મરત્નની પરીક્ષા કરી તેણે એવન કહનાને સદા તત્પર રહેજે વ્યામુધી એ નિવ્ય અન સર્વગાહિત અર્થને આપનારા વર્મરત્નની પરીક્ષા કરનાને તુ મમય થઈશ નહિં ત્યામુધી તાર બીજા બધું કહાપણ નકામું થઈ જવાતું છે પુરૂષમાં ગમેતેવું ગિદપ ચાતુર્ય હોય, ક્ષેત્રકોગલ્ય હોય આદર્શ તથા ગૌર્ય નિક ગુણોમાં કુળાળતા હોય, અને રત્નાદિકની પરીક્ષા કરનાની ઉચ્ચ જાતની નિપુણતા હોય પણ જો તેનામાં સત્ય વર્મરત્નની પરીક્ષાતું ચાતુર્ય ન હોય તો તે સર્વ નમમું છે, તેથી હું છું' તુ વર્મરત્નનો ખરો ઝંઘેરી બનજે, કે જેથી તારા બીજા બધા ગુણો ઉચ્ચ મેટીના ગણાને જો તુ તે વર્મરત્નનો ખરો ઝંઘેરી બનીશ તો તે વર્મરત્નનો ઉચ્ચ લાભ મેળવનાને તુ ખરો ભાગ્યગાળી થઈશ

હું આત્મા' તે વર્મરત્નને જૈન વિક્ષાનો એક અદ્વિતીય દેવ-વૃક્ષની ઉપમા આપે છે દેવતાઓના લોકમાં રહેલ કલ્પવૃક્ષ તો આ લોકના પુણ્યવિ-મુખોજ આપે છે, અને તે વર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષ સ્વર્ગ

તથા મોક્ષના શુભ આપે છે તેથીજ તે વર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષ અદ્વિતીય અથવા અપૂર્વ કહેવાય છે તેને માટે નીચેની ગાથા પૂર્ણ સાબીતિ આપે છે

“ જિણધમ્મો ચ જીવાણ અપુત્તો કપ્પપાયવો ।

સંગ્ગાપવગ્ગસુસ્થાણં ફલાણ દાયગો ડમ્મો ॥ ૧ ॥

હે જીવ' આ પવિત્ર ગાથાને તારા દેવમા ગા । ગાળી તે પ્રમાણે નર્તનને વલ્લ કરજે અર્થાત્ તે અપૂર્વ વર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષની શિવળ ગાનિ થકે અને શુભદારી હાવાનો આશ્રય મળે તેના આશ્રયથી તને આ સમારના આર્થિ, વ્યર્થિ અને ઉપારિના અતનયો નડરો નહિ તારી ભવ્ય ભાનનામા વચાગે ધમે તારા દેવમા આન દના ઊર્મિઓ ઉછળગે, અને સમતાની નુધા પ્રમરગે

હે ભવ્ય આત્મન' તારા દેવમા આ રમદુર્લભ ભાનનાને સ્થાન આપજે, તે ભાનનાના બળથી તુ અનેક પ્રમારના વાભો મેળવના સાથે મનુષ્ય જીવનની ઉચ્ચ કોટી મેલવી મકીશ અને તારા અતરમા આત્મશ્ચેતિનો રમગ પાટી શકીશ, ભગનાન્ તીર્થંદ્રોએ આ નિધિનો મહાન્ ઉપમાર કરનાને મારજ રમની પ્રરૂપા ॥ કરી છે અને તે ઠારા પ્રાણીઓને કલ્યાણના માર્ગે બતાવા છે જગતના સર્વ જીવો ઉપર દયામય વર્મરૂપ અમૃતને નર્તવનાને મારજ તે મહાત્મા દેનારિદેવની પ્રવૃત્તિ યથા છે, અને તે પ્રવૃત્તિ ભરત ક્ષેત્રની જુમી ઉપર સર્વ ર્મોની અન્ન સંપૂર્ણ નિજ્યવતી ધર્મ છે તેા સારા મિત્રરૂપ પરમ ગુરૂરૂપ, અને તે મોક્ષના માર્ગમા રથરૂપ એના તે ધમનો આશ્રય કરના તન મન, અને નનથી પ્રયત્ન કરવો ને, એ તેને માટે નીચેની ગાથાની ઉપાપા નેનાવાયો એકે અવાગે કહે છે—

“ ધમ્મો વધુ સુમિત્તો ચ ધમ્મો ચ પરમો ગુરુ ।

મોક્ષમગ્ગપયદ્વાણ ધમ્મો પરમસદ્ગો ' ॥ ૧ ॥

ભાનાર્થ — જિન ર્મ નિષ્પત્તિમા સહાય કરનાર બધુરૂપ છે, તે સારા મિત્રની જેમ હિતમગી છે, તેમ અસત્ય માર્ગમાથી પાછો

નાથના ગુરૂપ છે, અને મોક્ષ માર્ગે લાગ્યામાં ગુરૂપ છે ૧
હે ભાગ્યવાન! તું આ ઉપગતી ગાથાનું સર્વ અમરુ કડી આ
બારમી ધર્મદુર્લભ ભાવના ભાવજો, અને તારા મનુષ્ય જીવનનો
ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવાનેમાટે શ્રીજિનર્મની મદદ આશાના કરજો

॥ इति धर्मदुर्लभ भावना ॥

શ્રોયુક્તા ગણિનોઽત્ર મુક્તિવિજયા જાતાસ્તપોઽલકૃતા—
સ્તચ્છિન્ન્યા વિજયપ્રપૂર્વકમૂલા સૂરીશ્વરા રાજિતા ॥
તચ્છિન્ન્યૈર્વિનયપ્રપૂર્વવિજયૈરેપાત્ર સમાવિતા ।
સ્વસ્વાંતે શુભભાવના ભવિજનસ્વાતપ્રમોદપ્રદા ॥ ૧ ॥

આત્મ ભાવના

ગણ અનુપ્રાન કરતું એ માત્ર અનગ્ય દર્શન્ય છે
યોગના અનુપ્રાનથી પાપનો ક્ષય થાય છે, અને તેથી
આત્માનું દર્શન વાય છે—યોગના અવધી દૃઢપ્રહારી
અને ચીલાતીપુત્ર જેના અગર કર્મના કરનાર પણ
સંગતિને પામ્યા છે જેને મોક્ષે જાય છે, તે તે યોગને
અનવધીને જાય છે, ને યોગ આઠ પ્રકારનો છે, યમ,
નિયમ, આમન, પ્રાણયામ, પ્રત્યાહાર, સાન્ન્યા, ધ્યાન

અને મમાપિ-પહેલા યમના પાલન છે, અહિંસા, મત્ય, અસ્તેય,
બ્રહ્મચર્ય, અપનિગ્રહ પ્રથમ અહિંસામત કેની રીતે પાલન તે આ
જગતમાં ગહેલા મર્ત જાતિના જીવો એકે કાચના જીવો તેમની
હિંમા જનથી વચનથી, અને કાચાથી કરવી નહી, કંગાચી નહી,
અને કર્તાને અનુભવની નહી, જે પહેલા ગયા વચમાં જીવોની હિંસા
મે અજ્ઞાનથી મોહથી દોષાદિથી કરી હોય તેને વાત ના નિંદુ કુ,

ગરદુ છુ કે એ મારી બુધ થ, છે, વર્તમાન કાવમા સવર છુ, કેતા કરતો નથી, અને આવતા નાવને માટે યાવત જીવન મુધી પચ્ચ-
ખખાલ કરે છુ કે, કેા જીવની નિરામના કરીશ નહિ, કેાને દુખ
આપતુ હોય ત્યારે પહેલુ પાનને પૂછતુ કે, તુ જે બીજાને દુખ
આપે છે, તે દુખ કદાચ બીજે કોઇ જો તુને આપે તો કેતુ
લાગે ? ત્યારે તારા મનમા થાય જે મને તો સાર ન લાગે,
ત્યારે જો તને સાર ન લાગે તો બીજાને પણ સાર નહિ લાગે, માટે
કોઇ જીવને દુખ આપતુ નહિ જે કાંઇ બીજાને દુખકાપક તે આ
પણને પુત્રીને પત્રી બીજાને દુખ આપતુ કાનલકે આત્મા મર્ચને
મર્ચો છે આ મહાનત બરોબર પાનવાવી તે માણસ જ્યા જાય છે,
ત્યાના માણસાનો અને નિર્ધર્યાના જેરલાન શાન્ત થઈ જાય છે

બીજુ સત્ય મહાનન કોઈથી, લોભથી, લાચથી, હાસ્યથી,
અસત્ય બોલતુ નહિ, મનથી, વચનથી, કાયાથી, યાવજીવિત પર્થત
અસત્ય બોલીગ નહિ, બોલાવીશ નહિ બોલતાને અનુમાદીગ નહિ
પૂર્વે અજ્ઞાનથી, મોહથી, કોરાઈથી જે અસત્ય બોલાયુ છે તેને
વારવાર નિદુ છુ, ગરદુ છુ, વનમાન કાળમા અસત્ય બોલતો નથી,
અને આવતા કાળને માટે યાવજીવિત પર્થત અસત્ય બોલવાનુ
પ્રત્યાખાન કરે છુ, એમ બીજુ મહાનન પાવીશ આ મહાનતમા
કદાચ બોલતુ પડે તો જેતુ દીડુ હોય, સાલજયુ હોય, અને અનુ
ભવ્યુ હોય તે બોલતુ, તેમા પણ નિચાર કરી મનને સત્ય લાગે તે
બોલતુ સામા માણસને આપણો આગય સમજાય, અને છાપ પડે
તેતુ બોલતુ વિદ્વતા ભરેલા વાક્યથી સામા ન સમજી શકે તેમ ન
બોલતુ તે પણ સામાને હિતકારી હોય તો બોલતુ હિતકારી હોય
પણ સામાને દુખ લાગે તેતુ હોય તો ન બોલતુ ત્યારે સત્ય
હિતકારી, અને પ્રિયકારી જેતુ વચન કામ પડે તો બોલતુ, બનતા
મુધી મૌનપણે રહેતુ આ મહાનન બરોબર પાળવાથી વચનસિદ્ધિ
લાય છે

અસ્તેય મહાનત મેઈની કાંઈ પણ વસ્તુ તે જીનીની રત્ન વિના
લેવી નહિ, પૂર્વે જે અજ્ઞાનથી, મોહથી, લોભથી, જે કાંઈ પારકી
વસ્તુ ચોરીની લીધી હોય તે નિદુ છુ, ગરદુ છુ, વર્તમાન કાવમા
કદા વિના લેતો નથી, અને આવતા કાવ માટે યાવત જીવિતપર્થત

મન વચન કાયાએ કડી ચોરીના પચ્ચખ્યાણ કડ છુ, કે યજ્ઞીની રજા ગિવાય માટે નમ્તુ મહુણ કરવી નહિ આ મહાવ્રત બરોબર પાવનાવી મનમા ઇશ્વર નમ્તુની ઇચ્છા હોય તે તત્કાળ પ્રાપ્ત થાય છે

બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રત—મન જાતિની સ્ત્રીઓ દેવની, મનુષ્યની, અને તિર્યચની તેની સાથે અબ્રહ્મચર્ય એવનનો ત્યાગ કરે છુ, સ્ત્રીએ સન પુરુષો સાથે અબ્રહ્મચર્યનો ત્યાગ કરવો, પૂર્વે જે અજ્ઞાનથી, મોહથી, અને રાગથી જે અબ્રહ્મચર્ય એવુ હોય, ઇચ્છાઓ કડી હોય, નિયાણા કર્યા હોય, તેને મન વચન કાયાએ ઠરી વાર વાર નહુ છુ, ગરહુ છુ, કે એ ભાગી બૂલ થઈ, વર્તમાન કાલમા બરોબર બ્રહ્મચર્ય પાલુ છુ, આવતા જાવને માટે યાત્રા જીવન પર્યંત મનથી, વચનથી, અને કાયાથી બ્રહ્મચર્ય પાલીગ અબ્રહ્મચર્ય મેલીગ નહિ, મેનરાવીગ નહિ, સેનતાને અનુમોદિશ નહિ, આ બ્રહ્મચર્ય પાવના માટે નીચેના બોલો અનરથ પાલનાથી બ્રહ્મચર્ય બરોબર પળી ગકે છે, પુરુષોએ સ્ત્રીને ગગધી જોવી નહિ, તેની માથે એકાતમા વિષયની વાર્તા કરવી નહિ, તે જ્યા ગહેતી હોય ત્યા દિવમે અથવા રાત્રે ગહેવુ નહિ. તેના અગોપાગ અને ગરીરના અવયવો દેખવા નહિ, મનુષ્યના કે તિર્યચના મૈથુન જોના નહિ, પૂર્વે ભોગવેલા નિયમો યાદ કરના નહિ, કામ ઉપજે તેવી વાર્તાઓનાવા પુસ્તકો વાચના નહિ, મિત્ર, અને પ્રમાણથી અધીક આહાર કરવો નહિ આ બોલો પુરુષોએ સ્ત્રી વિષે અને સ્ત્રીઓએ પુરુષ વિષે બરોબર પાલના જો, એ, તેથી બ્રહ્મચર્ય બન્યુ રહે છે બ્રહ્મચર્ય બરોબર પાવનાવી તેને ઘણુ બધુ વધે છે, અને કોઈની પરાલન પામતો નવી, અને યાદરાજી વરે છે

અપરિમહ મહાવ્રત—સચિત અને અચિત મન પગિમહનો ત્યાગ કરવો, પૂર્વે જે અજ્ઞાનથી, મોહથી, લોભથી પગિમહ મેળવ્યો હોય, અસિલવ્યો હોય, નીયાણ કર્યુ હોય, તેને વાગ નાગ નિહુ છુ, ગરહુ છુ, વર્તમાન કાલમા પગિમહનો ત્યાગ કર્યો છે, અને આગામી કાલને વિષે યાત્રા જીવન પર્યંત મન વચન કાયાએ પરિમહ ગળવો નહિ, એ પ્રમાણે આ મહાવ્રત પાલવુ મૂર્છાનો ત્યાગ કરવો, એમ પાચ યમો પુરા થયા

નિયમ—હવે નિયમને અગીકાર કરે છુ, તે નિયમના ગય બેઠ છે ગૌર, સતોપ, તપચ્ચા, ધ્યાન, ઇશ્વર પ્રણિવાન શૌચ તે મન

ગરહુ છુ કે એ માગી ભુખ થ) છે, વતમાન કાવમા સ્વર
કેતા કરતો નથી, અને આનતા જાવને માટે યાનત જીવન સુધી પર
ખખાણ કરે છુ કે, કે, જીવની વિગતના કરીશ નહિ, કોઈને દુ
આપતુ હોય ત્યારે પહેલુ પોતાને પૂછતુ કે, તુ જે બીજાને દુ
આપે છે, તે દુખ ક્યાય બીજાને કોઈ ને તુને આપે તો કે
લાગે ? ત્યારે તારા મનમા થાય જે મને તો સાર ન લાગે
ત્યારે જે તને સાર ન લાગે તો બીજાને પણ સાર નહિ લાગે, મ
કોઈ જીવને દુખ આપતુ નહિ જે કાંઈ બીજાને દુખ નાપક તે અ
પાતને પુરીને પરી બીજાને દુખ આપતુ કાળુકે આતમા સર્વ
મગ્ધો છે આ મહાનત જરોખર પાવવાથી તે માણસ જ્યા જાય
ત્યાના માણસોનો અને તિર્થ ચોના નેગસાન માનત થઈ જાય છે

બીજુ મત્ય મહાનત કોપથી, લોભથી, ભયથી, દુસ્ત્યથી
અસત્ય બોનતુ નહિ, મનથી, વચનથી, કાયાથી, યાનજીવિત પર
અસત્ય બોલીશ નહિ, બોવાવીશ નહિ બોવતાને અનુભવીશ નહિ
પૂર્વે અજ્ઞાનથી, મોહથી, ક્રોધાદિથી જે અસત્ય બોવાયુ છે તે
વારવાર નિદુ છુ, ગરહુ છુ, વતમાન કાળમા અસત્ય બોવતો નથી
અને આનતા કાળને માટે યાનજીવિત પય ત અસત્ય બોવનાત
પ્રત્યાખાન કરે છુ, એમ બીજુ મહાનત પાલીશ આ મહાનતમ
કદાચ બોવતુ પડે તો જેતુ દીકુ હોય, સાલજી હોય, અને અન
ભયુ હોય તે બોવતુ, તેમા પણ નિચાર કરી ન લાગે તે
બોવતુ સામા માણસને આપણે આશય મમજી
તેતુ બોવતુ નિદ્રતા ભરેલા વામ્યથી સામે ન
બોવતુ તે પણ સામાને હિતકારી હોય તો
પણ સામાને દુખ લાગે તેતુ હોય તો ન
હિતકારી, અને પ્રિયકારી એતુ વચન કામ પ
સુધી મોનપણે રહેતુ આ મહાનત જરોખર
થાય છે

અસ્તેય મહાનત મોહની કાંઈ પણ
લેવી નહિ, પૂર્વે જે અજ્ઞાનથી, મોહથી,
નસ્તુ ચારીની લીધી હોય તે નિદુ છુ,
કદા વિના લેતો નથી, અને આવતા કાવ

મૈત્રી, ૨ પ્રમોદ, ૩ કૃષ્ણ, ૪ મધ્યસ્થતા, ૧ “મૈત્રી” તે આ જગતના મર્વ જીવો તે મારા મિત્ર છે, તે સર્વે ધર્મિષ્ઠ થાઓ, બનને ર્મની પ્રાપ્તિ થાઓ, આ ભાનના વારંવાર ભાવવી, આથી જીવો ઉપરના પેરભાન સર્વ શાત યજ જાય છે ૨ “પ્રમોદ” જે આપણાથી ગુણે અધિક હાય તેને દેખીને આનંદિત થાવું, સર્વ પ્રાણીઓમા ગુણો જોવાની દેવો પાડવી, અને જે ગુણ દેખાય તેની અનુમોદના કરવી અને તે કૃષ્ણા ૩ કૃષ્ણ, અને ભાવવી કૃષ્ણી દ્રવ્યવી દુષ્ણી-યાને બનતી મહેનતે સહાય કરવી ભાનવડી ર્મ ગહિત જીવોને ર્મ પમાડવો, કૃષ્ણા મહાવીર પ્રભુ જેવી ભાનવી તે પ્રમાણે સર્વ જીવોને શાસનના રસીક બનાવવું, અર્થાત્ આ દુનીયાના સર્વ જીવોને મોક્ષના અભિલાષી બનાવવું, મર્વને મોક્ષે મોકલવા માટે યથા-શક્તિ પ્રયત્ન કરે, અને તે પ્રમાણે બનતા પ્રયાસે જીવોને ર્મમા નોડવા કોઈ આપણી પામે આવે કે તરત બીજી વાતો ન કાઢતા ર્મની વાતો કાઢવી અને એકાતમા હોજો ત્યાં પછી એમ વિચારવું કે કયા જ્યા ઉપચારોથી આ મનુષ્યોને કર્મબંધનથી છોડાવું, અર્થાત્ કર્મબંધનથી મુક્ત કરે, ૪ મધ્યસ્થતા, દેવ અથવા ગુરુ ર્મના નિદનીક હોય, અનેક અનુગુણનાળા હોય તો પણ તેના અવર્તનાદ બોલના નહિ, પણ બનતા પ્રયામે તેને ધર્મ પમાડવો, ઉપર પ્રમાણે જો તે અગીકાર ન કરે તો પછી તેના કર્મ તે જાણે એમ ઉપેક્ષા કરવી “સતોષ” પો ગહીક વસ્તુઓમાથી જેમ બને તેમ પદા ધરાવવી, અર્થાત્ પોતગહીક વસ્તુપરથી મમતા ઓછી કરવી મતોષ રાખવો, તપ નમુકાંગી, પોરમી, એકાસક્ત, આબેલ ઉપનામ, છકું, અને અકુમ જેમ બને તેમ મગીમની શક્તિ ક્ષીણ ન થાય તેમ ઇદ્રિઓ બંધનાન પણ ન થાય, આર્તધ્યાન પણ ન થાય, મુજ રહેવું પણ ન પડે અને જ્ઞાન ધ્યાન નુબેધી થાય, એવી રીતે યથાશક્તિ તપસ્યા કરની, તપસ્યા એક ઉપનાસને કહેતા નથી પરંતુ તપસ્યા બાર પ્રકારની છે ૭ બાહ્ય, ૭ અભ્યંતર એવી નિગતર બાહ્ય પ્રકારની તપસ્યા થોડી થોડી કરની

“આધ્યાય” મોક્ષમાર્ગ દેખાડનારા શાસ્ત્રોત્ત વારંવાર શ્રવણ કરવું અર્થાત્ મનન કરવું, અને નિદધ્યાન, તે પ્રમાણે વર્તવું અથવા પથપ્રમેદીનો, જાપ કરવો, ઝંકારનો જાપ કરવો નથર પ્રપિરાન

વચન કાયાને પવિત્ર રાખના, મન પવિત્ર તે કોઈ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, એનાથી મનને કલુષિત મેં કરતું નહિ, કોઈ આવે ત્યારે ક્ષમા કરવી, કોઈ એ અગ્નિ, અને ક્ષમા એ પાણી, પાણીથી અગ્નિ ગાત થઈ જાય ખરેખર કોઈને જીતવાનો અનસર તો જ્યાં તેના કારણો મળ્યા હોય તે વખતે ક્ષમાથી દૂર કરવો ત્યારેજ તેનું સાર્થક પણ છે કારણ વિના તો કોઈ કોણ કહે છે? મારે કારણ બને છે તે કોઈને જીતવો કોઈથી મન મવિત્ર કરતું નહિ એવીજ રીતે માન આવે ત્યારે નમ્રતા, કે મારામા હુજ કયા ગુણો પેના વધ્યા છે? પૂર્વ પુરવો જેના કે મહાવીરનાથી આદિનાં જ્ઞાન કયા? બધ કયા? અને મારે જ્ઞાન કે બધ કયા? મારે નિર્લકષ્ય અભિમાન શા મારે કંઈ છું? એમ કહી નમ્રતા પૂર્વકે માનને દૂર કરવું માયાને સંન્ય-તાથી દૂર કરી જેનું લાય તેનું વધાર્યું કદી આપતું આ પ્રમાણે કરનાથી સ્ત્રી વેં ત્રુટી પુરૂષ વે બચાય છે, લોભને નિર્લોભતાથી જીતવો અરે જીત! તારો જન્મ થયો ત્યારે સાથે નું વા મો હતો? અને આ દેહમાથી બહુજ અર્થાત્ આ ક્ષાલગુર સસારમાથી તારો આત્મા ચાલ્યો જઈ ત્યાં શું બ, જામર? કાંઈ નહિ ત્યારે શા મારે પુણ્યમા મૂર્છા રાખી સચ્ચ કર્યા કરે છે? હવે થોડા વખત પછી આ શરીરને મુક્તા તેને પણ મુક્તી દેના છે તો પ્રથમ-થીજ તૃપ્તિ એાહી કર, અને નિર્લોભપણ આર? એવી રીતે ચિંતવના કદી લોભને જીતવો.

‘ સુખ, દુઃખ, પુન્ય અને પાપ એમ્લો કરે છે, અને એમ્લોજ બોગને છે, પરલાનથી એકલો આન્યો, અને એકલોજ જઈ મારે કયા કોની સાથે રાગ કરે? એમ રાગને જીતવો.

દેવને મંથસ્થપાથી જીતવો, મારે કોળના ઉપર દ્વેષ શા મારે કરવો બેઠાએ? તે ગિદ્ધિ પામ્યો છે તો તેના પુણ્યથી પામ્યો છે એમા મારે શું? તે દુઃખી થાય છે, તો તેના પાપથી દુઃખી થાય છે તેમા મારે શું? બીજામા અનગુણ છે તો તેને બોગના પડશે, તેમા મારે શું? તેઓમા કા, ગુણ નથી, તો તેને લાલ નહિ થાય, તેમા મારે નું? મારે આન મંથસ્થપાક લાવી દ્વેષનો જય કરવો.

આવી રીતે મનને મવિત્ર ને કરતું, પણ શુદ્ધ સ્વાદિકના જેવું નિર્મળ રાખવું તેની નિર્મલતાને મારે ચાર ભાનના ભાનવી ૧

મૈત્રી, ૨ પ્રમોદ, ૩ કૃષ્ણા, ૪ મધ્યસ્થતા, ૧ “મૈત્રી” તે આ જગતના સર્વ જીવો તે આરા મિત્ર છે, તે સર્વે ધર્મિષ્ઠ થાઓ, બનને વર્મની પ્રાપ્તિ થાઓ, આ ભાવના વારંવાર ભાવવી, આથી જીવો ઉપરના વેરભાવ સર્વ શાન્ત થઈ જાય છે. “પ્રમોદ” જે આપણાથી ગુણે અધિક હોય તેને દેખીને આનંદિત થાય, સર્વ પ્રાણીઓમા ગુણો જોવાની રીતે પાડવી, અને જે ગુણ દેખાય તેની અનુમોદના રીતે અને તે કૃષ્ણા ૩ કવ્યથી, અને ભાવવી કરી કવ્યથી દુષ્ટીયાને બનતી મહેનતે સહાય કરવી ભાવયકી ર્મ ગહિત જીવોને ર્મ પમાડવો, કૃષ્ણા મહાવીર પ્રભુ જેવી ભાવવી તે પ્રમાણે મર્ જીવોન માસનના ર્મીક બનાવવું અર્થાત્ આ દુનિયાના સર્વ જીવોને મોક્ષના અભિલાષી બનાવવું, મર્વને મોક્ષે મોક્ષના મારે યથા-મર્ગ પ્રયાન કરે, અને તે પ્રમાણે બનતા પ્રયામે જીવોને ર્મમા જોડવા કોઈ આપણી પામે આવે કે તરત બીજી વાતો ન કાઢતા ર્મની વાતો કાઢવી, અને એકાતમા હોય ત્યાં પહોંચે એમ નિચારવું કે કયા કયા ઉપચારોથી આ મનુષ્યોને કર્મબંધનથી છોડાવું, અર્થાત્ કર્મબંધનથી મુક્ત કરે, ૪ મધ્યસ્થતા, દેન અવના ગુરુ ર્મના નિદનીક હોય, અનેક અનગુણનાળા હોય, તે પા તેના અવર્તવા બોક્ષના નહિ, પણ બનતા પ્રયામે તેને ર્મ પમાડવો, ઉપર પ્રમાણે જે તે અગીકાર ન હોય તે પછી તેના કર્મ તે જાણે એમ ઉપદેશ કરવી “સતોષ” પોગલીક વસ્તુઓમાથી જેમ બને તેમ નજા ઘડાવી, અર્થાત્ પોગલીક વસ્તુપરથી મમતા ઓછી કરવી મતોષ નબવો, તપ નમુદાગી, પોરસી, એકાસણુ આબેલ ઉપનાસ, છકું, અને અકુમ જેમ બને તેમ ગરીરની મક્તિ ક્ષીણ ન થાય તેમ ઘટ્ટિઓ બલનાન પણ ન થાય, આર્તધ્યાન પણ ન થાય, મુજ રહેવું પણ ન પડે અને જ્ઞાન ધ્યાન મુખેથી થાય, એવી રીતે યથામક્તિ તપસ્યા કરવી, તપસ્યા એક ઉપનાસને કહેતા નથી પરંતુ તપસ્યા બાર પ્રકારની છે ૯ બાહ્ય, ૮ અભ્યંતર એની નિરંતર બાર પ્રકારની તપસ્યા થોડી થોડી કરની

“આધ્યાય” મોક્ષમાર્ગ દેખાડનારા ગ્રાંથોનું વારંવાર અનુરંધન અર્થાત્ મનન કરવું, અને નિદધ્યાન તે પ્રમાણે વર્તવું અથવા યથયન્મેષ્ટીનો જાપ કરવો, ઝંકારનો જાપ કરવો, અથવા પ્રતિજ્ઞાન

જે જે ક્રિયાઓ કરીએ છીએ, પ્રતો મહાનતો પાલીએ છીએ તેનું ફળ પોતાના આત્માને અર્પણ કરવું, એટલે આનું ફળ જે થાય તેથી મારા આત્માનો ઉદ્ધાર થાય એવી જ્ઞાનના રાખવી, અને તેવી હું જગતનો ઉદ્ધાર કરીશ પણ પુરુષાર્થક મુખોની અભિવાદના રાખીશ નહિ તે અભિવાદના ગળનાથી મોક્ષ ફર મહે છે

૩ પૂર્વ તથા ઉત્તર દિશા સંખુખ આસન ઉપર બેઠી જેવી રીતે વીતરાગની મુર્તિ બેઠેલ છે તેની ગીના આસને બેસવું સ્થિર પદ્માસને બેસી હાથનું ચાપનું નહીં જેમ યામોચાસ સરખા ચાલે તેવી રીતે બેસવું

૪ “ પ્રત્યાહ્વા ” પાચ ઈન્દ્રિયોમાથી મનને કાઢી લેવું, અર્થાત્ પાચે ઇન્દ્રિયો કાષ્ઠમા ગળવી, સ્પર્શ ઇન્દ્રિય, રસ ઇન્દ્રિય, ધ્રાણેન્દ્રિય અમુઇન્દ્રિય, અને શ્રોતેન્દ્રિય, આ પાચેથી જે ભોગો પૂર્વે ભોગનાએવા હોય તેને યાદ કરના નહિ, અને નત્તમાનમા ધ્યાનના અવસરે પણ તે ઇન્દ્રિયોને તેમના વિષયમા જોડવી નહિ મનને ઇન્દ્રિયોથી જુદું પાડવું

“ ધારણ ” કવ્યમા નવપદ્ધતી સ્થાપના કરવી, જેવી ગીતે સિદ્ધચક્રને ગઠો આવે છે તેવી ગીતે અરિહત, મિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુજી, શૈવ જ્ઞાન ચારિત્ર, અને તપની સ્થાપના કરવી સ્થાપના કર્યામા સર્વ નિયમોથી ચાલત કવ્યે મન પ્રથમ અરિહતપ કે જે અરિહતની પ્રતિમા સિદ્ધચક્રના મધ્યમા છે. તેમા મનને બગેબર જોડી રેવું, તે અનસરે અરિહતનું ધ્યાન ધરવું, કેરી ગીતે ધ્યાન રરવું તે આગવ કહેનામા આવળે, તેના નિના બીજું કામ પણ યાદ કરવું નહિ કવ્ય આવે તો વારનાર પ્રયત્નથી ઉપ ચોગથી ફર કરવું

“ યાન ” પ્રથમ અરિહતનું યાન કરવું ત્યારબાદ અનુક્રમે નવ પદ્ધતું ધ્યાન કરવું, અરિહત ઉપર લામ રાખી વિચાર કરવો કે-અરિહત એટલે શું ? અને અગ્નિહત શાથી થવાય ? અરિ એટલે શત્રુઓ તેને હણે તે અરિહત, શત્રુઓ કોણ છે ? રાગ દ્વેષ એ મોટા શત્રુઓ છે, એને જીતનાથી સર્વે શત્રુઓનો જય થાય છે, રાગ અને દ્વેષ શાથી ઉત્પન્ન થાય ? પગ રગ્નુમા હું, અને મારાપણ માન-

નાથી રાગ દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે, પરવશ્તુ કોણ છે? આત્માથી વ્યતિ-
રિક્ત ને કાં જગતમા વસ્તુ છે તે પરવશ્તુ છે આ દુનિયામા છ
પનાર્યો છે તેમા ઈર્ષ્યાક્રોધાદિ ચાર કાર્ક ડુ ખ કરતા નથી, આત્મા
પણ ડુ ખ કરતા નથી, ત્યાં બાકી પુરુષ દ્રવ્ય રહ્યું, તે પુરુષ
ક્રમજ આ જીવોને જગતમા ચારે ગતિમા રોજો છે, મારે પદ્મ-
પુરુષ તેજ હું, અથવા તે માફ છે, આવી રીતે પરવશ્તુમા પોતા-
પણ માનવાથી તેના લાભથી રાગ થાય છે, તેના અલાભથી દ્વેષ
થાય છે, હા પ્રાપ્તિથી ગગ અનિષ્ટ પ્રાપ્તિથી દ્વેષ, જ્યા રાગ, અને
દ્વેષ છે, ત્યાં કર્મ બંધાય છે, અને કર્મ બંધનથી સસારની પ્રાપ્તિ
થાય છે, મારે પરવશ્તુમાથી મારાપણ કાઢી નાખી પોતાના આત્મ-
વશમાજ જેઓ લીન થઈ રહ્યા છે તેઓજ રાગ-દ્વેષનો જય કરે
છે, અને તે રાગ-દ્વેષ ગત્રુના જીતનાથી અરિહત કહેવાય છે હવે
આ અરિહતે રાગ-દ્વેષનો જય કેના અનુક્રમથી કર્યો? તે જાણો
જોએ, અને તે જાણી આપણે પણ તેજ પ્રમાણે વર્તન કરીએ તો
આપણે પણ અરિહત બની શકીએ તે અનુક્રમ જાણનાને મારે આ-
પણા પ્રથમ ઉપકારી પિતા શ્રી મહાવીર અને અરિહતપ્રભુનું ધ્યાન
કરતા તેઓએ અગીકાર કરેલ અનુક્રમનું તથા તેના ગુણોનું અભ્યાસ
કરીએ, તે પણ આપણા જેના મનુષ્ય હતા, પણ પોતાનું બલ વીર્ય
મારવી કર્મગત્રુઓનો જય કર્યો, તેનું આપણે પણ અનુકરણ કરવું
જોએ, પ્રથમ મહાવીરનામીએ આ સમારણ મૂલ સ્ત્રી છે, એમ
નિર્ણય કરી, રહસ્થાશ્રમ છોડી દીક્ષા લઈ પ્રથમથીજ સ્ત્રીના સનધા
ત્યાગ કર્યો ત્યારબાદ સસારમા ડુ ખનું કારણ પેસા અથવા ધન છે,
એમ નિર્ણય કરી, બાળમાસ સુધી વાચકોને, અને બીજાઓના સર્વ
ન આપી દીધું, અર્ધાત્મનનો ત્યાગ કર્યો, ત્યાર બાદ સસારનું
નરણ અજન કટુ બે જાતીનો એહ છે, અને કુકમા મનુષ્યોનો સ-
ર્ગ છે, એમ જાણી મર્યાદા રહસ્થાશ્રમ ત્યાગ કરી અમલુનિમિત્ત થપણું
અગીકાર કર્યું, નિનવ થયા બાદ ગામ અને દેરાનો ત્યાગ કરી,
અરણ્યની અંદર એકલા ચાલ્યા ગયા ત્યાર બાદ એના નિર્ણય ઉપર
આવેલા છે કે એકલા ચાલથી તેમ એકલી તપસ્યાથી સિદ્ધિ નહીં
થાય, પણ જ્ઞાન અને ક્રિયા બેઉથી સિદ્ધિ થાય છે, એમ નિશ્ચય
કરી અતિ ઉત્કૃષ્ટી તપસ્યા અને તેની સાથે ગાન, અને દિવસ સિ-
ંહપ્રભુનું ધ્યાન કરના લાગ્યા કોઈ વખત વનમા, તો કોઈ દિવસ

રમશાનમાં, કોઈ દિવસ મુના ઘરમાં, કે, દિવસ ગતીમાં એવી રીતે અનિયમિત વિહાર કરતા, અને મહા ઉત્કૃષ્ટા ઉપસર્ગો સહન કરતા આત્માને આત્મિક ગુણોથી વાસિત કરતા, પૃથ્વીતલ ઉપર નિચરતા તે મહાત્માએ મહા કઠીન અભિમહો મહુણ કર્યા હતા, જ્યાં મુઘી કેવલજ્ઞાન ન થાય ત્યાંમુઘી મારે મૌનપણે રહેવું, નિરતર ધ્યાનમાં રહેવું, કોઈને અપ્રીતિ થાય ત્યાં ગહેવું નહિ, ઈત્યાદિ ઉત્કૃષ્ટા અભિમહો મહુણ કરી, ગર્વ દિવસ અપ્રમાદિપાનામાં કાલ વ્યતીત કરતા, સાડાબાર વર્ષાતરે ઉઠે આસને બેઠા, શુકલ ધ્યાનના ધીમ્ અને નીમ્ પાયાના મધ્ય ભાગમાં વર્તતા કેવલજ્ઞાન પ્રગટ થયું કેવલજ્ઞાન પહેલા અપાયશ્ચુત રાગદ્વેષાદિ જનાથી અપાયાપગ-ભાતિશય પ્રગટ થયો અપાયાપગભાતિગયના પ્રતાપથી અભાનિઃ વૈરનાવા તિર્થ ચો, અને મનુષ્યો પાતાના વૈરભાનને મૂકી દઈ તેમની નજીકનો પ્રદેશ સેવન કરના હતા, અર્થાત્ જે સ્થળે ભગવાન હોય તે સ્થળના કેટલાક ભાગ મુઘી વૈરનાવા તિર્થ ચો અને મનુષ્યોના વૈરભાન ગાત થઈ જાય ત્યારબાદ કેવલજ્ઞાનથી જ્ઞાનાતિશય પ્રગટ થયો, જ્ઞાનાતિશયથી ભગવાન અર્હુદ એના મહાવીર લોમલોકના ભાનને જાણતા થયા, ઉપાદ, વ્યથ, અને છુનયુક્ત પનાર્થો અતીત અનાગત અને વર્તમાન એ ત્રણે કાલના દ્ર યોના અનંત પર્યાયો દેખતા જાણતા થકા નિચરતા હતા

ત્યારપછી પૂજા અતિશયથી દેવતાઓ, ધર્મો, ભુવનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિર્નિ અને વૈમાનિઃના દેવો આવી ભગવાનની ભક્તિ સેવા કરના વાગ્યા ત્યારપછી વચનાતિશયથી દેશના દેવાને માટે દેવતાઓ પાતાની ભક્તિ જાણાવતા અતિઅશ્ચુત સમનસંગળની સ્થના કહે છે પ્રથમ વાયુકુમાર દેવો એક એજન પ્રમાણ ભુમીને શુદ્ધ કરે છે વ્યતર દેવો મુનાર્ અને સ્વથી ભુમિની પીઠિકા બાધે છે, પત્રી રૂપાનો ગઠ અને સોનાના કાગરા રચે છે, તેને ચાર દરવાજા, તેના ચાલીસા હજાર પગથીયા, ત્યારપછી જ્યોતિર્થીદેવ એનાનો ગઠ, અને રત્નના કાગરા, એમ બીજે ગઠ રચે છે તેને પણ ચાર દરવાજા, તેના વીસ હજાર પગથીયા, ત્યારપછી વૈમાનિઃ દેવો રત્નનો ગઠ, અને મણીરત્નના કાગરા, એમ ત્રીજે ગઠ રચે છે, તેને પણ ચાર દરવાજા તેના વીસ હજાર પગથીયા એમ ત્રણ ગઠના કુલ એ રી હજાર એનાના પગથીયા હોય છે

ત્રીજા ગદના મધ્યભાગમાં રત્નમય સિંહાસન (ચેતરો) ગયે છે, તેની વચમાં સુગન્ધમય અરોહ વૃક્ષ આખા સમન્સરણમાં ફેલાયેલો છે, નીચે ચાલે દિગ્ગાએ ચાર સિંહાસનો પાદપીઠ મહિત છે, તેના ઉપર પૂર્વદિશાની સન્મુખ ભગવાન બેઠે છે જ્યાં પ્રભુ દેગના આપે ત્યારે પ્રભુ ચતુર્ધુએ બેઠેલા દેખાય છે, (કારણકે ત્રણ દિશાએ ત્રણ પ્રતિબિંબો ભગવાનના જેવાજ દેવતાઓએ સ્થાપન કરેલા હોય છે) દેવતાઓ આખા સમન્સરણમાં સુગન્ધ પુષ્પની બાતુ પ્રમાણુ વૃષ્ટિ કરે છે, દિવ્યગ્નિ પણ વર્ષે રહ્યો છે, ચામડે બનેલા બાતુએ નિર્મળ ગદ્યા છે, લામડલ પણ સૂર્યથી અગ્નિ પ્રભાનાણુ જલજલાત કરેલું છે, આકાશમાં દિવ્ય હ્રુલિનો નાદ મધુર વગે રહ્યો છે, મહાપ્રાતિહાર્યયુક્ત શ્રી જિનેશ્વર મમવસરણમાં બેઠા બેઠા ભવ્ય પ્રાણિઓને દેગના આપે છે ભગવાનના પાદપીઠની મૂનમાં અગ્નિખુણે પ્રથમ ગણનારા બેઠે છે, તેની પછવાડે મામાન્ય કેનળી બેઠે છે, તેની પછવાડે મુનિવર્ગે બેઠે છે, તેની પાછલ વૈમાનિક દેવોની દેવિઓ, અને તેની પછવાડે સામવીઓ ઉભી ગહે છે ભુનનપતિ જ્યોતિષ, અને ચતરની દેવીઓ નૈઋત્ય ખુણમાં ઉભી રહે છે ભુનનપતિ જ્યોતિષ તથા વ્યતર દેવો એ ત્રણે વાયવ્ય ખુણમાં બેઠે છે વૈમાનીક દેવો, મનુષ્યો અને મનુષ્યની સ્ત્રીઓ, એ ત્રણે પરબદા જ્ઞાન ખુણમાં બેઠે છે એમ બારે પરબદા બાજવી

હવે ભગવાન મોક્ષ લક્ષ્મીની નજીક ગયેલા જેમણે ઘાતિ-ર્મિના ક્ષય કર્યો છે ધીર, ગલીર માત્રન કોગના મધુર રાગની દેવાતી દેશના સાલણી તેમાં અનેક ભવ્યપ્રાણીઓ લીન થતા દેખાય છે, ચેતરજ આનંદની ઊર્મિઓ ઊગળી ગદી છે મર્ષ પ્રજાગ્નાતિ-ધારનો નાગ ધયેલો હોનાથી અતિ અસગકારક ગીતે એનાન ઉપાન કરનાની છુદિથી ભવ્ય રાજિને નિક્તર ને તેવી ગીતે અનેક મનુષી ભગપૂર નાણીનો નિવાસ કરે છે

દેવતાઓ, ઇંદ્રો, ચત્રવર્તિઓ, રાગઓ, મનુષ્યો, અને નિર્વ્યા પ્રભુપાસે મમ્તક નમાવી પાતાના આત્માને ધન્ય માને છે શ્રીન ગદમાં તિર્યચ, સિંહ, અને હાથી, ગાય અને વ્યાન, દસ અને બીવાડી, મોર અને મર્પાની મૃગ વિગે નિર્મર્ગ વૈ જીવિવાળા છે

ભુના અતિશયથી દુરમનાઈ ભુલીજઈ પોતાનું કુદરતી વૈર ભુલી જઈ મસ્તકો ઉંચા કરી ભગવાનની દેશનાનું પાન કરી રહ્યા છે. મસ્તકો ધુણાવે છે ગુપ્તાન બની જાય છે ભગવાન પણ વચનાતિ ગય પ્રગટ કરે છે, જગતના જીવોના હિત માટે ધર્મ દેશના જોજન ગામિની પ્રારભ કરે છે જે દેશનાને દેવો, મનુષ્યો અને તિર્થ યો પોતપોતાની ભાષામાં સમજી શકે છે દરેક એમ સમજે છે કે તેને ઉદ્દેશી શ્રી જગતાવ પ્રભુ દેશના આપે છે મધુર રાગથી દેનાતી દેશના સાભાળી અનેક ભવ્યપ્રાણીઓ લીન થતા દેખાય છે અનેક ગણુરો ને મુનિઓ પ્રભુની વૈયાનવ્ય કરી રહ્યા છે વચ્ચે સિંહામન ઉપર ચતુર્ભુજે શ્રી પરમાત્મપ્રાપ્તિ કરનાર, આસન્ન ભાક્ષ ગામી પુણ્યનાનું મહાત્મા સયોગી અનસ્થાએ પોતાએવા બેઠેલા છે, આવી રીતે કેવળજ્ઞાન ભાસ્વર અતિગયયુક્ત અર્હુતના રૂપનું અનવબન કરતું એમના એક એક પ્રાતિહાર્યના ગુણોનું વર્ણન કરતા પુસ્તકો ભરાય તેમ છે એમના ત્યાગ નરાગ્ય અને એમણે મોહરાગનો જે નિજય કર્યો છે તેપર નિવાર કરતા આખું જીવન પૂર્ણ થઈ જાય સર્વ જગતુપર અપરિમિત કલ્પના વિગેરે એમના આધ્યત્મિક સુદર અને રમ્ય છે કે, એનાપર જેમ જેમ નિવાર કરનામાં આવે તેમ તેમ અનિ આનંદ થાય તેમ છે કારણકે પ્રભુના અતિશય વિગેરે લક્ષ્મી સાદી દષ્ટિને પાઠ બહુ બેચાલકારક લાગે છે, પરમાત્માના ગુણમામભા રજન થતા છેવટે તત્ત્વમયપણ પ્રાપ્ત થાય છે.

ત્યાથી પ્રભુ પૂર્વ દીશા તરફ આવી “નમસ્તીર્થાય” એમ બોલી પ્રભુ સિંહાસન ઉપર બીરાજમાન થાય છે તીર્થંકર નામ કર્મના કલ્પથી અનેક દેવો, અને અસુરો પ્રભુની સેના કરે છે પ્રભુ સિંહાસન ઉપર બેસી દરેરાજ એક પ્રહર મુઘી યોગમુદ્રાએ ભવ્યપ્રાણીઓ પર ઉપમાર કરનાની બુદ્ધિથી અતિ ભયનાર્થક વાણીથી દેશના આપે છે અનન્ય જ્ઞાન હોનાથી દેશના બહુજ અર્થયુક્ત પૂર્વપર નિરોધ રહિત અનેક (૩૫) ગુણોનાળી ગણીર નિકળે ■ ચોનીસ અતિશયની મહત્તા અર્થની સરખામણીમાં અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ હોવાથી અત્યંત આનંદ આપે છે.

ચોત્રીશ અતિશયોનુ વર્ણન.

ચોત્રીશ અતિશયના ચારક છે તેના નામ વળીએ પીએ-એ-
 પ્રસ્વેદ, મલ, રોગે કઠી રહીત અને ચુલ મંદ તથા અભુત ૩૫
 સહીત શરીર હોય બીજો ડહીર અને માસ એ બે ગાયના હુ
 જેના ઉજળા હોય દુર્ગત રહિત મુગ ૧ મુકા તેમ પીએ આહાર
 નિહાર અન્ય હોય ચોથો ધારોધામ કમવના જેવો મુ ૧ ધી હોય
 એ ચાર અતિશય સહજના જન્મ થકી જ પ્રભુને હોય હવે ચા
 ઘાતી કમના ક્ષય થકી બીજા અગીયાર અતિશય ધાય છે તે ને કે-
 પ્રથમ માત્ર એક ચોત્રીશ પ્રમાણ મનસંગુ હોય તે માટે વધુ
 ભુનનના લોક સમાય, બીજો મનુષ્ય તિર્યચ અને દેવતા સર્વ ધાત્ર
 પોતાની ભાષામાં પ્રભુની રમીનબોલ નાણા મમળે તથા એ હુ
 પ્રભુ વીચરતા હોય ત્યા ચારે બાજુ પચીસ ચોત્રીશ નવમાટે કેરો-
 ત્પત્ર રોગ ઉપગમી જાય બીજો માહોમાહે નેસ્તાવ મધી અત્રીને
 નિર્લેક્ષ દુકાય ન હોય ચોથો અન્યથ પચચરના બાન ને કચના
 મારી મરકી ન હોય છો કતિ તે ઘણા નિનાગ ૧૦ હુ રંગુની
 ઉત્પત્તિ ન હોય, સાતમો અતિ વૃદ્ધિ ન હોય આઠે અત્રી ન
 હોય એ આઠ અતિશય પ્રભુના નિહાર લેત્ર અત્રી ને
 સાથે આગવના બે લેવનતા દશ થયા અને અત્રીને એની
 પુઠે ઉદ્યોતમય ભામ ડલ ઝલહસાર કરતુ રહે એર અત્રીને એની
 ગય ક્ષાયિક ભાનથી હોય હવે આગણીસ અતિશય એર એર ને
 કહે છે-એક અમ્બિરલમય સિંહાસન સહચારી હોય એર એર ને
 શ્રી છનેશ્વરને મન્તકે નિરતર ધાગુ કહેલા હોય એર એર ને
 આગવ ચાલે ચોથો વેત ચામગની જોડી વીંચ્યા એર એર ને
 ધર્મચક્ર આમરામાર્ગે રહુ ચાલે છો પ્રભુના મુર્તિ સર્વેશ
 ઉચો એવો અગોકવૃષ્ય પ્રભુની ઉપર હાથા કરના એર એર ને
 ચતુર્ભુજે ગોલતી દશના આપે આઠમો અમ્બિરલમય એર એર ને
 ગઠ હોય નવમો જમીનપદ નવ મુનાર્પમય એર એર ને
 પગ મુકી ચાલે દશમો કાગ અધોમુખ થા જાય એર એર ને
 લીના પછી કેશ નખ અને રોમ વડે નહિ આઠે એર એર ને
 અર્ધ મનોજ હોય, ચૌ-મો મુગધી પાણીની કેરો એર એર ને
 જલ સ્થવના ઉપજેવા પાચે વર્ણના કુલ તે એર એર ને
 ઉધી બીટ પવસય મોલ્લો પચી મર્ પ્રતિષ્ઠા એર એર ને

વાયુ સાતુકુલ હોય અદ્વારમો વૃક્ષ સર્વ નીચા નમીને પ્રણામ કરતા રહે એાગણીસમો આમશામા દેવ દુદુલી વાજે એ ચાગ મુવના તથા અગીઆર ક્ષાલિક ભાગી અને એાગણીશ દેવોના કરેલા મલી ચોત્રીશ અતિગયના ધરનાર શ્રી અરિહુત હોય

અને કરોડોની મુખ્યામા દેવો નિરતર પ્રભુની મેનામા તેમના અતિ ઉત્તમ ગુણોથી આમ્પાઈને રહે છે અને પ્રભુપદની સેના કરી પાતાના જન્મને ન્ય મારે છે આની અનેક સમૃદ્ધિ તીર્થક્રમ નામ કર્મના ઉદયવી થાય છે પણ પ્રભુ તેમા અવિમ રહે છે, તેના જેવુ સામ્રાજ્ય નવુ જગતમા કેવલુ થયુ નથી, ત્રા લોખની પ્રભુતા તેનેજ ગોમે છે

બહારના ગઠના દરેક દ્રાગની થાસે સુદર જ નથી પણ એવી બધે નાપિમ્મો હોય છે, મમનસરના દરેક દ્વારે ધર્મધ્યજ ૧, માનવનજ ૨, ગજ નજ ૩, સિંહધ્વજ ૪ અષ્ટ મુગવ, પચાલી કુલોની માનાએ, વેદીમઉપર પૂર્ણક્રિયસ મળીમય તોરણો, નળ પતાકા, ધુપધટી, છત્ર, ગર્ભની ઉપ મુનર્ણની કુચરીઓના ગાળોથી નિશાઓને ગજનતો ગતમય નહાવનજ શોભતો હતો દરેક ગઠના મુદ્ર કમાડનાળા ચાર ચાર દ્વારો ઉપર ઇદ્રમણિના તોરણો શોભતા હોય છે, ત્રણે ગઠ ઝાકઝમાય વ રહેલા, આવી રીતે યોજન પ્રમાણના નિસતાગનાળા સમનસરખા દેવતાઓ, મનુષ્યો, અમુરાર કોટી ગમે સમાય છે, પણ સકડાસ પડે નહીં એ પ્રભુનેજ મહિમા છે આ પ્રમાણે દેશના સાલવનામા અથવા ભગવાનની સન્મુખ સ્થિર થઈ બેસી જવુ બેટલીનાર સ્થિરતા ગહે તેટલીના સમનસરખા ભગવાનની સામી દૃષ્ટિ રાખી ધ્યાનમા સ્થિર રહેવુ

વન્ય હો પ્રભુ સસાગર સમુદ્રમા જહાજ સમાન છે, આજ મારે સોના મરિખો નિસ આજ મારે મોતીડે મેહુ વુઠયા, આજ મારે આનંદ થયો ચોસઠ ઇદ્રના પુજનિમ્ના દર્શન થયા, આજ હુ મુદ્રત થયો, ચોત્રીશ અતિગય પાત્રીશગુણ સાથી, પચમજ્ઞાન, ખાર-ગુણ, એક હજાર ને આઠ ઉત્તમ લક્ષણના ધારણ કરનારા, છત્ર ચામર નિમ્ન રહ્યા છે, અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય શોભતે ખાર પચદા આગવ દિવ્ય દનિધી દેશના ઈ ભ વગને સસાગર સમુદ્રથી તારનારા એના

હે પ્રભુ! જગતાર! કૃપાનતાર! અનત ગુણે કુરી બિરાજમાન
કરુણાના સાગર! પગ્મ પૂજ્ય! માટે આત્મા જન્મ, મરણ, જગ,
આધિ, યાત્રિ, ઉપાત્રિ, ચોરાગ્રી લક્ષ શ્રવાયેનિમાહે પરિભ્રમણ
કરતો અનતા ગણાયક યથા અનતા ગરીબ રાગુ કર્યા, અનતી
કર્મની વર્ગાભાહે નિરાયેલો માટે આત્મા અમ ખ્યાતપ્રદેશી સિદ્ધનો
સાવર્મી સિદ્ધનો બળબળ્યો કર્મને વગ પડ્યો તે તમાગ આલબનથી
નતામા ગહેલા આત્માના ગુણ પ્રગટ થશે.

ત્યાગ્યાઃ સિદ્ધ ભગવાન ઉપર દષ્ટિ ગળવી, સિદ્ધ ભગવા-
નના ગુણોનું ચિંતન કરતા તેમા જિવર યાત્રુ, સિદ્ધ અનત જ્ઞાન
અનત દર્શન અનત આનન્દ અનત વીર્ય અનત મુખ, માદ્રિ
અનત અગુરુલક્ષુ, અરૂપી, આ આઠ, મોટા ગુણોએ મ્હી મહીત
સમગ્ર કર્મકલ્પકનિમુક્ત આત્મસ્વરૂપમા લીન થયેલા જન્મ જગ મગ્ન
ગગ ગોકાદિથી મુક્ત થયેલ, ગળ રૂપ રમ ગા રૂપગંધી રહિત,
એકાત અનત મુખમા મગ્ર થયેલ, પારેખર આત્મમુખ સિદ્ધ ભગ
વાનજ અનુભવે છે જ્ઞાનનગ્ણી કર્મનો ક્ષય થનાવી જેમને એ અન-
તજ્ઞાન ઉત્પત્ત થયેલુ છે, દર્શનાનરણીય કર્મનો ક્ષય થનાવી અનત-
દર્શન જેમને પ્રાપ્ત થયુ છે, મોહનીકર્મના ક્ષય થનાવો અનત
આનન્દ જેમને પ્રગટ થયો છે, અધના યથાખ્યાતચાત્રિ અયના સ્થિ-
ત્તા ગુણ જેમને પ્રગટ થયેલ છે, અતરાયકર્મનો ક્ષય થનાવી અનત
વીર્ય જેમને પ્રાપ્ત થયેલ છે વેદની-કર્મનો ક્ષય થનાવી અનત અવ્યા
બાર મુખ જેમને પ્રાપ્ત થયેલ છે, આયુકર્મના ક્ષયથી સાદ્રિ અનત
ચિત્તિ જેમની છે, ગોનકર્મના ક્ષયથી અગુરુલુપલુ પાપ કહેલ
છે, નામ કર્મનો ક્ષય થનાથી અરૂપી ગુણ પ્રાપ્ત કલ છે, એ આદ્રિ
અનત ગુણો મહિત સિદ્ધ ભગવાન આત્મસ્વરૂપે લીન થા રહેલ
છે એ આઠ ગુણોમા સ્થિતતા કરવી સ્થિતતાનો અર્થ નાથ પાપ
નિચાન ન કરતા એક તે ગુણમા લીન થા રહેલુ

જ્યારે હવે તેમાથી ચિવરતા ખમે ત્યારે ત્રીજા આચાર્ય પ
ઉપર લક્ષ આપી પીળા વર્ણની મૂર્તિની આકૃતિ ચિત્રમા આપી
આચાર્યના ગુણોનો નિચાર કરેલો, જે આચાર્ય ભગવાન ગચ્છ અ-
ધના શામનનો ભાર વહન કરવાને ધોરી જેવા છે, જે દ્વાદશાગીરૂપ
ગણી પીટરને રાગુ કરે છે, તીર્થંકર મહારાજે પદ્મ ગાસનરૂપ રથની

લગામ તેનને સોંપી છે, જ્યેથી ઉપગારી સન સઘનુ રક્ષાપુ કરે છે, સૂનાર્થ વાચનાઓ આપી પથ્થર જેના શિષ્યોને નનપદ્ધિવિત કરે છે, તીર્થંકર મહારાજને વિરહે જે અનાથ જેના સઘનુ તથા મુનિઓનું સારણા, વારણા, ચોચણા, પડિચોચણાદિકે કરી રક્ષણ કરે છે દુર્ગતિમા પડતા છોડેને હસ્તાવવ બન ભૂત અનેક ગુણાન્વિત આચાર્ય મહારાજ છે એવી ગીતે તેમના ગુણોમા લીન થજ નાનુ, અર્થાત્ તે ગુણોની યોગામા વૃદ્ધિ કરની

ત્યારપછી નીચનર્ણની આકૃતિ દ્વયમા સ્થાપન કરી ઉપાધ્યાયજી મહારાજનું ધ્યાન કરેનુ, ઉપાધ્યાયજી મહારાજ જેમ રાત્રને યુનરાજ હોય છે, તેમ આચાર્ય મહારાજના યુનરાજ પેડે રહેલા સાધુ ઝોના ગુણોએ કરી વાસિત થયેલા શિષ્યોને મૂલસૂન ભજાનનારા પચીશ ગુણોએ સહિત નિષ્કારણ ઉપગારી જેના અનેક ગુણાર્થિત ઉપાધ્યાયજી મહારાજ સાસનરક્ષક નાપુવા પચીશ ગુણો-અગીયાર અગ, બાર ઉપાગ ચરણસિતેરી ન્વણસિતેરી ત્રિગેરે પચવીશ ગુણો સહિત મહારાસન ઉપગારી સ્વપરહિતકારી ઉપાધ્યાયજી મહારાજના ગુણોમા લીન થાનુ

ત્યારપછી શ્યામ વર્ણની આકૃતિ મુનિમહારાજની દ્વયમા સ્થાપન કરી મુનિમહારાજનું ધ્યાન કરેનુ બાહ્ય અવ્યતર મધી રહિત નિર્મલો હુમ્મયાના પ્રતિમવધી રહિત નિર્દેષ અપ્રતિબિંબ વિહારી આત્મસ્વરૂપમા રમણ કરનાનાવા અધ્યાત્મરસથી પુષ્ટ થયેલા આ લોખની પરવોખની નાદા રહિત સત્તાવીસ ગુણો સહિત અન્ય ઉપગારી મોક્ષમાર્ગના સાધક જેના અનેક ગુણાન્વિત મુનિમહારાજ જગતના ઉપગારી નાપના એ સત્તાવીસ ગુણોપેત નિરુપૃહી સ્વપર તારક મુનિમહારાજના ગુણોમા લીન થનુ એને તેના ગુણો જેમ બને તેમ યોગામા આરોપના

ત્યારમાઃ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, તપ ઉપર મનને યથારાજિ કેરનનુ, અને એ નવે પદોમા લીન થતા સમાધિ થાય જે ગુણોનું ધ્યાન કરીએ છીએ તે ગુણોઓના ગુણુ આપણામા આવી નય ત્યારે સમાધિ થજ બાહુવી

ઉપદેશ

દુનીયામાં ઘણા જીવો એવી માન્યતાવાળા છે કે—
 “હું જે રખતે રમના કર્યું કરું તે વખતે સહુની
 નજર માહુગ ઉપર ગહે, મને લોકો રમવાળો ગણે,
 મારું ઉત્તમ કાર્ય બેકદર રહી ન જાય” એવી વાહ
 વાહ મેળવવાની લાલગા રહેલી હોય છે—આવી
 ધૃતિમાં કેટલીક રમનિઘાત રાક્ષિ રહેલી છે તે ઘણા
 જીવો મમજતા નથી જગતમાં આ શ્રેણીના ઘણા
 મનુષ્યો છે લોકોની વાહવાહથી તેણે ચિત્ત નાચી ઉઠે છે જેમ જેમ
 લોકોના વાહનાહનો ધ્વનિ વચ્ચે જાય છે તેમ તેમ તેમના ધર્મના
 ચની માત્રા વચ્ચે જાય છે લોકપ્રગમાની એવી અશુભ શક્તિ
 છે કે, તે મેળવના મારે જગતમાં અનેક સ્થળે અનેક મહાન કાર્યો
 થયા છે, એના પ્રભાવથી સાહુમ આર્થત્યાગ ઘોર વેરાગ્ય, કઠીન
 તપસ્યા, વ્રતવ્ર પાળવું આદિ ઉપજી આવ્યા છે તેવું પ્રમાણ રાખ્યા
 વગર લોકપ્રગમાની, માહુની શક્તિથી આકર્ષાઈ ઘણા જનોએ નિસ્મ-
 યકારક કાર્યો કર્યા છે લોકપ્રગમાના પ્રભાવથી લાગેલો શ્રમ ભુલી
 જાય છે, એહુવી પ્રવૃત્તિ રમિજીવને નાશ કરનારી છે જેમણે પોતાના
 ધર્મ જીવનને મારું સ્થિરતા, નિઃસંપ, ઉત્તમ પ્રકારનું બનાવવું હોય
 તે તેમના દૃષ્ટિમાં લોકપ્રિયતા બધું અગત્ય પ્રીતિ પોતાનું શ્રેય કરી
 ગણતા નથી

એ રાસના જ્યાંમુઘી આપણા દૃષ્ટિમાં કાર્ય કરે છે ત્યાંમુઘી
 આપણે નિર્મળ નથી પણ મળ સહિત ઝીએ મુક્ત નથી પણ પર-
 વગ ધીએ હું જે આ બધું ધર્મકાર્ય કરું છું તે લોકો બરોબર
 ગણે છે કે મારો શ્રમ નકામો જાય છે? તો આપણે માની લેવું કે
 આ કાર્યરમિ કાર્ય નવી પાપ વીપરીત છે, પ્રભુ પ્રત્યેની પ્રત્યક્ષ
 છે, આજ મુઘી આપણે જે કાર્ય રમિ કાર્ય તન, મન કે

લોક પ્રસાસથી પ્રેરાને કર્યા હોય, અને તેને રમ માની રમખાતામાં જમે કર્યા હોય તો તરતજ ઠારી નાખના, કેમકે પ્રભુના ચોપડામાં એ આપણા ખાતે જમા નથી થતા, નિશ્ચયથી કલ્યાણની દૃષ્ટિએ જે કાંઈ થાય છે તેજ ધર્મનાર્ય છે

મનુષ્ય એક પપુ સાત્તમા સ્થિર રહી શકતો નથી કોઈક વયમાં તપશ્ચાતુ મહાત્મ્ય વાનવામાં આવે કે તુરતજ આશ્રય ઉપનાસ, જુદાં, અકુમ, આદિ કરના મહી પડે છે નહીં થોડા દિનસ પછી વૃત્તનો મહિમા સાલવ્યો કે અનેક પ્રકારના વૃત્તો આદરે છે, એમ ઘણે પ્રકારે કંઈ કંઈ સાલણે કે તે કરના મહી પડે, પોતાનો અધિકાર, શક્તિ સમજ્યા વગર જે જે ભાન ક્રમમાં આ થો તે આરભી દીધા છે પપુ સાગોપાગ ઠારી શકતો નથી ઘણા કાળના અભ્યાસથી ઘર જીને ગહેવા દોષોનું મરોનન કરી દુરાચરનો ત્યાગ, તત્ત્વ-સ્મરણની ઠેકઠા, મતોનો અમાન્ય, સાધુ પુરુષોની પ્રતિપત્તિ, મિથ્યા દૃષ્ટિનો ત્યાગ, સમ્યગ્દૃષ્ટિનો પ્રગટ, ક્રોધ, માન, માયા લોભ, આશા, વૃદ્ધા મમત્ત્વભાવ આદિનો ત્યાગ, સમતાનો પ્રાદુર્ભાવ, એ આદિ ગુણોનું ઉપાર્જન કરવું જોઈએ

શારીરિક સયમની રમા, શક્તિ પૂર્વક કામ કરવું વિના વિનયે કરાવું કર્તવ્ય, મનારમાં નહેવા ઠાપપુ મિતાહારતા, બોજનમાં સતોષ, વગરે ખાનાની અનિશ્ચય અને નિનયિક વાસના ઉપર અકુગ, પરની નિદા ન કરવી, બીજાની ખરાબ ખામતો ગોપવી નહિ, કે યાદ ન કરવી, બીજાની પાછળ તેના દોષો ન બોધના તે દોષોનું અતિગયોમ્નિવાર્તન ન કરવું, અને કોઈની ગુણ વાતો પ્રગટ ન કરવી આ સર્વનો નિઃત્યાગમાં સમાવેશ થાય છે જેને નિદા કરનારમાં કૃરતા, અનિશ્વાસ, અને અમત્યના તત્ત્વો અનન્ય હોય છે

નનરશના વખતમાં નમ્રમી વાતો કરવી, બીજાના ઘરની જાણ વિનાની વાતો કરવી, રખત પસાર કરના દેગ વિના બોલ બોલ કરવું, વાતમાં જાણ્યા ન હેંકએ છતા હું સમજું છું તેનું જ્ઞાનાપજ સમજના ખાતર સામાની હામાહા મેળવવી

કંઠાર ભાસ ન વાપરવી બીજાને ગાળો દેનાર—બોળ દાષોનો

આગેય મુકનાં સન્માર્ગથી પતિન થએલો હોય છે અનુચિત નયનો
કહેના એ કેનળ મૂર્ખતા છે

ઉગ્રાપહવાની અને બીજાનું અપમાન કરનાની ટેન દૂર
દૂરથી રગમા ભગ કહે તેની મરકડી, હુમ્મી, ગામગપાપ, અને
ગરમ થાય તેની નાતો કદી પણ ન કરી

બ્યવહારના કોડપણ કાર્ય કરતા પગમાતમાનું નામ ન ભુલાય,
નાય પુર થાય કે તગત પ્રભુનું નામ યાદ આરે સ્વપ્ન દગામા પણ
પરમાતમાનું અમરણ થાયુ ગહે, આદલી સ્થિતિ મનુષ્યો આ સ્વ
નમા પ્રાપ્તિ જે તો તેણે મનુષ્ય જનનમા આનીને માગી કમાણી કરી
ગણાય અને તેનો જન્મ મરણ થયો કહેનાય

હજારો ઉપદેશના વચનો સાલવના કરતા તેમાના થોડા વચનો
પણ મહત્વ કરના, વર્તનમા મુકના તે નિગેય કલ્યાણમગી

(હુગિગીત છંદ)

સાભાળ્યા પન્થા અને, નિરખ્યા હુગે પણ આપને,
ભજિનરે વારણ વયા નવી, નિશ્ચયે મમ ચિત્તને,
તે નિમિત્ત હે જનમધુ! હું આજુ ખનુ ભાજન થયો,
વિગિષ્ટ ક્યોનો થોગ, ભારગહિત ક્રિયામા નથી ગયો

આ જનકે મહારાજના ગાગનમા રહેવા પ્રાણીઓ પોતાના
અભાવીક હુર્પવી મજ થતિ પાવ્ય પ્રજાગના મનાયાય કરનાને
બહાને આપો વખત પડત જે છે આચાર્ય વગેરે દગનું વેચા-
વચ્ચ કરના ઉપ અનુદાન કરીને તદઉપ ગેવા જે છે, તીર્થકર
મહારાજના જન્મને અનમરે તેઓને મેડ પરિત પર થનો અભિષેક
કરના માટે અને તેઓનું સમવચનુ રચના માટે તથા પ્રજા રધયાના
આર્થિ સહોતસરો કરના માટે અનેક પ્રકારની વામધુમ કરનામા વ
ખત જાય છે, પર દર્શનના વાદીઓ માથે વા નિનાદ કરતા મોટા
મિહુનાદો કરે છે અને ભગવાનના સ્થવન, જન્મ, દીક્ષા, કૈનદ્યજ્ઞાન
પ્રાપ્તિ અને મોક્ષગમન એ પાવ્ય કલ્યાણકરને પ્રસંગે હુર્પમા આવી
જઈ તેઓ માગ વાજનો

છનેધર મહારાજનું ગાસન જેમા નિરતર આનંદ આનંદ થયા કરે છે અને જેમા રહેનાથી સર્વ સતાપો નાશ પામી જાય છે તે આ શ્રવે ભાનપૂર્વક કદિ પણ કર્યું હોય એમ લાગતું નથી એમ ધારનાનું કારણ એ છે કે આ શ્રવન સસારમા ભટ્કનાનું હજી સુધી ચાલુજ છે ભગનાનનું શાશન ભાનપૂર્વક પ્રાપ્ત કરીને અને તેમના ફરમાનને બહુ સારી રીતે અનુસરીને વિશુદ્ધ વર્તન કરનામા આવેલ હોત તો ઘણા વખત આગાધી આ શ્રવને મોક્ષ પ્રાપ્તિ થઈ ગા હોત અને તેના સસાર ભ્રમણનો છેડા આવી ગયો હોત

મર્મ માર્ગમા આગળ રહેવાએની એવી સલાહ હોય છે કે કેઈ પણ મસ્ત્રાવનનું આવબન લાને ઘણા કાળ ધૈર્ય પૂર્વક પાલન કરતું જોએ, એ મહાન ઉદ્દેશને અતરમા ધારણ કરી, તેને સિદ્ધ કરના મારે દીઘ કાળ આત્મશક્તિનો પ્રયોગ કરતા તેને સંકેપ કરનાથી દૃઢતા આવે છે

જેઓ આનેશના જોશથી ક્ષામા આ િગામા ક્ષણમા પૈથી નિશામા ઘસડાયા કરે છે, તેમના વ્યગ્નિમા કનુ બલ કે પ્રભાવ ઉત્પન્ન થતો નથી અને વળી તે તો લાલ કરતા મુકશાન કરે છે એ સ્થિતિ રહી શકતા નથી, તેમને તો દરરોજ નવું નવું જોઈએ આજે જે વ્યાખ્યાનમા સાલજીયુ તે બીજે નિમે નીરસ લાગે મજા ન આવે, નીર્માલ્ય લાગે, એકની એક વાતમા લાગ્યા રહેનાથી તેનું મન થાકી જાય છે—આપણા માહેના ઘણા ખરા ભાનનાના આવેશવાલા છે, ભાનનાનું જોશ હોય ત્યાસુધી તેમા મચી પડે છે થોડા દિવસ પછી થાકીને ઢીલા પડી જાય છે આના લોકો ભાનનાની વાતોના બેઠા બેઠા કાઠ ગમે છે, જોલા દિવસો હું આ શ્રદ્ધાનીમા મોજ રોખ માફ તેજા દિવસ મારા છે સ્વાદિષ્ટ ભોજન, મધુર પાન, મનોહર નર્તો, અલકારો, બાગ, બગીચામા મરજી પ્રમાણે ડરડ, સુદરીઓનો સમાગમ, ગાડી મોટર, બગવા ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારની સસારનાસનામા રચી મચી ગહેલા મોહ, અજ્ઞાન, અને મિથ્યાત્વમા ગરકાન થયેલાઓ આ ભન મીઠા તો પરભવ કોને દીઠા

અનેક ઉપાયથી શત્રુ તિરસ્કાર કરે છે, તો વગર મહેનતે મારે મોટો લાભ થયો કેઈ પોતાના પુણ્યનો ક્ષય કરીને મારા દોષો પ્રગટ

ફરી ફર કરે છે, તો હું નેનાપર રોય કરૂં તો માગી માટી ભુલ કહે-
વાય કર્મોદયવી કોઈ દાપ ઉપત્ત થયો, અને તે કોઈ પ્રગટ કરે તો
તેને મિત્ર સમાન જાણવો, તે દાપને ફરૂં કરી આવવાન કરે છે મિ-
થ્યાદિ એવ ઘણું કરીને નિથ્યાદિ એવે તુ બહુમાન, આરસાહાર
કરે છે, તેણે પ્રાચે રમીએતો કૃતા નથી

બહિર્દષ્ટિ હોનાથી આવા વિચારોથી પોતાને ઉચ્ચતર અવ-
સ્થામાં કલ્પે છે, પરંતુ વસ્તુત તેના થના મોટે ધીરજપૂર્વક પ્રયત્ન
કરી અમુક દાપોનો ત્યાગ અને અમુક ઉત્તમ ગુણોનું ઉપાર્જન કરના
જેટલું સામર્થ્ય કરી શકતા નથી, આના લોકો આવેગને લક લાપવી
ઉત્કૃષ્ટ અને તે પણ ખરી ગીતે જોતા બાવકથી પણ નિર્બલ હોય છે,
તેમના જનનમાં શાંતિ, સ્થિરતા, દૃઢતા, પ્રભાવ, આદિ કશું રહી
શકતું નથી મહુદમાં એક લાકડાનું પાટીયું આમ તેમ મોજાના મા-
રથી જેમ અથડાય તેમ તેના ભાગનાના વેગથી મારાં ઉપી મહુદમાં
મહુદો અવડાયા છે છે

કેટલાક મહુદો ધર્મ શાસ્ત્રોના જ્ઞાનનેજ માત્ર ધર્મ માની લી-
એ છે, ખરૂં છે કે જ્ઞાની જનોના વચનો માન મોટે કરવાથી અને
શાસ્ત્રનું પઠન પાઠન કરનાથી આપણે ઘણી વાતો જાણી શકીએ છીએ,
પરંતુ તેવા ઉપરથી આપણે ધાર્મિક વચા, એમ જે માનવું એ ભ્રાંતિ
છે, અને ધર્મમાં જે ભ્રાંતિ છે, એ મોજામાં મોટે દાપ છે, માણસ
જેમ દુનીયાની ભુગોળ મોટે કરે તેવી દુનીયાની મુગાદગી કરી
મનાય નહીં, તેમ માત્ર શાસ્ત્ર (જીવનચાર, નવતત્ત્વ, દેહકર્મોદય
પ્રકરણ આદિ મૂલો) મોટે કર્યા અવના જાણ્યા, તેથી 'જાત' ધર્મોદ
બન્યો ગણાય નહીં, અવમત ભુગોળનું જ્ઞાન મુગાદગી કરનારને
સહાયક છે, તેમ શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન ધર્મના માર્ગમાં ગતિ કરના અજ-
નારને જરૂર છે, ઘણા મહુદો શાસ્ત્રજ્ઞાન, અને ધર્મ વચ્ચે ઘણો
નિકટનો સબ્બ માને છે, પણ ખરી ગીતે તેમ નથી શાસ્ત્ર જ્ઞાન, અને
વાસ્તવિક ધર્મની નચે કરોડો મહિનો અતર છે, ધર્મે તેમના જીવ-
નને લેગ પણ સ્પર્શ કર્યો હોય તેમ જણાતું નથી શાસ્ત્ર એ બુદ્ધિ
અને અતિના વિષય છે ધર્મ એ આત્માનો મૂળ વિષય છે, પકવા
નના નામ જાણનાથી, જેમ તે મોહેતું એક પણ પકવાન મોડામાં
આવતું નથી, તેમ શાસ્ત્રો જાણનાથી ત્રણ ધર્મિકયણ આવતું નથી,

અર્થના કન્યાસ્વરૂપે શાસ્ત્રજ્ઞાન ઉપયોગી માર્ગ જણાવનાર, અને મહા-
યક છે, એવું જ છે, પદ્માવતી નામ જાણ્યા પછી તેને પ્રયત્ન પૂ-
ર્વક બતાવી લેવાની મહેનતજ જેમ બાકી ગદે છે, તેમ શાસ્ત્રો-
જ્ઞાના પછી તે અનુમારે જનનને ઘડી તેમા ર્મ ભરવાનું કામ તો
બાકીનું બાકીજ રહે છે આથી શાસ્ત્રોને ર્મ માની લેવાની બ્રાતિમા-
ન પડવું, સામ્યેત રહેવું જો એ, જુદી જનસમાજનું તેમજ પોતાનું
શ્રેય કરી ગકે છે તેજ જુદી અત્યંત ઉત્કંઠ રાગપૂર્વક ગસરી વેદે છે
તેથી મોહની કર્મની પ્રકૃતિ ઘણી ઉપજાઈ ન કકે છે, હાનમા ચો-
તરક જે નિમ્મલો થાય છે, અને તેને લીધે કરોડા મનુષ્યોની ખુરાઈ
થાય છે, લોકોની સેવામા યોગ્યતાને બદલે લોકોના મહાગમા યોગ્ય-
થેય છે વધી સશયવી આત્માને કો- માગ ઉપન કનાદેતી નથી
પાડે પગથે અનેક તર્ક રિતેર્મ કર્યા કરે છે શ્રદ્ધાનગર વાગનાર ચ-
લીત કરે છે, માટે જુદી ર્માનુભાગીણી હોવી જોઈએ જે તેમ ન
હોય તો પોતાનું તેમજ પરનું આહીન કરનાર થઈ પડે છે, આત્મ
ચાત કરવામા પા- થાય છે

જ્યા આત્મિક નિવારણનો અવકાશ નથી તેના જનમા
કોઈ પ્રકારની ગલીગતા, કટા નથી માટે સાચા ર્મપગથા થવું
જોઈએ, લોકોની ભીડ, અને નિર્જનતા નિવૃત્તિ, અને પ્રવૃત્તિ, ચિંત-
વન, અને કાર્ય, એ બધાનો અમારેશ થયો ને, એ, આત્માને ઉડા-
વામા રહેવા બહુ મુશ્કેલ જો એમતમા ધ્યાન, વીચાળણા, અને ચિંત-
વનનડે પ્રાપ્ત થાય છે તેનો ઉપયોગ પોતાના ચાન્નિયને ઉત્તમ પ્રકારે
ભાવમા પોતાના તેમ બીજાના કલ્યાણ માટે થાય છે જેના જનમા
ચિંતવન, એમતનાસ અને નિર્જનમા ધ્યાન કરનાનો અવકાશ નથી
તે જન કુદ્ધ- અસ્થિર મનુષ્ય છે તેને હુમેશા એવો થોડો વખત
કાઢવો જોઈએ કે જ્યારે એમતમા, નિર્જનમા નિર્મલ પાતાવરણમા
અનુભવ ચિત્તે પોતાના આત્મામા સ્થીર થવું, પગમાતમાને હુમેશા
નિયમીત, અને સ્થીર ચિત્તથી જપવામા આવે તો, એથી ચિત્તના,
મનના દોષો, મલીનતા, કે જેને લીધે એકાગ્રતા સિદ્ધ કરી ગકાતી
નથી, તો તે કડા પડી જાય છે જેમ મનથી વિષ ઉતરી જાય છે,
તેમ જપ કરવાથી નિમ્મો ટળી જાય છે

જહા વિસં કુટ્ટ ગયં, મંતમૂલવિસારયા ।

વિજ્ઞા હણતીમંતેહિં, તો ત હવ્વડ નિઘિસં ॥

ભાનાર્થ — જેમ મગ્ગમૂળનાળી પિઘા મગ્ગીઆ વ્યાપેલા વિ
પનો નાગ કરે છે, તેમ શુદ્ધ ભાન દૃઢ્યની મહીનતા ડી વિપનો
નાગ કરે છે

પાતામા જે જે દાવો હોય તેનો પગીહા કરવામા પાતાના
મનની માથે સુદૃઢ નિશ્ચય કરવો જોએ જેમના જીવનમા એકન
જોલુ સકલ્પ બળ નથી તેઓના ગમે તેવો હિંચ વિચારો હોય તો
તે કાર્ય કરી શકતા નથી કોઈ પ્રકારની રૂઝ, દુકતા, અથગતા અચલતા
અને આનિય મજ્જિ હોતી નથી, મારે આપણા જીવનમા હુમ્મશા
ધાડો કાળ, ખડેખડી એકાતમા અને નીર્જનતામા હોવાની જરૂર છે

તત્વોની ખામીને લીધે આપણુ જીવન સત્યગૂન્ય ઉપલક્ષીયા
ગલીશતા વીનાના અને અમ્થીગ મનનાકુ હોય છે

મર્કટસ્ય સુરા પાન તસ્ય વૃશ્ચિકદશનમ્ ।

તન્મધ્યે મૂતસચારો યદ્વા તદ્વા ભવિષ્યતિ ॥

ભાનાર્થ — નાદરે મદિન પીધી હોય, તથા વળી તેને વીકુએ
કબ માર્યો હોય તેમજ તેને વળી બૂન નળમ્બુ હોય, તો તે વાદરો
ગમે તે પ્રકારનુ એકલે મન પ્રકારનુ તુકનાન કરનાને સમર્થ થાય છે

નિર્મલ મનુષ્યોને ત્યા મજેગો દાગી જાય ત્યા વગર મનારો
કોન જાય છે પોતાનુ એવ કયા માર્ગમા છે તેનો નીચાર કરી
ગત્તા નથી ‘લણે તુટા કલે રૂટા’ એના હોય છે

જન તેલી પુન્તકગાળાઓ, ધાર્મિક મન્થાઓ, જિનમ દિગે,
વર્મગાળાઓ, વિગે માનની ઘણી મામત્રી હોના છતા આપણા
માના માએ નનાક દુકતા જીવનમા કોન રૂક્ષર દેખાતો નથી
તેનુ કારણ એમ કે આપણા જીવનમાથી આપણે આતરિક

અને ધ્યાનની દિગ્ગાને નિસાગી મુકી છે, બા કડી નાખી છે તેની ખામી આપણ બહાગની સામગ્રીથી પુરના માગીએ છીએ, તો ઉપરી વિધિનુ મુદર કેસ કયાથી હોય? આથી જેના જીવનમાં બહારના વ્યવસાય અતિ પ્રમાણમાં છે, શાંતિનો દેશપરો, નિપયમ્પાયની ધમાવમ, અને અજ્ઞાનતા જેનામાં આવે છે, તેઓએ કંતુ જોડે મનુષ્યના ચિત્તની દશા સમુદ્ર કીનારે આવેલી કુપડીના જેવી હોય છે, જે રેતીના ઉપર બાવનામાં આવેલી હોનાથી માત્ર એકજ પ્રયત્ન જ્યતરજથી કંપીત બનીને ધુથમાં માળી જાય છે.

પરમાત્માનો સ્તુતિ

વિ ધોપકારી પુરુષો વિરમય મુધી વીસરતા નથી એવું જ નહિ પણ યાવત્ વર્ત્તમાનો સમજત પુરુષોના મનોમન-દિગ્મા તેઓ માટે પુણ્યભુક્ષિ સ્થાપિત રહ્યા કંઈ છે તેનું કારણ તેઓનું પવિત્ર આચારજીવન ઉત્કૃષ્ટ સયમ અને ઉચ્ચ ગુણોજ હોય છે, કારણકે, આના મહાન પુરુષોના કાર્યો મહાન અને જગતને અકિત કરનારા હોય છે તેમનું અધ્યર્થ ઠકુરાજ, બધ તથા પ્રભુતા આ પરાપમારને માટે હોય છે તેમનું જ્ઞાન બીજાઓને સદુપદેશ દઈ સન્માર્ગે વાળનામાં બળ નિર્મલનું રક્ષણ કરનામાં અને લક્ષ્મી દીન દુષ્ટીઓને પોષનામાં વપરાય છે આના પવિત્ર પુરુષોમાં શિંગે-મણી પ્રભુથી મહાવીર આ ભારતવર્ષને નિષે પોતાના ચરણારવિદાથી પાનન કરી રહ્યા હતા, તેઓ અહિં સાના પિતા હતા જ્ઞાનીઓના શિરોવાર્ધ અને ત્રણે કાવના ભાગને એ સમયમાં જાપાતા હતા, સર્વજ્ઞ હતા અપાર બળ હતા ક્ષમાના સાગર હતા, ત્રણ ભુવન (ચૌદરાજ) નું સામ્રાજ્ય પોતાને ઘેર હતા કેવળ નિર્મોહી અને નિરસિમાની હતા.

દાતાગ્રામા શિરોમણિ, સહિષ્ણુતામા એકા, મહાન શતે દિય અને અપગંધીઓપર ઉપકારે જ્ઞેનારા જગતના જીવોનું કલ્યાણ કેમ થાય, સર્વજન માન પાપથી મુકાય, અને તેઓ આ નિનંદર માયાવી મુખોથી નહિ હેતરાતા સત્ય અને અવિનાશી મુખોને પ્રાપ્ત કરાવનાર વીતરાગદ્રશી અને તાત્પર્ય રસિક કેમ બને, તેને માટે અહુર્નિશ ચિંતનન તથા સતત પ્રયાસ એજ તેમનું લક્ષ્યબિંદુ હતું ધૈર્યતામા, વીર્યતામા, ત્રણ જગતને દુઃખનવાને સમર્થ હતા આના પરમાત્માના ચરણકમલનું આગમન કરી અનેક લબ્યજીવો પોતાનું કલ્યાણ કરતા હતા અને અત્યાગે પણ પ્રભુના વિરહે તેમની પ્રતિમાના આલંબન દ્વારા તેમના નામ અમરપૃથી તેઓ પોતાના પાપનો નાશ કરી રહ્યા છે હે પ્રભુ! તારૂં આત્મ અભુત ચારિત્ર જ્યાં જનને મુગ્ધ નહીં કરે?

હે યોગીશ્વર! મહાવીરપ્રભુ! તારા લોકોત્તર અતિશયોચુક્ત જનને સાલસી તેને સમજ પૂર્વકે અદ્વા ગહિત અમલમા મૂકી અમે તેમા સરખસ વધા છીએ, ઘેલા જેના બન્યા છીએ, હે તારા પ્રભો! તમે એક વખત આ તારા મેનક પ્રત્યે મીઠી દૃષ્ટિથી અપરાધોની માફી આપો, અને મારા દુઃખકમલમા મુવળના સિંહાસન પર બીરાજમાન થઈ અમારામા સમલાન પ્રાપ્ત કરો આ જગતનું દારિદ્ર દૂર કરનાર, દાતાગ્રામા શિરોમણી, શુ તુ તારા અનંત ગુણો પૈકી કિંચિતનું નાન કરી આ તારા મેનક અનગુણના ઘરભુત કળાલને તારા પવિત્ર જીવનની પ્રસાદી નહીં અપાડે?

ઇદ્ર જેના તારી મેનામા હાજર ગહેનાનું આવાહન કરના છતા અરે! આખા બ્રહ્માણ્ડને અગુલીમા નચાવનાનું આમર્થ્ય છતા તેનો ઉપયોગ નહીં કરતા, કેવલ આત્મભવ ઉપર મુસ્તાક રહી કર્મશત્રુઓને હુકારનાર, મોનાલીયા તથા સગમ દેવ જેનાના પ્રાણાત ઉપર્જીને પણ મમલાવે સહન કરી તે પાપીઓ પ્રત્યે કંઠણનો પ્રવાહ નહેવરાવનાર, ઓ! કૃપાનુ પ્રભુ! તારા મતાનેને, તારી આવી અપૂર્વ શક્તિ છતા તેના મોહ અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વ રૂપી ભ્રમભણ કરાવનાર શત્રુઓને પરાન્ત કરનામા શુ તેઓ કમનગીય રહેશે? કંદી નહીં

હે પ્રભુ! દેવતાઓના રનામી
અમન્ત વસ્તુના કારને જાણનાર,

અખડ આનંદમાં આપ તટીન જન્યા હો, અને અમારે તો તાન
જેવું પ્રાપ્ત કરના, તારે પગલે નાવવાનું મ્હું, તારા આગમોનું, અને
તારી મુર્તિનું આવળન, એજ અમાગ પાપોનો નાશ કરનાને અ
મોઘ ઉપાધ છે માત્ર બહુલ સસારીઓને તે રચતો નથી તારી
આજ્ઞા નિરાનની, અને તારા જેવું ધનાની આગા ગખની એતો
આકાશ કુમુદનન ગણાય. હવે તો એવુંજ યાચીએ ડીએ કે,
તમારા ચરણકમલની ભક્તિનું જે કંઈ પણ ફલ હોય તો હે મરણ્ય!
અમેને એ તમારજ શરણ હો આપની આજ્ઞા શ્રેયસાવધ ધાઓ,
ચરમ તીર્થસ્થ શ્રી મહાધીર પ્રભુનું પવિત્ર જનન આનંદરૂપ છે, તે
પરમાત્માની પરમજ્યોતિ અમારી અજ્ઞાનતા, અને કાપોને ફર કંઠે,
શાન્તિ પ્રેક્ષાવો અને પવિત્ર માગનો પ્રમગ જગતમાં વિસ્તારનામાં
સહાયશ્રુત ધાઓ!

આત્મ ભાનના અધના અધ્યાત્મ ભાનના એ ઉચ્ચ કોટીની
ભાવના છે એ ભાનનાની અદ્વર પ્રકાશમાન થયેલો આત્મા પરમાત્મ
સ્વરૂપની સાથે તટીન થા જાય છે અને દૃઢતા ઉડા પ્રદેશમાંથી
ભાવોદ્ધાસ પ્રગટ કરે છે તે આ પ્રમાણે બોલે છે, “ અહો! પ્રભુ,
તમે અખડ અને સન્ધ્યાનંદ સ્વરૂપ છો, તમારા જ્યોત્તિના પ્રકાશ-
માંથી શાન્તિ, ક્ષમા અને સમતાના કિરણો સ્ફુરે છે તે મિશ્રણની
શિતળ છાયા મારી ઉપર પ્રસારે અહો! મને એવી ગા ક્યાર
પ્રાપ્ત થશે? કે જે ગામાં રહી હું તમારા ગુણોમાં એતાન થાને
રહી શકું? જેના પસાવથી આ પ્રપચી દુનિયા ઉપરનો મારો પ્રેમ
એછો થાય, એવી તમારી ભવ્યતા ભરેલી ભક્તિ મને ક્યારે પ્રાપ્ત
થશે? મારે નયન દૃઢ કે જે વાસના અને અભિવાદાઓના બ
બંધી વિરોધ પામ્યા કરે છે, નકામી પ્રવૃત્તિમાં પડ્યા છે, અને
આશા તથા તૃપ્તાના અનેક તરંગો ઉત્પન્ન કરે છે તે નયન દૃઢને
તમારા ચરણ કમળમાં સ્થિર કરનાને હું ક્યારે, સમર્થ થઈશ? હે
પરમાત્મન! મને નિશ્ચય થાય છે કે, જ્યારે હું મારી સર્વ દ્રવ્યો
તમારી ભક્તિમાં ભેડીશ, ત્યારે મારા દૃઢને શાન્તિ મળશે જ્યાં
હું તમારી પવિત્ર અને દયા ભરેલી આજ્ઞાને પ્રજ્વળની માળાની જેમ
નિર ઉપર ધારણ કરીશ ત્યારે મારા દૃઢમાં તમારા વચનો ઉપર
સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત થશે હે નિજનનપતિ! તમારી નિર્દોષ કૃપા
તમારી અશ્રુત શાન્તિ, તમાર અનિર્વચનીય જ્ઞાન, તમાર અખ

વિત ધ્યાન, તમારૂં યથાર્થવાદીપણું તમારી અપૂર્વ પરોપકા-હૃદિ
અને અત્યંત સહનશીલતા જોઈ એમ થાય છે કે, તમે માગ નેને
રોમમા ક્યારે વસરો ? કે જેથી હું માગ શુદ્ધ અને નિર્મલ ન્વ-
પમા રમણ કરૂં

હે દયામૃતિ દેવાધિદેવ ! મારા હૃદયની ગાતિનો ભર મુજ
આ વિચિત્રતા અનેક વિચારોનો નિરોધ કરનાર સામર્થ્ય મને મને
પ્રાપ્ત થયો ?

હે મ ગળા નિનાન ! ત્રણ જગતને વદન કરનાં ચેતન એની અ-
પની પ્રતિમાનું અનલોકન કરતા મારા હૃદયમા વિચારનારું શુદ્ધ
પ્રગણે ? અગરણને ગરણ આપનારા તમારા શિશુ અપૂર્વ
કુનિયા વિપરિત, પાપાણુરૂપ, દુઃખરૂપ, અનિચ્છા અને
ત્યાગ કરના ચેતન જાણી તે ઉપર મને વીતગમણ જે સ્વ-
પણું ક્યારે પ્રાપ્ત થશે ? તમારામાજ પવિત્ર પ્રેમ, તમારામાજ
ભક્તિ, તમારામાજ પૂજ્ય બુદ્ધિ, તમારામાજ શિષ્ટતા અને ની-

છે અને મોક્ષનો પાય છે-આ છ મહાનાક્યો મારા અત કર્તુમા નિરંતર ક્યાં જાત થશે? અને હું તે પ્રમાણે વર્તી અન્ય જીવોને ક્યાં વર્તીવીશ?

જે વૃત્તિ ગુણ ભાનના અને આત્મજનને હીન કરનારી છે જે વૃથા વાણીનિવાસ, કૃષણતા, અને સ્વાર્થને દર્શાવનારી છે, જે આત્મવીર્યનો વૃથા વ્યય કરનાર પ્રેરનારી છે, જે અસ્થિરતા તથા અશાંતિને ઉપજાવનારી છે, અને જે અરમતાને વારનારી છે, તેવી વૃત્તિનો સર્વથા ત્યાગ કરનારુ અલુપ્ત મનોબળ મને ક્યાં પ્રાપ્ત થશે?

હું અખંડાનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ! એવો ગુણ સમય ક્યાં પ્રાપ્ત થશે? કે જે સમયે મારા હૃદયમા જ્ઞાનનો પ્રસાર પડે અને તેથી શુદ્ધ થયેલા તે હૃદયમાં તમારા જેવી ઉચ્ચ ભાનનાઓના પ્રતિબિંબ પડે, જ્ઞાન, અને અનુભવ ઉભયનો પ્રત્યક્ષ ભાન પ્રતીત થાય, પ્રત્યેક બાધ, બાધિ ઉપાધિ અને પ્રત્યેક આપત્તિ એ મર્વમાથી મુક્ત થનારુ અધિક અધિક બળ પ્રાપ્ત થાય, અને તેથી ઉચ્ચ માત્રનો સંપાદન કરી આત્મ ભાનનાનો વિસ્તાર થતો જાય આ સર્વ ઉચ્ચ સામગ્રી સંપાદન કરનારે હું ક્યાં ભાગ્યશાળી થશ?

હું ચિત્તાનંદમૂર્તિ પ્રભુ! માગમા પ્રસન્નતા, એકાગ્રતા, પ્રવિંચ જય, અને આત્મસ્વરૂપના દર્શનની ચોગ્યતા ક્યારે આવશે? બાધ અને આતર તપસ્યાથી શરીર અને ઇન્દ્રિયોનો નિયમ કરી તેમના સ્વભાવિક સામર્થ્યનો ઉત્કર્ષ ક્યારે થ. આવશે? ચિત્તની પરમશાંતિ અથવા વાસનાનો ક્ષય અને મનોનિમગ્નથી પેજતા તત્વજ્ઞાનનો અભેદાનંદમય માત્રાત સ્વરૂપાનંદનો અનુભવ મને ક્યારે પ્રાપ્ત થશે? શુદ્ધ ધ્યાનના બળથી ધ્યેયરૂપ એવા આપના સ્વરૂપ સાથે મારી 'યે યાકાર વૃત્તિ ક્યાં થશે? આનંદમય અને નિરૂપાધિક એવી આત્મ ભાનનાની જાગ્રિય પર આરૂઢ થનારો અધિમાર મેલવનારે હું ક્યારે ભાગ્યશાળી થશ?

મારે સાત્ત્વ સ્વરૂપ શું છે? હું ક્યાંથી આવ્યો? અને ક્યાં જઈશ? મારે શું છે? અને શું થશે? આ શરીર શું છે અને આ દુનિયા શું છે? આ કંટુબ કેટલો છે અને તેની સાથે આ મારે

મખ ૧ કેમ થયો છે ? એ મખ ૧ મત્ય છે કે અસત્ય છે ? એને ત્યાગ કરનામા માટે એય છે કે એને રાખવામા એય છે ? આવા વિવેક પૂરવ વિચારો શાન ભારે કરનાને હું જ્યાં ચોગ્ય થઈશ ? આત્મસ્વરૂપનું મૂર્તિ જ્ઞાન કરાવનારા આધ્યાત્મિક જ્ઞાનના તાત્વિક સિદ્ધાંતનો અનુભવ કરી હું મારા ઈર્ષાનો સત્વર નાશ જ્યાં કરીશ ?

હું પવિત્ર પરમ જ્ઞાનરાગી ! તારો આત્મા મારા આત્માની માર્ગ અનંત કાળ પર્યંત આ અનાદિ મસાર માગરમા પરિભ્રમણ કરતો થકો, અષ્ટઋષિનો ઘાત કરી સસારને કેવળ દુઃખમય જાણી તમાની વિગત થઈ ચોડી રાજધી બિરંબ્યાને બિગળમાન થઈ જ્યાં છે. અહીં ! તમારો આત્માને અનંત મુખ પ્રાપ્ત થયું છે અનંત શક્તિ પ્રગટ થઈ છે, આ અમાર અંતે દુઃખથી ભરપૂર એવા અસાર મસાખમા અમે અદ્ય ભતિના પ્રાણી જેને ઉત્કૃષ્ટ મુખ માનીએ છીએ, તેની જોડે હું પરમાત્માની પદ્મમા ! તારૂં અવિનાશી અપાર મુખ સમ્પાદના, મેરૂં આગળ મગસવ જેવું, અંતે ચિંતામણિ રત્ન આગળ કાચના કટકા જેવું છે વાહ ! ધન્ય છે તારા આત્માને કે જ્યોતિસ્વરૂપે સુક્ષ્મસ્થાન ગોલાનો છે. ધિકાર છે મારા આત્માને કે જે આ ભવસાગરને મુખમાગર માની તેના દુઃખરૂપ મોક્ષના મપાળા મહુન કરે છે

હું કૃપાનિવે ! હું દિનબધુ ! અમારો મગ્ધા દીન જનો તારૂં દર્શન પામવાને આતુર છીએ, એવી ભતિ આપ કે તારા વચનો ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખીએ, જગતને વિષે ચિંતામણિ રત્ન મમાન શ્રી જેનું રમને પરમેશ્વર જાણી તેમા મક્ક થઈએ, જેથી કોઈ દિવસ અમારી રાજ્યા રહીભુત વાય અહો ! દુસ્તર સમાગમાગને વિષે પેલાયમાન આ દુઃખાગિરમાવી અમેને તાજાને તારૂં નામરૂપી નાન એવું સમર્થ છે કે તારૂં સ્મરણ કરતા સમાગ્ના દુઃખ ભુલી જનાય છે, અંતે મનને વિષે આનંદનો ઓઘ ઉછલી ગહે છે નો તે નાનને જે પકડને તે કેમ નહિ તરે ? અર્થાત તરી ગદને

હું જગતપૂજ્ય પ્રભુ ! મારી કાયા અને મારી ઈર્ષા ભક્તિમાજ ઉપયોગી થજો માટે મસ્તક તમારી આગળ નમજો. મારા નામનો મનોહર અને

નીરખજો મારી વાણી તમારા સ્તનનોના ગીત ગાજો મારી ભુગ્તઓ
તમારી વદનાને માટે વળજો મારા ચરણો તમારા ચૈત્યોની પરિપા
દીમા ચાવજો, અને મારૂ દૃઢ્ય તમારૂ ધ્યાન ધરનાને તત્પર રહેજો

હે પ્રભુ! આ જગતમા મર્ન થવો તમારા રમને પ્રાપ્ત કરે,
તમારા વચનો સાલજો, નિકરણ શુદ્ધિથી તમારી ભક્તિ કરે, અને તે
સર્વતુ કલ્યાણ થાય, એમ હું અહનિશ કમ્પા રાખીશ આ પ્રભાણ
મન વચન, અને કાયાથી પ્રાર્થના કરી વિરમુ છું

પુંગવ પિંડ લોભુષી ચેતન જનમે રાક કહાવે,
પુંગવ નેહુ નિનાગ પવકમે જગપતિ બિરૂં ધરો ૧
પુંગવ રસ રાગી જગ ભાગ્ય કાવ અનંત ગમાયો,
કાચી દોષ ઘડીમે નિજગુણ રાગ તથા પ્રગાયો ૨
પુંગવ મોહુ પ્રસંગ ચેતન ચાકે ગતીમે ભાકે,
પુંગવ નેહુ તથા શીર જાળા સમય માન નહિ આકે ૩
જ્ઞાન અનંત હવનો નિજગુણ તે પુંગવે આનંદીયો,
જે અનંત શક્તિનો નાયક તે કણ કાયર કરિયો ૪
નિજસ્વરૂપ જાણ્યા નિના જન ભમે સસાર
જન્મ નિજરૂપ પીઝાણીઓ તમ લહે ભાનકો પાર ૫
ભેદનિજ્ઞાન જાણ્યો જનકે ઘટ ગિતત્ત ચિત ભયોજિત ચ દન,
કેલી કરે ગીન મારગમે જગમાહિ જિનેધરકે લધુન દન ૬

(નિ સર્વે જી મુક્તિ પ્રદાતાય નમઃ)

॥ ઐનમ સિદ્ધ ॥

અનેક મંત્ર ગર્ભિત પરમ પ્રભાવિક

શ્રીપાર્શ્વનાથ ઉવસગ્ગહરં

સ્તોત્રમ્

ઉવસગ્ગહર પામ, પાસ વદામિ કમ્ભપ્રણમુઃ । વિસ-
હરવિસનિનાસ, મગલકટ્યાણુ આવાસ ॥ ૧ ॥ વિસહર-
ધુલિગમત, કઠે ધારેઈ જો સયા મણુઓ । તમ્સ ગહ રોગ-
મારી, દુર્ઘ્નરા જતિ ઉવસામ ॥ ૨ ॥ ચિદુતિ દૂરે મતો,
તુજઝ પણામોવિ ઘહુકસો હોઈ । નરતિરિએમુવિ જવા,
પાવતિ ન દુકખદોગમ્ય ॥ ૩ ॥ ઐ અમગ્તકામધેણુ, ચિતા-
મણિકામકુલમાઈયા । સિરિપાસનાહસેવા-ગહણે સંવેવિ
દાસત્ત ॥ ૪ ॥ ઐ શ્રી હ્રી ઐ ઐ તુહ દસણેણુ સામિય !
પણાસઈ રોગસોગદુકખદોહજી । કમ્પતરુમિવ ન્તયર્મ, ઐ તુહ
દસણેણુ સંવક્લહેઈ સ્વાહા ॥ ૫ ॥ ઐ હ્રી નમિગિણુ
(પાઠાન્તરમ્) “પણવસહિય માયા” વિગ્ગણાસયમાયખી-
એણ ધરણુનાગિદ્ધ । સિરિકામરાજકલિય, પાસજિણુ દં
નમસામિ ॥ ૬ ॥ ઐ હ્રી સિરિપાસવિસહર, વિન્નભતેણુ
જાણુ જાએજ્જલ । ધરણુપઉમાવધદેવી, ઐ હ્રી કમ્પર્યુ સ્વાહા
॥ ૭ ॥ ઐ જયઉ ધરણુદ્ધ-પઉમાવધય નાગિણી વિન્નલ ।
વિમલજ્જાણુસહિયો, ઐ હ્રી કમ્પર્યુ સ્વાહા ॥ ૮ ॥ ઐ
થુણામિ પાસ, ઐ હ્રી પણમામિ પરમભક્તાએ । અકુકખરધ-

રણેદો, પડિમાવઈ પયડિયાકીતી ॥૬॥ જસ પયકમલમજ્જે,
 સયા વસઈ પડિમાવઈ ય ધરણિદો । તમ્સ નાનેણ સયવ,
 વિસહરવિસ નાસેઈ ॥ ૧૦ ॥ તુહ સમ્મતે લહે, ચિતામ-
 ણિકપ્પપાયવબ્ભહિએ । પાવતિઅવિઘ્નેણ, જીવા અયરામર
 ઠાણ ॥૧૧॥ ॐ નકુકમયકુણે, પલકુકમ્મકુનટ્ટસસારે । પરમકુ-
 નિક્કિઅકુ, અકુગુણાધીસર વદે ॥૧૨॥ ઇઅ સથુઓ મહાયસા
 ભત્તિબ્ભરનિબ્ભરેણ હિયએણ । તા દેવ ! દિગ્ગ ખોહિ,
 ભવે ભવે પાસજિણુઅઠ ॥ ૧૩ ॥ સ તુહ નામસુદ્ધમત,
 સમ્મ જો જવજ સુદ્ધભાવેણ । સો અયરામરઠાણ, પાવઈ
 ન ય દોઝાઈ દુકખ વા ॥ ૧૪ ॥ ॐ પડુભગદરઠાહ, કામ
 સાસ ચ સ્સલમાઈણિ । પાસપહુપભાવેણ, નામતિ સયવરો-
 ગાઈ ॥૧૫॥ ॐ વિસહર દાવાનલ, સાઈણિ વૈયાલભારિ આ-
 યકા । સિરિનિલકઠ પાસસ્સ, સમગ્ગભિત્તેણ નાસતિ ॥૧૬॥
 પનાસ ગોપીડા કુર ગહ દસણ ભયકાયે આવાનહુતીએ ત
 એવી તક્ષીજ ગુણીભસો ॥૧૭॥ પિડજ તલગદર ખાસમ્વાસ-
 મુવતહનીબાહ । શ્રીસામલપાસમહત નામ પકિર પકિલેણ ॥૧૮॥
 ॐ હી શ્રીપાસધરણ સન્નુત્ત “વિસહર વિન્નજ જવે
 સુદ્ધમણેણ” પાવેઈ ઇચ્છિયમુહ ॐ હી શ્રી કમ્મલ્યુ સ્વાહા
 ॥ ૧૯ ॥ રોગજલજલણવિસહ—ચોરારિમઈદમયરણભયા ।
 પામજિણુનામસકિત્તેણ પસમતિ પબ્વાઈ ॥ ૨૦ ॥

શ્રી રતનાકર પચ્ચીશીનું રહસ્ય

હરિગીત.

મનિર છે સુજિતણી માગલ્ય કિડાના પ્રભુ,
 ને ધ્રિ નર ને દેવતા મેના કું તારી વિભુ,
 મર્વશ છે આમી વળી ગિરના અતિગય સર્વના,
 ઘણુ છન તુ ઘણુ છન તુ ભડાર જ્ઞાન કળા તણા
 તપુ જગતના આચાર ને અનતાર હે કુટણા તણા,
 વળી વેઘ હે દુર્ગા આ મમારના દુ ખો તણા
 વીતગગ વડલલ વિધના તુજ પાસ અગ્નિ ઉચ્ચર,
 જાણો છતા પાપ કહી અને આ દુઃખ હુ બાંધી રૂ
 શુ બાળકો માબાપ પામે બાળકિડા નર કું,
 ને મુખમાંથી જેમ આમે તેમ નુ નવ ઉચ્ચરે,
 તેમજ તમારી પામ તાગક આજ લોળાભાનથી,
 જેવુ બન્યુ તેવુ કહુ તેમા કશુ ખોલ નથી
 મે દાન તો દીધુ નહિ અને ગિયળ પણ પાળ્યુ નહિ,
 તપથી જમી કાયા નહિ શુભભાન પણ લાભ્યો નહિ,
 એ આગ ભેદે રમમાંથી કાઠ પાપ પ્રભુ નર કર્યું,
 મહાડ ભ્રમણુ ભવસાગરે નિજીય ગયુ નિજીય ગયુ !
 હુ કોષ અનિવી બળ્યો વળી લોભ સર્પ ડગ્યો મને
 ગાળ્યો માનરૂપી અજગરે હુ કેમ કરી ધ્યાણુ તને ?
 મન માડ માયા જાળમા મોહન ! મહા મુઝાય છે
 ચડી ચારે ચોગે હાથમા ચેતન ઘણો ચગદાય છે
 મે પરભમે કે આ ભવે પણ હિત કાઠ કર્યું નહિ,
 તેથી કરી સમારમા સખ અલ્પ પણ પામ્યો નહિ,
 જન્મે અમાગ જિનશ ! ભન પૂર્ણ કરવાને થયા,
 આપેલ બાજુ હાથમા અજ્ઞાનવી હાગી ગયા
 અમૃત ઝે તુજ મુખરૂપી ચદ્રથી તોપણુ પ્રભુ,
 ભિન્નય નહિ મુજ મન અગરે ! શુ કરે હુ તો નિભુ,

- તર કેમ હું સસારમાં આ અધ્યાત્મ તો નહિ જગી,
તુરેલ તળીયાનો ઘડો જળથી ભરાયે કેમ કરી ૨૨
- મે પરભવે નથી પુણ્ય કીધું ને નથી કરતો હલ,
તો આનતા ભનમાં કહો ક્યાથી થયે હે નાથજી ?
જૂત ભાવી ને સામ્રત ત્રણે ભન નાથ હું હાગીગયો,
સ્વામી ત્રિશકૃ જેમ હું આકાશમાં લાડી રહ્યો ૨૩
- અથવા નકામું આપ પામે નાથ શુ બકતુ ઘણ ?
હે દેવનાના પૂજ્ય ! આ ચારિત્ર મુજ પાના તણ,
બલો અરૂપ ત્રણ લોકનું તો માહુઃ શુ માત્ર આ,
જ્યા કોડનો હિસાબ નહિ ત્યા પાત્રી તો વાત ક્યા ? ૨૪
- તહાગથી ન સમર્થ અન્ય દીનનો ઉદ્ધારનારો પ્રભુ
મહારાથી નહિ અન્ય પાનમાં જોતા જડે હે નિભુ,
મુક્તિમ ગણસ્વાન ! તોય મુજને 'શ્ચાનલમ્બીતણી,
આપો સમ્યગ્ગત્ત શ્યામ છનને તો વૃક્ષિ થાયે ઘણી ૨૫

દુહા

- આરો આપતો આત્મા, ન્યાયે પુગવ ખેલ,
મે પરમાત્મ જાણીયે, નહી જસ ભનકો મેલ ૧
- પુગવ મે રાતો રહે, બલે એહ નિધાન,
તસ લાભે લોકથો રહે બહીરાત્મ અભિમાન ૨
- પુગવ ભાન રૂપે નહી તેધિ રહે દેશ,
મે અતર આત્મ લહે, પરમાત્મ પરકાશ ૩
- વસ્તુ નિચારત ધ્યાન તે, મન પામે નિસરાન,
રસ સ્નાતિ સુખ પિજે, અનુભવ તાકો નામ ૪
- જિનસ્વરૂપધર્મજિન આરાધે તેસહીજિનનરહોવેરે,
ભમરી હીકાને ચક્રમે, તે ભમગી જગ જોરે ૫

- મમકીત નિપુ નરપરવિ, અજ્ઞાનિ કહેનાય,
મમકીત નિપુ સસારમા, અગહે પરાહો અથડાય ૬
- સમકીત અડપનયણુ ઘણી, પણ જ્ઞાનિ કહેવાય,
અર્ધ પુગલ પરાનર્તમા, સકલ કર્મ ક્ષય જાય ૭
- જ્ઞાનગર્વ મતિ મદતા, નિષ્કુર વચન ઉગાર,
રાડલાન આસસ દશા, નાને પથ પ્રકાર ૮
- પૂત કોટી સમ સ્તોત્ર, સ્તોત્રકોટી સમો જપ,
જાપ કોટી સમ ધ્યાન, ધ્યાન કોટી મમો લય ૯
- જ્ઞાનિ કો ભોગહે મો, નીજરોકો હેતુ હૈ,
અજ્ઞાનિ કો ભોગહે સો, બધ ફલ હેતુ હૈ ૧૦
- જ્યા લગે આતમ કવ્યનુ, લક્ષણુ નવી જાણુ,
ત્યા લગે શુભાણુ ભણુ, કર આવે તાણુ ૧૧
- આતમ સાખે યર્મ જહા ત્યા જનનુ શુ કામ,
જન મન રજન યમનુ, મૂલ ન એક બદામ ૧૨
- કરૂણા વચ્છલ સજનતા, આતમ નિદા પાઠ,
સમતા ભક્તિ નિરાગતા, વર્મ રાગ શુભ આઠ ૧૩
- આરભ નિપય ક્યાયનગ, ભમિયો ધણ મનત,
લખ ચોગરી ચોનિમા, અથ તારો ભગનત ૧૪
- કરૂણા નિરિ કૃપા કરી, કરીલ કર્મ મોહે છે,
મોહ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વનો, કરજો ગઠી ભેદ ૧૫
- જીતની વસ્તુ જગતમે, નીચ નીચ મે નીચ,
સખમે પાપી મે જુરો, ફરુ મોહ કે બીચ ૧૬
- થાપણુ મોમા મે ક્રિયા, કરી વિશ્વાસી ઘાન,
પરનાગી ધન ચોગીયા, પ્રગટ કહ્યો નહી જાત ૧૭
- જે મે જીવ નિરાધીયા, મેવ્યા પાપ અદાર,
નાથ તુમાગી સાખસે, વારમવાર વિકાર, ૧૮
- કામિ કપટિ લાવચિ અનજહા અનિનીત,
અવિવેકિ જોવિ કરીણુ મહા પાપિ મદજીત ૧૯

- ચેતન તે એસી કઝી, જેસી ન કરે કોઈ,
વિધવા રસને કારણે, સ્વરસ બેઠા ખોય ૨૦
- જરા આજ બેબન ગયા, શીર પક્ષીયા તે કેશ,
લગુતા તો છાડી નહી, ન ક્યોઈ ર્મ લન લેસ ૨૧
- સાતી ગમાઈ ચોરતે, દીનગ ગમાયા ખાય,
હીરા જેસા મનુષ્ય લન, કનડી બદલે જાય ૨૨
- માખી ચન પરિહરે, કરમલ ઉપર જાય,
મૂરખ ધર્મ ન સાલસે, ઉધે કે ઉડી જાય ૨૩
- સગત બીચારી કયા કરે, દુઃખ્યા ભયા કઠોર,
નય નેજા પાણી ચડે, પથર ન લીજે કોય ૨૪
- લક્ષ્મી કોની થા નથી, થાજે નહિ કો નિ,
વર્મ મારગે વાપર્યુ, તે થાસે તુજ વન ૨૫
- કોડ પતિ મૂકી ગયા, કોડી ન ગા તે સાથ,
હાથે તે સાથે થજે, મિથ્યા બીજુ જાત ૨૬
- સતિયા સત ન છાડીયે, સત છાડ્યે પત જાય,
સતની બાધી લક્ષ્મી, કીરદીર ફેરા ખાય ૨૭
- નમે છે આખા આબલી, નમે છે દ્રાડીમ દ્રાખ,
એરડ બીચારા શુ નમે, બેની ઝાડી શાખ ૨૮
- વિક્રમ વિશાત્રિશ પછી, થાસે ધર્મ પ્રકાસ,
સાધુ મહિમા વાધસે, મત પાખડ ખવાસ ૨૯
- આત્મ ભાનવિના જે કથા વખાણ ચર્ચાં રિચારે,
તે સર્વ બાવ જ્ઞાન છે, મિથ્યામતિ આચારે ૩૦
- નિજ સ્વભાનમા સદા રહે તણ રાગને દ્વેષ,
પૂર્વ કર્મને ખેરવે, એ સિદ્ધાંતનો રેશ ૩૧
- નિયુ જોડ ચાસતા, તણ ગુણ મોટા થાય,
કટા ટોળે યા પળે, ધગ મલુ ના મરડાય ૩૨
- ચાપી બાધે પાઘડી, ચાપી ઉતારે નખ,
ચાપી પહેલ ખાશાડ, એ તણ અણધાર્યા દુખ ૩૩

કહેનાથા મો કહદીયા, અબ કયા બખતુ દોય,	
એક આસમે જાત હે, તીન લોકા મોલ	૩૪
ચાર ઘડી ગત્રી પાહડી, સૂર્ય ઉંચ પર્વત,	
બ્રાહ્મ મુદુર્ત તે જાણુ, ભજન ધ્યાન બલનત	૩૫
એરપુની ચોગી કહે, દીયે મોયકા દાન,	
ઉચો નીચો હજીલે, કયુ ન આય નિમાન	૩૬
વડા વડાધ ના કરે, વડા ન બોલે બોય,	
હીંગ મુખમે ના કહે, લાખ હુમાન મોલ	૩૭
જે બોલે બાવક મતિ, જે બોલે અપુગાર,	
જે બોલે વગ્ગામીની, જુઠ ન પડે લગાર	૩૮
પ્રથમ ટોડ આડગીગા લધુમપા લખ અચાર,	
બાજ સહસ નવમત, સિતેગ વડી ઉપગ માજ	૩૯
એરલે મળે એક ભાગ, ભાગ ચિદ્રપત્ર વખાણ,	
આઠ ભાગ કંલકલ, ભાગ્યદ વેલી જાણુ	૪૦
નિંદક ઘોળી દો જાણ, ઘોનન હે સખમેય,	
વોળી કમાઈ કમલ હે નિંદક કેવમઠેય	૪૧
ગુરુભાન મુજમા નવી, નવી મર્ન તુજ ૩૫,	
નથી લધુતા કે દીનતા શુ કહુ પગત મ્વરૂપ	૪૨
નવી આજ્ઞા ગુરુ-દેવની, અચલ કંગી હનમાહિ,	
આપ તણો નિધામ નક ને પગમાદર નાહિ	૪૩
હુ પામગ શુ કંગી ગકુ, એવો નથી નિવેક,	
ચગુ ગગલુ ધીગજ નવી, મરણ મુધીની છેક	૪૪
કાળ દાય કળિથી થયો, નહી મર્યાના નર્મ,	
તોય નહિ વ્યાકૂળતા, જુઓ પ્રભુ મુજ કર્મ	૪૫
એમ અનત પ્રકારવી, સાનન સહિત હુ ય,	
એક પછુ સરગુપુ નહિ મુખ બતાવુ શુ ય	૪૬
કેનળ કરણા મુર્તિ છે, દીન બધુ દીન નાથ,	
પાપી પગમ અનાથ છુ, ગ્રહો પ્રભુજ હાથ	૪૭

ચેતન તે એસી કડી, જેસી ન કહે કોઈ,
 વિપયા રસને કારણે, સ્વરસ બેઠો ખોય
 જગ આ બેબન ગયા, શીર પક્ષીયા તે કેશ,
 લગુતા તો છાડી નહી, ન કર્યો રમ લન લેશ
 રાત્રી ગમાઈ ચોરતે, દીનરા ગમાયા ખાય,
 હીરા જેસા મનુષ્ય લન, કનડી બદલે જાય
 માખી ચઢન પરિહરે, કસ્મવ ઉપર જાય,
 મૂગ્ય ધર્મ ન સાલજે, ઉઘ કે ઉડી જાય
 સગત ખીચારી કયા કરે, દુઃખા બયા કઠોર,
 નન નેગ પાણી ચડે, પથર ન લીજે કોય
 લક્ષ્મી કોની થા નથી, થારો નહિ કો નિ,
 વર્મ મારજે નાપર્યુ, તે થાસે તુજ વન
 કોડ પતિ મૂકી ગયા, કોડી ન ગા તે સાથ,
 હાથે તે સાથે થરો, મિથ્યા ખીલુ જ્ઞાન
 મતિયા સન ન છાડીયે, સન છાડયે પત જાય,
 સતતની બાધી લક્ષ્મી, કીરકીર દેગ ખાય
 નમે છે આખા આબલી, નમે છે દ્રાડીમ દ્રા
 એરડ ખીચારા શુ નમે, બેની એાડી સાખ
 નિકમ વિશાનિરા પડી, થાસે રમ પ્રકાસ,
 સાધુ મહિમા વાવસે, મત પાખડ બવાસ
 આત્મ ભાનવિના જે કથા વખાણ ચર્ચા
 તે સર્વ ખાય જ્ઞાન છે, મિથ્યામતિ આયા
 નિજ સ્વભાનમા સદા રહે તથા રાગને કે
 પૂર્વ કર્મને ખેરવે, એ સિદ્ધાતનો રેશ
 નિયુ બે, ચાનતા ત્રણ ગુણ મોટા થા
 કાટો ટો દયા પળે, પગ પલ ના ખર
 ચાપી બાધે પાવડી, ચાપી ઉતારે નખ
 ચાપી પેહેરે ખાગડા, એ ત્રણ અણધા

- ચેત તો ચેતાવુ તને રે પામર પ્રાણી—(એ આજ્ઞી)
 સજી ઘરબાર સાડે મિથ્યા કહે છે માડે માડે,
 તેમા નથી કશુ તારૂં રે પામર—૧
 તારે હાથે વપરાશે એટલુજ તારૂં થારો,
 બીજુ તો બીજાને જાશે રે પામર—૨
 માખીઝાઝે મન કીધુ ન ખાધુ ન ખાના દીધુ,
 હુટનાડે હુટી લીધુ રે પામર—૩
 ખ ખેડીને હાથ ખાતી ઝોચીતાવુ જવુ ચાલી,
 કર માયાકૃત ખાલી રે પામર—૪
 શાહુકારીમા સનાયો લખપતી તુ લખવાયો,
 કહે તેમા ગુ કમાયો રે પામર—૫
 તારી સાથે આવે તેવો કમાયો તુ માલ કેવો,
 અજેજ તપાસ એવો રે પામર—૬
 દેવે નર કાયા દીધી તેની ન ફીમત કીધી,
 મણી સારે મેરા લીધી રે પામર—૭
 ખોળામાથી ન ખોયુ છુડથી કપાળ ધોયુ,
 જાણપણ તારૂં જોયુ રે પામર—૮
 હજી તો છે હાથ ખાજી કર પ્રભુને તુ ગજી,
 તારી મુળી કર તાજી રે પામર—૯
 હાથમાથી ખાજી જાશે પછીતો પરનાવો થાશે,
 કશુ ન કરી ગકાશે રે પામર—૧૦
 મનનો વિચાર તાશે મનમા રહી જનારો,
 વચતી ન આવે વારો રે પામર—૧૧

(ગહુ લી ૧.)

- નિનય વિજય શુરૂ વદીએ નરનારી,
 હારે નરનાગી રે નરનાગી,
 હારે બહુ લાવ પગ લાવ હીતકાગી,
 હારે તરજુ તારણ હોય નિનય—૧
નિજય કમળ સુરી શિશ્ય મુખદાયા
 હારે શુરૂ નિનય નિજય મુનિરાયા,
 હારે સ્થિતીર પદવી વડે મોહાયા,
 હારે જામનગરમા જોય નિનય—૨

આદર મળો કે ના મળો, તેની મહને પરના નથી,
 તુમ રણ મળો કે ના મળો, તે જાણના ધમ્મા નથી ૭૭
 કર્તવ્ય કરના જન્મ આ, દીન રાત તેમા રચી રહી,
 તણ મુજા પ્રિય થકી થવું કર્તવ્ય કંટુ એ મહી ૭૮

ગદ્ય

અરે આ લાંબ જ જાણી, રહ્યો મુ મોહમા માણી,
 ન જોયુ આપ નિહાળી, રહ્યો જડલાનને ઝાલી ૧
 વધક નિજ હિત સલાળી પકડને પુણ્યની ડાળી,
 કરી માયાજ તે બહાલી, ગુમાવી છાંટી ખાલી ૨
 વરસ પચાસ તો વીત્યા, કરી ના આત્મની ચિંતા,
 ન ગા ધર્મની ગીતા, પકડ્યો કાળ આચિતા ૩
 મળી આ દેહ બહુ મુલી, ગયો દેના પ્રિયે કુલી,
 પાડી તે પાપની પુળી, કનક મુકી એ કુલી ૪
 મુશાદર બે દિવસનો તુ, મુશાદર બગતે આચો,
 નથી આ બગતો તારો વૃથા તુ બોલમા મારો ૫
 કંટુ છુ પ્રેમથી હાંપા હવે લે હાથમા માળા,
 ઉપાધિના તણ લાંબા, દૃઢ્યના બોલને તાળા ૬
 ઉમર આ ગમમા રોળી, ન જોયુ ચિતમા બોળી,
 ગળી તે ગર્વની ગોળી, ઉદ્ધમા છાંટી બોળી ૭
 નથી ઘરખાર આ તારા, નથી સુત દ્રવ્ય કે દારા,
 રી લે ધર્મની વારા કંટુ તુ માની લે મારા ૮
 હવે લે ચિતમા ચેતી, ધર્મની ખેડને ખેતી,
 રીખામણ કંટુ રેવી, વૃથા તુ પીલમા ગેતી ૯
 વિનય મુનિ વદે જાવે, ગઝન એ પ્રેમવી ગાવે,
 મુખોધે સત સમજાવે સમય આનો કરિ નારે ૧૦

વિષયાનુક્રમણિકા

વિષય

પૃષ્ઠ

મંગલાચરણ	૧-૩
૧ અનિત્ય ભાવના	૩-૧૬
૨ અચરણ ભાવના	૧૭-૨૮
૩ સમાર ભાવના	૨૮-૩૭
૪ એકત્વ ભાવના	૩૭-૫૩
૫ અન્યત્વ ભાવના	૫૪-૫૮
૬ અશુચિ ભાવના	૫૮-૬૬
૭ આત્મ ભાવના	૬૭-૭૧
૮ સવર ભાવના	૭૫-૮૧
૯ નિજરા ભાવના	૮૨-૮૬
૧૦ લોકસ્થિતિ ભાવના	૮૫-૮૮
૧૧ ધોષિત્વ ભાવના	૮૮-૧૧૦
૧૨ વર્મહર્ષ ભાવના	૧૧૧-૧૧૭
આત્મા ભાવના	૧૧૭-૧૩૦
ઉપદેશ	૧૩૧-૧૩૮
પરમાત્માની મુતિ	૧૩૮-૧૪૪
ઉત્તમગાહુ	૧૪૫-૧૪૬
શ્રી ગ્લાહર પચ્ચીશીલ રહન્ય	૧૪૭-૧૫૦
હુહા	૧૫૦-૧૫૬
ગાહુ હી	૧૫૭-૧૫૮
આત્માત્તિનો અખડ માર્ગ	૧૫૮-૧૬૦
અનુક્રમણિકા	૧૬૧
ક્ષમાયાચના	૧૬૨
અનિમ આશીર્વાચન	૧૬૩-૧૬૪

વૃત્તિ ત્યાગ કરીને, સાત્વીક વૃત્તિમાં આનંદ જો એ સાત્વીક વૃત્તિવાળા
ઓજ મોક્ષ મેળવી શકે છે, માટે માનસ-રો દૂરમાવી ગયા છે કે મનુષ્ય
લગ શિવાય મોક્ષ મલતો નથી અને ત બલરાગ હોય તેજ મોક્ષ મેળવી
શકે છે બલહીનને મોક્ષ થતો જ નથી અને ત બલ તે આત્મિક બલ
છે એ આત્મિક બલને મન અને ગરીર માથે નીકળે મન
હોનાથી જે આત્માના યથાર્થ બલને જાણે છે તેના મન અને ગરીર
પણ બલના હોય છે તીર્થસ્નાના આત્મામાં અને ત બલ હોય છે

મહાન્મત પાશ્વમે હુદીઓનું બલ એક કેસરિસિહમા હોય
છે જે હુગર કેસરિસિહના જેટલું બલ એક અપ્રાપદ નામના પક્ષીમાં
હોય છે દશ લાખ અપ્રાપદ જેટલું બલ એક બલદેવમાં હોય છે જે
બલદેવ જેટલું બલ એક વાસુદેવમાં હોય છે, જે વાસુદેવ જેટલું બલ
એક ચક્રવર્તીમાં હોય છે, એક લાખ ચક્રી જેટલું બલ એક નાન-
દમાં હોય છે કોડ નાગ જેટલું બલ એક ધ્રુવમાં હોય છે એના
અનંતા ધ્રુવોના બલ જેટલું બલ જીનેદ્રની ચક્રી અગ્રહીમાં હોય
છે તેથીજ તીર્થસ્નેન અતુલ બલના રહી એવી ઉપમા માન્યોમાં
આપેલી છે માટે તેમના ગરીરમાં પણ અને ત બલ હોય છે

જનાત્મા આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માર્ગપર ચડે છે તે પહેલે
માર્ગ સાધુસંગ સતજનોના સમાગમ દીક્ષીતોના મહાનાસ, નિરાદીન
સાધુજનોના સમાગમમાં રહેનાથી તેઓના ઉચ્ચ જીવનની ધાર આ
પણ જીવનપર પડે છે તેઓના આદાનનો આપણા આદાનનો ગતિ
બદલાવી નાખે છે, અને ઉપદેશ કરે છે સાધુજનોના સદ્ગુણમાં
નયન રમુઓપગની મમતા કુવરતી રીતે ઝોઝી થાય છે, સત વસ્તુની
પ્રાપ્તિને માટે ખંખેરી ધુન લાગે છે સાધુજન પામે નિરાદીન ગદ
વાથી સ્વતા ખાતા પીતા જાપુતા અજાણતા પણ તેઓની કૃપાથી
આપણે જીવન બંધાવું જાય છે જે આપણે પણ સાધોસાથ ઉચ્ચ
જીવન ગાળવાને તવપાપડ થતા હો એ અને આપણા પ્રયત્નો યોગ્ય
દિશાના હોય તો અમુક સમય ત્રિયાબાદ એક પણ એવી આવે છે
કે આપણને આત્માનું દર્શન થાય છે અને પછી વદાય અદૃશ્ય થા
જાય છે તો પા તે આપણા જીવનને ઝોળું બધું બદલાવી નાખતું
જાય છે કે જ્યાસુધી આપણને આપણા પાતાના પ્રયત્નથી તે દર્શન
ફળીતી ન થાય ત્યાસુધી ગાતિ રજતી નથી

નિધિત્રયમા અખડ ગાતિ પ્રસરે! સમસ્ત પ્રાણીનર્ગ
પરોપકારસિદ્ધ બને! દેવ માન નિમૂર્ણ થાઓ! અને સનન સદુ
કેઈ લોભે મુખી થાઓ ૧

સર્વ દેવ મુખી થાઓ! સર્વ દેવ નેગ આતક રહિત થાઓ!
સન કેઈ કલ્યાણમગળ પામે અને પાપાચરણ ન કરે! ૨

इति श्रीमत्तपागच्छोद्यमुक्तिविजयगणिशिष्या
चार्य श्रीविजयकमलसूरीश्वरशिष्यमुनि विनयविजय-
विरचितश्रीभावनाभूषणनामग्रथस्य तृतीयावृत्तिर्वि-
क्रमार्क (१९८५) वर्षे वैशाखशुक्लतृतीया (अक्ष-
यतृतीया) दिने जामनगरे समाप्ता ॥

॥ श्रीरस्तु ॥

